

Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa kujawsko-pomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017

Opracowanie przygotowane przez:

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, Departament Rozwoju Regionalnego:

Wydział Analiz i Ewaluacji (koordynacja opracowania; rozdziały 1, 3 i 4.5 – zebranie i opracowanie danych oraz analiza wskaźników i wypracowanie wstępnych wniosków w zakresie demografii, edukacji i wykształcenia oraz ochrony zdrowia w dziale integracja społeczna),

Wydział Programowania Europejskiego i Wydział Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym (rozdziały: 1.17, 2.25, 3.21, 4.8 – wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS oraz rozdział 5 – zidentyfikowane wyzwania i obszary problemowe),

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu (rozdział 4 – zebranie i opracowanie danych oraz analiza wskaźników i wypracowanie wstępnych wniosków w zakresie integracji społecznej),

Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu (rozdział 2 – zebranie i opracowanie danych oraz analiza wskaźników i wypracowanie wstępnych wniosków w zakresie rynku pracy),

Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku, Oddział w Bydgoszczy (rozdziały 2 i 4 – przygotowanie map do analizy wskaźników z zakresu rynku pracy i integracji społecznej).

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	8
1. Demografia	15
1.1. Liczba ludności i jej zmiana w latach 2010-2017	15
1.2. Udział ludności zamieszkującej w miastach	17
1.3. Liczba ludności w podziale na płeć (obowiązkowy)	18
1.4. Współczynnik feminizacji	21
1.5. Gęstość zaludnienia	24
1.6. Przyrost naturalny na 1 tys. ludności (obowiązkowy)	26
1.7. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (obowiązkowy)	27
1.8. Liczba ludności w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)	30
1.9. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (obowiązkowy)	32
1.10. Liczba i udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem	35
1.11. Liczba i udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem	37
1.12. Wskaźnik obciążenia demograficznego (obowiązkowy)	39
1.13. Liczba osób w wieku 75 lat i więcej w stosunku do osób w wieku produkcyjnym	42
1.14. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku poprodukcyjnym	45
1.15. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)	48
1.16. Prognoza ludności gmin do 2030 r.	49
1.17. Wnioski wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie	58
2. Rynek pracy	61
2.1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata (obowiązkowy)	61
2.2. Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi (obowiązkowy)	61
2.3. Liczba osób wyrejestrowanych z KRUS (obowiązkowy)	64
2.4. Udział liczby osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych w ogólnej liczbie osób zatrudnionych	65
2.5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	66
2.6. Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON (obowiązkowy)	67
2.7. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (obowiązkowy)	71
2.8. Lista zawodów deficytowych (obowiązkowy)	72
2.9. Stopa bezrobocia rejestrowanego (obowiązkowy)	73
2.10. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	76
2.11. Liczba i udział bezrobotnych kobiet	77
2.12. Liczba i udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	80

2.13.	Czas poszukiwania pracy (obowiązkowy)	82
2.14.	Liczba i udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy.....	83
2.15.	Liczba i udział bezrobotnych wg grup wiekowych.....	84
2.16.	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej (obowiązkowy).....	87
2.17.	Liczba i udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy	89
2.18.	Liczba i udział osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (obowiązkowy).....	90
2.19.	Liczba i udział bezrobotnych wg poziomu wykształcenia	93
2.20.	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (obowiązkowy).....	95
2.21.	Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy (obowiązkowy).....	96
2.22.	Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej (obowiązkowy)	97
2.23.	Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć (obowiązkowy).....	99
2.24.	Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa (obowiązkowy)	100
2.25.	Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS	101
3.	Edukacja i wykształcenie	105
3.1.	Liczba dzieci w wieku do lat 3 (obowiązkowy).....	105
3.2.	Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 wg formy sprawowania opieki (obowiązkowy).....	107
3.3.	Liczba dzieci w wieku do lat 3 na 1 miejsce opieki.....	109
3.4.	Współczynnik użłobkowania (obowiązkowy)	110
3.5.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) (obowiązkowy).....	111
3.6.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat).....	113
3.7.	Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia (obowiązkowy).....	115
3.8.	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (obowiązkowy).....	117
3.9.	Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (obowiązkowy)	118
3.10.	Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach/placówkach oświatowych realizujących kształcenie ogólne i zawodowe (obowiązkowy)	118
3.11.	Liczba szkół gimnazjalnych i podstawowych, w których jest doradca zawodowy (obowiązkowy) ..	119
3.12.	Uczestnictwo osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym – uczących się i doksztalających się (obowiązkowy).....	120
3.13.	Liczba uczniów i szkół podstawowych oraz gimnazjalnych	121
3.14.	Liczba uczniów i szkół ponadgimnazjalnych.....	123
3.15.	Liczba uczniów i szkół zawodowych (obowiązkowy)	124

3.16.	Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych	126
3.17.	Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (obowiązkowy).....	126
3.18.	Odsetek uczniów szkół zawodowych, którzy nie podchodzą do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie/nie kończą szkoły (obowiązkowy)	127
3.19.	Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki (obowiązkowy)	128
3.20.	Struktura wykształcenia ludności.....	130
3.21.	Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS	132
4.	Integracja społeczna	138
4.1.	Korzystający z pomocy społecznej	138
4.1.1.	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności (obowiązkowy) 138	
4.1.2.	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg powodu otrzymania świadczeń (obowiązkowy)	140
4.1.3.	Liczba i udział długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 36 miesięcy)	141
4.1.4.	Liczba osób bezdomnych.....	143
4.1.5.	Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi (obowiązkowy)	144
4.1.6.	Liczba pracowników socjalnych	146
4.1.7.	Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy	147
4.1.8.	Liczba asystentów rodziny	148
4.1.9.	Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny	150
4.2.	Pieczą zastępczą	152
4.2.1.	Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej (obowiązkowy)	152
4.2.2.	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14 (obowiązkowy)	156
4.2.3.	Liczba dzieci przebywająca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poniżej 14 dzieci	158
4.2.4.	Liczba miejsc i dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego (obowiązkowy)	160
4.3.	Ekonomia społeczna	162
4.3.1.	Liczba spółdzielni socjalnych czynnych w działalności (obowiązkowy).....	163
4.3.2.	Liczba funkcjonujących KIS/CIS/WTZ/ZAZ (obowiązkowy).....	164
4.3.3.	Liczba korzystających z WTZ/ZAZ.....	165
4.4.	Infrastruktura pomocy i integracji społecznej.....	165
4.4.1.	Liczba osób przebywających i oczekujących na miejsce w DPS (obowiązkowy).....	165

4.4.2.	Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w ŚDS (obowiązkowy)	167
4.4.3.	Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w dziennym domu pomocy (obowiązkowy)...	168
4.4.4.	Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych (obowiązkowy)	169
4.4.5.	Liczba schronisk, noclegowni oraz ogrzewalni.....	171
4.4.6.	Liczba Klubów Seniora	172
4.4.7.	Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku.....	173
4.4.8.	Liczba Gospodarstw Opiekuńczych	174
4.5.	Ochrona zdrowia	175
4.5.1.	Osoby korzystające ze świadczeń ZOL i ZPO (obowiązkowy)	175
4.5.2.	Osoby korzystające ze świadczeń hospicjów stacjonarnych (obowiązkowy)	176
4.6.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	177
4.7.	PKB na 1 mieszkańca	178
4.8.	Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS.....	179
5.	Zidentyfikowane wyzwania i obszary problemowe	182
6.	Spis rycin.....	185
7.	Spis wykresów	187
8.	Spis tabel	188
9.	Załączniki – tabele źródłowe Excel	190

Wykaz skrótów

BAEL – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL – Bank Danych Lokalnych
CIS – Centrum Integracji Społecznej
DDP – Dzienny Dom Pomocy
DPS – Dom Pomocy Społecznej
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
GUS – Główny Urząd Statystyczny
KIS – Klub Integracji Społecznej
KPBPPiR – Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku
KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
MRPiPS – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia
OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej
OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OZPS – Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PKB – Produkt Krajowy Brutto
PT – placówka terenowa
PUP – Powiatowy Urząd Pracy
REGON – Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej
ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPO WK-P 2014-2020 – Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
SIO – System Informacji Oświatowej
SzOOP – Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych
ŚDS – Środowiskowy Dom Samopomocy
UE – Unia Europejska
UMWK-P – Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego
UTW – Uniwersytet Trzeciego Wieku
UW – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy
WAiE DRR – Wydział Analiz i Ewaluacji, Departament Rozwoju Regionalnego
WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej
WUP – Wojewódzki Urząd Pracy
ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
ZOL – Zakład Opiekuńczo-Leczniczy
ZPO – Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy
ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Wstęp

W perspektywie 2014-2020 Unia Europejska (UE) przeznaczyła dla Polski 82,5 mld euro i tym samym nasz kraj stał się największym beneficjentem pomocy unijnej z pięciu głównych funduszy (Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego). Podział środków i kierunki ich wykorzystania były przedmiotem dyskusji i uzgodnień władz centralnych i samorządowych z różnymi partnerami oraz Komisją Europejską.

Na realizację projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) Polska otrzymała 13,2 mld euro. Środki z EFS-u są wykorzystywane na dwóch poziomach: krajowym i regionalnym. Na poziomie krajowym funkcjonuje jeden Program Operacyjny – Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), który otrzymał 4,4 mld euro, co stanowi około 34% ogółu środków. Pozostałe ponad 66% zostało rozdzielone między 16 programów regionalnych. Taka decentralizacja zarządzania ma na celu przybliżenie decyzji o finansowaniu projektów do ich głównych odbiorców tak, by jak najlepiej zaspokoić potrzeby regionów i ich społeczności.

W województwie kujawsko-pomorskim w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020 (RPO WK-P 2014-2020), który finansowany jest z dwóch źródeł: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, na realizację różnego rodzaju inwestycji, przedsięwzięć i inicjatyw społecznych znajduje się ponad 1,9 mld euro. Około 28% budżetu programu stanowi wkład z EFS (tj. 535,5 mln euro).

Europejski Fundusz Społeczny wspiera działania służące podnoszeniu poziomu zatrudnienia i wysokiej jakości miejsc pracy, a także skierowane na poprawę dostępu do rynku pracy oraz mobilność geograficzną i zawodową pracowników. Ponadto zachęca wszystkich do wysokiego poziomu kształcenia i szkolenia oraz wspiera przechodzenie młodych ludzi z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia, zwalcza ubóstwo, wzmacnia włączenie społeczne, a także wspiera równość płci, niedyskryminację i równe szanse.

Istotną kwestią jest zatem znajomość potencjału i zróżnicowań stanu rozwoju społeczno-ekonomicznego swojego regionu, aby móc efektywnie prowadzić interwencje za pomocą RPO WK-P 2014-2020, w tym finansowane z EFS.

Niniejsza *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa kujawsko-pomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017* dotyczy kilku obszarów merytorycznych istotnych dla ustalania kryteriów wyboru projektów dofinansowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Warto podkreślić, że wszystkie podejmowane zagadnienia są także ważnym tłem dla pozostałych procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie, a więc mogą być pomocne dla programowania działań leżących poza zakresem EFS. Opracowanie przygotowywane jest cyklicznie (co 2 lata) począwszy od roku 2016.

Głównym celem opracowania jest pomoc komitetowi monitorującemu RPO WK-P 2014-2020 w podejmowaniu decyzji, zwłaszcza przy ustalaniu kryteriów wyboru projektów dla uruchamianych konkursów. Regularna aktualizacja danych społeczno-gospodarczych służy nie tylko wypełnieniu wymagań formalnych programu operacyjnego, ale także jest pomocna przy ocenie zgodności wdrażania EFS w regionie z celami strategii *Europa 2020* i kluczowymi rekomendacjami zawartymi w Country Specific Recommendations.

Opracowanie, podobnie jak 2 lata wcześniej, podzielone zostało na cztery główne działy: *Demografia*, *Rynek pracy*, *Edukacja i wykształcenie* oraz *Integracja społeczna*, w ramach których przedstawiono:

- zagadnienia obligatoryjne wskazane do analizy przez Komisję Europejską,
- zagadnienia dodatkowe mające na celu uzupełnienie lub poszerzenie stanu wiedzy z danego obszaru tematycznego,
- wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS,
- zidentyfikowane wyzwania i obszary problemowe.

Wykorzystane w analizie dane pochodzą w przeważającej części z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS)¹. Udostępnione zostały także przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (Oddział Regionalny w Bydgoszczy), Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, Narodowy Fundusz Zdrowia (Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy), Powiatowe Urzędy Pracy w województwie i Zakład Ubezpieczeń Społecznych (Oddział w Toruniu). Przy tworzeniu opracowania korzystano także z publikacji GUS, Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu, Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu oraz z danych publikowanych na stronach: Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Urzędu ds. Cudzoziemców. Wszystkie dane wykorzystane w trakcie prac nad analizą załączone zostały do opracowania w formie plików programu Excel. Dane obrazują stan w okresie 2015-2017 lub 2014-2016. Wyjątek stanowią zawody deficytowe (prognoza dla lat 2016-2018) oraz prognoza ludności gmin do 2030 r.

Zagadnienia zostały adekwatnie do dostępności danych przedstawione na poziomie gmin, powiatów lub podregionów. Dane dla niektórych wymaganych wskaźników dostępne były wyłącznie na poziomie województw. Na uwagę zasługuje fakt stosowania w RPO WK-P 2014-2020² podziału jednostek przestrzennych województwa wg klasyfikacji DEGURBA³. Zgodnie z nią stopień urbanizacji dzieli lokalne jednostki administracyjne (gminy) na następujące 3 kategorie:

- obszary miejskie (o dużej gęstości zaludnienia),
- obszary miejskie i podmiejskie (o średniej gęstości zaludnienia),
- obszary wiejskie (o małej gęstości zaludnienia).

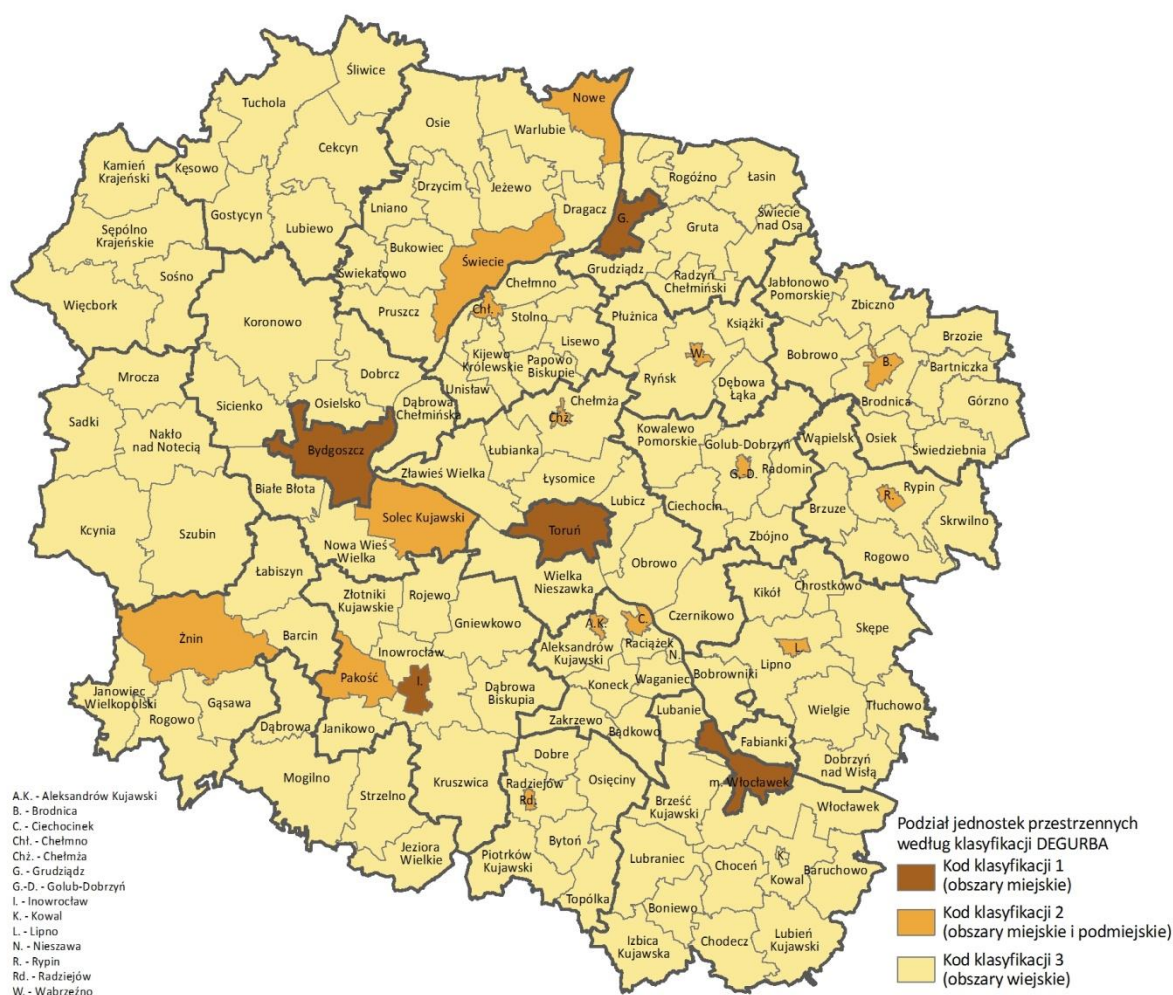
W województwie kujawsko-pomorskim do obszarów miejskich (kod klasyfikacji 1) zaliczone zostały następujące miasta: Bydgoszcz, Grudziądz, Inowrocław, Toruń i Włocławek. W grupie obszarów o średniej gęstości zaludnienia (kod klasyfikacji 2) znajduje się 10 gmin miejskich (Aleksandrów Kujawski, Brodnica, Chełmno, Chełmża, Ciechocinek, Golub-Dobrzyń, Lipno, Radziejów, Rypin, Wąbrzeźno) i 5 gmin miejsko-wiejskich (Nowe, Pakość, Solec Kujawski, Świecie, Żnin). Pozostałe 124 gminy stanowią zgodnie z klasyfikacją DEGURBA obszary wiejskie o małej gęstości zaludnienia (kod klasyfikacji 3).

¹ O ile nie wskazano innego źródła, dane prezentowane w poszczególnych działach zaczerpnięte zostały z BDL GUS.

² Załącznik nr 8 Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WK-P 2014-2020.

³ http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/miscellaneous/index.cfm?TargetUrl=DSP_DEGURBA (dostęp: 20.06.2018 r.).

Ryc. 1. Podział gmin w województwie kujawsko-pomorskim wg klasyfikacji DEGURBA

Źródło: opracowanie własne WAIE DRR UMWK-P na podstawie Załącznika nr 8 SzOOP RPO WK-P 2014-2020

W kontekście zastosowanej metodologii oraz obowiązujących klasyfikacji jednostek podziału administracyjnego należy wyjaśnić, że podstawę analiz stanowiły jednostki administracyjne (w zależności od konkretnej cechy – wszystkie lub wybrane kategorie powiatów i gmin), a w żadnej części opracowania nie odnoszono się do klasyfikacji DEGURBA.

Poniżej znajduje się zestawienie tabelaryczne zagadnień, które omówione zostały w niniejszym opracowaniu wraz z informacją o ich źródle danych, przedstawionym okresie czasowym oraz wykorzystanym poziomie podziału administracyjnego (lub terytorialnego w odniesieniu do placówek terenowych KRUS i powiatowych urzędów pracy).

Należy wskazać, że w dziale dotyczącym demografii wszystkie zagadnienia odnoszące się do grup ekonomicznych ludności (wiek przedprodukcyjny, produkcyjny, poprodukcyjny), przedstawione są wg jednej z klasyfikacji dostępnych w BDL GUS, wg której dla grupy produkcyjnej przyjmowany jest wiek 15-60/65 lat (zgodnie z wymogami Komisji Europejskiej). Wyjątek stanowią: *współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym*, *prognoza ludności gmin do 2030 r.* oraz *udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym* (w dziale rynek pracy), w których dane dla grupy produkcyjnej dostępne są jedynie w przedziale wiekowym 18-60/65 lat (zgodnie z metodologią GUS).

Tab. 1. Wykaz zagadnień⁴ przedstawionych w opracowaniu

Lp.	Rozdział	Nazwa zagadnienia (wskaźnika)	Źródło danych	Okres czasowy objęty analizą	Najniższy przedstawiony poziom danych ⁵
DEMOGRAFIA					
1.	1.1.	Liczba ludności i jej zmiana w latach 2010-2017	BDL GUS	2010-2017	gminy
2.	1.2.	Udział ludności zamieszkującej w miastach	BDL GUS	2010-2017	powiaty (gminy)
3.	1.3.	Liczba ludności w podziale na płeć	BDL GUS	2010-2017	gminy
4.	1.4.	Współczynnik feminizacji	BDL GUS	2010-2017	gminy
5.	1.5.	Gęstość zaludnienia	BDL GUS	2010-2017	gminy
6.	1.6.	Przyrost naturalny na 1 tys. ludności	BDL GUS	2015-2017 (2012-2017)	powiaty (gminy)
7.	1.7.	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	BDL GUS	2010-2017	gminy
8.	1.8.	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2010-2017	gminy
9.	1.9.	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	BDL GUS	2010-2017	gminy
10.	1.10.	Liczba i udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem	BDL GUS	2010-2017	gminy
11.	1.11.	Liczba i udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem	BDL GUS	2010-2017	gminy
12.	1.12.	Wskaźnik obciążenia demograficznego (wg wskaźnika dotyczącego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)	BDL GUS	2010-2017	gminy
13.	1.13.	Liczba osób w wieku 75 lat i więcej w stosunku do osób w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2010-2017	gminy
14.	1.14.	Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku poprodukcyjnym	BDL GUS	2010-2017	gminy
15.	1.15.	Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2016-2017⁶	powiaty
16.	1.16.	Prognoza ludności gmin do 2030 r. (ludność ogółem, w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym, w wieku 80+)	GUS, „Prognoza ludności gmin do 2030 r.”	2016-2030	gminy
RYNEK PRACY					
17.	2.1.	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata (%)	BDL GUS (BAEL)	2015-2017	województwo
18.	2.2.	Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi	BDL GUS	2015-2017 (2014-2016)	powiaty
19.	2.3.	Liczba osób wyrejestrowanych z KRUS	KRUS Oddział Regionalny w Bydgoszczy	2015-2017	placówki terenowe (15)
20.	2.4.	Udział liczby osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych w ogólnej liczbie osób zatrudnionych	BDL GUS (BAEL)	2015-2017	województwo
21.	2.5.	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	BDL GUS	2015-2017 (2014-2016)	powiaty
22.	2.6.	Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON (w tym liczba podmiotów wpisanych, nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców)	BDL GUS	2015-2017	gminy

⁴ Wskaźniki/zagadnienia obligatoryjne (wymagane przez Komisję Europejską) zostały wyeksponowane w tabeli poprzez pogrubienie czcionki.

⁵ Informacje w nawiasie opisują najniższy poziom dostępnych danych (zawarty w plikach źródłowych Excel), w przypadku, gdy jednocześnie jest on niższy od przedstawionych w treści opracowania.

⁶ Brak danych dla roku 2015 w BDL GUS w zakresie migracji zagranicznych osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat i mężczyzn w wieku 18-64 lata).

23.	2.7.	Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy	Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, „Popyt na pracę w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r.”	2015-2017	województwo
24.	2.8.	Lista zawodów deficytowych	WUP w Toruniu, „Barometr Zawodów”	2016-2018 ⁷	województwo
25.	2.9.	Stopa bezrobocia rejestrowanego	BDL GUS	2015-2017	powiaty
26.	2.10.	Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	BDL GUS	2015-2017	gminy
27.	2.11.	Liczba i udział bezrobotnych kobiet	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
28.	2.12.	Liczba i udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
29.	2.13.	Czas poszukiwania pracy	BDL GUS (BAEL)	2015-2017	województwo
30.	2.14.	Liczba i udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
31.	2.15.	Liczba i udział bezrobotnych wg grup wiekowych	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
32.	2.16.	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	gminy
33.	2.17.	Liczba i udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
34.	2.18.	Liczba i udział osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
35.	2.19.	Liczba i udział bezrobotnych wg poziomu wykształcenia	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
36.	2.20.	Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
37.	2.21.	Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
38.	2.22.	Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-02 o przychodach i wydatkach Funduszu Pracy	2015-2017	powiatowe urzędy pracy (20)
39.	2.23.	Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć	BDL GUS (BAEL)	2015-2017	województwo
40.	2.24.	Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa	migracje.gov.pl powiatowe urzędy pracy w województwie	2015-2017	województwo
EDUKACJA I WYKSZTAŁCENIE					
41.	3.1.	Liczba dzieci w wieku do lat 3	BDL GUS	2015-2017	gminy
42.	3.2.	Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 wg formy sprawowania opieki	BDL GUS ZUS, Oddział w Toruniu	2015-2017 2015-2017	gminy powiaty
43.	3.3.	Liczba dzieci w wieku do lat 3 na 1 miejsce opieki	BDL GUS	2015-2017	gminy
44.	3.4.	Współczynnik użłobkowania (dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3)	BDL GUS	2015-2017	gminy

⁷ Brak danych dla 2015 r. Prowadzony w 2015 r. Barometr zawodów dotyczył prognozy na rok 2016.

45.	3.5.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat)	BDL GUS	2015-2017	gminy
46.	3.6.	Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat)	BDL GUS	2015-2017	gminy
47.	3.7.	Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia	BDL GUS	2015-2017	gminy
48.	3.8.	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	BDL GUS	2015-2017	gminy
49.	3.9.	Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	BDL GUS	2015-2017 (2014-2016) ⁸	powiaty (gminy)
50.	3.10.	Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach/placówkach oświatowych realizujących kształcenie ogólne i zawodowe	BDL GUS	2015-2017 (2014-2016) ⁹	powiaty (gminy)
51.	3.11.	Liczba szkół gimnazjalnych i podstawowych, w których jest doradca zawodowy	Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, SIO	2017 ¹⁰	powiaty (gminy)
52.	3.12.	Uczestnictwo osób w wieku 25-64 w kształceniu ustawicznym (odsetek osób w wieku 25-64 lata uczących i doksztalających się)	BDL GUS (BAEL)	2015-2017	województwo
53.	3.13.	Liczba uczniów i szkół podstawowych oraz gimnazjalnych	BDL GUS	2015-2017	powiaty (gminy)
54.	3.14.	Liczba uczniów i szkół ponadgimnazjalnych	BDL GUS	2015-2017	powiaty (gminy)
55.	3.15.	Liczba uczniów i szkół zawodowych	BDL GUS	2015-2017	powiaty (gminy)
56.	3.16.	Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych	BDL GUS	2015-2017	powiaty (gminy)
57.	3.17.	Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (podstawowej)	Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, SIO	2015-2017	województwo
58.	3.18.	Odsetek uczniów szkół zawodowych, którzy nie podchodzą do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie/nie kończą szkoły	Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, SIO	2015-2017	województwo
59.	3.19.	Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki	WUP w Toruniu, Sprawozdanie MRPiPS-01 o rynku pracy	2015-2017	powiaty
60.	3.20.	Struktura wykształcenia ludności	BDL GUS (BAEL)	2015-2017	województwo
INTEGRACJA SPOŁECZNA					
61.	4.1.1.	Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności	ROPS w Toruniu, OZPS	2015-2017	gminy
62.	4.1.2.	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg powodu otrzymywania świadczeń	ROPS w Toruniu, OZPS	2015-2017	gminy
63.	4.1.3.	Liczba długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 36 miesięcy)	ROPS w Toruniu, OZPS i Materiał uzupełniający OZPS	2015-2017	gminy
64.	4.1.4.	Liczba osób bezdomnych	MRPiPS, Wyniki ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych	2015, 2017 ¹¹	gminy
65.	4.1.5.	Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi	ROPS w Toruniu, OZPS	2015-2017	gminy
66.	4.1.6.	Liczba pracowników socjalnych	UW, Sprawozdanie MPiPS-03	2015-2017	gminy/OPS

⁸ Brak danych za rok 2017 w BDL GUS w zakresie szkół ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej (bez szkół specjalnych).

⁹ Jak wyżej.

¹⁰ Zgodnie z informacją przekazaną przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy doradcy zawodowi w szkołach podstawowych i gimnazjalnych mogli być zatrudniani od 1 września 2017 r. (dlatego należy przyjąć, że w poprzednich latach nie było doradców zawodowych w tych szkołach).

¹¹ Badanie prowadzone co 2 lata przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

67.	4.1.7.	Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadającą na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy	ROPS w Toruniu, OZPS UW, Sprawozdanie MPIPS-03	2015-2017	gminy/OPS
68.	4.1.8.	Liczba asystentów rodziny	ROPS w Toruniu, OZPS	2015-2017	gminy
69.	4.1.9.	Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny	ROPS w Toruniu, OZPS	2015-2017	gminy
70.	4.2.1.	Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej	ROPS w Toruniu, OZPS; UW, Rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych	2015-2017	powiaty
71.	4.2.2.	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14	UW, Rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych	2015-2017	powiaty
72.	4.2.3.	Liczba dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poniżej 14 dzieci	UW, Rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych	2015-2017	powiaty
73.	4.2.4.	Liczba miejsc i dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego	UW, Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonania zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej	2015-2017	gminy
74.	4.3.1.	Liczba spółdzielni socjalnych czynnych w działalności	KRS	2015-2017	powiaty
75.	4.3.2.	Liczba funkcjonujących KIS/CIS/WTZ/ZAZ	ROPS w Toruniu, OZPS; UW, Rejestr CIS i KIS	2015-2017	powiaty (gminy)
76.	4.3.3.	Liczba korzystających z WTZ i ZAZ	ROPS w Toruniu, OZPS	2015-2017	gminy
77.	4.4.1.	Liczba osób przebywających i oczekujących w DPS	ROPS w Toruniu: OZPS, Informator dla seniora	2015-2017	powiaty
78.	4.4.2.	Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w ŚDS	UW, Sprawozdania MPIPS-03 i MPIPS-05	2015-2017	powiaty (gminy)
79.	4.4.3.	Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w dziennym domu pomocy	ROPS w Toruniu, OZPS i dane własne	2015-2017	powiaty (gminy)
80.	4.4.4.	Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych	ROPS w Toruniu, dane własne	2015-2017	powiaty
81.	4.4.5.	Liczba schronisk, noclegowni i ogrzewalni	ROPS w Toruniu, Projekt Informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim „Akcja Zima”	2015-2017	gminy
82.	4.4.6.	Liczba Klubów Seniora	ROPS w Toruniu, Informator dla seniora	2015-2017	powiaty (gminy)
83.	4.4.7.	Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku	ROPS w Toruniu, Informator dla seniora	2015-2017	powiaty (gminy)
84.	4.4.8.	Liczba Gospodarstw Opiekuńczych (tzw. zielona opieka)	ROPS w Toruniu, badanie własne	2017 ¹²	powiaty (gminy)
85.	4.5.1.	Osoby korzystające ze świadczeń ZOL i ZPO	NFZ, Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy	2015-2017	powiaty (gminy)
86.	4.5.2.	Osoby korzystające ze świadczeń hospicjów stacjonarnych	NFZ, Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy	2015-2017	powiaty (gminy)
87.	4.6.	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym	BDL GUS	2015-2017	województwo
88.	4.7.	PKB na 1 mieszkańca w cenach bieżących (PKD 2007-ESA 2010)	BDL GUS	2014-2016	podregiony

Źródło: opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P

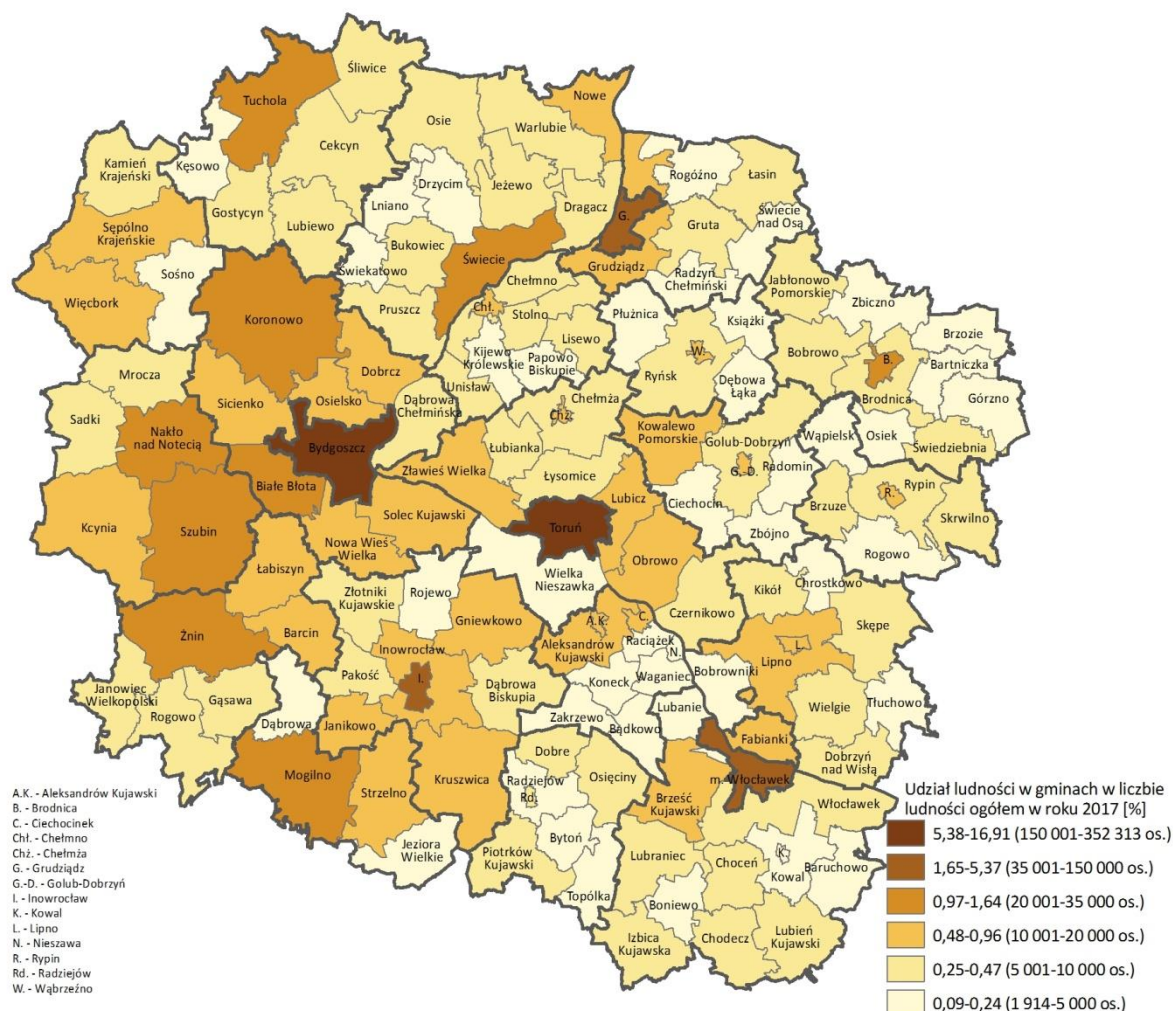
¹² Gospodarstwa opiekuńcze prowadzone były w województwie od 2017 r. w ramach projektu finansowanego z RPO WK-P 2014-2020.

1. Demografia

1.1. Liczba ludności i jej zmiana w latach 2010-2017

Województwo kujawsko-pomorskie w 2017 r. zamieszkiwały 2 082 944 osoby¹³. Liczniej zamieszkiwane gminy położone były w zachodniej części województwa, natomiast mniej liczne we wschodniej jego części. Największą liczbę mieszkańców (powyżej 100 tys.) notowały miasta: Bydgoszcz – 352 313, Toruń – 202 562 oraz Włocławek – 111 752. Kolejne dwa: Grudziądz (95 629) i Inowrocław (73 577) pod względem liczby ludności ponad dwukrotnie przewyższyły gminę, która w tej klasyfikacji uplasowała się na kolejnym miejscu – Świecie liczące 34 111 mieszkańców. Aż 56 ze 144 gmin w województwie charakteryzowało się liczbą ludności na poziomie od 5 do 10 tys. mieszkańców (42 gminy wiejskie, 13 miejsko-wiejskich, jedna gmina miejska Radziejów). Drugą najliczniejszą grupę stanowiły gminy z przedziału 1-5 tys. mieszkańców (41 gmin) i w przeważającej części były to gminy wiejskie. W grupie tej znalazły się dwie gminy miejsko-wiejskie: Górzno i Radzyń Chełmiński oraz dwie gminy miejskie: Kowal (3 544 osoby) i Nieszawa (charakteryzująca się zarazem najmniejszą liczbą ludności w województwie – 1 914 osób).

Ryc. 2. Liczba ludności w gminach w liczbie ludności ogółem dla województwa w 2017 r.

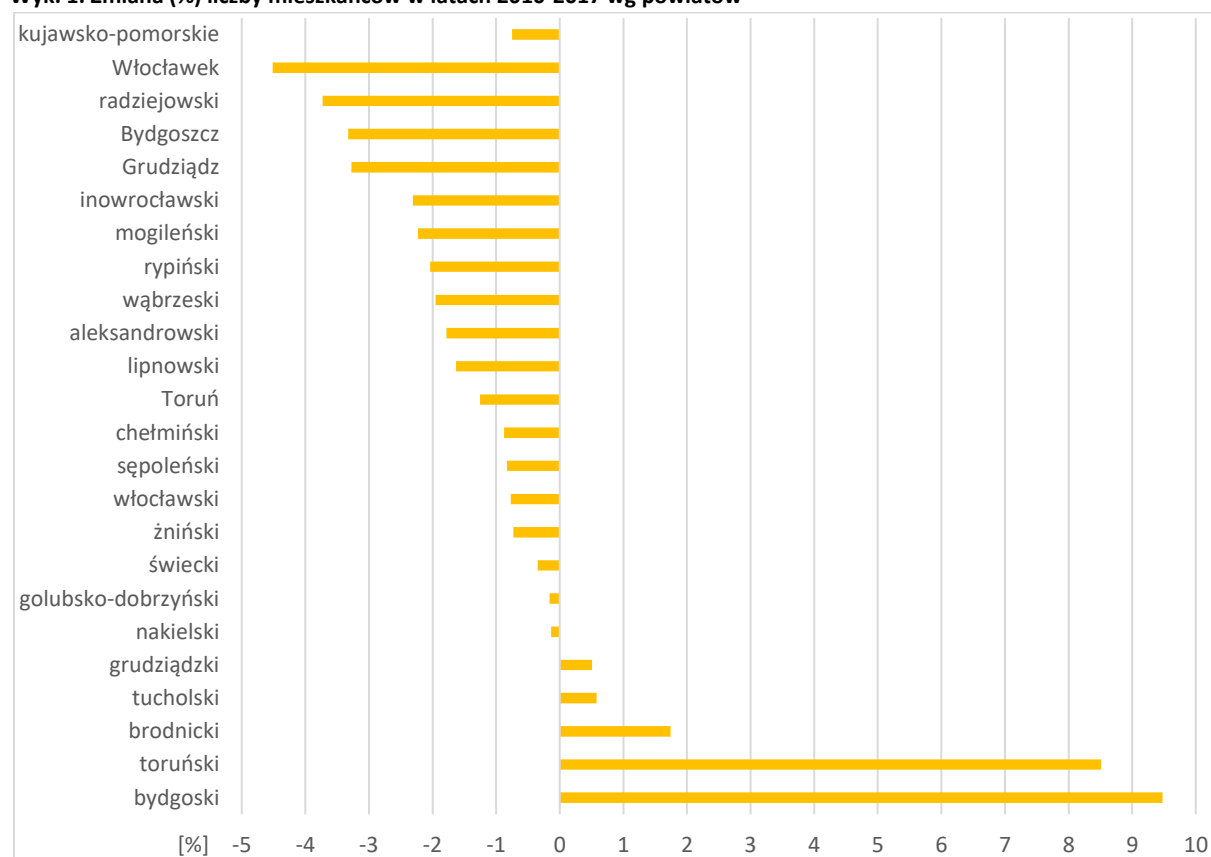

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

¹³ Wg stanu na 31.12.2017 r. (BDL GUS).

W latach 2010-2017 liczba ludności w regionie zmniejszyła się o blisko 0,8% (o 15 767 osób). W stosunku do 2010 r., wśród 23 powiatów, tylko pięć odnotowało wzrost liczby ludności (przy czym dwa z nich o niecały 1%). Największe pozytywne zmiany dotyczyły powiatów okalających dwa największe miasta w regionie – powiatu bydgoskiego (o 9,5%) i toruńskiego (o 8,5%), a także powiatu brodnickiego (o 1,7%). W dziewięciu powiatach zaobserwowano stagnację (zmiany dodatnie i ujemne nie przekraczające 1%). Ujemne wartości wskaźnika (powyżej 1%) odnotowało 11 powiatów, przy czym największe negatywne zmiany zaszły we Włocławku (-4,5%), powiecie radziejowskim (-3,7%), Bydgoszczy i Grudziądzu (-3,3%).

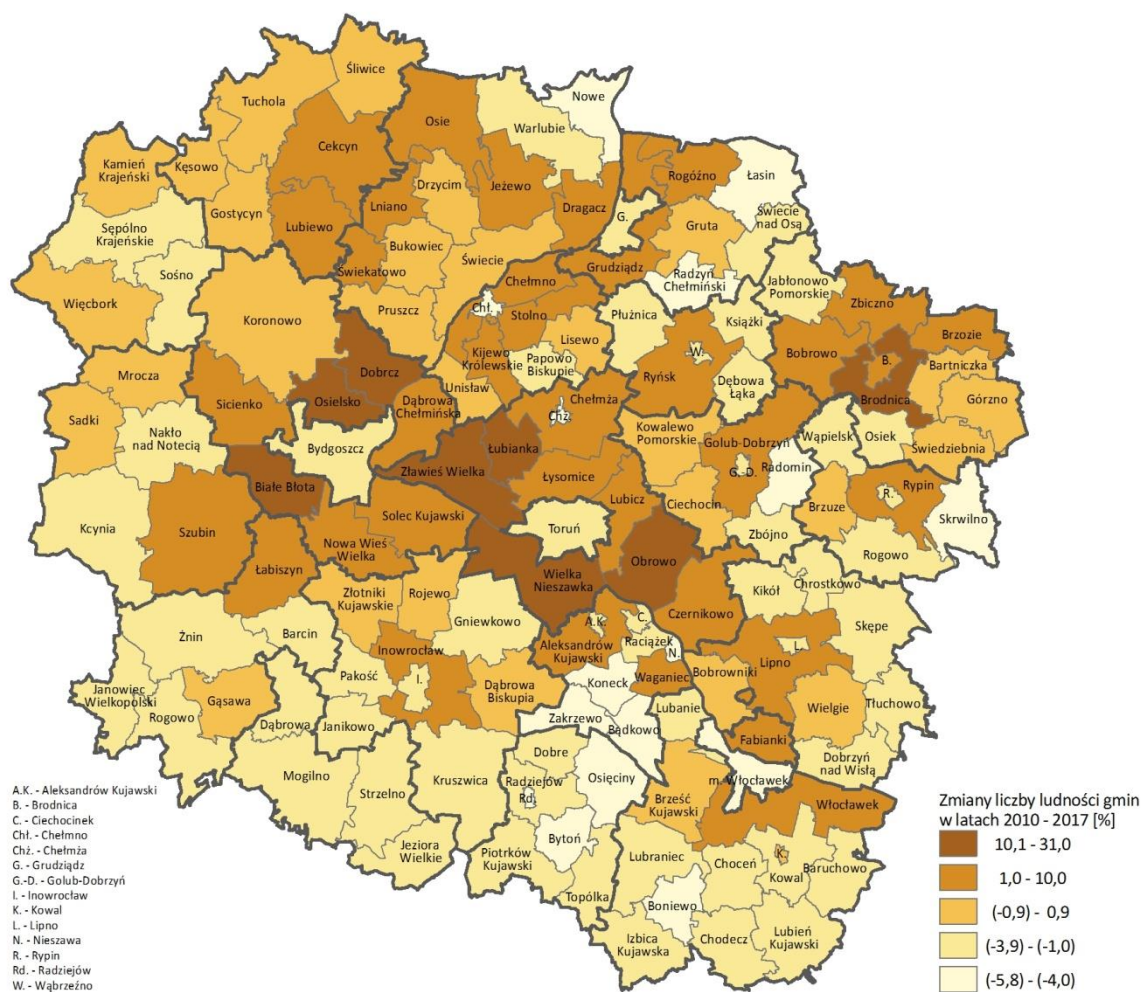
Wyk. 1. Zmiana (%) liczby mieszkańców w latach 2010-2017 wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Wśród 144 gmin 57 odnotowało wzrost liczby mieszkańców o 0,1-31,0%, zaś 87 z nich spadek o 0,1-5,8% w stosunku do roku 2010. Największe pozytywne zmiany charakteryzowały głównie gminy podmiejskie, usytuowane wokół największych miast w województwie, w tym w szczególności gminy: Obrowo – 31,0%, Osielsko – 22,4% i Białe Błota – 22,2%. 30 gmin w regionie charakteryzowało się stagnacją, a liczba ludności w 2017 r. w porównaniu do roku 2010 zwiększyła się lub zmniejszyła w nich o mniej niż 1%. Wartości ujemne notowane były głównie w gminach południowej części województwa. Najwięcej mieszkańców ubyło z gmin Koneck (-5,8%) i gminy Boniewo (-5,6%). W obserwowanym przedziale czasowym negatywne zmiany zachodziły również w największych miastach województwa – Włocławku (-4,5%), Bydgoszczy, Grudziądzu (-3,3%) i Toruniu (-1,3%). Spadek w liczbie ludności o 1% i więcej dotknął ogółem 71 gmin.

Ryc. 3. Zmiany liczby ludności w latach 2010-2017 wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

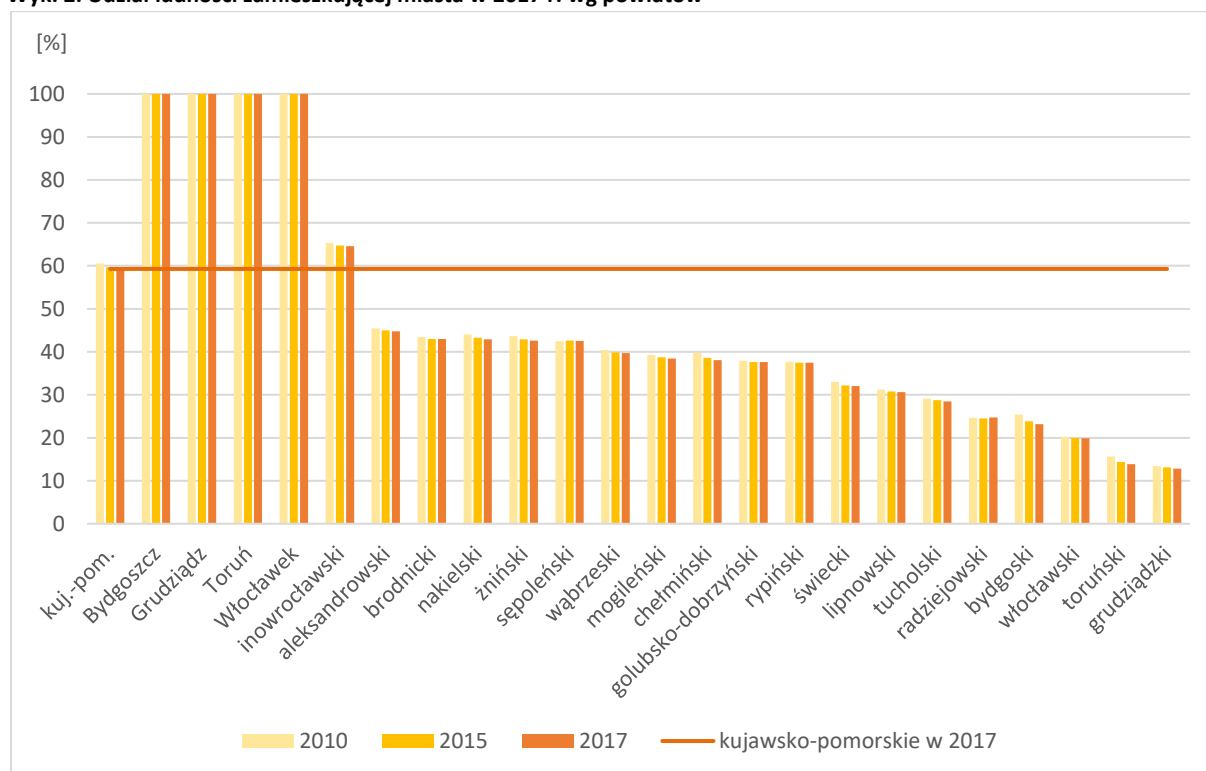
1.2. Udział ludności zamieszkującej w miastach

W 2017 r. 59,3% ludności regionu zamieszkiwało w miastach. Poza miastami na prawach powiatu, najwyższa wartość tego wskaźnika notowana była w powiecie inowrocławskim (64,5%) i w decydującym stopniu kształtowana była przez potencjał demograficzny Inowrocławia (piątego co do wielkości miasta województwa). Najniższe wartości wskaźnika charakteryzowały powiaty ziemskie znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie miast na prawach powiatu – grudziądzki (12,8%), toruński (13,9%), włocławski (19,9%) oraz bydgoski (23,2%). Stan ten wynika z małej liczby miast lub niewielkiego ich potencjału, przy często szybko rosnącej liczbie ludności wiejskiej.

W okresie 2010-2017 wśród powiatów ziemskich dwa z nich odnotowały wzrost ludności w miastach – powiaty radziejowski (o 0,09 p. proc.) i sępoleński (o 0,07 p. proc.). Pozostałe odnotowały spadek o 0,24-2,22 p. proc. Największe negatywne zmiany dotknęły powiaty: bydgoski (-2,22 p. proc.), toruński (-1,82 p. proc.) oraz chełmiński (-1,68 p. proc.).

W porównaniu do 2015 r., w przeważającej części powiatów w 2017 r. odnotowano spadek ludności zamieszkującej w miastach o 0,04-0,68 p. proc. (bez zmian pozostał powiat brodnicki). Powiat radziejowski, jako jedyny, odnotował wzrost o 0,25 p. proc.

Wyk. 2. Udział ludności zamieszkującej miasta w 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.3. Liczba ludności w podziale na płeć (obowiązkowy)

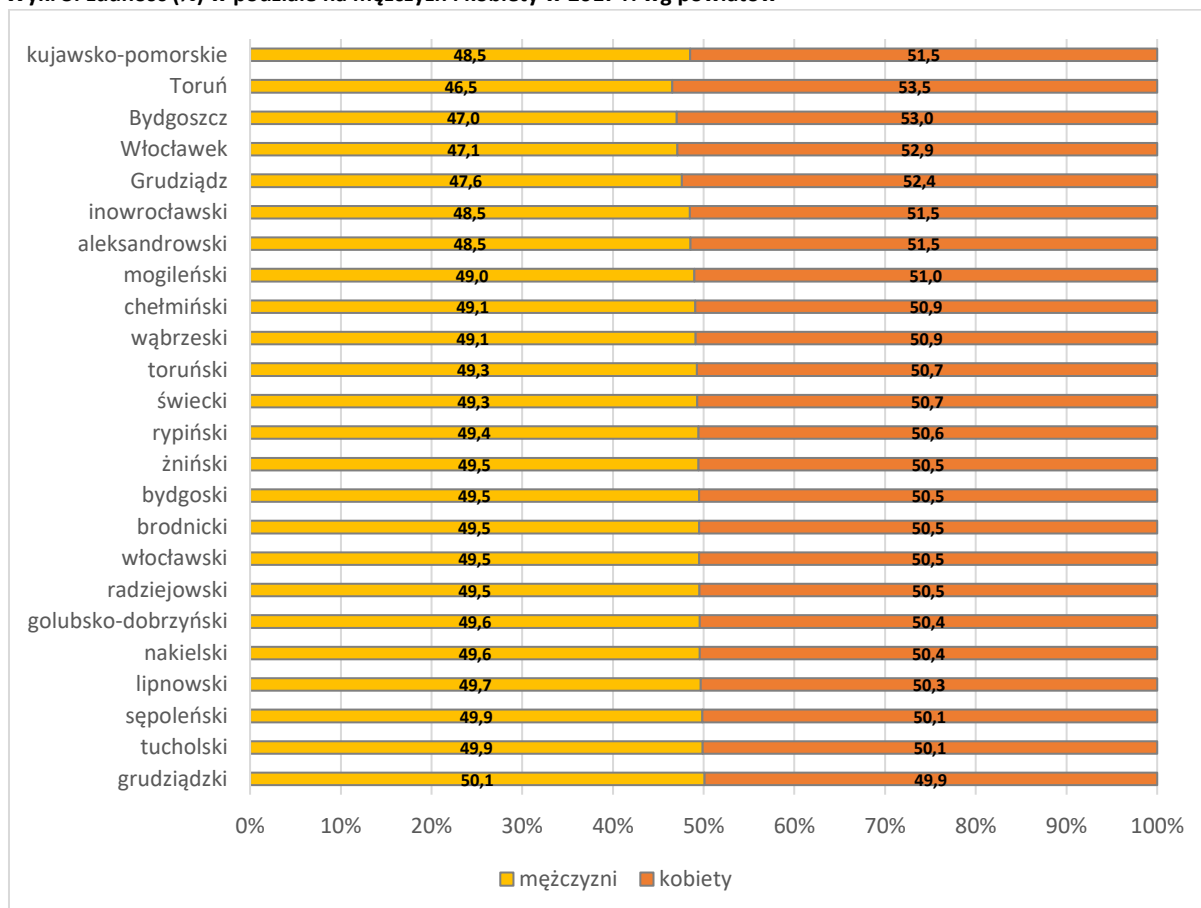
Województwo kujawsko-pomorskie w 2017 r. zamieszkiwało 1 009 311 mężczyzn i 1 073 633 kobiety, a ich udział procentowy w ludności ogółem w regionie wyniósł odpowiednio 48,5% i 51,5%. W porównaniu do 2010 r. obie grupy zmniejszyły swą liczebność o niecały 1% (o 7 904 mężczyzn i 7 863 kobiety). Liczba ludności wg płci jest bardzo silnie skorelowana z ogólną liczbą ludności, choć dla obszarów wiejskich generalną prawidłowością jest wyższy od przeciętnej udział mężczyzn, a dla największych miast – znacząca przewaga liczby kobiet.

Największą liczbą zarówno mężczyzn, jak i kobiet charakteryzują się dwa największe miasta na prawach powiatu: Bydgoszcz (165,7 tys. mężczyzn i 186,7 tys. kobiet) i Toruń (94,3 tys. mężczyzn i 108,3 tys. kobiet). Spośród powiatów ziemskich największą ich liczbę notuje inowrocławski (odpowiednio 78,3 tys. mężczyzn i 83,3 tys. kobiet), a najmniejszą – wąbrzeski (17,0 tys. mężczyzn i 17,6 tys. kobiet).

Porównując bezwzględne liczby mężczyzn i kobiet w powiatach w latach 2010-2017, największy spadek wśród obu grup odnotował Włocławek (-4,8% mężczyzn i -4,2% kobiet). Wysoki ubytek charakteryzował także: powiat radziejowski (-3,7% mężczyzn i -3,8% kobiet), Grudziądz (-3,5% mężczyzn i -3,1% kobiet) i Bydgoszcz (-3,4% mężczyzn i -3,2% kobiet). Największe dodatnie zmiany odnotowały natomiast powiaty: bydgoski (o 9,2% mężczyzn i 9,7% kobiet), toruński (o 8,4% mężczyzn i 8,6% kobiet) oraz brodnicki (o 1,8% mężczyzn i 1,7% kobiet). Należy zwrócić uwagę, że Toruń (-1,2% mężczyzn i -1,3% kobiet) uplasował się w środkowej części zestawienia notując znacznie mniejsze spadki w liczebności obu grup w porównaniu do pozostałych miast na prawach powiatu. Analogiczne trendy wykazuje zmiana liczby mężczyzn i kobiet w poszczególnych powiatach w 2017 r. w stosunku do roku 2015, przy czym waha się w granicach od -1,3 do 2,0%.

Najwyższy procentowy udział mężczyzn w 2017 r. występował w powiatach: grudziądzkim, tucholskim i sępoleńskim, przy czym tylko w powiecie grudziądzkim ich udział wyniósł nieco ponad 50%. Odwrotna sytuacja dotyczy czterech miast na prawach powiatu, charakteryzujących się największą przewagą kobiet w ludności ogółem (o 4,8-7,0 p. proc.). W 2017 r. udział procentowy mężczyzn i kobiet w stosunku do roku 2010 w ludności ogółem poszczególnych powiatów uległ nieznacznym zmianom, nieprzekraczającym 0,2 p. proc.

Wyk. 3. Ludność (%) w podziale na mężczyzn i kobiety w 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Na poziomie gmin w 2017 r. poza Bydgoszczą i Toruniem najwięcej mężczyzn i kobiet zamieszkiwało we Włocławku (52,6 tys. mężczyzn i 59,1 tys. kobiet), Grudziądzu (45,5 tys. mężczyzn i 50,1 tys. kobiet) i Inowrocławiu (34,9 tys. mężczyzn i 38,7 tys. kobiet). Gminy o najmniejszej liczbie ludności wg płci to gmina miejska Nieszawa (934 mężczyzn i 980 kobiet) oraz gmina wiejska Chrostkowo (1 486 mężczyzn i 1 451 kobiet).

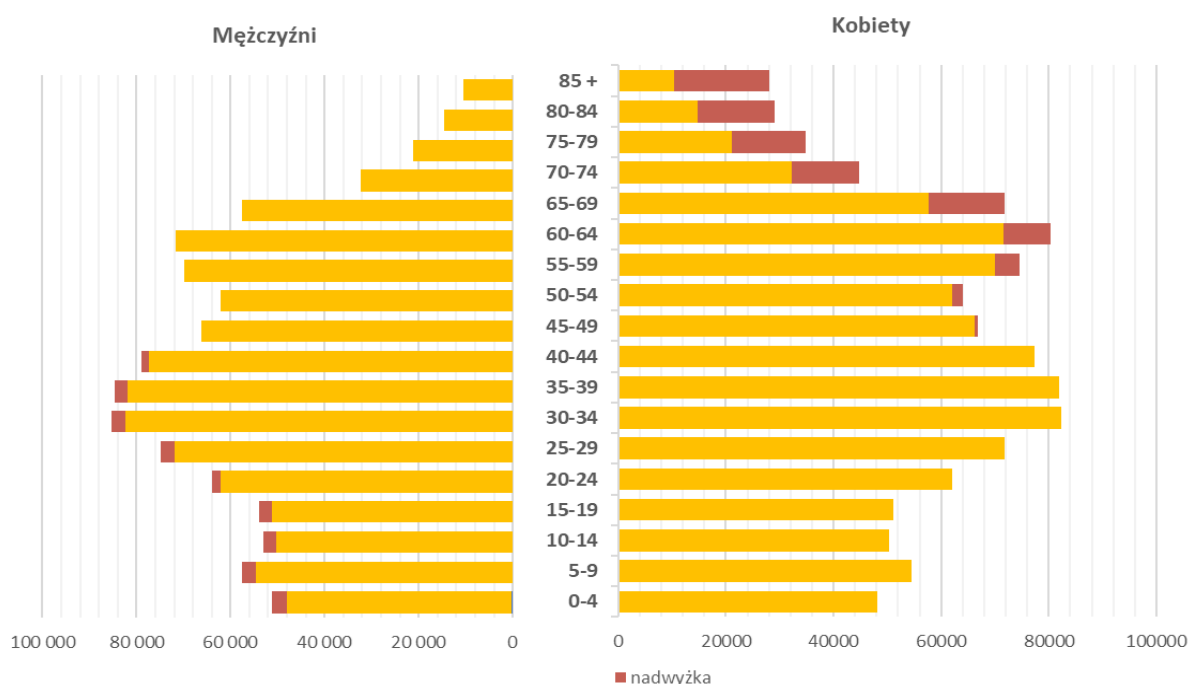
Co do zasady gminy miejskie i miejsko-wiejskie charakteryzują się większą liczbą kobiet niż mężczyzn, natomiast gminy wiejskie większą liczbą mężczyzn niż kobiet. 53 gminy, w których przeważa liczba mężczyzn w ludności ogółem, stanowią niecałe 37% gmin województwa. Jednostkami o największym udziale mężczyzn wśród mieszkańców są gminy miejsko-wiejskie: Sośno (51,9%), Rypin (51,8%), Świecie nad Osą i Zbójno (51,6%). Największy udział kobiet notowały natomiast miasta: Ciechocinek (54,6%), Toruń (53,5%), Bydgoszcz (53,0%) i Włocławek (52,9%). Ze 144 gmin w województwie 5 z nich osiągnęło równowagę pomiędzy liczbą obu grup w 2017 r., a były to gminy: Dragacz, Łubianka, Rogowo żn., Rojewo i Wielgie.

W 2017 r., w porównaniu do roku 2010, w 62 gminach odnotowano wzrost liczby mężczyzn (przy czym aż w 31 z nich na poziomie jedynie 0,1-2,0%, a w 25 kolejnych o 2,1-10,0%). W 81 gminach nastąpił

spadek ich liczby o 0,1-6,3% (z czego w 32 jednostkach o 0,1-2,0%). Największa negatywna zmiana dotyczyła gmin: Boniewo, Bytóż (-6,3%), Koneck (-5,7%) oraz Radzyń Chełmiński (-5,6%). W gminie Górzno, jako jedynej, liczba mężczyzn w 2017 r. była taka sama jak w roku 2010. Zmiany zachodzące w poszczególnych gminach w grupie kobiet w latach 2010-2017 są w przeważającej części analogiczne jak w przypadku mężczyzn. 53 gminy zanotowały wzrost wartości wskaźnika (22 z nich na poziomie jedynie 0,1-2,0%, a 23 kolejne o 2,1-10,0%), zaś 89 gmin spadek o 0,1-6,6% (z czego 37 jednostek o 0,1-2,0%). Największa negatywna zmiana dotyczyła gmin: Nieszawa (-6,6%), Radomin (-6,2%), Koneck (-6,0%) i Osięciny (-5,7%). Gminy Kowalewo Pomorskie i Tuchola nie odnotowały zmian w liczbie kobiet w okresie 2010-2017. Najwyższy przyrost liczby ludności wśród obu grup w analizowanym okresie odnotowały gminy: Obrowo (o 30,7% mężczyzn i 31,2% kobiet), Osielsko (o 21,1% mężczyzn i 23,7% kobiet) oraz Białe Błota (o 22,1% mężczyzn i 22,2% kobiet). Wysokie pozycje zajęły także gminy: Dobrcz, Łubianka i Brodnica (wzrost o 11,6-12,1% liczby mężczyzn i 11,3-14,1% liczby kobiet).

Przedstawiona poniżej piramida wieku dla województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie danych za 2017 r. jest charakterystyczna dla społeczeństwa coraz bardziej starzejącego się (co jest typowe również dla kraju). W piramidzie zaznaczają się wyraźnie dwa wyże demograficzne, które dotyczą grup o największej liczebności w regionie (pierwszy związany jest z tzw. „wyżem kompensacyjnym” po II wojnie światowej, drugi zaś stanowi bezpośredni skutek wejścia w wiek prokreacyjny osób z „wyżu kompensacyjnego”). Ponadto nadal widoczna jest malejąca liczba urodzeń (pomimo znacznego wzrostu w 2017 r. względem roku 2015), czego skutkiem jest stosunkowo mała liczebność osób najmłodszych. Z drugiej jednak strony wzrasta liczba osób starszych na skutek poprawy jakości życia (przeciętne trwanie życia wydłuża się). W układzie płci występują typowe zjawiska: nieznaczna przewaga liczby mężczyzn w młodszych grupach wiekowych oraz rosnąca przewaga liczby kobiet w starszych grupach (w szczególności w grupie 85+, gdzie występuje dwuipółkrotna różnica w liczebności).

Wyk. 4. Piramida płci i wieku dla województwa w 2017 r.

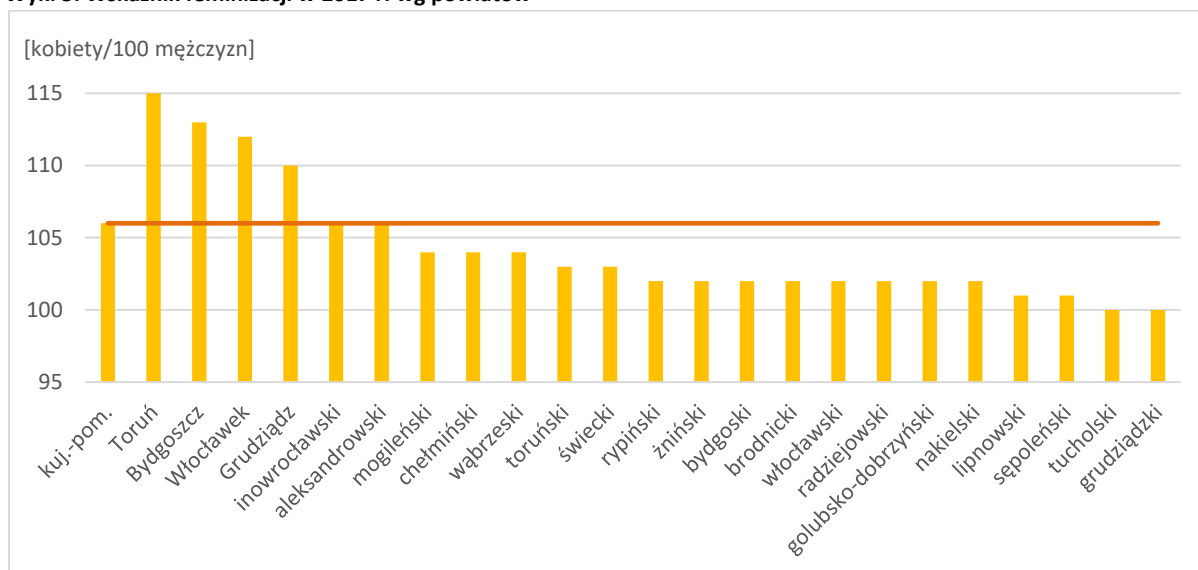

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.4. Współczynnik feminizacji

Wskaźnik feminizacji w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. nie zmienił wartości w stosunku do roku 2010 i wyniósł 106 kobiet na 100 mężczyzn. Podobnie jak w latach ubiegłych, największa liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn obserwowana była w miastach na prawach powiatu, z czego najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w Toruniu (115). Zdecydowana większość powiatów przyjmuje wartość wskaźnika od 101 do 104. Tylko w powiecie grudziądzkim liczba mężczyzn jest większa od liczby kobiet, ale różnica jest na tyle nieznaczająca, że wskaźnik feminizacji wyrażany w wartościach całkowitych, przyjmuje tu wartość 100.

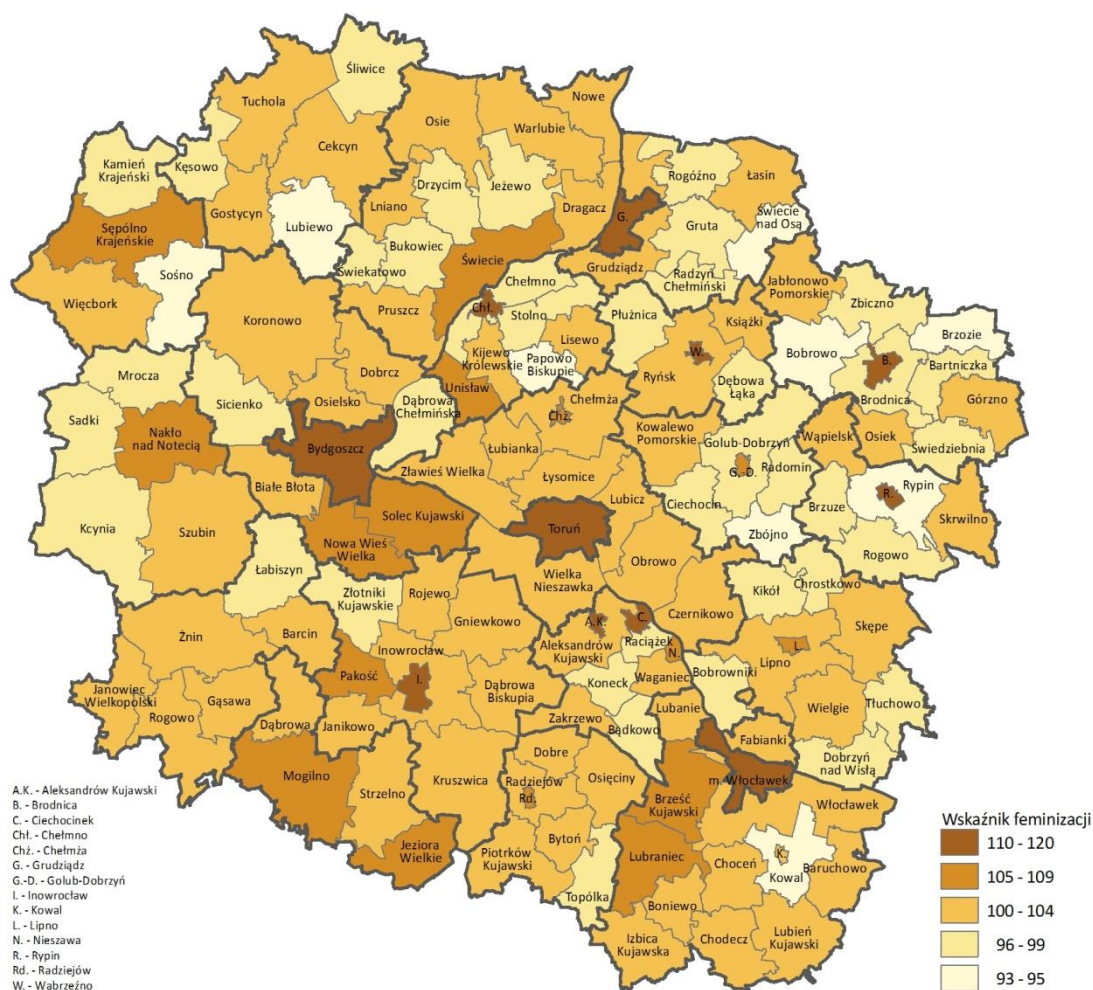
Wyk. 5. Wskaźnik feminizacji w 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W przypadku gmin, 14 pierwszych pozycji z najwyższą wartością wskaźnika feminizacji zajmują gminy miejskie, z czego na pierwszej lokacie znajduje się Ciechocinek (120), na drugim miejscu Toruń (115), następnie Bydgoszcz (113) i Włocławek (112). Wartości wskaźnika poniżej 100 notowane były w przeważającej części w gminach wiejskich, z czego najniższe wartości osiągnięte zostały przez następujące gminy: Rypin, Sośno (93), Świecie nad Osą, Zbójno i Kowal (94). W ujęciu terytorialnym wartości poniżej 100 kobiet przypadających na 100 mężczyzn charakterystyczne są w szczególności dla północno-wschodniej części województwa.

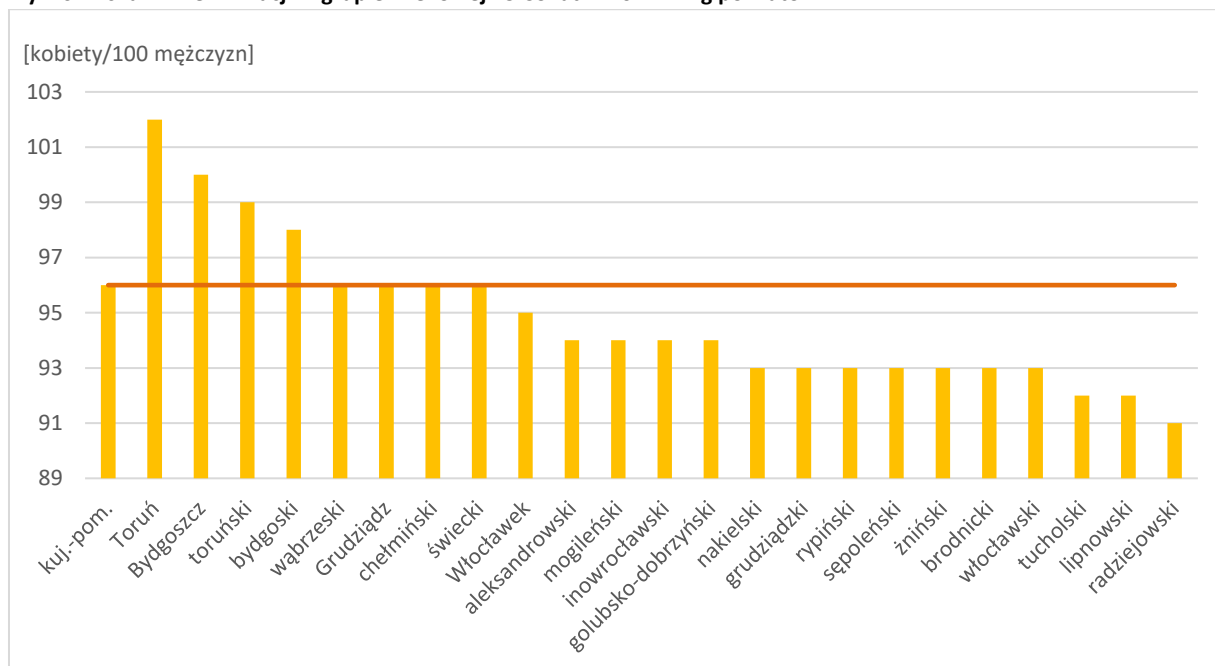
Ryc. 4. Wskaźnik feminizacji w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Wartość wskaźnika feminizacji w grupie wiekowej 15-39 wynosiła 96 dla województwa w 2017 r. Wśród powiatów wartość wskaźnika powyżej 100 odnotowano jedynie w Toruniu (102). Jednakże, w porównaniu do pozostałych jednostek, za wysokie wartości należy uznać także te, które zostały osiągnięte w Bydgoszczy (100), powiecie toruńskim (99) i bydgoskim (98). W grupie charakteryzującej się najmniejszą liczbą kobiet w wieku 15-39 lat przypadającą na 100 mężczyzn w tym wieku znalazły się powiaty: radziejowski (91), lipnowski i tucholski (92).

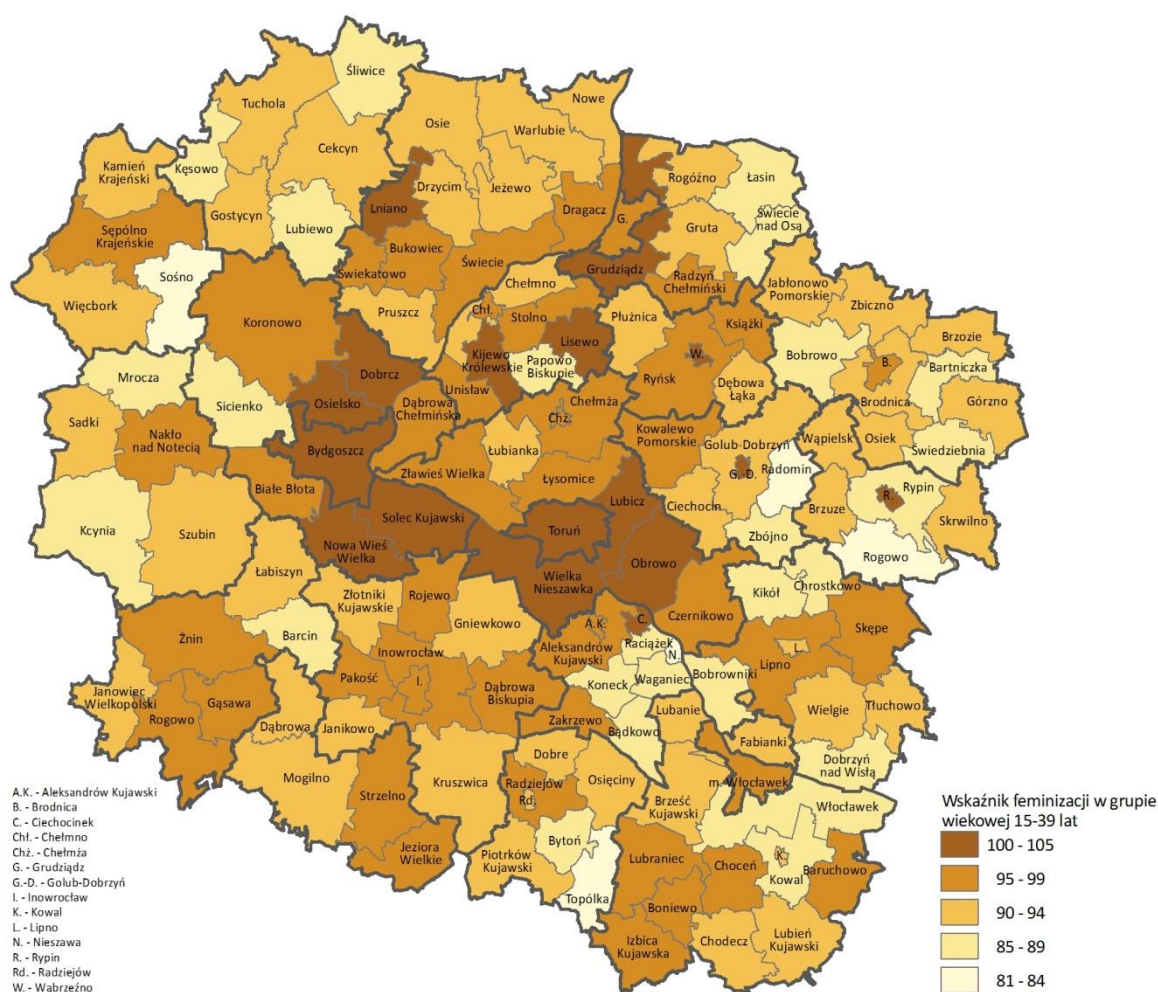
Wyk. 6. Wskaźnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat w 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Większe różnice w wartości wskaźnika feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat zauważalne są w gminach. 17 ze 144 gmin osiągnęło w 2017 r. wartości równe lub wyższe 100. Najwyższe z nich wystąpiły w gminach wiejskich: Osielsko (105), Wielka Nieszawka (104), Dobrcz, Kijewo Królewskie, Lisewo i Obrowo (103) oraz w gminie miejskiej Ciechocinek (104). Co do zasady gminy o najwyższym wskaźniku feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat skoncentrowane są w centralnej części województwa. Aż 57 gmin odznaczało się wartością wskaźnika 92 i niższą. Najmniejsza liczba kobiet w wieku 15-39 lat przypadająca na 100 mężczyzn w tym wieku wystąpiła w 2017 r. w gminie miejskiej Nieszawa (81) oraz w gminach wiejskich: Radomin (82), Topólka (83), Rogowo ryp. oraz Sośno (84).

Ryc. 5. Wskaźnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Należy mieć na uwadze, że niski poziom wskaźnika feminizacji stanowi zagrożenie dla rozwoju demograficznego, bowiem duże dysproporcje w liczbie ludności w podziale na płeć ograniczają możliwość zawierania związków i prokreacji.

1.5. Gęstość zaludnienia

W województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. gęstość zaludnienia wynosiła 116 osób na km², przy lesistości na poziomie 23%. W przypadku przeważającej części gmin można zauważyć korelację między wielkością gęstości zaludnienia, a lesistością na ich terenie.

Lesistość na terenie miast w regionie wynosiła od 0% w Chełmży i Kowalu do 28% w Bydgoszczy. Najwyższe wartości gęstości zaludnienia osiągnęły miasta: Inowrocław (2 419 os./km²), Bydgoszcz (2 002 os./km²), Chełmża (1 868 os./km²), Toruń (1 750 os./km²), i Golub-Dobrzyń (1 710 os./km²). Najniższe wartości wśród gmin miejskich (nieprzekraczające 1 tys. osób na km²) uzyskały: Nieszawa (196 os./km²), Ciechocinek (694 os./km²), Kowal (757 os./km²) i Radziejów (991 os./km²).

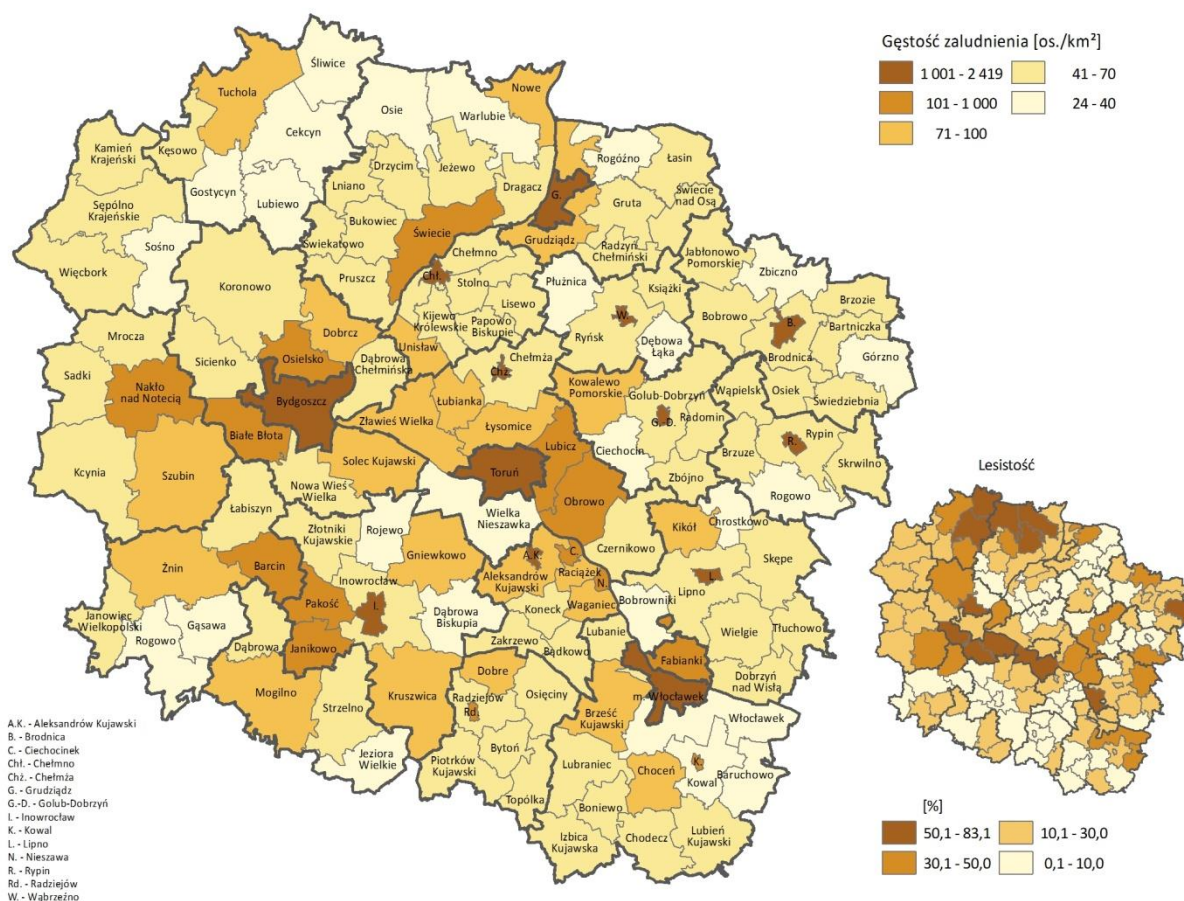
Wartość gęstości zaludnienia w gminach miejsko-wiejskich w 2017 r. oscylowała w granicach 33-195 osób na km². Najniższa wartość charakteryzowała gminę Górzno, gdzie lesistość wynosiła ponad 51%, najwyższa zaś gminę Świecie (przy lesistości na poziomie 22%). Na uwagę zasługują gminy: Solec Kujawski i Tuchola, zajmujące 9 i 10 lokatę wśród gmin miejsko-wiejskich pod względem gęstości

zaludnienia. Przy wysokim wskaźniku lesistości (odpowiednio 74% i 47%) wyniosła ona odpowiednio 96 (Solec Kujawski) i 85 (Tuchola) osób na km².

W przypadku gmin wiejskich największa gęstość zaludnienia charakteryzuje gminy usytuowane w pobliżu dużych miast. Najwyższe wartości (powyżej 100 os./km²) osiągnęły gminy: Lubicz (186 os./km², lesistość 19%), Białe Błota (174 os./km², lesistość 53%), Osielsko (135 os./km², lesistość 57%), Fabianki (132 os./km², lesistość 21%) i Obrowo (102 os./km², lesistość 38%). Najniższą gęstość zaludnienia odnotowały natomiast gminy: Wielka Nieszawka (24 os./km²), Osie (26 os./km²), Cekcyn (27 os./km²), Sośno (31 os./km²), Śliwice i Warlubie (32 os./km²). Gminy te (za wyjątkiem Sośna) charakteryzują się jednocześnie jednymi z najwyższych wartości wskaźnika lesistości, który wynosił w 2017 r. odpowiednio: 83%, 71%, 68%, 17%, 67% i 56%.

Porównując gęstość zaludnienia w 144 gminach w latach 2010-2017, największy przyrost (rzędu 10-31% w stosunku do roku 2010) odnotowały gminy wiejskie usytuowane w sąsiedztwie Bydgoszczy i Torunia oraz gmina wiejska Brodnica. Najwyższe wartości odnotowały gminy: Obrowo (31%), Białe Błota i Osielsko (22%). 27 gmin w regionie charakteryzowało się dodatnią zmianą rzędu 2-9%, zaś w 51 z nich, podobnie jak dla województwa ogółem, zaobserwowano stagnację (gęstość zaludnienia w latach 2010-2017 zwiększyła się lub zmniejszyła maksymalnie o 1%). Największe negatywne zmiany odnotowały gminy wiejskie Boniewo i Koneck (-6%).

Ryc. 6. Gęstość zaludnienia w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.6. Przyrost naturalny na 1 tys. ludności (obowiązkowy)

W województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik przyrostu naturalnego w 2017 r. wynosił -0,17‰ i w stosunku do lat 2015-2016, gdzie osiągnął wartości odpowiednio -0,64‰ i -0,33‰, wykazuje sukcesywny wzrost. Zarówno liczba urodzeń, jak i zgonów znacznie wzrosła w stosunku do roku 2015, jak i 2016, przy czym bardziej dynamiczna zmiana charakteryzuje urodzenia.

W 2017 r. wśród powiatów wartości dodatnie przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców odnotowało 12 z nich (od 0,50 do 2,53‰), a 10 wartości ujemne (od -0,06 do -3,33‰). W powiecie rypińskim, jako jedynym, liczba zgonów i urodzeń kształtowała się na takim samym poziomie. Największy przyrost naturalny na 1 tys. ludności charakteryzował powiat brodnicki (2,53‰) i toruński (2,07‰). Najniższą wartość wskaźnika odnotowało miasto Włocławek (-3,33‰) oraz powiaty: radziejowski (-2,92‰) i włocławski (-2,22‰).

Ze względu na miejsce zamieszkania (miasto lub wieś na terenie powiatu) wskaźnik charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem. Co do zasady przyrost naturalny na 1 tys. ludności jest znacznie niższy na terenach miejskich w powiecie. Wśród powiatów tylko 6 z nich w 2017 r. notowało wartości dodatnie w miastach (w tym Toruń jako jedyne miasto na prawach powiatu), z czego najwyższe dotyczyły powiatu brodnickiego (1,90‰), tucholskiego (1,60‰) i rypińskiego (1,50‰). Odmienne przedstawia się sytuacja na wsi, bowiem aż w 15 z 19 powiatów ziemskich odnotowano wartości dodatnie na terenach wiejskich, z czego najwyższe w powiatach: chełmińskim (3,20‰), brodnickim i golubsko-dobrzyńskim (3,0‰). Największy ujemny przyrost naturalny na 1 tys. ludności, zarówno w miastach, jak i na wsi, charakteryzował powiat radziejowski (odpowiednio -4,30‰ i -2,50‰). Co do zasady powiaty charakteryzujące się ujemną wartością wskaźnika w miastach, na wsi osiągają wartości 0 lub dodatnie. Wyjątkiem są powiaty ziemskie: radziejowski, wąbrzeski i włocławski, w których charakterystyczne są ujemne wartości w obu grupach. Powiat rypiński, jako jedyny, przy dodatnim przyroście naturalnym na 1 tys. mieszkańców w miastach notował ujemne wartości na wsi (-0,90‰).

Tab. 2. Przyrost naturalny na 1 tys. ludności w latach 2015-2017 wg powiatów

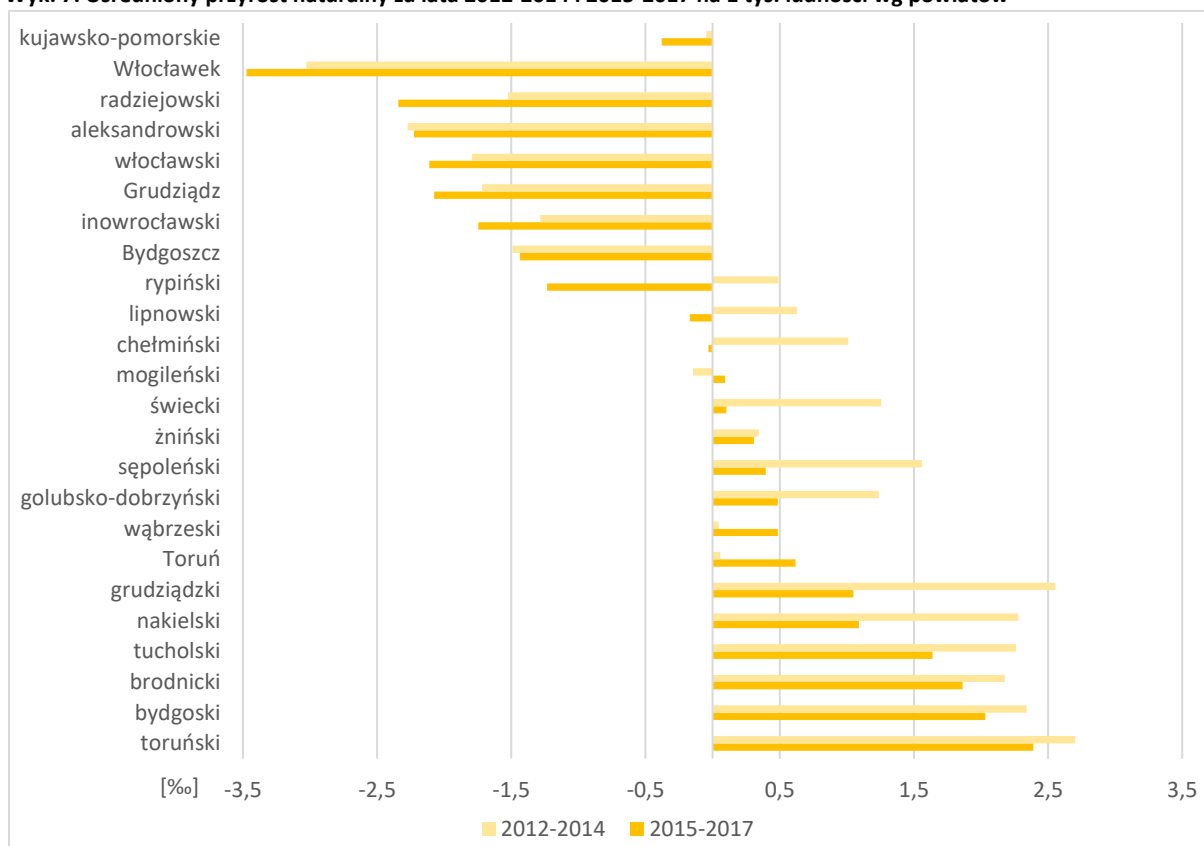
Powiat	Przyrost naturalny na 1 tys. ludności								
	ogółem			w miastach			na wsi		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰
aleksandrowski	-2,35	-3,05	-1,27	-3,50	-4,10	-3,40	-1,40	-2,20	0,40
brodnicki	1,19	1,89	2,53	0,90	1,80	1,90	1,40	2,00	3,00
bydgoski	1,81	2,49	1,84	0,00	1,60	-0,60	2,40	2,80	2,60
chełmiński	-0,92	0,25	0,57	-3,30	-2,00	-3,70	0,60	1,70	3,20
golubsko-dobrzyński	-0,20	0,00	1,66	0,00	0,10	-0,60	-0,30	-0,10	3,00
grudziądzki	0,80	0,67	1,69	1,50	-2,10	0,80	0,70	1,10	1,80
inowrocławski	-1,77	-2,07	-1,39	-1,00	-2,50	-2,40	-3,20	-1,30	0,50
lipnowski	-0,06	-0,14	-0,32	-0,50	-0,70	-2,70	0,20	0,10	0,70
mogileński	0,09	-0,30	0,50	-0,90	-0,30	-1,50	0,70	-0,30	1,80
nakielski	1,02	1,30	0,95	-1,50	-0,20	-1,40	3,00	2,50	2,70
radziejowski	-2,27	-1,82	-2,92	-2,30	-0,50	-4,30	-2,30	-2,20	-2,50
rypiński	-2,41	-1,29	0,00	-2,30	-0,50	1,50	-2,50	-1,70	-0,90
sępoleński	-0,46	-0,27	1,91	-2,00	-1,80	1,00	0,70	0,90	2,60
świecki	0,49	-0,12	-0,06	-1,70	-1,80	-1,60	1,60	0,70	0,70
toruński	2,63	2,52	2,07	-2,80	-2,40	-3,10	3,50	3,30	2,90
tucholski	1,41	1,80	1,71	0,80	0,20	1,60	1,70	2,40	1,80
wąbrzeski	1,50	0,43	-0,46	0,40	0,40	-0,30	2,20	0,40	-0,60
włocławski	-2,34	-1,78	-2,22	-4,10	-2,90	-3,20	-1,90	-1,50	-2,00
żniński	0,14	-0,24	1,02	-0,50	-1,40	-0,60	0,60	0,60	2,20
Bydgoszcz	-1,73	-1,30	-1,26	-1,70	-1,30	-1,30	0,00	0,00	0,00

Grudziądz	-2,24	-2,15	-1,82	-2,20	-2,20	-1,80	0,00	0,00	0,00
Toruń	0,19	0,91	0,75	0,20	0,90	0,70	0,00	0,00	0,00
Włocławek	-4,43	-2,63	-3,33	-4,40	-2,60	-3,30	0,00	0,00	0,00
kujawsko-pomorskie	-0,64	-0,33	-0,17	-1,50	-1,10	-1,20	0,60	0,80	1,40

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Uśredniony wskaźnik przyrostu naturalnego za lata 2015-2017 wyniósł dla województwa -0,38‰ i w stosunku do lat 2012-2014 (-0,05‰) przyjął wyższe wartości ujemne. Oznacza to, że liczba zgonów coraz bardziej przewyższa liczbę urodzeń, przy czym stan ten wynika w większym stopniu ze spadku liczby urodzeń, niż ze wzrostu liczby zgonów. Analizując jednakże zmiany w liczbie urodzeń żywych w latach (2010) 2012-2017, najniższe wartości wskaźnik ten osiągnął w większości powiatów w roku 2015 i aktualnie sukcesywnie wzrasta. W skali regionu rozkład uśrednionego przyrostu naturalnego na 1 tys. ludności jest mocno zróżnicowany, od bardzo korzystnej sytuacji w powiatach okalających obie stolice województwa: toruńskim (2,41‰) i bydgoskim (2,05‰), po skrajnie niekorzystną w mieście Włocławek (-3,46‰).

Wyk. 7. Uśredniony przyrost naturalny za lata 2012-2014 i 2015-2017 na 1 tys. ludności wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.7. Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (obowiązkowy)

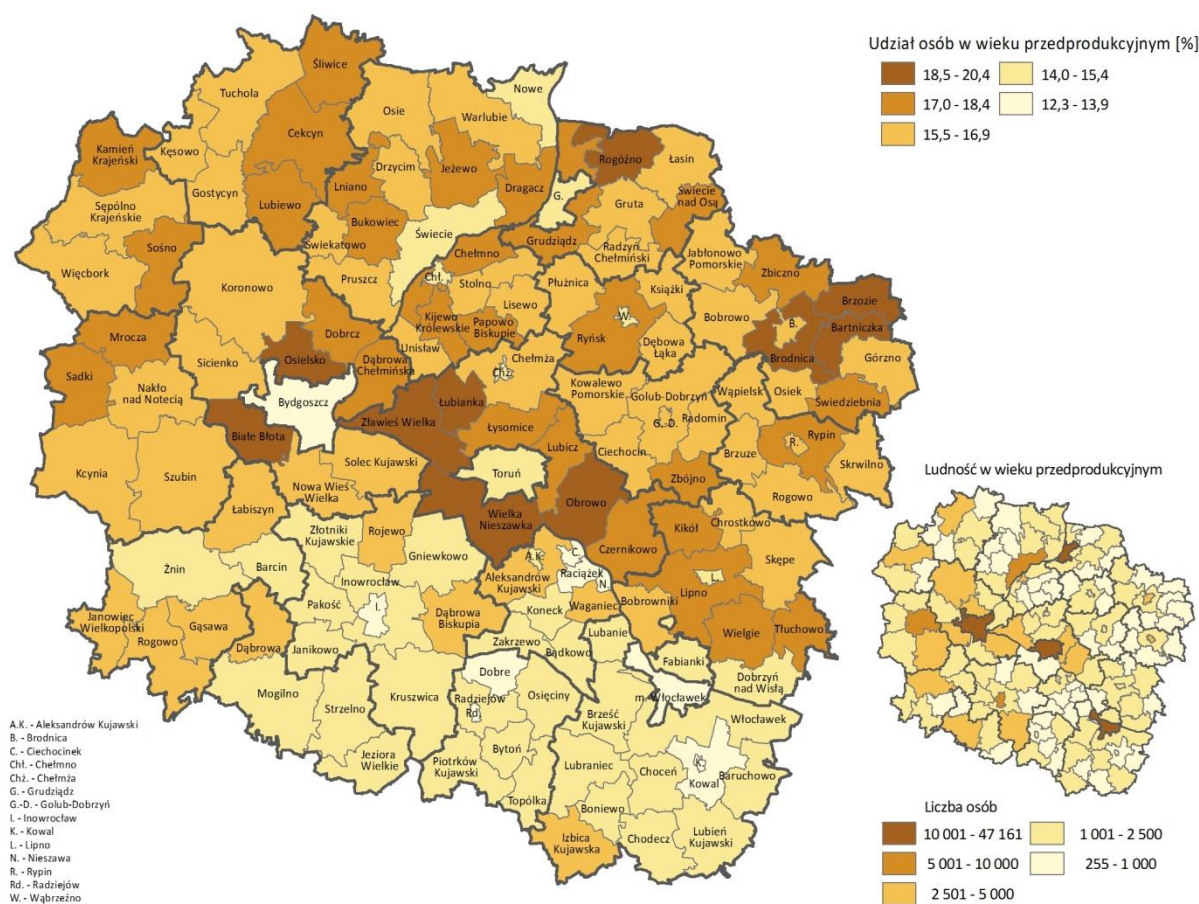
Województwo kujawsko-pomorskie w 2017 r. zamieszkiwało 314,7 tys. osób w wieku przedprodukcyjnym (w wieku 14 lat i mniej), stanowiąc 15,1% ludności ogółem (o 0,5 p. proc. mniej niż w 2010 r., lecz na tym samym poziomie co w 2015 r.). Zdecydowana większość skoncentrowana była w najludniejszych miastach regionu, tj. Bydgoszczy i Toruniu, skupiając ponad 24% osób w tym wieku (odpowiednio 15,0% i 9,1%). Na trzeciej pozycji uplasował się powiat inowrocławski (7,2% ludności w wieku 14 lat i mniej). Kolejne lokaty zajęły powiaty: bydgoski (6,3%) i toruński (6,0%). Najmniejszy

udział w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym charakteryzował powiat wąbrzeski – 1,7% (zarazem najmniejszy powiat pod względem liczby ludności ogółem) oraz powiat radziejowski (1,8%).

Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w gminach przedstawia się w sposób znacznie bardziej zróżnicowany, jednakże skorelowany z liczbą ludności ogółem. W 2017 r. 7 gmin w regionie zamieszkiwało odpowiednio ponad 5 tys. osób w tym wieku: 5 największych miast regionu (Bydgoszcz – 47,2 tys., Toruń – 28,5 tys., Włocławek – 14,6 tys., Grudziądz – 13,9 tys., Inowrocław – 9,6 tys.) oraz gminy: Świecie (5,3 tys.) i Nakło nad Notecią (5,1 tys.). Na tle pozostałych gmin, pod względem liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, wyraźnie wyróżniają się gminy miejsko-wiejskie zachodniej części województwa oraz gminy podmiejskie części centralnej.

Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do całej populacji poszczególnych powiatów w 2017 r. cechował się rozpiętością od 13,1% we Włocławku do 17,9% w powiecie toruńskim. W odniesieniu do gmin wartość wskaźnika zawierała się w przedziale 12,3-20,4%. Najwyższy udział osób w tej kategorii wiekowej występował w gminach wiejskich, w większości sąsiadujących z największymi miastami regionu: Obrowo (20,4%), Brodnica (19,2%), Bartniczka (18,8%), Łubianka, Zławieś Wielka, Białe Błota (18,7%), Osielsko, Wielka Nieszawka i Brzozie (18,6%). Niskim udziałem charakteryzowały się gminy położone w południowej części województwa, przy czym najniższą wartość wskaźnika osiągnęły gminy miejskie: Ciechocinek (12,3%), Kowal (12,5%), Radziejów (12,8%) i Inowrocław (13,0%).

Ryc. 7. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin

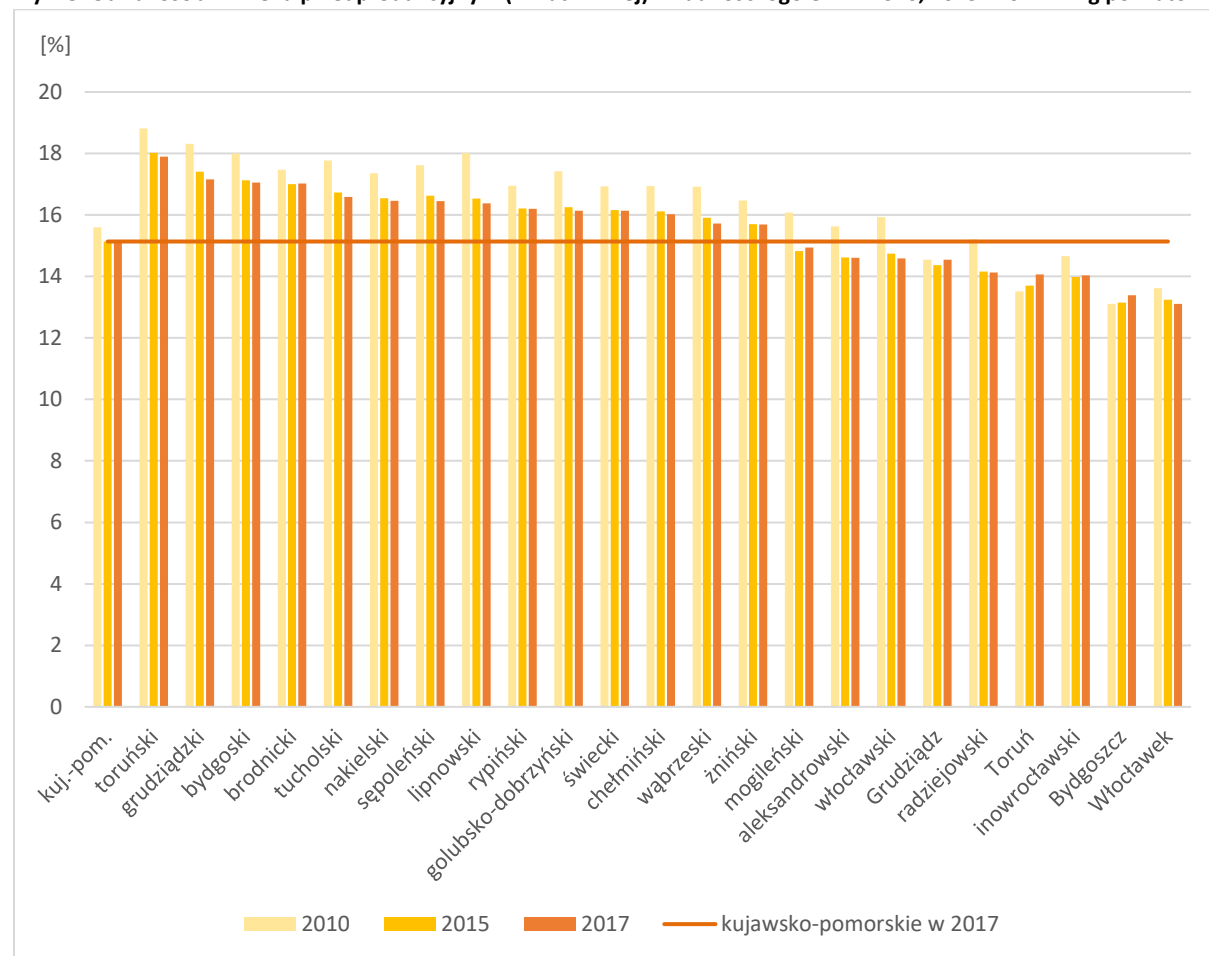
Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Porównując lata 2010-2017 województwo odnotowało spadek ludności w wieku przedprodukcyjnym o prawie 12,6 tys. osób. Jednakże w odniesieniu do 2015 r., zmiany w regionie w 2017 r. przyjęły wartości dodatnie (wzrost o 487 osób).

W porównaniu do 2010 r. bezwzględna liczba ludności w tej grupie wiekowej zwiększyła się jedynie w Toruniu (o 770 os.), powiecie bydgoskim (o 707 os.) i toruńskim (o 591 os.). W pozostałych powiatach odnotowano spadek wartości wskaźnika, przy czym największy z nich (powyżej 1 tys. osób) dotyczył powiatu inowrocławskiego (-1 580 os.), Włocławka (-1 294 os.), powiatu lipnowskiego (-1 282 os.) oraz włocławskiego (-1 277 os.). Analizując dane w krótszym okresie czasowym (2015-2017) należy zwrócić uwagę na zwiększenie się grupy jednostek, w których wzrosła liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (do 7 powiatów). Największy spadek liczby ludności w tym wieku ponownie odnotowały powiaty: lipnowski, włocławski oraz Włocławek.

Tylko dwa największe miasta województwa odnotowały wzrost udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do ogółu ludności w okresie 2010-2017 (Toruń o 0,55 p. proc. i Bydgoszcz o 0,28 p. proc.). Pozostałe powiaty (za wyjątkiem Grudziądza, w którym udział najmłodszych w 2017 r. był porównywalny do roku 2010) odnotowały spadek wskaźnika o 0,44-1,63 p. proc., przy czym największe różnice dotyczyły powiatu lipnowskiego (-1,63 p. proc.), włocławskiego (-1,35 p. proc.) i golubsko-dobrzyńskiego (-1,28 p. proc.). Porównując jedynie okres ostatnich 3 lat (2015-2017), udział tej grupy ludności zwiększył się w 6 powiatach (o 0,02-0,36 p. proc.), z czego najbardziej w Toruniu (o 0,36 p. proc.), Bydgoszczy (o 0,24 p. proc.) oraz Grudziądzu (o 0,17 p. proc.). Największy spadek odnotował powiat grudziądzki (-0,25 p. proc.) oraz wąbrzeski (-0,19 p. proc.).

Wyk. 8. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAIĘ DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Porównując dynamikę zmian dla lat 2015-2017 w stosunku do okresu 2010-2017 można zauważyć pozytywne zmiany w wielkości udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, zarówno w podziale na powiaty, jak i gminy¹⁴ (dotyczy to w szczególności gmin leżących w sąsiedztwie dużych miast województwa). Niestety nadal są one niewielkie w porównaniu do wielkości zmian ujemnych występujących w regionie.

1.8. Liczba ludności w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)

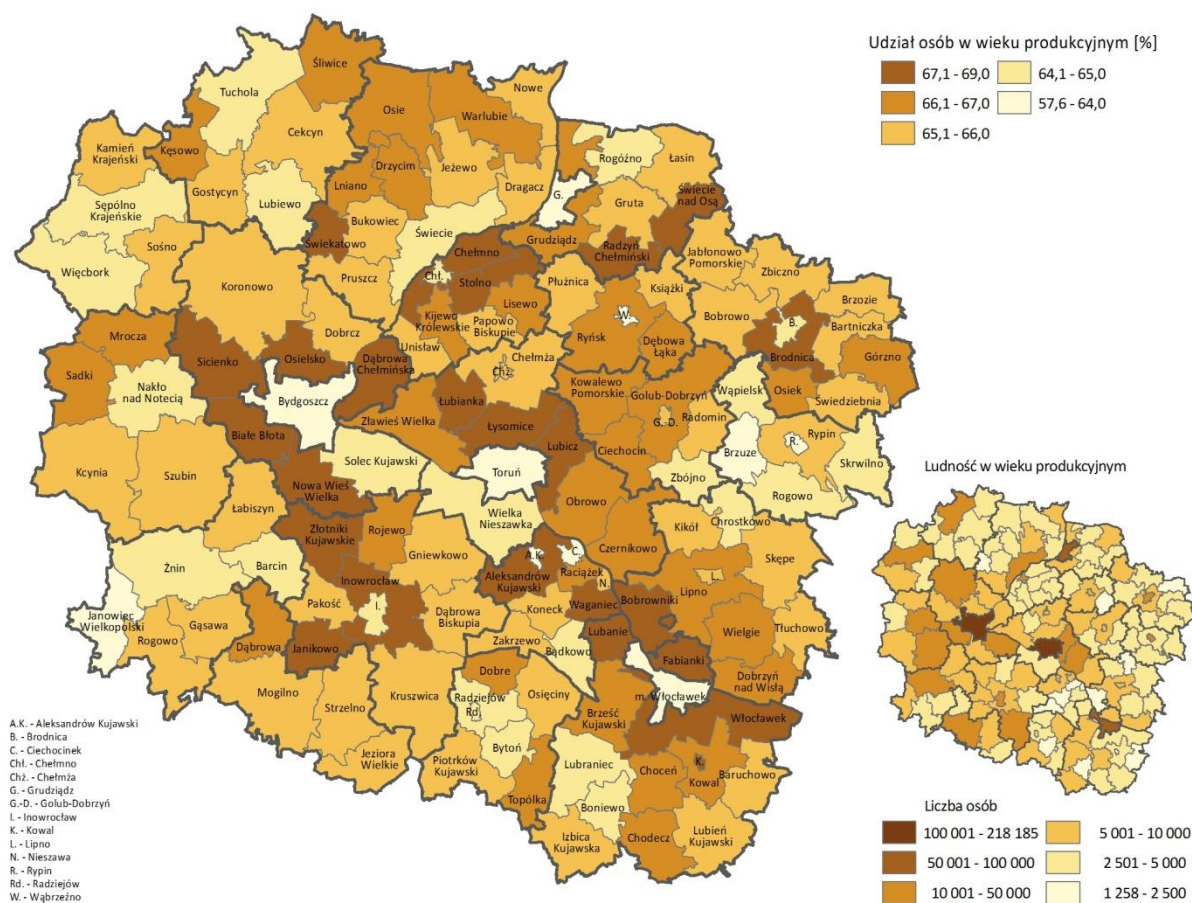
Liczba ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2017 r. wynosiła 1 343,4 tys. osób i stanowiła 64,5% ludności ogółem w regionie. W porównaniu do 2015 r. udział tej grupy zmniejszył się o 1,35 p. proc., jednakże w odniesieniu do 2010 r. różnica wyniosła około 4 p. proc. Prawie 26% ludności województwa w wieku produkcyjnym zamieszkuje w Bydgoszczy (16,2%) i Toruniu (9,5%). Trzecią pozycję (podobnie jak w grupie osób w wieku 14 lat i mniej) zajął powiat inowrocławski z udziałem 7,9%. Najmniej kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata mieszka w powiatach: wąbrzeskim (1,7%), grudziądzkim, radziejowskim i sępoleńskim (2,0%).

W 2017 r. 7 gmin w województwie zamieszkiwało odpowiednio ponad 20 tys. osób w tym wieku: 5 największych miast regionu (Bydgoszcz – 218,2 tys., Toruń – 128,1 tys., Włocławek – 70,2 tys., Grudziądz – 60,0 tys., Inowrocław – 47,2 tys.) oraz gminy: Świecie (21,9 tys.) i Nakło nad Notecią (20,8 tys.). 14 gmin zamieszkiwało od 10 do 20 tys. osób w wieku produkcyjnym, zaś 47 gmin od 5 do 10 tys. osób. Najliczniejszą grupę stanowią te jednostki, w których liczba ludności w tej kategorii wiekowej wynosiła poniżej 5 tys. osób (76 gmin).

Udział ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do całej populacji poszczególnych powiatów cechował się rozpiętością od 61,9% w Bydgoszczy do 66,8% w powiecie bydgoskim i toruńskim. W odniesieniu do gmin wartość wskaźnika zawierała się w przedziale 57,6-69,0%. Najwyższy udział osób w tej grupie wiekowej występował w gminach wiejskich, w większości sąsiadujących z największymi miastami regionu: Bobrowniki (69,0%), Brodnica (68,6%), Fabianki (68,4%), Nowa Wieś Wielka (68,2%), Lubicz, Białe Błota (68,1%) oraz Stolno (68,0%). Najniższym udziałem charakteryzowały się gminy miejskie: Ciechocinek (57,6%), Bydgoszcz (61,9%), Grudziądz (62,7%) Włocławek (62,8%) oraz Toruń (63,2%). Sytuacja ta wynika z trendu osiedlania się ludności w tym wieku na obszarach podmiejskich największych miast regionu, co redukuje udział osób w tej kategorii wiekowej w Bydgoszczy, Toruniu, ale również Włocławku i Grudziądzu. Nie powoduje to jednak destabilizacji na rynku pracy dużych miast, gdyż powszechnie mieszkańcy powiatów podmiejskich dojeżdżają do pracy w miastach.

¹⁴ W latach 2010-2017 udział ludności w wieku przedprodukcyjnym zwiększył się ogółem w 7 gminach. W krótszym okresie czasu (2015-2017) wzrost udziału ludności w tej grupie wiekowej charakterystyczny był już dla 57 gmin.

Ryc. 8. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

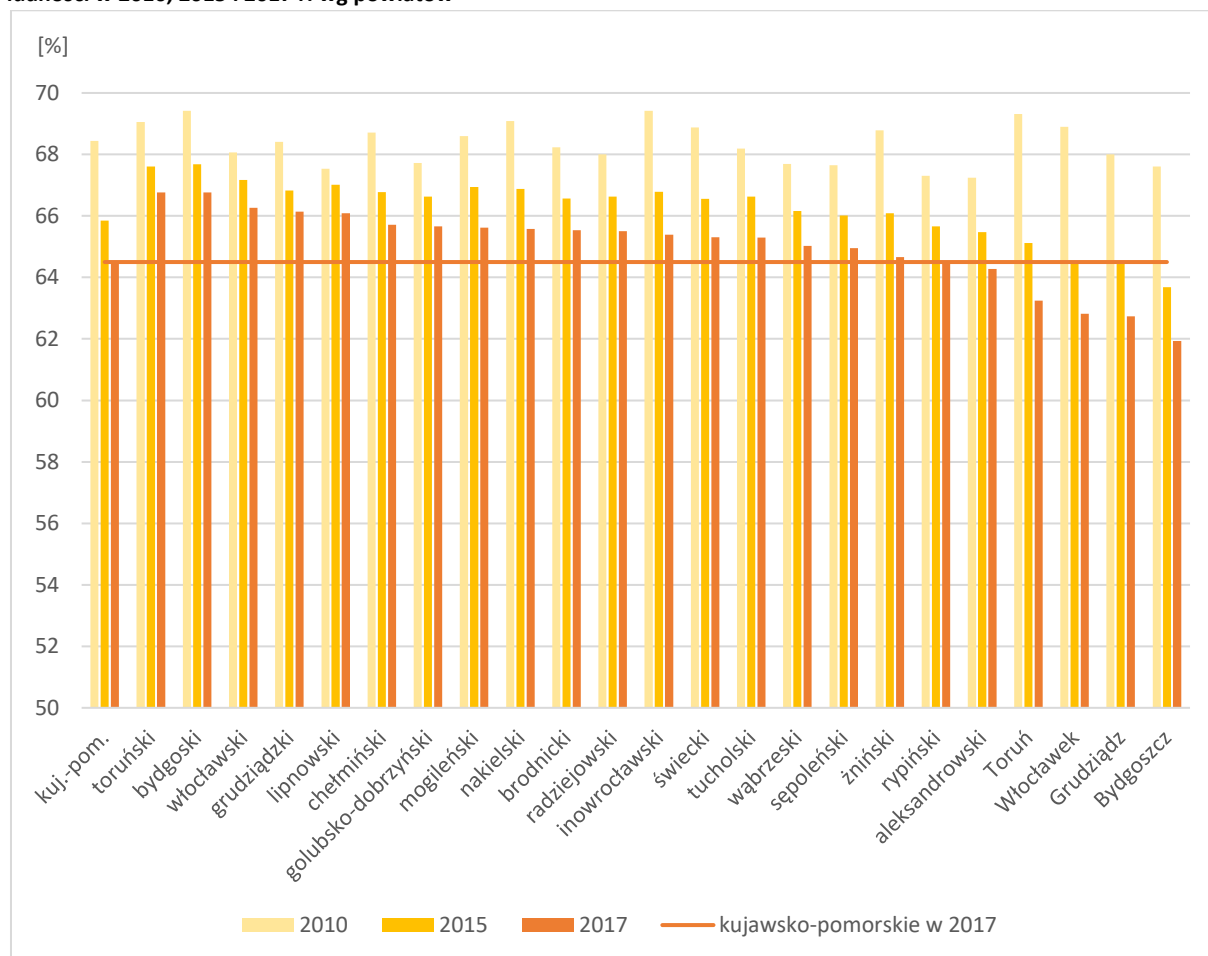
W analizowanym okresie (2010-2017) wszystkie powiaty odnotowały spadek udziału ludności w wieku produkcyjnym rzędu 1,44-6,08 p. proc., pomimo, że dwa z nich (powiaty bydgoski i toruński) odnotowały w 2017 r. wzrost bezwzględnej liczby osób w tym wieku względem lat wcześniejszych. Udział ludności w omawianej grupie wiekowej najbardziej obniżył się w miastach na prawach powiatu (odpowiednio o 5,28-6,08 p. proc. w odniesieniu do 2010 r.). Najmniejszą zmianą charakteryzowały się powiaty: lipnowski (-1,44 p. proc.) oraz włocławski (-1,80 p. proc.).

W odniesieniu do gmin zmiany są bardziej zróżnicowane. W okresie 2010-2017 8 gmin wiejskich odnotowało wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym, wśród których największe zmiany dotyczyły gmin: Ciechocin (o 0,73 p. proc.), Koneck (o 0,65 p. proc.) i Dębowa Łąka (o 0,56 p. proc.). W pozostałych zmiana nie przekroczyła 0,42 p. proc. (Bobrowniki, Zbójno, Świekatowo, Osiek i Świecie nad Osą). W 46 gminach (głównie wiejskich) spadek udziału osób w wieku produkcyjnym nie przekroczył 2 p. proc., a kolejne 46 gmin odnotowało spadek wartości o 2-3 p. proc. Wśród nich były tylko dwie gminy miejskie: Chełmża i Nieszawa. Pozostałe 44 gminy (w tym wszystkie miejskie za wyjątkiem Nieszawy i Chełmży) odnotowały spadek w tej grupie wiekowej powyżej 3 p. proc., przy czym największe zmiany (powyżej 5,5 p. proc.) dotyczyły miast: Włocławka (-6,08 p. proc.), Torunia (-6,07 p. proc.), Ciechocinka (-5,89 p. proc.), Bydgoszczy (-5,67 p. proc.), Rypina (-5,61 p. proc.) i Inowrocławia (-5,52 p. proc.).

Zmiany w wielkości udziału ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r. w porównaniu do roku 2015 przedstawiają się podobnie jak dla okresu 2010-2017, zarówno w przypadku powiatów, jak i gmin, przy

czym wzrost udziału odnotowano już jedynie w trzech gminach: Świeciu nad Osą (o 0,47 p. proc.), Radziniu Chełmińskim (0,11 p. proc.) oraz Konecku (0,06 p. proc.).

Wyk. 9. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ogólnej liczbie ludności w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.9. Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (obowiązkowy)

W 2017 r. województwo kujawsko-pomorskie liczyło 424,8 tys. osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet powyżej 59 roku życia, mężczyzn powyżej 64 roku życia). Grupa ta stanowiła 20,4% ludności ogółem (o 4,43 p. proc. więcej niż w roku 2010 i o 1,30 p. proc. więcej w porównaniu z rokiem 2015).

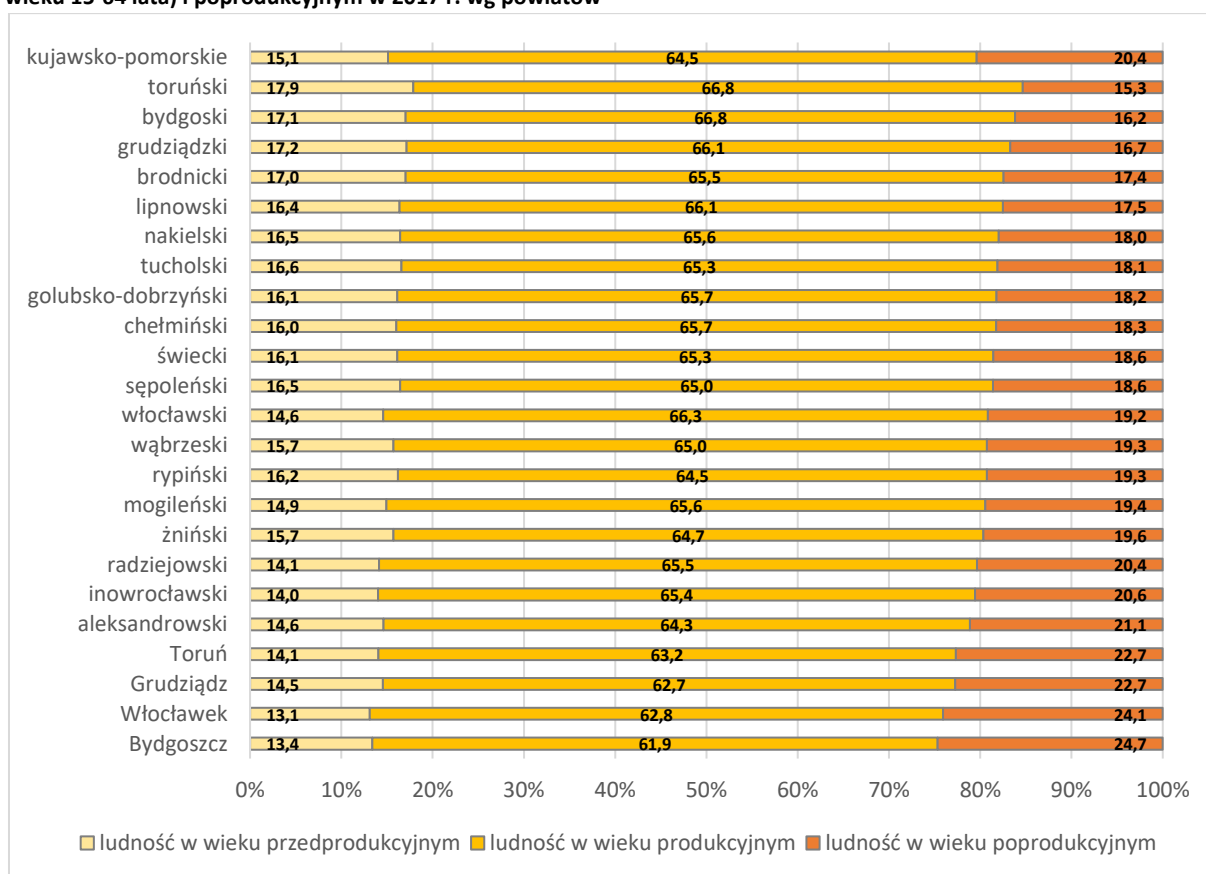
Zdecydowana większość skoncentrowana była w miastach na prawach powiatu oraz w powiecie inowrocławskim, gromadząc ponad 50% ludności województwa w tym wieku. Tylko w Bydgoszczy i Toruniu zamieszkiwało łącznie ponad 31% osób w wieku poprodukcyjnym. Najmniejszy udział w grupie osób powyżej 59/64 roku życia charakteryzował powiat grudziądzki i wąbrzeski (1,6%).

Tak jak w przypadku ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, w 2017 r. rozkład ludności w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych gminach przedstawia się analogicznie w stosunku do liczby ludności ogółem. Najwięcej osób w wieku powyżej 59/64 lat mieszkało w 5 największych miastach regionu (w Bydgoszczy – 87,0 tys., Toruniu – 46,0 tys., Włocławku – 26,9 tys., Grudziądzu – 21,7 tys., Inowrocławiu – 16,8 tys.). Licznie zamieszkiwane były także dwie gminy miejsko-wiejskie: Świecie (7,0 tys.) i Nakło nad Notecią (6,2 tys.). W 32 gminach mieszkało od 2 do 6 tys. osób w wieku

poprodukcyjnym, zaś w 51 gminach od 1 do 2 tys. osób. Najliczniejszą grupę stanowią te jednostki, w których liczba ludności w tej kategorii wiekowej wynosiła poniżej 1 tys. osób (54 gminy).

Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do całej populacji poszczególnych powiatów w 2017 r. był wyższy niż w przypadku osób w wieku przedprodukcyjnym i cechował się rozpiętością od 15,3% w powiecie toruńskim do 24,7% w Bydgoszczy. Oznacza to, że sytuacja demograficzna w województwie nabiera cech społeczeństwa starzejącego się. Z racji generalnie niedużego zróżnicowania wśród osób w produkcyjnej grupie wiekowej, najmniejszy udział grupy poprodukcyjnej występuje adekwatnie w powiatach o największym udziale osób w wieku przedprodukcyjnym (dotyczy to w szczególności powiatów: toruńskiego, bydgoskiego i grudziądzkiego, gdzie udział ludności w wieku poprodukcyjnym nie przekroczył 17,0% w 2017 r.). Z drugiej strony największy udział osób w omawianym wieku, poza Bydgoszczą, występuje w pozostałych miastach na prawach powiatu: w Grudziądzu, Toruniu i Włocławku (od 22,7 do 24,1%). Przejście licznych roczników z grupy produkcyjnej do poprodukcyjnej jest przyczyną tak dużego spadku liczebności grupy produkcyjnej w największych miastach na przestrzeni kilku ostatnich lat.

Wyk. 10. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) i poprodukcyjnym w 2017 r. wg powiatów

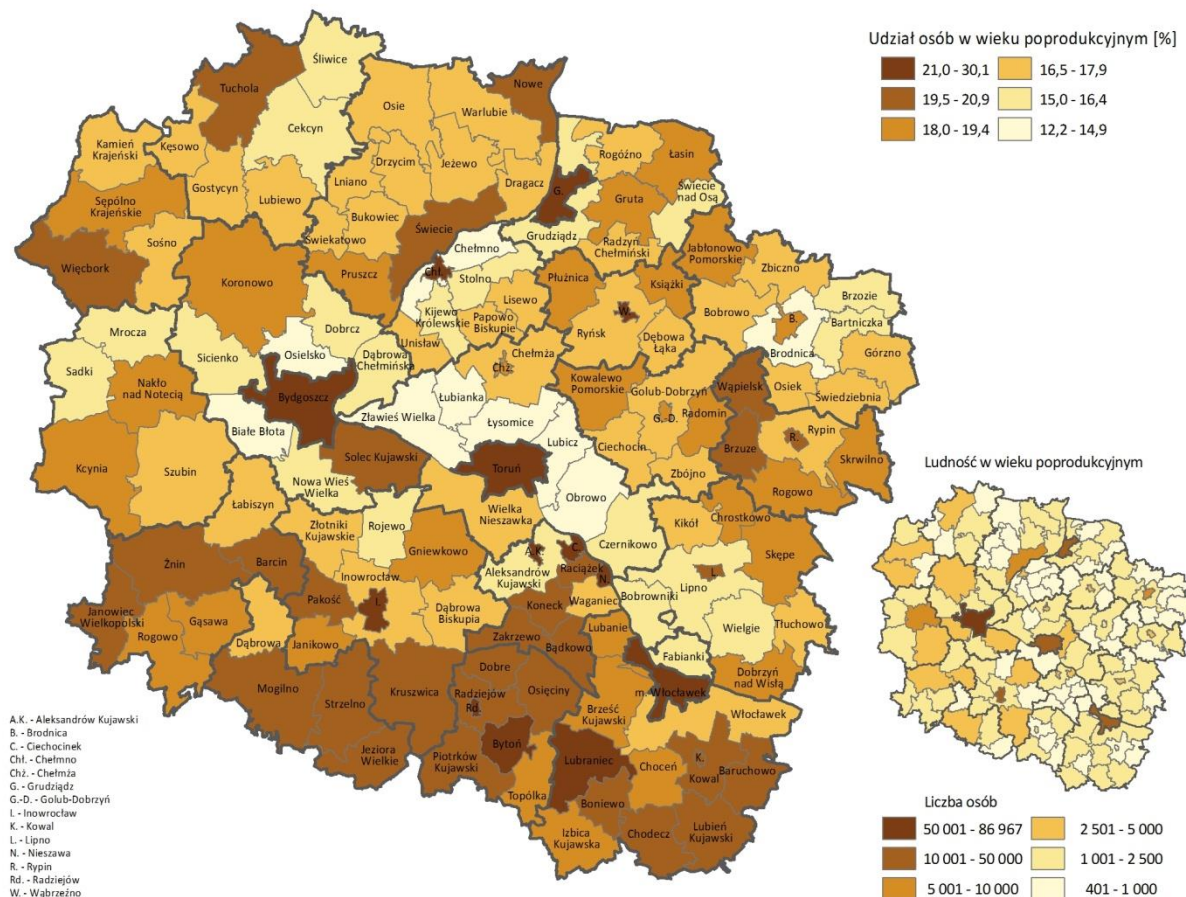

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Udział ludności w omawianej grupie wiekowej w podziale na gminy cechuje się jeszcze większą rozpiętością (od 12,2 do 30,1% w 2017 r.), a pozycje przyjmowane przez poszczególne jednostki w dużej mierze charakteryzują się odwrotnymi trendami aniżeli w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym. Wysoki udział osób w kategorii wiekowej powyżej 59/64 lat występował w gminach położonych w szczególności w południowej części województwa, przy czym najwyższy udział notowany był w następujących miastach: Ciechocinku (30,1%), Bydgoszczy (24,7%), Włocławku (24,1%), Inowrocławiu (22,8%), Grudziądzu, Toruniu (22,7%) oraz Radziejowie (22,1%). Najniższym

udziałem charakteryzowały się natomiast gminy wiejskie, w większości sąsiadujące z największymi miastami regionu: Brodnica (12,2%), Obrowo (12,8%), Białe Błota (13,2%), Chełmno, Łubianka (14,0%), Osielsko (14,1%), Łysomice (14,4%), Żławieś Wielka (14,6%) i Lubicz (14,7%).

Ryc. 9. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku powyżej 59 lat, mężczyzn w wieku powyżej 64 lat) w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin

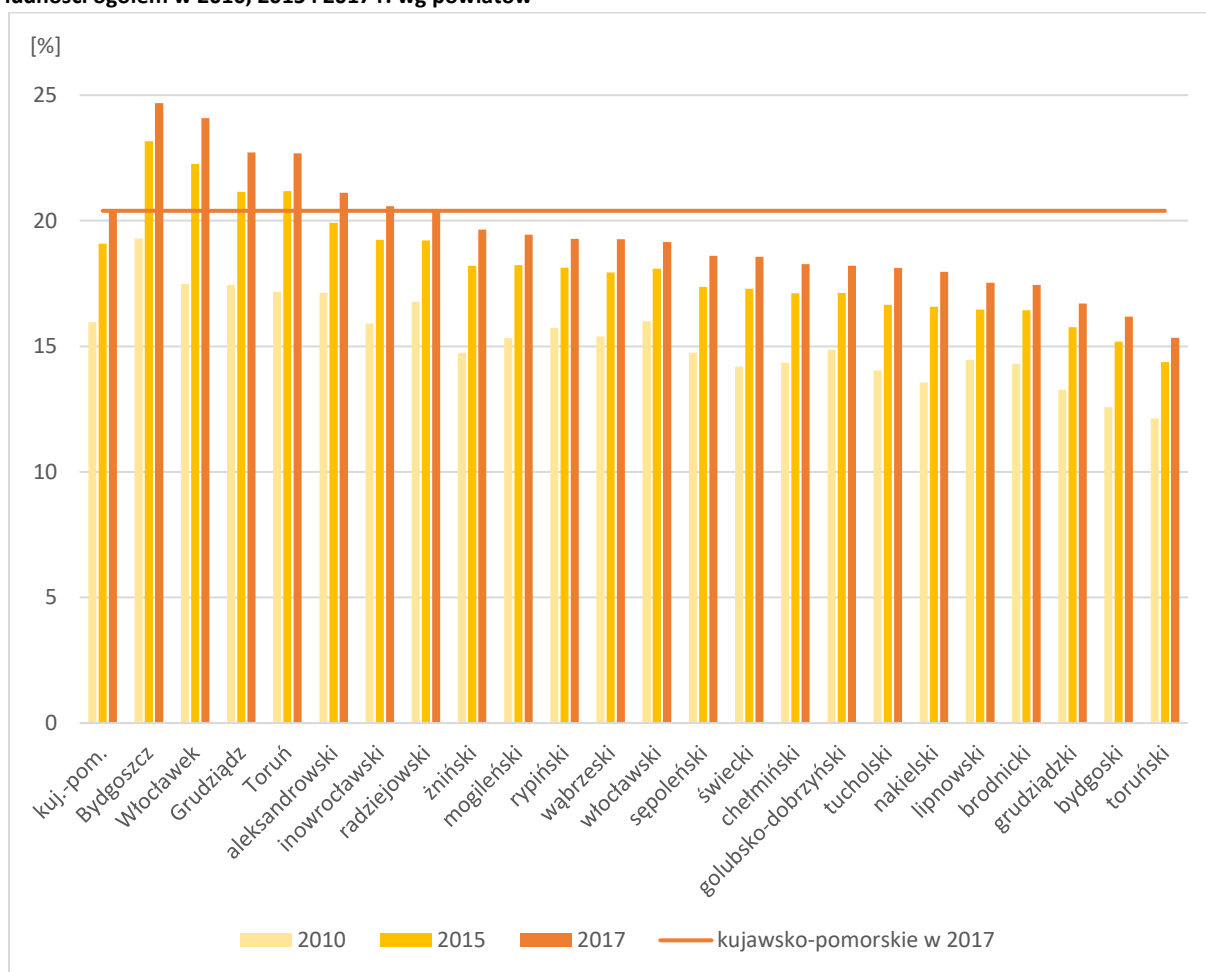

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Porównując okres 2010-2017 w regionie odnotowano znaczny wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (o 89,8 tys. osób), charakterystyczny także dla wszystkich 23 powiatów. W województwie udział osób w wieku poprodukcyjnym zwiększył się o 4,43 p. proc. Wszystkie powiaty odnotowały wzrost wartości tego wskaźnika o 3,07-6,6 p. proc. Największe zmiany (powyżej 5 p. proc.) zaszły w 4 miastach na prawach powiatu, najmniejsze zaś (poniżej 3,2 p. proc.) w powiatach: brodnickim, lipnowskim i włocławskim. Także wszystkie gminy zanotowały wzrost udziału ludności w wieku powyżej 59/64 lat w odniesieniu do ludności ogółem. Poza pojedynczymi przypadkami, z roku na rok udział ten wzrasta, przy czym najmniejsze tempo wykazują gminy wiejskie, największe zaś gminy miejskie województwa.

W odniesieniu do roku 2015 powiaty charakteryzują się podobnymi tendencjami zmian, przy czym najmniejszy wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym odnotowały w tym przypadku powiaty: bydgoski, grudziądzki i toruński. W gminach udział ludności w omawianym wieku zwiększył się we wszystkich z nich za wyjątkiem gminy wiejskiej Rypin (która jako jedyna zanotowała nieznaczny spadek o 0,06 p. proc. w 2017 r. w porównaniu do roku 2015).

Wyk. 11. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku powyżej 59 lat i mężczyzn w wieku powyżej 64 lat) w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.10. Liczba i udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem

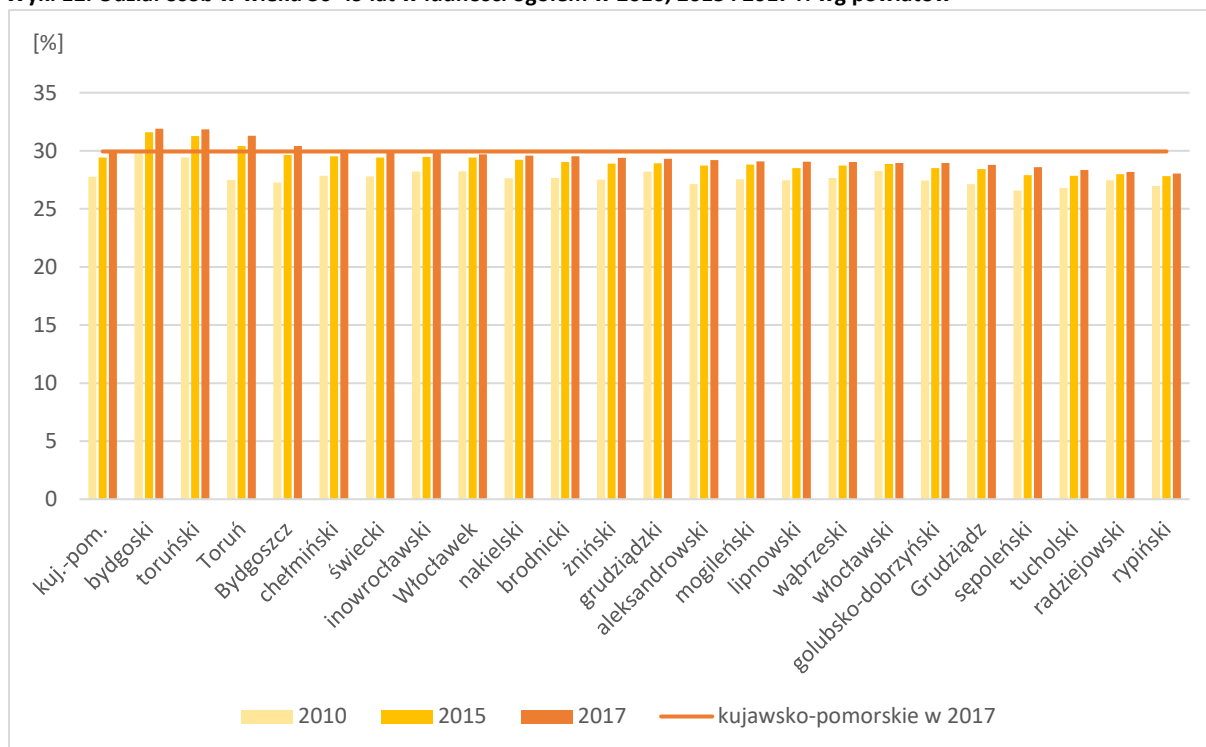
Województwo kujawsko-pomorskie zamieszkiwało w 2017 r. ponad 623,6 tys. osób w wieku 30-49 lat. W stosunku do 2010 r. grupa ta zwiększyła się o 40,9 tys. osób. Udział mieszkańców tej kategorii wiekowej w ludności ogółem sukcesywnie wzrasta i w 2017 r. wyniósł 29,9% (o 2,17 p. proc. więcej niż w roku 2010). Bezwzględna liczba ludności w wieku 30-49 lat w powiatach jest ściśle związana z liczbą ludności ogółem. Ponad 1/4 mieszkańców regionu w tym wieku zamieszkuje Bydgoszcz (107,2 tys. osób) i Toruń (63,4 tys. osób).

Udział mieszkańców w omawianej kategorii wiekowej wśród powiatów wahał się od 28,0 do 31,9%. Najwyższy odsetek charakteryzował obie stolice województwa wraz z powiatami okalającymi je (powiat bydgoski – 31,9%, toruński – 31,8%, Toruń – 31,3% i Bydgoszcz – 30,4%). Najniższy udział odnotowały powiaty: rypiński (28,0%), radziejowski (28,2%) oraz tucholski (28,3%).

W porównaniu do 2010 r. w roku 2017 wszystkie powiaty cechował wzrost udziału osób w grupie wiekowej 30-49 lat w ludności ogółem rzędu 0,68-3,81 p. proc. oraz przyrost bezwzględnej liczby osób w tym wieku (za wyjątkiem powiatu radziejowskiego, który pomimo wzrostu udziału o 0,72 p. proc. odnotował jednocześnie spadek bezwzględnej liczby ludności w tej kategorii wiekowej o 142 osoby). Najwyższy wzrost (powyżej 3 p. proc.) charakteryzował największe miasta w województwie: Toruń

(o 3,81 p. proc.) oraz Bydgoszcz (o 3,16 p. proc.). Najniższy wzrost odnotowały powiaty włocławski i radziejowski, gdzie zmiany wyniosły odpowiednio 0,68 i 0,72 p. proc.

Wyk. 12. Udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

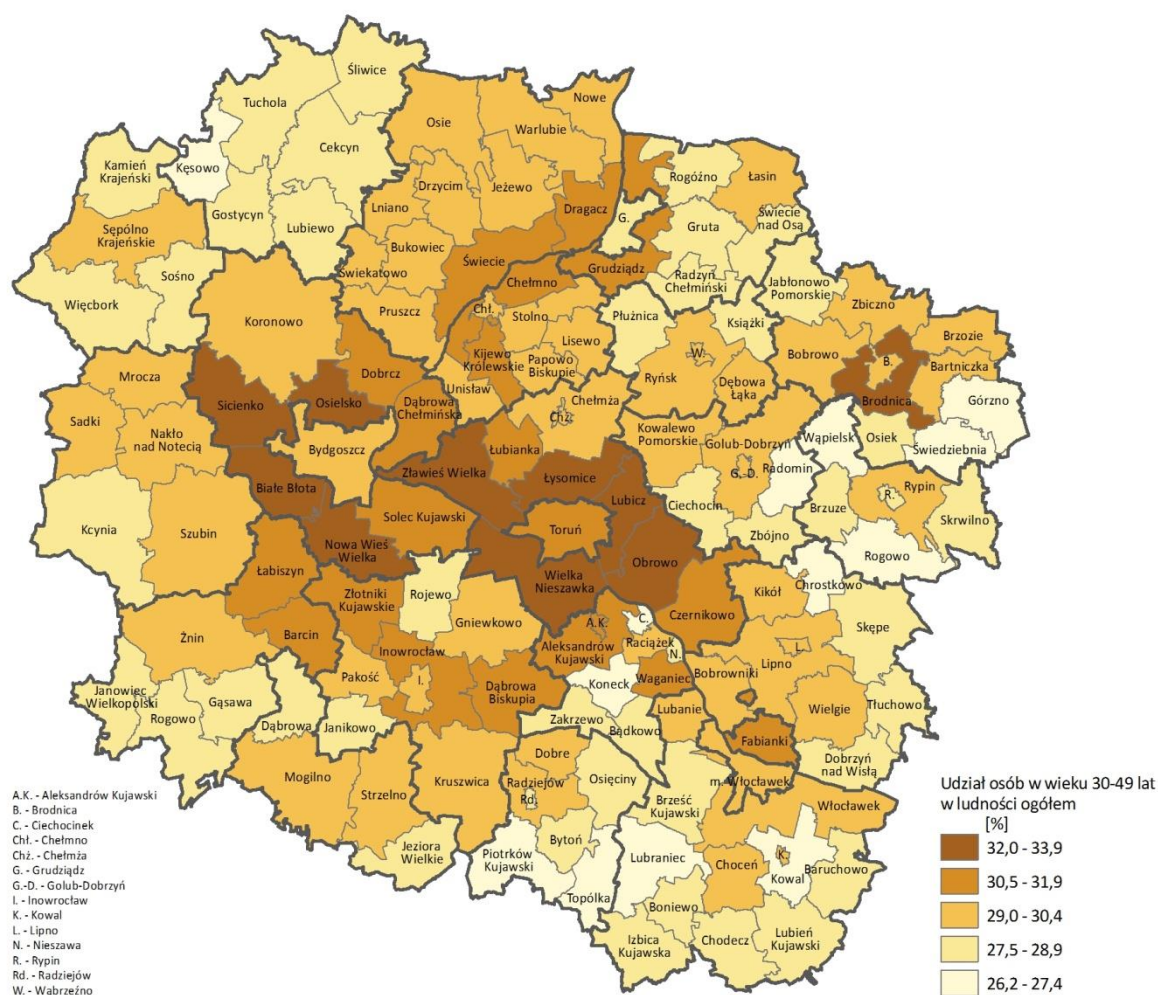

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W 2017 r. udział osób w wieku 30-49 lat w gminach województwa zawierał się w przedziale między 26,2 a 33,9%. Najwyższy udział notowany był w gminach wiejskich sąsiadujących w zdecydowanej większości z Bydgoszczą i Toruniem: Białe Błota, Obrowo (33,9%), Osielsko (32,9%), Brodnica, Lubicz, Sicienko (32,4%), Łysomice, Nowa Wieś Wielka, Zławieś Wielka (32,3%) oraz Wielka Nieszawka (32,0%). Wśród gmin miejskich najwyższe pozycje odnotowały: Toruń (31,3%), Aleksandrów Kujawski (30,8%), Bydgoszcz (30,4%), Chełmża, Chełmno i Brodnica (odpowiednio 30,3%, 30,2% i 30,1%). Najniższy udział charakteryzował miasto Ciechocinek (26,2%) oraz gminy wiejskie: Wąpielsk (26,3%), Chrostkowo (26,6%), Kowal (26,7%) i Rogowo ryp. (26,9%). Ogółem na 144 gminy w 43 (głównie wiejskich) zanotowano udział wyższy od wartości wskaźnika dla województwa ogółem (powyżej 29,9%). Najliczniejszą grupę stanowiły gminy, w których wartości wskaźnika zawierały się w przedziale 28,0-29,9% (80 gmin).

Zmiany w udziale ludności w wieku 30-49 lat w poszczególnych gminach w latach 2010-2017 są znacznie bardziej zróżnicowane niż w ujęciu powiatowym i wyniosły od -1,52 do 3,81 p. proc. Największe dodatnie zmiany (powyżej 3 p. proc.) odnotowały miasta: Aleksandrów Kujawski, Toruń (o 3,81 p. proc.) i Bydgoszcz (o 3,16 p. proc.), a także następujące gminy wiejskie: Chełmża, Dąbrowa Biskupia, Kijewo Królewskie oraz Obrowo (o 3,08-3,42 p. proc.). Najliczniejsza grupa (62 gminy) obejmuje jednostki, w których wystąpiły zmiany w przedziale 1-2 p. proc. W 5 gminach odnotowano ujemne wartości zmian: w gminie wiejskiej Kowal (-1,52 p. proc.), mieście Radziejów (-0,64 p. proc.), gminie wiejskiej Baruchowo, mieście Kowal oraz gminie miejsko-wiejskiej Janikowo (poniżej -0,2 p. proc.).

Ryc. 10. Udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.11. Liczba i udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem

Liczba mieszkańców w wieku 75 lat i więcej w województwie w 2017 r. wynosiła 138 057 osób, co stanowiło 6,6% ogółu ludności. W porównaniu z rokiem 2010 w analizowanej grupie nastąpił wzrost o 0,73 p. proc. (z 5,9%).

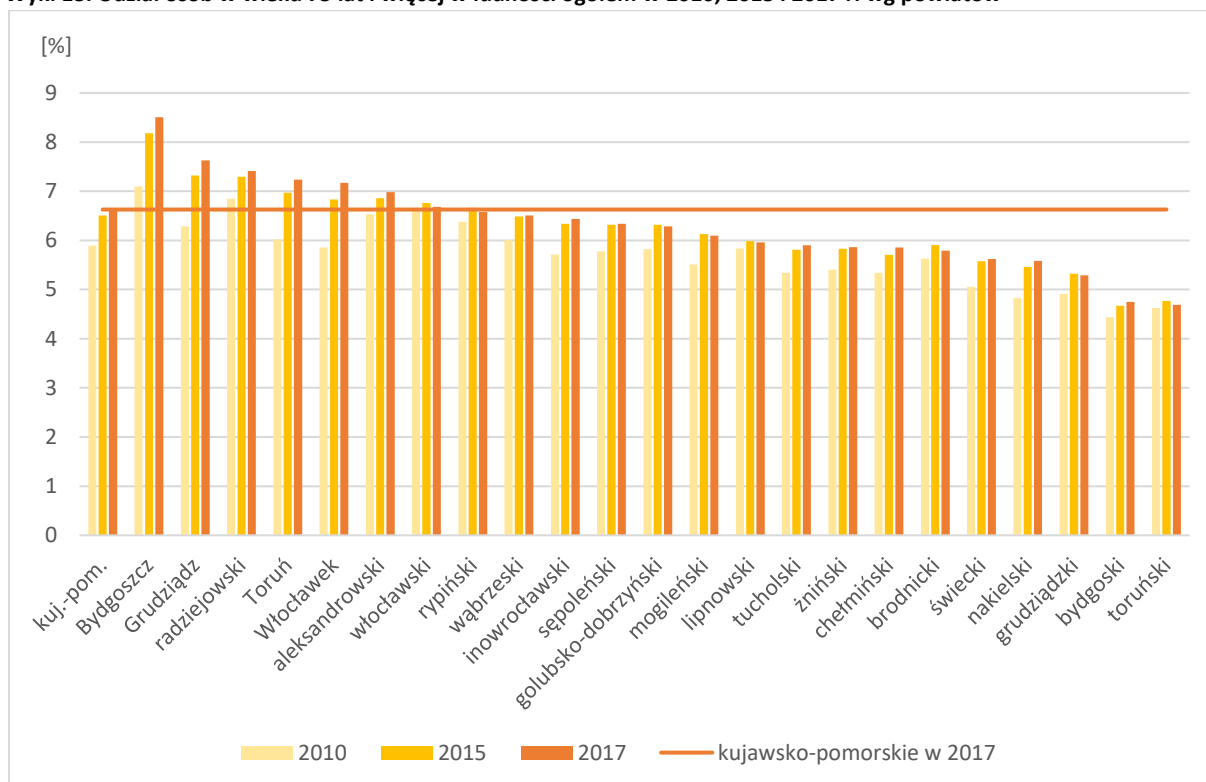
Najwyższy udział ludności w tym wieku (powyżej 7%) w 2017 r. charakteryzował wszystkie miasta na prawach powiatu (Bydgoszcz – 8,5%, Grudziądz – 7,6%, Toruń i Włocławek – 7,2%) oraz powiat radziejowski (7,4%; 3 lokata). Najniższy udział zaobserwowano w powiatach sąsiadujących ze stolicami województwa: bydgoskim i toruńskim (4,7%). W pozostałych jednostkach wartość wskaźnika zawierała się między 5,3 a 7,0%.

W porównaniu 2017 r. do roku 2010 wszystkie powiaty cechował jednakowy trend: nastąpił wzrost wartości wskaźnika, co świadczy o postępującym starzeniu się ludności, jednakże tylko w miastach na prawach powiatu odnotowano przyrost powyżej 1 p. proc. W pozostałych jednostkach zmiana kształtowała się na poziomie 0,04-0,76 p. proc., wśród których najmniejszy wzrost charakteryzował powiat włocławski (o 0,04 p. proc.) i toruński (o 0,07 p. proc.). Zarówno w 2010 r., jak i w roku 2017, najwyższy udział osób w wieku 75 lat i więcej odnotowało miasto Bydgoszcz (7,1% w 2010 r., 8,5% w 2017 r.), które charakteryzuje się także największą zmianą wartości wskaźnika wśród powiatów

(przyrost o 1,40 p. proc.). Najniższy udział w 2010 r. występował w tych samych powiatach co w roku 2017 (bydgoskim i toruńskim).

Warto zwrócić uwagę, że pomimo tego, iż wszystkie powiaty w 2017 r. cechowało zwiększenie udziału grupy osób w wieku 75 lat i więcej w stosunku do 2010 r., to w porównaniu z 2015 r. 4 z nich odnotowały spadek w udziale tej grupy mieszkańców o 0,08-0,12 p. proc. (powiaty: brodnicki, rypiński, toruński, włocławski), a kolejnych 7 nie odnotowało zauważalnych zmian zarówno dodatnich, jak i ujemnych (do 0,03 p. proc.). Były to powiaty: golubsko-dobrzyński, grudziądzki, lipnowski, mogileński, sępoleński, wąbrzeski i żniński. Największy przyrost udziału w latach 2015-2017 (od 0,27 do 0,34 p. proc.) odnotowały 4 miasta na prawach powiatu. Stan ten pośrednio wynika ze wzmożonej migracji osób w średnim wieku z miast, na obszary bezpośrednio do nich przylegające.

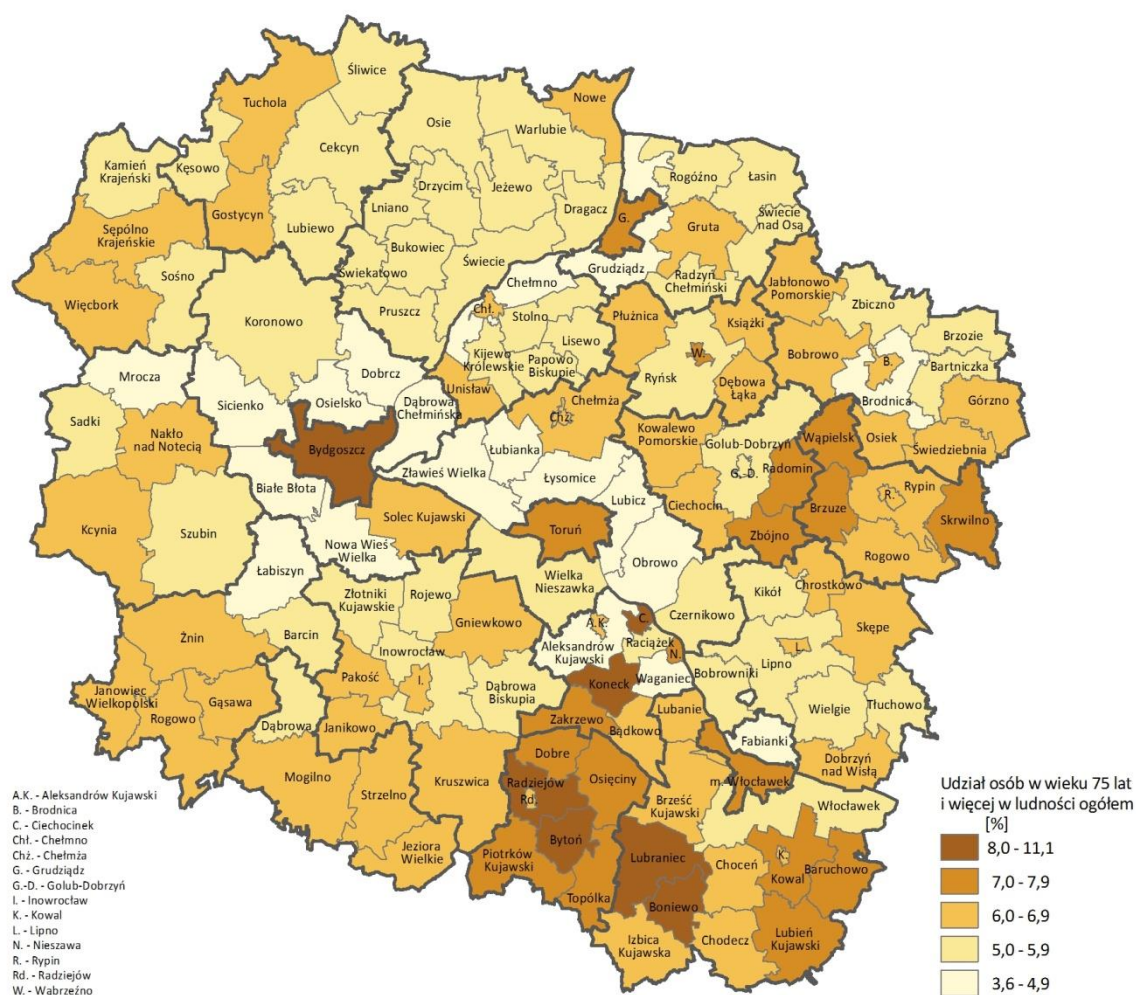
Wyk. 13. Udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Udział ludności w wieku 75 lat i więcej w 2017 r. w ogólnej liczbie ludności w poszczególnych gminach zawierał się w przedziale pomiędzy 3,6 a 11,1%. W regionie wyraźnie wyższy odsetek osób w tym wieku widoczny jest w południowo-wschodniej części województwa. Rekordowo wysoką wartość wskaźnika osiągnęło miasto Ciechocinek (11,1%). Drugie miejsce zajęła Bydgoszcz (8,5%), kolejne zaś gminy wiejskie: Bytów (8,4%), Boniewo (8,1%), Koneck, Radziejów i gmina miejsko-wiejska Lubraniec (8,0%). Najniższy udział tej kategorii wiekowej (poniżej 4%) notowany był w gminach wiejskich sąsiadujących głównie z największymi miastami regionu – Białe Błota, Osielsko (3,6%), Obrowo (3,7%), Brodnica (3,8%) i Lubicz (3,9%). Najliczniejszą grupę (101 jednostek) stanowią gminy, w których wartość wskaźnika wynosiła między 5,0 a 7,0%.

Ryc. 11. Udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W 2017 r., w porównaniu do roku 2010, nastąpiły wyraźne zmiany w udziale osób w wieku 75 lat i więcej (od -0,85 do 2,16 p. proc.). 108 gmin odnotowało wzrost, zaś 36 spadek odsetka osób w tym wieku, przy czym w 25 ze 144 gmin zmiana (dodatnia lub ujemna) nie przekroczyła 0,1 p. proc. Najbardziej wzrósł udział mieszkańców w tej grupie wiekowej w Ciechocinku (o 2,16 p. proc.). Na kolejnych miejscach uplasowały się miasta: Bydgoszcz (o 1,40 p. proc.), Grudziądz (o 1,34 p. proc.), Nieszawa (o 1,32 p. proc.), Włocławek i gmina miejsko-wiejska Nakło nad Notecią (o 1,31 p. proc.). Największy spadek w odniesieniu do 2010 r. (o ponad 0,50 p. proc.) uzyskały następujące gminy wiejskie i miejsko-wiejskie: Chodecz (-0,85 p. proc.), Górzno (-0,84 p. proc.), Bądkowo (-0,67 p. proc.), Łubianka, Rypin (-0,58 p. proc.), Bobrowo (-0,52 p. proc.), Aleksandrów Kujawski i Lipno (-0,51 p. proc.).

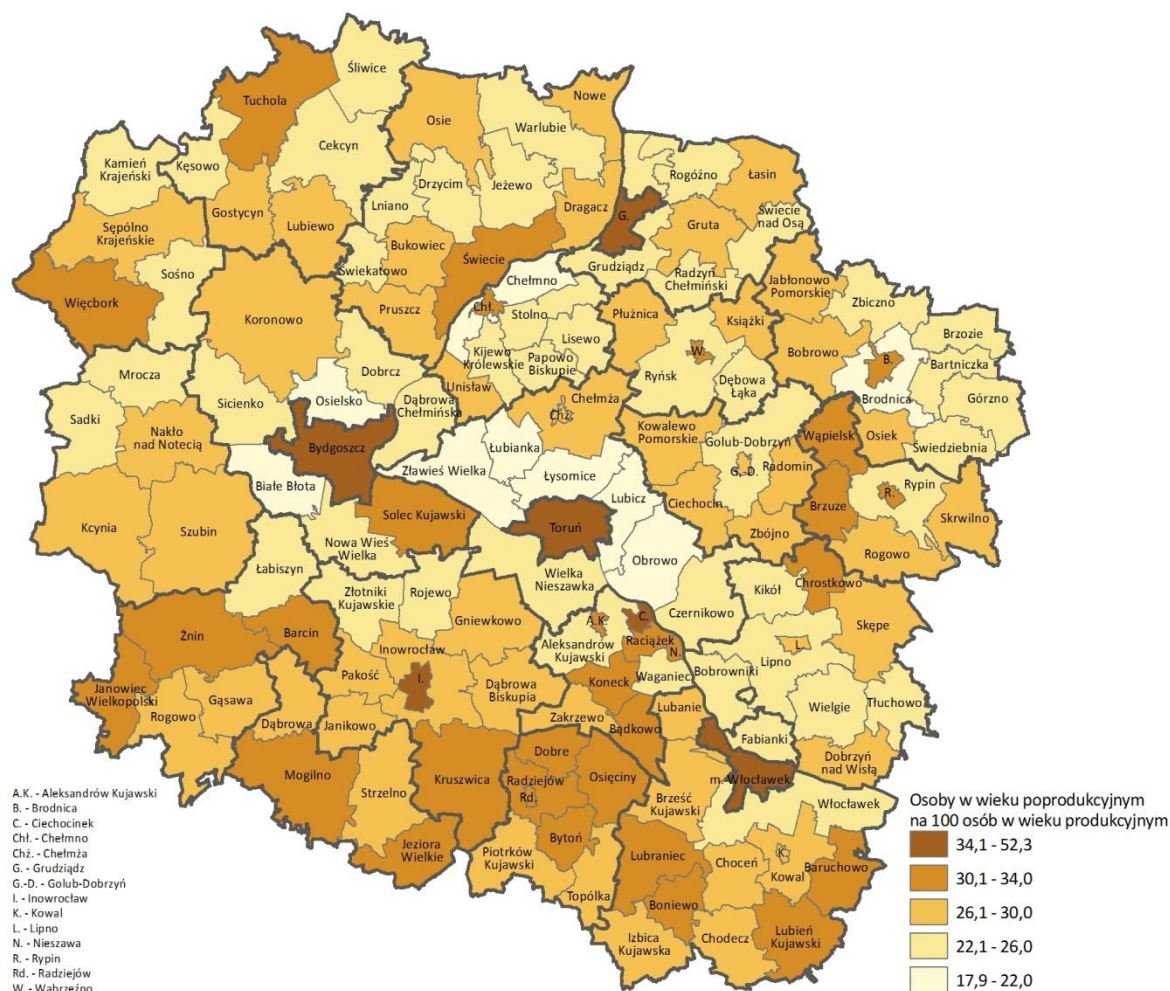
1.12. Wskaźnik obciążenia demograficznego (obowiązkowy)

Wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym w województwie w 2017 r. wyniósł 31,6 osoby na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata). Wśród powiatów wartość wskaźnika oscylowała między 23,0 a 39,9 osoby. Najwyższe wartości charakteryzowały miasta na prawach powiatu: Bydgoszcz (39,9 os.), Włocławek (38,3 os.), Grudziądz (36,2 os.) i Toruń (35,9 os.). Powyżej wartości dla regionu uplasował się także powiat

aleksandrowski (32,9 os.). Najniższe wartości odnotowały powiaty okalające największe miasta w regionie: toruński (23,0 os.), bydgoski (24,2 os.) i grudziądzki (25,3 os.).

W 2017 r. w gminach województwa wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wahała się od 17,9 do 52,3 osoby w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Najwięcej gmin o wysokim wskaźniku obciążenia demograficznego zlokalizowanych jest w południowej części województwa. Najniższe wartości wskaźnika występują głównie na obszarach podmiejskich centralnej części regionu. Najwyższe wartości (powyżej 35,5 os.), poza miastami na prawach powiatu, notowały: Ciechocinek (52,3 os.) i Inowrocław (35,5 os.). Najniższy wskaźnik obciążenia demograficznego (a tym samym najlepsza sytuacja demograficzna) charakteryzował gminy wiejskie: Brodnicę (17,9 os.), Obrowo (19,2 os.) oraz Białe Błota (19,4 os.). Wartości w przedziale 20,6-24,8 osoby cechowały 28 gmin wiejskich oraz 2 gminy miejsko-wiejskie (Radzyń Chełmiński i Mroczka). Najliczniejszą grupę stanowiły te jednostki, dla których wartości zawierały się w przedziale pomiędzy 25,0 a 29,8 osoby, przy czym z 72 gmin aż 48 z nich stanowiły gminy wiejskie, a 21 gminy miejsko-wiejskie. Listę uzupełniły 3 miasta: Chełmża, Golub-Dobrzyń i Kowal. 33 gminy osiągnęły wartość wskaźnika między 30,0 a 34,0 osoby.

Ryc. 12. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAI E DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

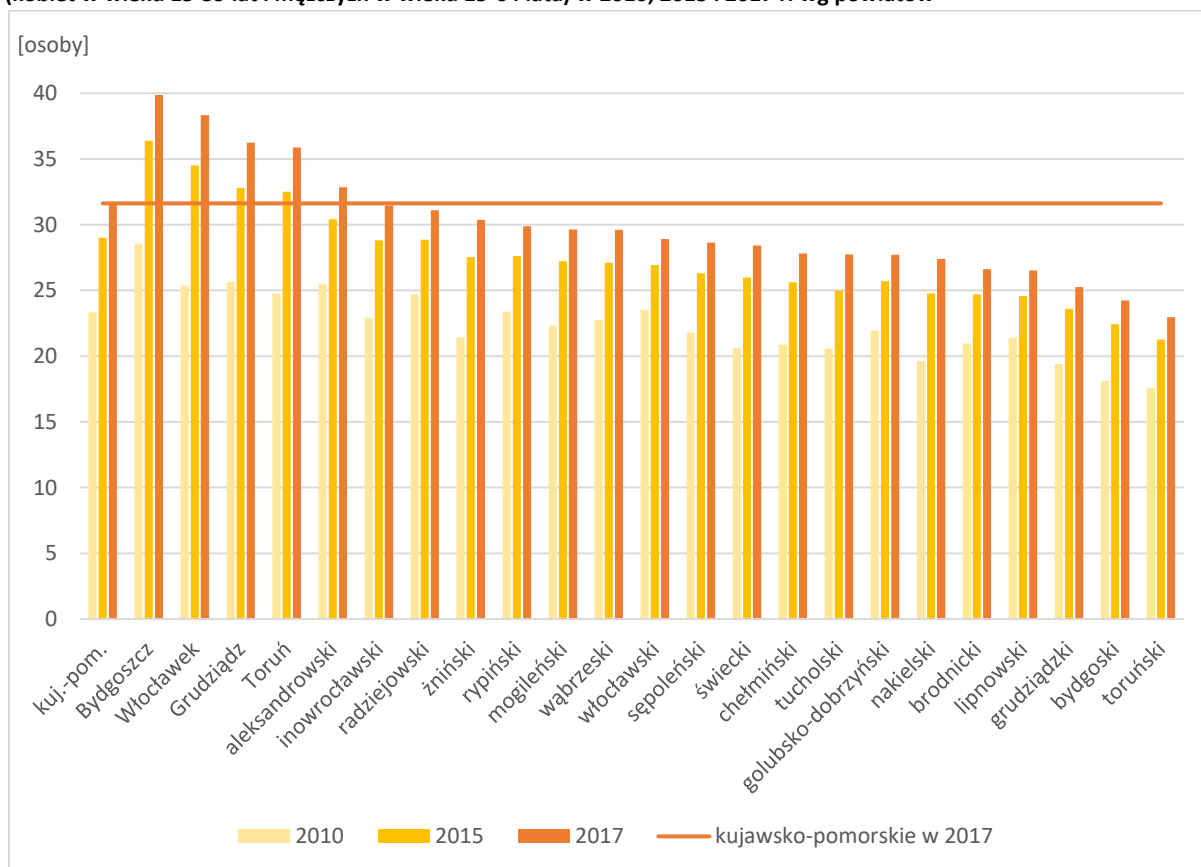
W okresie 2010-2017 wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym dla całego województwa systematycznie wzrastał. Średni roczny przyrost wyniósł ponad 1 osobę (wzrost o 35,6% w 2017 r. w stosunku do roku 2010 – o 8,3 osoby). Wszystkie powiaty (oraz gminy) w regionie

także odnotowywały sukcesywny wzrost wskaźnika w latach 2010-2017, co oznacza, że powyższa tendencja dotyczyła nie tylko powiatów, w których zmalała w omawianym okresie liczba ludności w wieku produkcyjnym, ale także i tych, w których ta liczba wzrosła. Sytuacja ta wynika z przyrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na poziomie znacznie wyższym niż w przypadku osób w wieku 15-59 lat wśród kobiet i 15-64 lat wśród mężczyzn.

W porównaniu do roku 2010, w 2017 r. największe negatywne zmiany (najwyższy wzrost) zaszły we Włocławku (o 13,0 os.), Bydgoszczy (o 11,3 os.), Toruniu (o 11,1 os.) i Grudziądzu (o 10,6 os.). Najmniejszy wzrost bezwzględny wartości tego wskaźnika miał miejsce w powiecie lipnowskim (o 5,1 os.), toruńskim, włocławskim (o 5,4 os.), brodnickim (o 5,6 os.), golubsko-dobrzyńskim i grudziądzkim (o 5,8 os.). Pozostałe powiaty odnotowały zmianę wielkości 6,1-8,9 osoby.

Analizując krótszy przedział czasowy (2015-2017) najwyższe negatywne zmiany w wartości bezwzględnej wskaźnika obciążenia demograficznego zanotowały ponownie miasta na prawach powiatu (zwiększyły liczbę o 3,4-3,8 os.), jednakże wśród powiatów o najniższym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wystąpiły powiaty: brodnicki, bydgoski, grudziądzki i toruński (odpowiednio o 1,7-1,9 os.).

Wyk. 14. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Odnosząc się do zmian wyrażonych w procentach, to sytuacja przedstawia się nieco inaczej. Pierwszą lokatę w 2017 r. ponownie zajął Włocławek notując największy przyrost osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w porównaniu do 2010 r. (przyrost o 51,1%). Na drugim miejscu znalazł się Toruń (zmiana o 44,8%), następnie powiat żniński (zmiana o 41,7%) oraz Grudziądz (zmiana o 41,2%). Najmniejsze zmiany odnotowały powiaty: włocławski (o 22,9%), lipnowski (o 23,9%),

radziejowski (o 26,0%), golubsko-dobrzyński (o 26,3%) oraz brodnicki (o 26,9%). Wśród pozostałych powiatów zmiana procentowa wyniosła odpowiednio od 27,8 do 39,7%.

Analizując ostatnie 3 lata (2015-2017) grupa powiatów charakteryzujących się największą zmianą procentową wartości wskaźnika obciążenia demograficznego poszerzyła się. Na pierwszym miejscu ex aequo znalazło się miasto Włocławek i powiat tucholski (zmiana o 11,1%), na drugim powiat nakielski i miasto Grudziądz (zmiana o 10,5%), trzecią pozycję zajęło zaś miasto Toruń wraz z powiatem żnińskim (zmiana o 10,3%). Najmniejsze zmiany odnotowały powiaty: grudziądzki (o 7,0%), włocławski (o 7,3%), brodnicki, radziejowski (o 7,8%) i golubsko-dobrzyński (o 7,9%).

1.13. Liczba osób w wieku 75 lat i więcej w stosunku do osób w wieku produkcyjnym

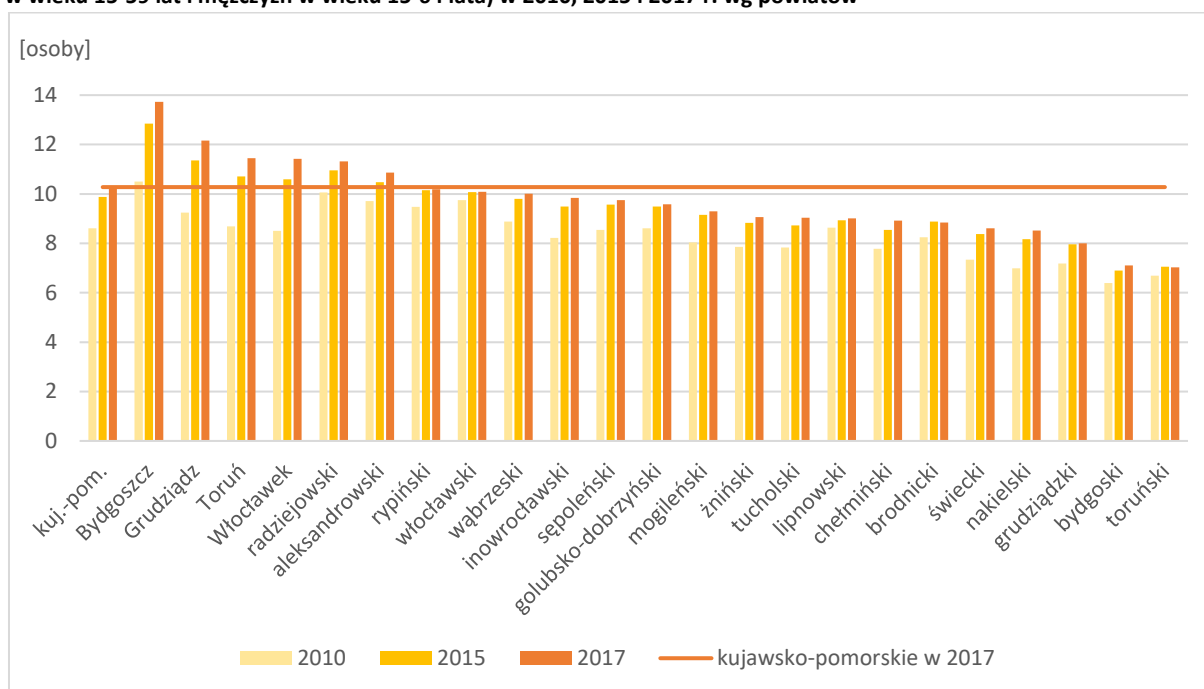
Wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku 75 lat i więcej w województwie w 2017 r. wyniósł 10,3 osoby na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) – średnio 1/3 wartości obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wśród powiatów wartość wskaźnika oscylowała między 7,0 a 13,7 osoby. Najwyższe wartości charakteryzowały miasta na prawach powiatu: Bydgoszcz (13,7 os.), Grudziądz (12,2 os.), Toruń i Włocławek (11,4 os.). Powyżej wartości dla regionu uplasował się także powiat radziejowski (11,3 os.) i aleksandrowski (10,9 os.). Najniższe wartości odnotowały powiaty okalające największe miasta w regionie: toruński (7,0 os.), bydgoski (7,1 os.) oraz grudziądzki (8,0 os.).

W okresie 2010-2017 wskaźnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku 75 lat i więcej dla całego województwa systematycznie wzrastał. Różnica wyniosła 1,7 osoby (przyrost o 19,3% w 2017 r. w stosunku do roku 2010). Podobnie jak w przypadku obciążenia osobami całej grupy poprodukcyjnej na 100 osób w wieku produkcyjnym, w odniesieniu do grupy ograniczonej do osób w wieku 75 lat i więcej wszystkie powiaty w regionie odnotowywały sukcesywny wzrost wartości wskaźnika w latach 2010-2017.

W porównaniu do 2010 r., w roku 2017 najbardziej negatywne zmiany zaszły w miastach na prawach powiatu, odnotowały one bowiem wzrost wartości wskaźnika o 30,7-34,3% (o 2,8-3,2 os.). Najmniejszy wzrost (o 3,3-4,9%, tj. o 0,3-0,4 os.) odnotowany został w powiatach: lipnowskim, toruńskim i włocławskim. Pozostałe jednostki cechowała zmiana wskaźnika obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym na poziomie 0,6-1,6 osoby (od 7,1 do 21,9%).

Co ciekawe, analizując krótszy okres czasowy (lata 2015-2017), pomimo iż wszystkie powiaty w regionie odnotowywały sukcesywny wzrost wskaźnika w odniesieniu do całej grupy poprodukcyjnej, to w przypadku osób w wieku 75 lat i więcej, w 5 powiatach wartość wskaźnika obciążenia demograficznego zmieniała się praktycznie niezauważalnie. Oznacza to, że tempo zmian znacznie zmalało w ich zakresie, a wręcz w przypadku 3 z nich odnotowano minimalne zmniejszenie tej wartości. Opisująca sytuacja dotyczy powiatów: brodnickiego, grudziądzkiego, rypińskiego, toruńskiego oraz włocławskiego.

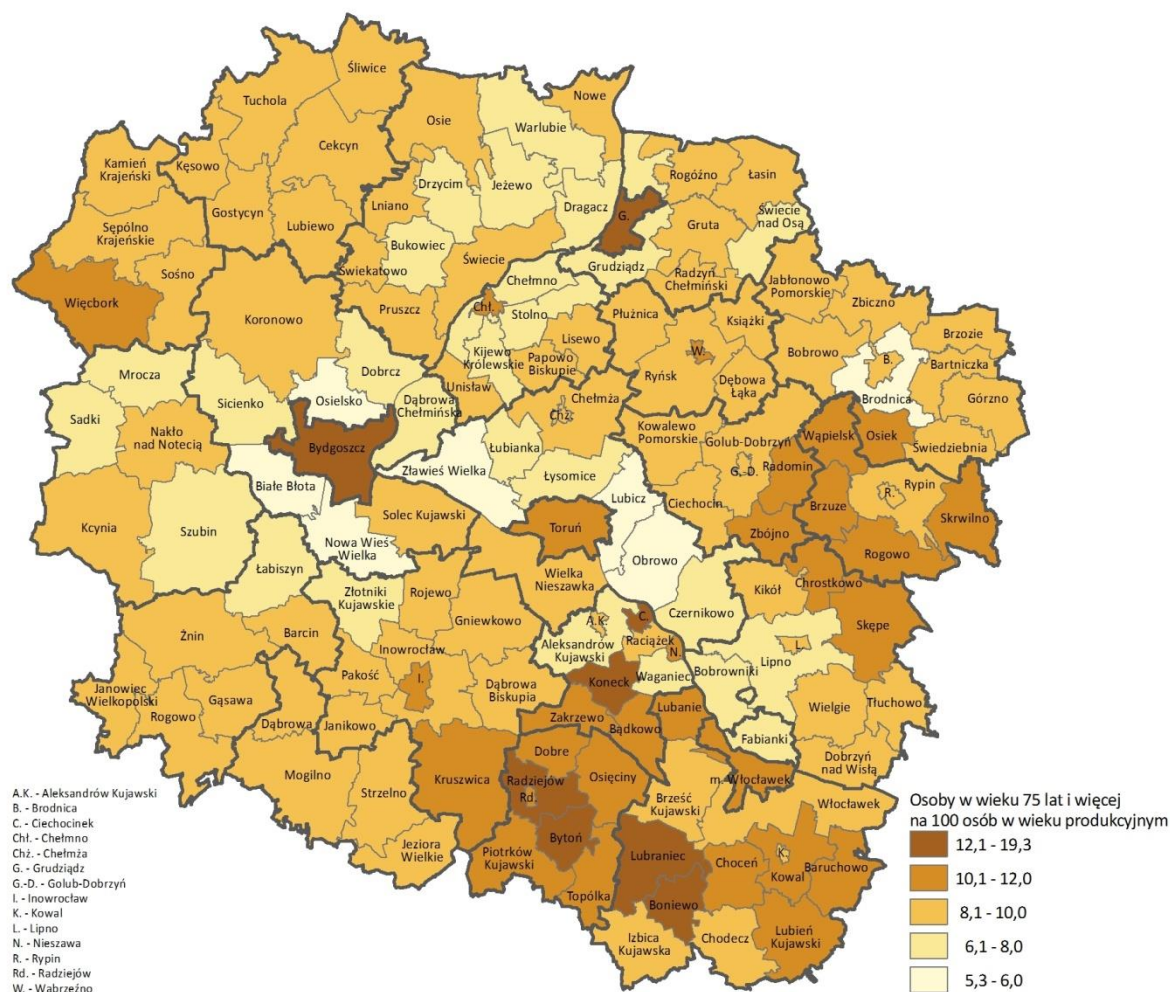
Wyk. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym wahała się w gminach od 5,3 do 19,3 osoby. Najwięcej jednostek o wysokim wskaźniku obciążenia demograficznego zlokalizowanych jest w południowej oraz północno-wschodniej części województwa. Najniższa wartość wskaźnika występuje w gminach w centralnej części regionu oraz na obszarach podmiejskich. Najwyższą wartość w 2017 r. zanotowało miasto Ciechocinek (19,3 os.). Wysokie wartości charakterystyczne były także dla Bydgoszczy (13,7 os.) oraz gminy Bytoń (13,0 os.). Ogółem 30 gmin charakteryzowało się wartością wskaźnika wyższą niż dla województwa (powyżej 10,3 os.). Najniższy wskaźnik obciążenia demograficznego, a tym samym najlepsza sytuacja demograficzna, charakteryzował gminy wiejskie: Białe Błota (5,3 os.), Osielsko (5,4 os.), Brodnicę, Obrowo (5,5 os.) i Lubicz (5,8 os.).

Ryc. 13. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W 2017 r., w porównaniu do roku 2010, wartość wskaźnika obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej zmieniła się w gminach od -1,1 do 5,2 osoby. Największy przyrost liczby osób w tym wieku na 100 osób w wieku produkcyjnym (o ponad 30%) odnotował Ciechocinek (o 5,2 os.) oraz 4 największe miasta w regionie (odpowiednio o 2,8-3,2 os.). 24 gminy (głównie wiejskie) odnotowały spadek wartości wskaźnika, z czego największy cechował gminy miejsko-wiejskie: Górzno (-1,1 os.) i Chodecz (-0,9 os.) oraz gminy wiejskie: Bądkowo i Rypin (-0,8 os.). 3 gminy nie odnotowały zmian w stosunku do roku 2010, a były to gminy wiejskie: Brodnica, Inowrocław i Pruszcz. Najliczniejszą grupę stanowią te jednostki, w których omawiany wskaźnik obciążenia demograficznego wzrósł o maksymalnie 1 osobę (55 gmin wiejskich, 12 gmin miejsko-wiejskich oraz 1 gmina miejska Kowal). Tendencja zmian wskaźnika obciążenia demograficznego w ujęciu procentowym (od -10,1 do 36,8% w stosunku do 2010 r.) kształtuje się podobnie jak przy wartości wyrażonej w osobach, a więc najmniejsze zmiany dotyczą gmin wiejskich, im wyższe wartości procentowe, tym więcej notuje się gmin miejsko-wiejskich, zaś najwyższe dotyczą w przeważającej części gmin miejskich.

Analizując krótszy okres czasowy (lata 2015-2017) należy zwrócić uwagę, że znacznie więcej gmin charakteryzował spadek wartości wskaźnika obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym. Odnotowało go bowiem 47 gmin, z czego 38 wiejskich i 9 miejsko-wiejskich (zmiana rzędu 0,5-9,5%). Ponadto w 16 gminach w latach 2015-2017 wartość wskaźnika nie

zmieniła się. Zmiany dodatnie odnotowały wszystkie miasta, większość gmin miejsko-wiejskich oraz pozostałe gminy wiejskie.

1.14. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku poprodukcyjnym

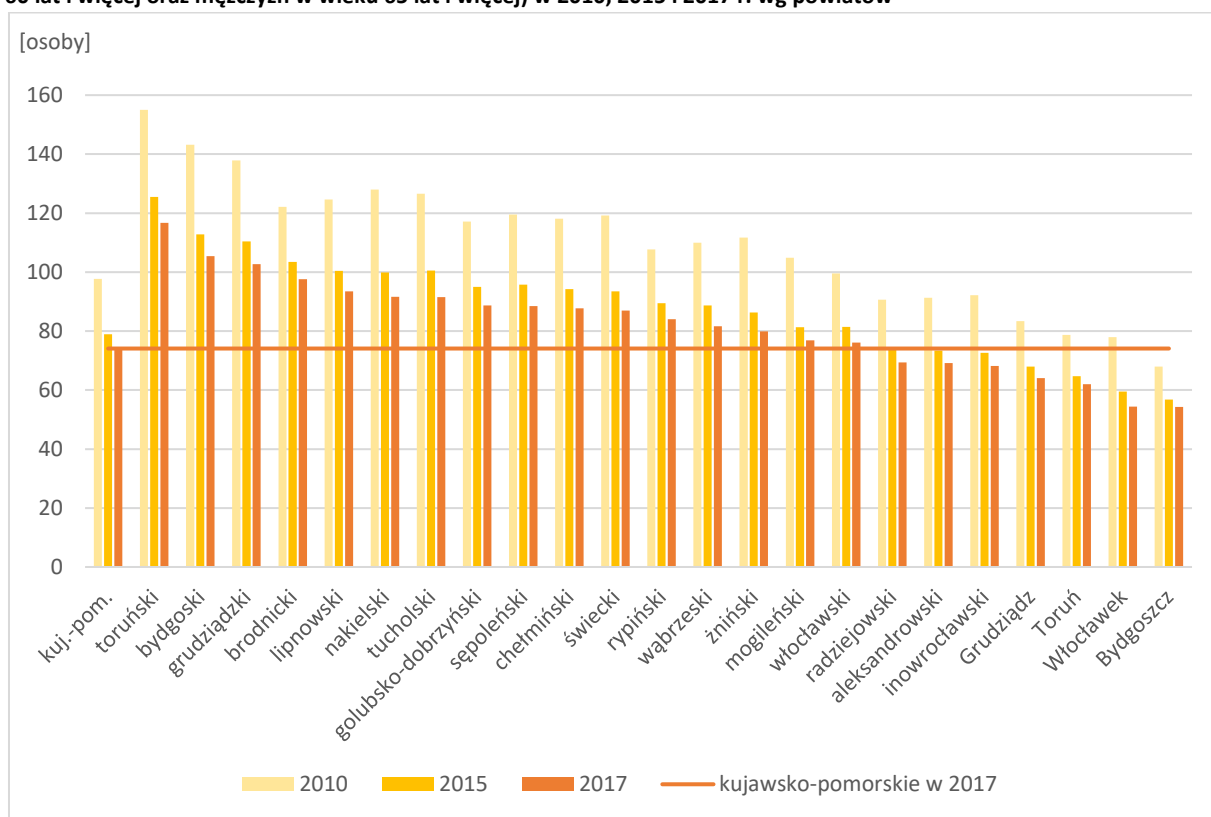
W województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. na 100 osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) przypadają 74,1 osoby w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej). Wśród powiatów wartość wskaźnika oscylowała między 54,2 a 116,7 osoby. Najwyższe wartości (powyżej 100 osób) charakteryzowały powiaty ziemskie: toruński (116,7 os.), bydgoski (105,5 os.) i grudziądzki (102,7 os.). Najniższe wartości odnotowały powiaty grodzkie (Bydgoszcz – 54,2 os., Włocławek – 54,4 os., Toruń – 62,0 os., Grudziądz – 64,0 os.) oraz powiat inowrocławski (68,2 os.) z piątym co do wielkości miastem w województwie.

W latach 2010-2017 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do osób w wieku poprodukcyjnym dla całego województwa systematycznie obniżała się. Także wszystkie powiaty w regionie odnotowywały sukcesywny spadek wartości wskaźnika w tym czasie, co oznacza, że powyższa tendencja dotyczyła nie tylko powiatów w których zmalała w analizowanym okresie liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, ale także i tych w których ta liczba wzrosła. Sytuacja ta wynika z przyrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na poziomie znacznie wyższym niż w przypadku osób w wieku 14 lat i mniej. Wielkość negatywnych zmian widoczna jest w ogólnej charakterystyce poszczególnych powiatów, bowiem w 2010 r. aż 15 z 23 powiatów notowało wartości powyżej 100 osób, a w 2017 r. były to już tylko 3.

W porównaniu do 2010 r., w roku 2017 najbardziej negatywne zmiany zaszły w powiecie toruńskim (-38,4 os.), bydgoskim (-37,7 os.), nakielskim (-36,3 os.), grudziądzkim (-35,2 os.) i tucholskim (-35,1 os.). Najmniejszą zmianę odnotowały 3 miasta na prawach powiatu: Bydgoszcz (-13,7 os.), Toruń (-16,7 os.) i Grudziądz (-19,4 os.). Spadek wartości omawianego wskaźnika w 2017 r. w stosunku do roku 2010 wyrażony w procentach jest znacznie mniej zróżnicowany pomiędzy poszczególnymi powiatami i wyniósł od 20,0 do 28,5%, za wyjątkiem miasta Włocławka, w którym zmiana nieznacznie przekroczyła 30,0%.

Analizując krótszy przedział czasowy (2015-2017) zauważalne są odstępstwa w lokatach powiatów, zarówno w odniesieniu do wielkości zmian w liczbie ludności w wieku 14 lat i mniej na 100 osób w wieku poprodukcyjnym, jak i zmian wyrażonych procentowo. Są one jednak co do zasady nieznaczne i nadal te same powiaty charakteryzują się największymi/najmniejszymi zmianami co w latach 2010-2017.

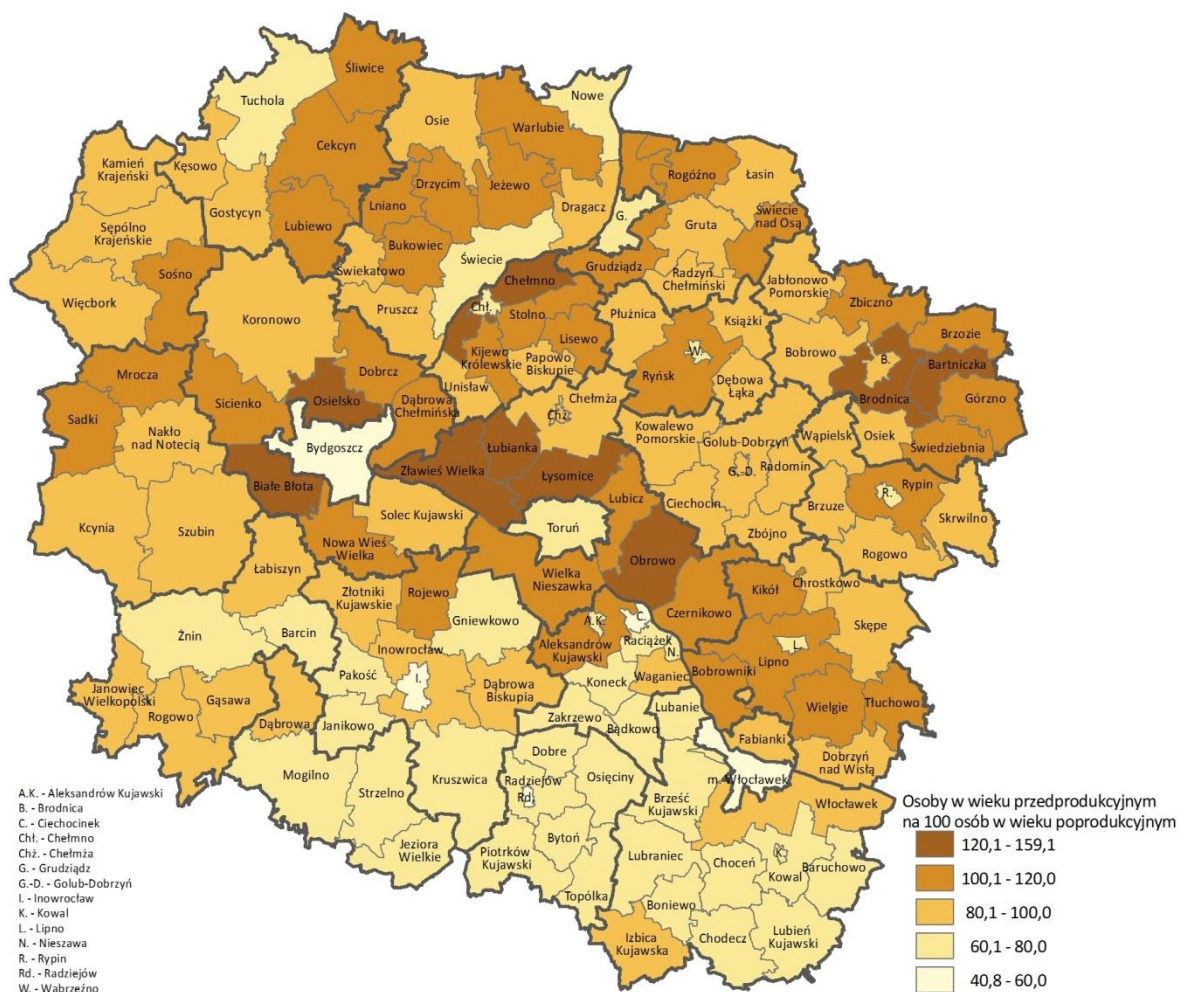
Wyk. 16 Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) na 100 osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Wartość omawianego wskaźnika w gminach województwa wahała się od 40,8 do 159,1 osoby. Najwięcej gmin o wysokiej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku poprodukcyjnym położonych jest w centralnej, północnej oraz północno-wschodniej części województwa. Najniższa wartość wskaźnika występuje w gminach położonych na południu regionu. Powyżej 100 osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku poprodukcyjnym w 2017 r. odnotowały 44 gminy wiejskie oraz 2 gminy miejsko-wiejskie (Górzno i Mrocza), z czego najwyższe cechowały gminy wiejskie: Obrowo (159,1 os.), Brodnicę (156,5 os.) i Białe Błota (141,0 os.). Najniższa wartość wskaźnika (a tym samym najmniej korzystna sytuacja demograficzna) charakteryzowała gminy miejskie, w tym w szczególności: Ciechocinek (40,8 os.), Bydgoszcz (54,2 os.), Włocławek (54,4 os.), Inowrocław (57,3 os.) i Radziejów (58,0 os.).

Ryc. 14. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W 2017 r. we wszystkich gminach wartość omawianego wskaźnika zmalała w porównaniu do roku 2010 o 3,8-67,0 osób. Największe ujemne zmiany (powyżej 55 osób) odnotowały głównie gminy wiejskie sąsiadujące z największymi miastami w regionie, w tym: Lubicz (-67,0 os.), Osielsko (-60,4 os.), Nowa Wieś Wielka (-57,5 os.) i Zławieś Wielka (-55,2 os.). Najmniejszy ubytek odnotowały: gmina miejsko-wiejska Górzno (-3,8 os.), miasto Ciechocinek (-9,0 os.) oraz gminy wiejskie Rypin (-9,7 os.) i Bytów (-9,8 os.). Spadek wartości omawianego wskaźnika w 2017 r. w stosunku do roku 2010 wyrażony w procentach oscylował między 3,6 a 36,5%. Największą zmianę odnotowały gminy wiejskie: Lubicz (-36,5%), Nowa Wieś Wielka (-36,2%) oraz miasto Radziejów (-36,1%). Najniższy spadek wskaźnika w ujęciu procentowym (poniżej 10%) dotyczył gminy miejsko-wiejskiej Górzno (-3,6%) i gminy wiejskiej Rypin (-8,3%). Najliczniejszą grupę (51 gmin) stanowiły te jednostki, w których zmiana zawierała się między 25 a 30%.

Dla lepszego zobrazowania tempa pogarszania się sytuacji w gminach wystarczy przywołać najprostsze statystyki: w 2010 r. aż 112 gmin notowało wartość wskaźnika powyżej 100 osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku poprodukcyjnym (najwyższa wartość wynosiła 199,7 osoby w gminie Obrowo), 30 gmin mieściło się w przedziale 75-100 osób, a tylko 2 jednostki osiągnęły wartość poniżej 75 osób (Bydgoszcz i Ciechocinek). W 2017 r. gmin, w których wartość wskaźnika wyniosła powyżej 100 osób, było już tylko 46 (maksymalna wartość wskaźnika nie przekroczyła 160 osób),

w przedziale 75-100 osób znalazło się 67 gmin, a aż 31 charakteryzowało się wartością poniżej 75 osób (w tym wszystkie miasta na prawach powiatu).

Analiza zmian, które wystąpiły w latach 2015-2017, w przeważającej części wykazuje tendencje bardzo zbliżone do tych, które są charakterystyczne dla okresu 2010-2017. Jednakże w skali województwa na wyróżnienie zasługują 3 gminy, które w porównaniu do 2015 r. w roku 2017 odnotowały minimalny wzrost liczby osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku poprodukcyjnym, a są to: gmina wiejska Rypin (o 2,8 os. – 2,7%), gmina miejsko-wiejska Chodecz (o 0,7 os. – 1,0%) oraz gmina wiejska Radomin (o 0,3 os. – 0,4%).

1.15. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (obowiązkowy)

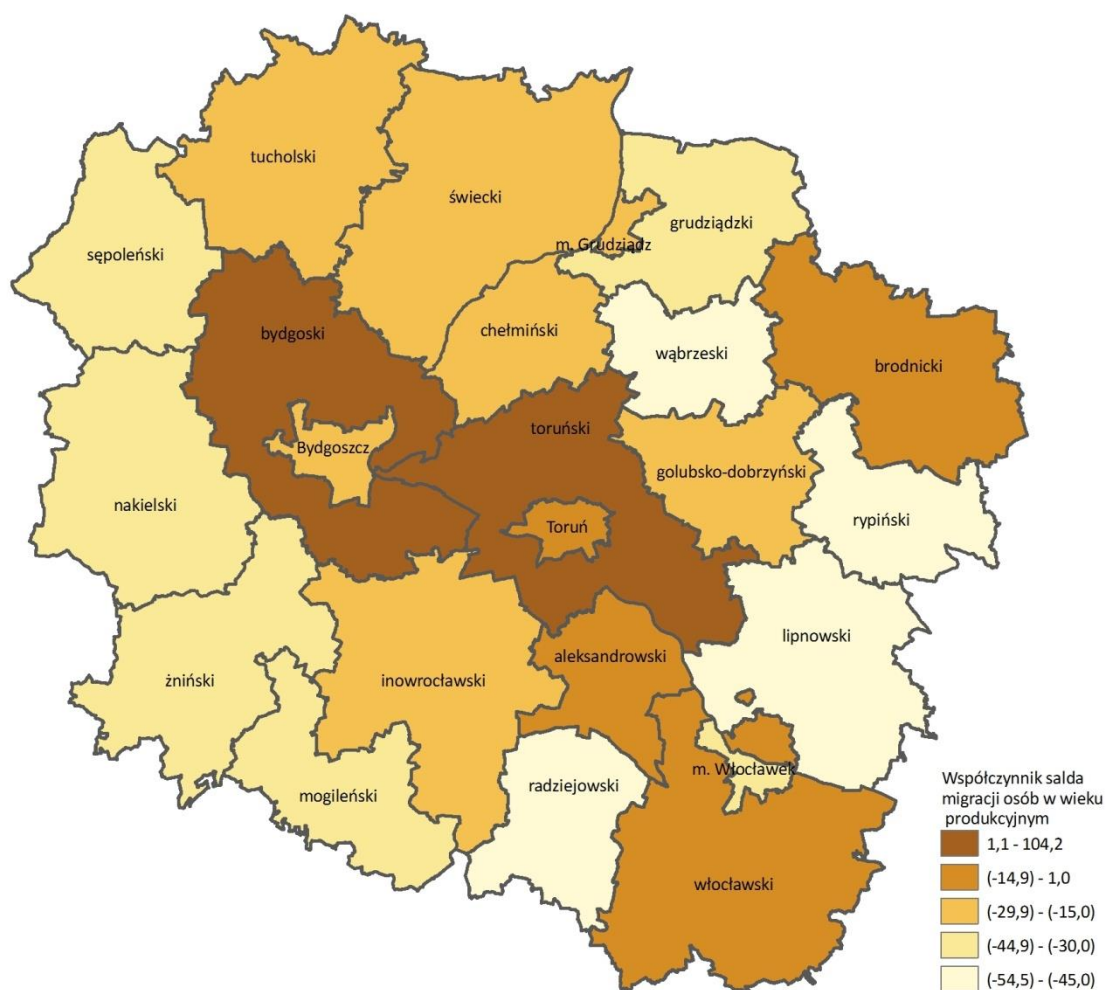
Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat i mężczyzn w wieku 18-64 lata), stanowiący przeliczenie salda migracji¹⁵ na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym, w 2017 r. wyniósł w województwie -11,1. Najwyższą wartość współczynnika osiągnęły powiaty: bydgoski (104,2) i toruński (87,7). Dodatnią wartość odnotowało także miasto Toruń (0,3). Pozostałe powiaty charakteryzował ujemny wskaźnik salda migracji, co oznacza zmniejszanie się liczby mieszkańców w wyniku migracji w powiatach nie położonych w bezpośrednim zasięgu oddziaływania dwóch największych miast województwa. Spośród nich najniższy spadek wartości odnotowały powiaty: brodnicki (-3,5) i włocławski (-7,0), najwyższy zaś powiaty: radziejowski (-54,5), rypiński (-53,3) oraz lipnowski (-50,9). Pozostałe jednostki cechowały się wartościami w przedziale między -11,2 a -47,5.

W porównaniu do roku 2016¹⁶ największy wzrost współczynnika salda migracji odnotował powiat toruński (o 22,1), golubsko-dobrzyński (o 15,4), włocławski (o 12,5) i bydgoski (o 11,8). Największy spadek cechował powiaty grudziądzki (-18,2) i lipnowski (-13,7). Pozostałe powiaty odnotowały zmianę od -8,9 do 6,3. Ogólnie w województwie zanotowano wzrost wartości współczynnika salda migracji o 0,7 (z -11,8 do -11,1).

¹⁵ Na saldo migracji składają się zameldowania z innych powiatów i z zagranicy oraz wymeldowania do innych powiatów i za granicę.

¹⁶ Brak możliwości dokonania porównania lat 2015-2017 ze względu na niedostępność danych w zakresie migracji zagranicznych osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat i mężczyzn w wieku 18-64 lata) dla roku 2015 w BDL GUS.

Ryc. 15. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat i mężczyzn w wieku 18-64 lata) w 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

1.16. Prognoza ludności gmin do 2030 r.

Rozdział przygotowany na podstawie opracowania Głównego Urzędu Statystycznego z 2017 r. „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030”, które ma charakter eksperymentalny. Jako punkt wyjścia dla prognozy przyjęto stan ludności w dniu 31 grudnia 2016 r.

Ludność ogółem

W porównaniu do roku 2016 w województwie kujawsko-pomorskim w 2030 r. ubędzie ogółem 67,1 tys. osób (-3,2%). Największy przyrost ludności w omawianym okresie (2016-2030) dotyczyć będzie w szczególności gmin okalających miasta: Bydgoszcz, Toruń i Brodnicę. Największe spadki notować zaś będą gminy położone w zdecydowanej większości w południowej i południowo-wschodniej części regionu.

Prognozuje się spadek liczby ludności w 100 gminach województwa, przy czym w 51 z nich zmiana nie przekroczy 5,0%, a w kolejnych 42 jednostkach zawierać się będzie w przedziale 5,1-10,0%. Największy ubytek ludności ogółem (powyżej 10,0%) nastąpi w 7 jednostkach: w miastach Radziejów (-13,1%),

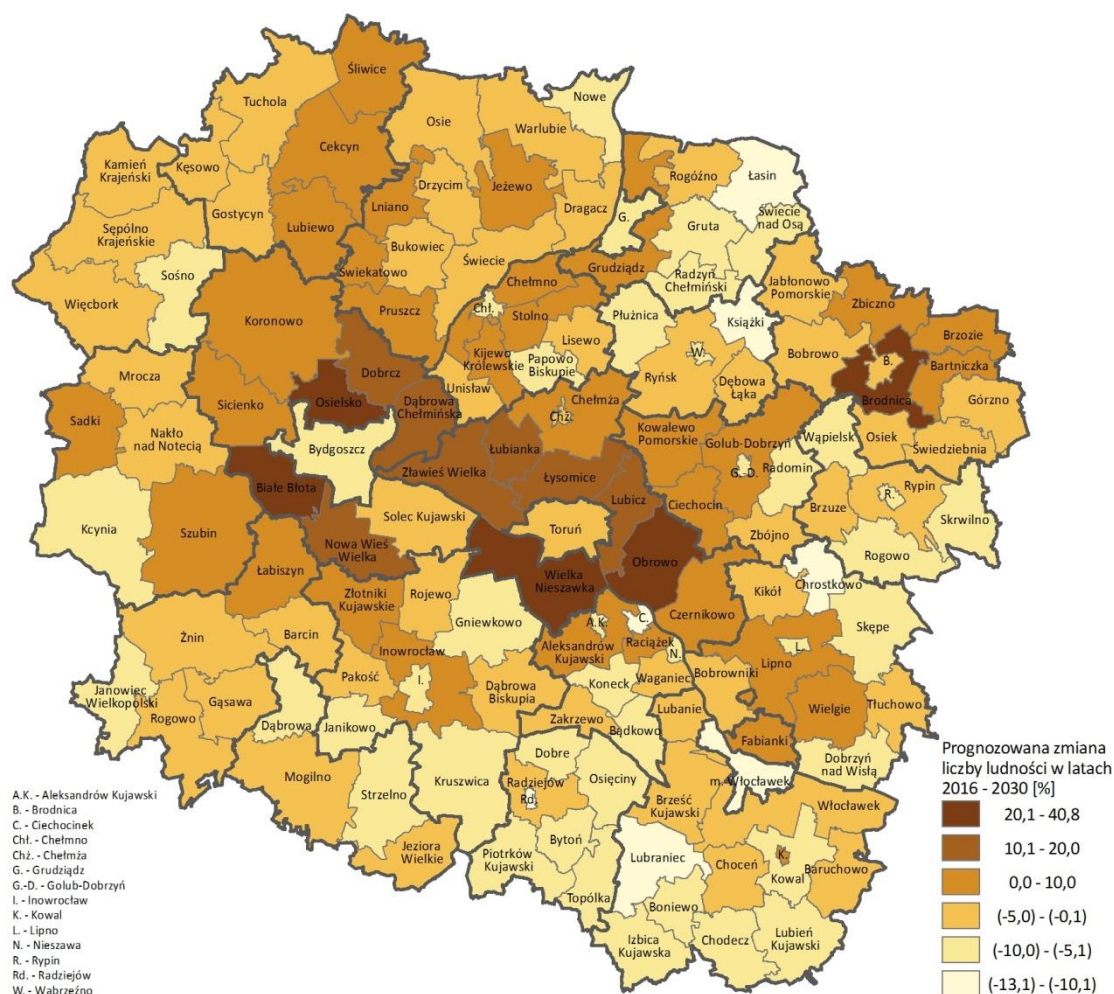
Ciechocinek (-11,4%) i Włocławek (-10,9%) oraz następujących gmin miejsko-wiejskich i wiejskich: Lubraniec (-11,1%), Chrostkowo (-10,7%), Łasin (-10,5%) i Książki (-10,4%).

W 41 gminach regionu w 2030 r. zakłada się wzrost liczby ludności, przy czym w 29 z nich zmiana nie przekroczy 10,0%, a kolejne 7 charakteryzować się będzie przyrostem rzędu 10,1-20,0%. Prognozuje się, że największy wzrost liczby ludności (powyżej 20,0% w stosunku do 2016 r.) odnotuje 5 gmin wiejskich: Obrowo (o 40,8%), Osielesko (o 34,2%), Białe Błota (o 31,4%), Wielka Nieszawka (o 22,1%) i Brodnica (o 21,8%). W 3 gminach nie przewiduje się zmian w analizowanym okresie.

Obok Włocławka, także wszystkie pozostałe główne ośrodki miejskie w województwie charakteryzować będzie spadek ludności w 2030 r. w stosunku do roku 2016 (Inowrocław o 9,5%, Grudziądz o 8,6%, Bydgoszcz o 8,3% i Toruń o 4,7%).

Analizując wyniki prognozy należy mieć jednak na uwadze, że uwzględnia ona jedynie dane w zakresie oficjalnie zarejestrowanych migracji. Uznając suburbanizację jako jeden z typów migracji, który uwzględniają oficjalne rejestry, należy przyjąć, że prognoza uwzględnia tego typu dane. Inaczej przedstawia się sytuacja osób, które migrują do ośrodków miejskich w związku z pracą lub nauką. Osoby te bardzo często nie wymeldowują się ze starego miejsca zamieszkania, co powoduje, że tego typu migracje mogą być nie uwzględnione w prognozie, zaniżając tym samym jej wyniki.

Ryc. 16. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w latach 2016-2030 wg gmin

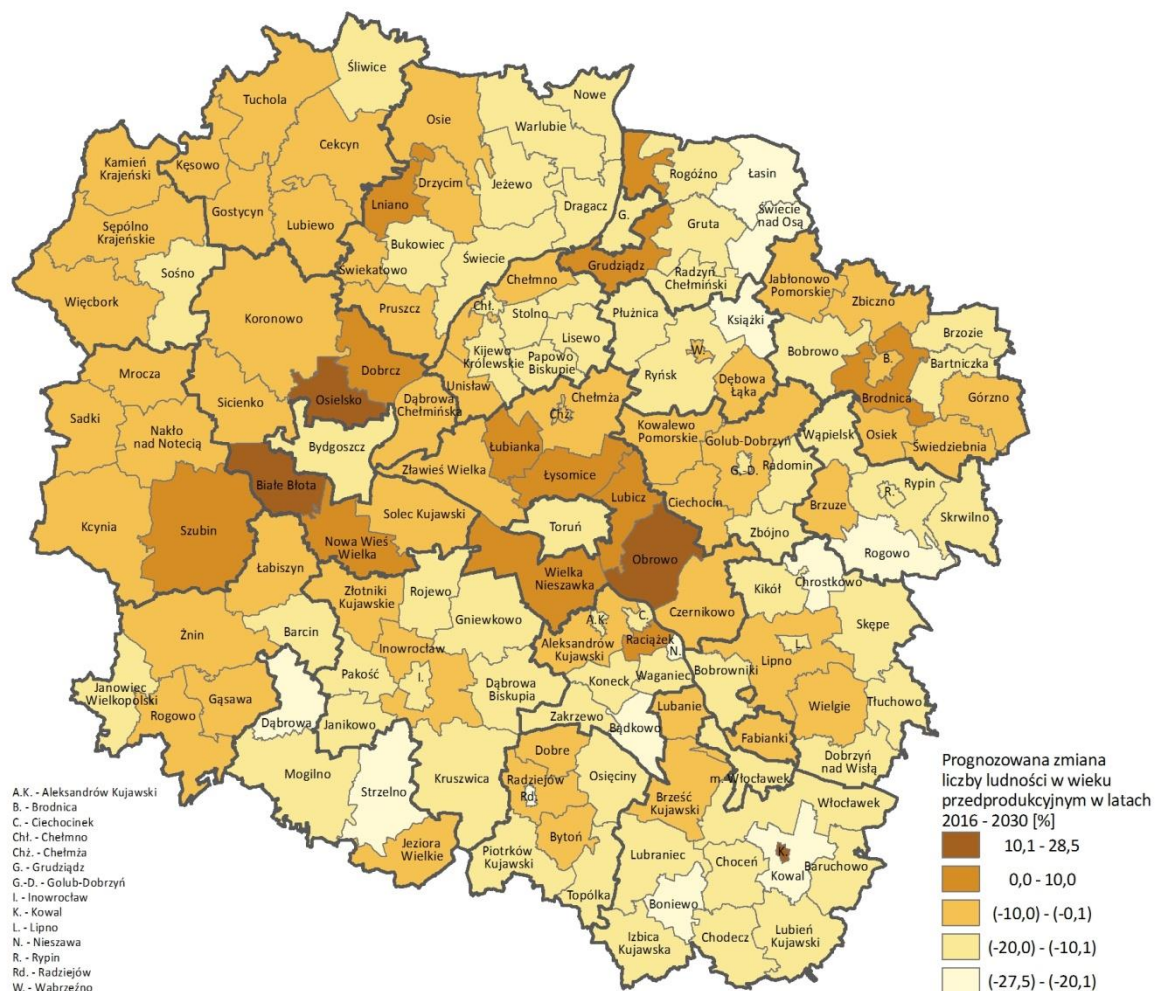
Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

Ludność w wieku przedprodukcyjnym

Zgodnie z prognozą, liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w okresie 2016-2030 ulegnie zmniejszeniu w województwie o 9,8% (-36,9 tys. osób).

Wśród gmin tylko 15 z nich (w większości położonych w sąsiedztwie miast: Brodnicy, Bydgoszczy, Grudziądza i Torunia) odnotuje wzrost rzędu 0,1-28,5%, przy czym zmianę powyżej 10% odnotują jedynie 4 z nich (gmina wiejska Obrowo o 28,5%, miasto Kowal o 21,7% oraz gminy wiejskie: Osielsko o 19,0% i Białe Błota o 11,7%). Pozostałe jednostki (129) charakteryzować będzie spadek liczby ludności w tej grupie wiekowej od 0,1 do 27,5%, z czego w 54 gminach nie przekroczy on 10,0%, a w 63 wyniesie od 10,1 do 20,0%. Największe negatywne zmiany w omawianym zakresie dotyczyć będą gmin usytuowanych w większości w południowej i wschodniej części regionu. Przewiduje się, że ujemną zmianę powyżej 20,0% odnotuje 12 jednostek, z czego największa dotyczyć będzie gmin Świecie nad Osą (-27,5%) oraz Bądkowo (-25,9%).

Ryc. 17. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w latach 2016-2030 wg gmin

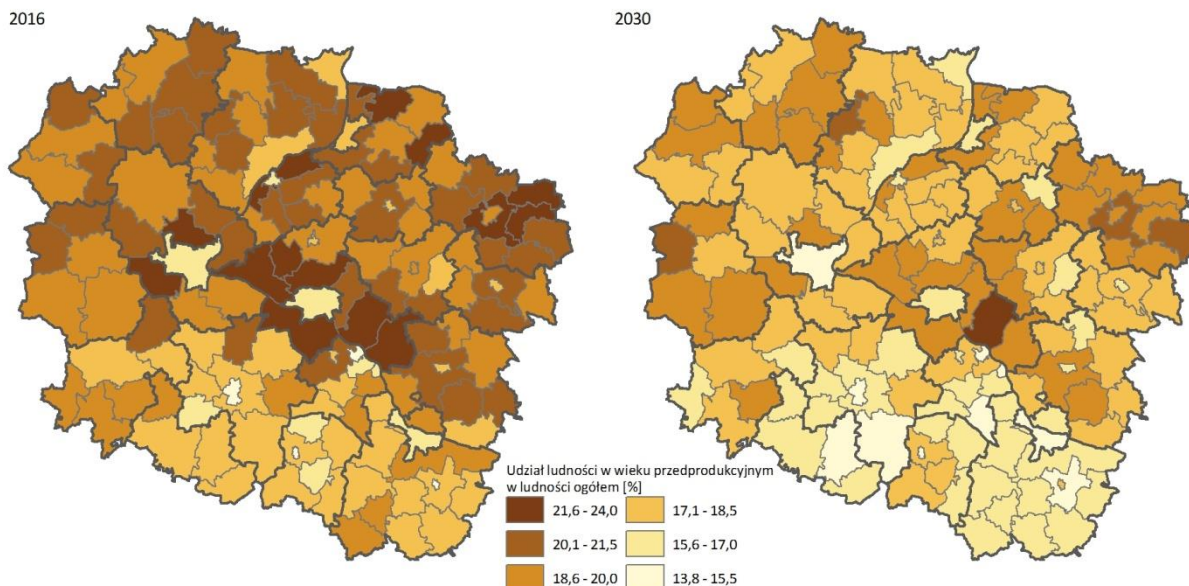

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

W 2030 r. udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do liczby ludności ogółem w województwie zmniejszy się i będzie wynosił od 13,8% w mieście Nieszawa do 21,9% w gminie wiejskiej Obrowo (w 2016 r. udział ludności poniżej 18 roku życia w ludności ogółem wynosił w gminach od 14,3 do 24,0%). Co ciekawe, tylko w 4 gminach zwiększy się udział omawianej grupy wiekowej (w

mieście Kowal o 2,9 p. proc. oraz gminach wiejskich: Bytów, Dobry i Raciążek o 0,6-1,4 p. proc.), a w kolejnych dwóch będzie na tym samym poziomie (w gminach wiejskich Lianio i Świekatowo). W pozostałych notowany będzie spadek rzędu 0,1-4,6 p. proc. Ogółem największy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym charakteryzować będzie przede wszystkim obszar centralny województwa (za wyjątkiem największych miast) oraz powiat brodnicki. Najniższe wartości cechować będą jednostki położone w części południowej regionu.

Ryc. 18. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

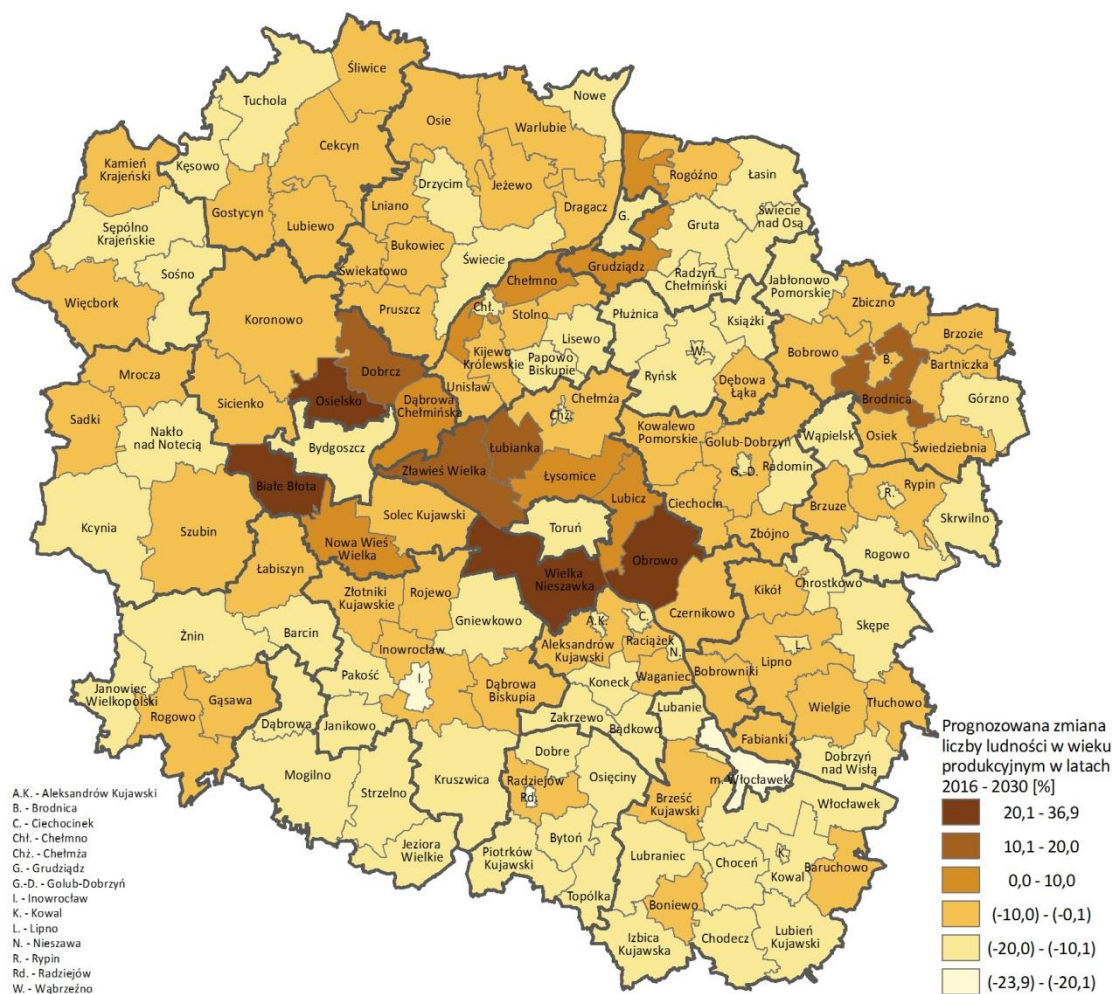
Ludność w wieku produkcyjnym

Liczba ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w województwie w okresie 2016-2030 ulegnie zmniejszeniu o 10,7% (-138,8 tys. osób).

Wśród gmin tylko 14 z nich charakteryzować będą zmiany dodatnie rzędu 1,9-36,9%, przy czym najwyższe (powyżej 20%) odnotują gminy wiejskie: Obrowo (o 36,9%), Osielsko (o 27,7%), Białe Błota (o 27,3%) oraz Wielka Nieszawka (o 22,8%). Jednostki, dla których prognozowany jest wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym w okresie 2016-2030, usytuowane są w bezpośrednim sąsiedztwie miast: Brodnicy, Bydgoszczy, Chełmna, Grudziądza oraz Torunia (podobnie jak w przypadku grupy osób w wieku przedprodukcyjnym).

Pozostałe gminy charakteryzować będzie spadek ludności w tej grupie wiekowej od 0,2 do 23,9%, z czego w 60 gminach nie przekroczy on 10,0%, a w 67 wyniesie od 10,1 do 20,0%. Największe negatywne zmiany w omawianym zakresie przewidywane są w jednostkach usytuowanych w południowej części regionu. Prognozuje się, że zmianę powyżej 20,0% odnotują 3 miasta: Radziejów (-23,9%), Inowrocław (-20,4%) i Włocławek (-20,3%).

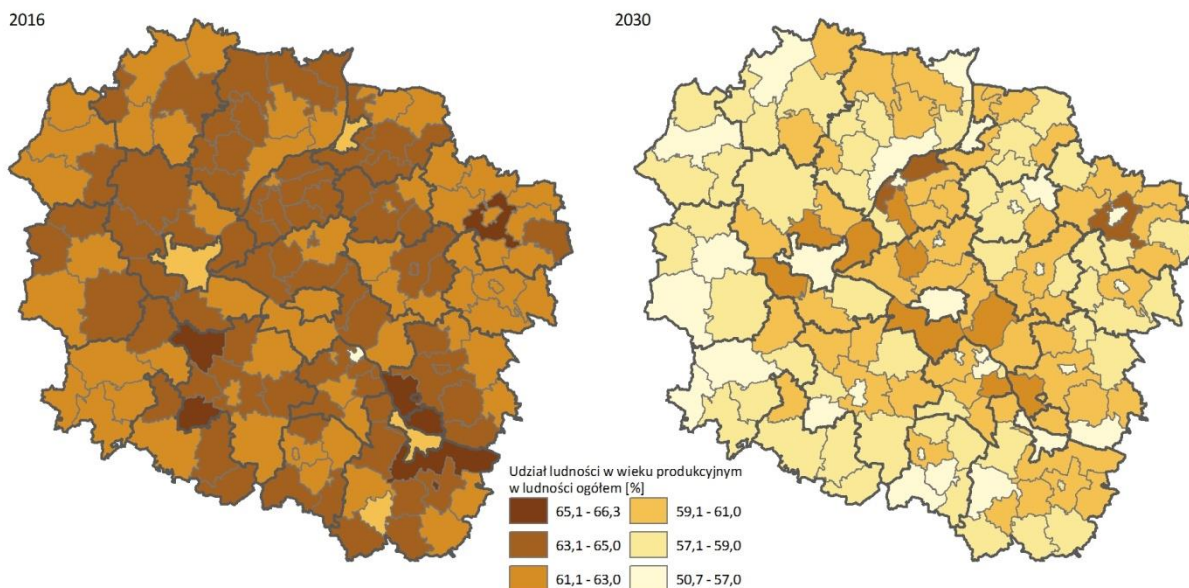
Ryc. 19. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w latach 2016-2030 wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

W 2030 r. udział ludności w wieku produkcyjnym w stosunku do liczby ludności ogółem w województwie zmniejszy się i będzie wynosił od 50,7% w Ciechocinku do 63,1% w gminach wiejskich Brodnicy i Chełmnie (w 2016 r. udział ludności w tej kategorii wiekowej w ludności ogółem zawierał się w przedziale 56,1-66,3%). Prognozuje się, że tylko w gminie Wielka Nieszawka nieznacznie zwiększy się udział omawianej grupy wiekowej (o 0,3 p. proc.). W pozostałych notowany będzie spadek od 0,7 do 8,7 p. proc. (w mieście Kowal). Ogółem największy udział ludności w wieku produkcyjnym charakteryzować będzie przede wszystkim obszar centralny województwa (za wyjątkiem największych miast) oraz powiat brodnicki. Najniższe wartości cechować będą jednostki położone w części południowej i zachodniej regionu.

Ryc. 20. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin

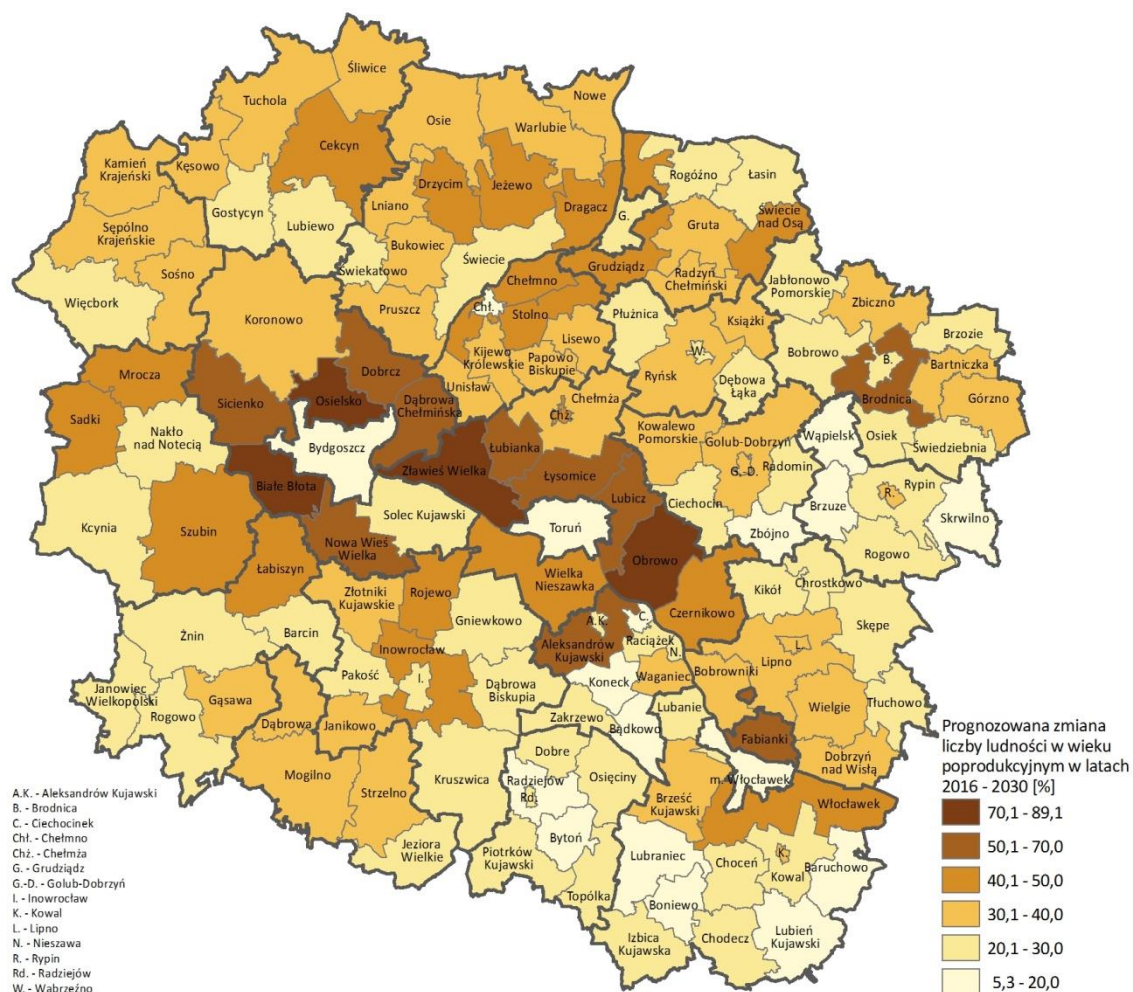

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

Ludność w wieku poprodukcyjnym

Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w województwie w okresie 2016-2030 zwiększy się o 26,4% (o 108,6 tys. osób). Wszystkie gminy odnotują zmiany dodatnie wskaźnika o 5,3-89,1%. Najwyższy wzrost będzie charakterystyczny w szczególności dla gmin wiejskich, leżących w sąsiedztwie największych miast regionu, w tym dla gmin: Osielsko (o 89,1%), Białe Błota (o 87,0%), Obrowo (o 84,4%) i Zławieś Wielka (o 71,8%). Prognozuje się, że najmniejsze zmiany dotyczyć będą głównie gmin położonych na południu i południowym-wschodzie województwa oraz trzech największych miast regionu, przy czym najniższy wzrost nastąpi w Ciechocinku (o 5,3%).

Ryc. 21. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w latach 2016-2030 wg gmin

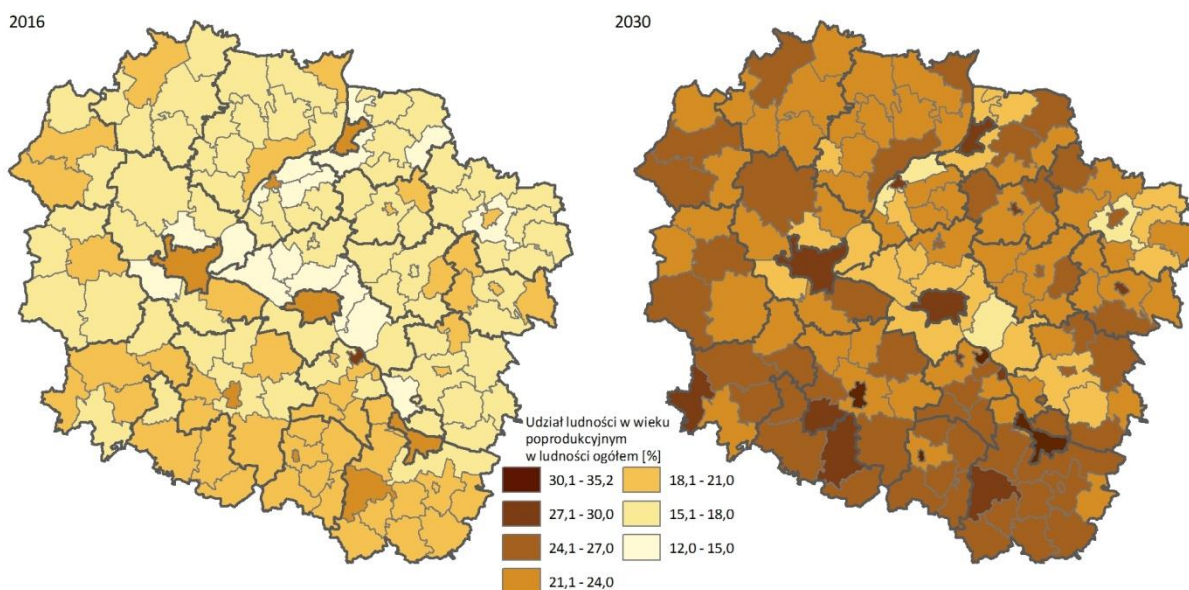

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

W 2030 r. udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do liczby ludności ogółem w województwie zwiększy się i będzie wynosił od 16,3% w gminach wiejskich Brodnicy i Obrowie do 35,2% w Ciechocinku (w 2016 r. udział ludności w tej kategorii wiekowej w ludności ogółem zawierał się w przedziale 12,0-29,6%). Prognozuje się, że udział omawianej grupy wiekowej zwiększy się we wszystkich gminach województwa o odpowiednio 2,6-9,3 p. proc.

Należy zwrócić uwagę na szybko postępujący proces starzenia się populacji. W 2016 r. tylko 14 ze 144 gmin charakteryzowało się udziałem osób w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na poziomie 20% i wyższym, stanowiąc tym samym jedynie 9,7% wszystkich jednostek. W prognozie na 2030 r. przewiduje się wzrost liczby tego typu jednostek aż do 137 (95,1% wszystkich gmin w regionie). Największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym charakterystyczny będzie dla miast w województwie (w szczególności dla Ciechocinka, Inowrocławia, Radziejowa i Włocławka) oraz dla południowej części regionu.

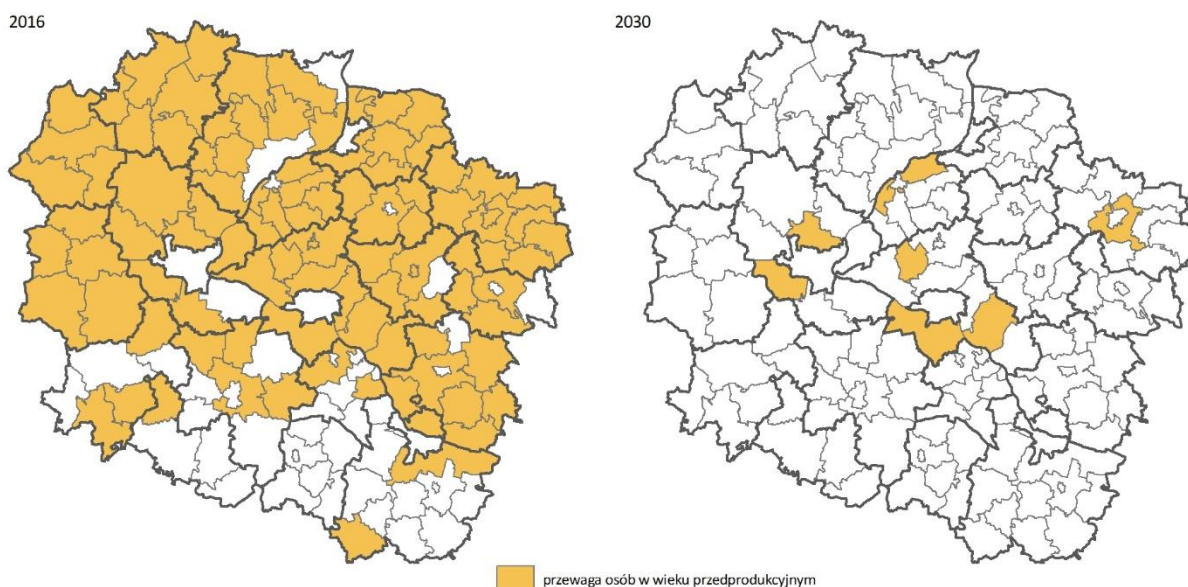
Ryc. 22. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Proгноza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

W porównaniu liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w województwie w 2016 r. 95 gmin charakteryzowało się przewagą osób młodych (do 18 roku życia). Prognozuje się, że do roku 2030 sytuacja diametralnie się zmieni i jedynie 7 gmin w całym województwie (niecałe 5%) nadal charakteryzować będzie przewaga osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do grupy osób w wieku poprodukcyjnym. Grupę tę stanowią następujące gminy wiejskie: Białe Błota, Brodnica, Chełmno, Łubianka, Obrowo, Osielsko i Wielka Nieszawka.

Ryc. 23. Gminy o większej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 lat) niż poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w 2016 i 2030 r.

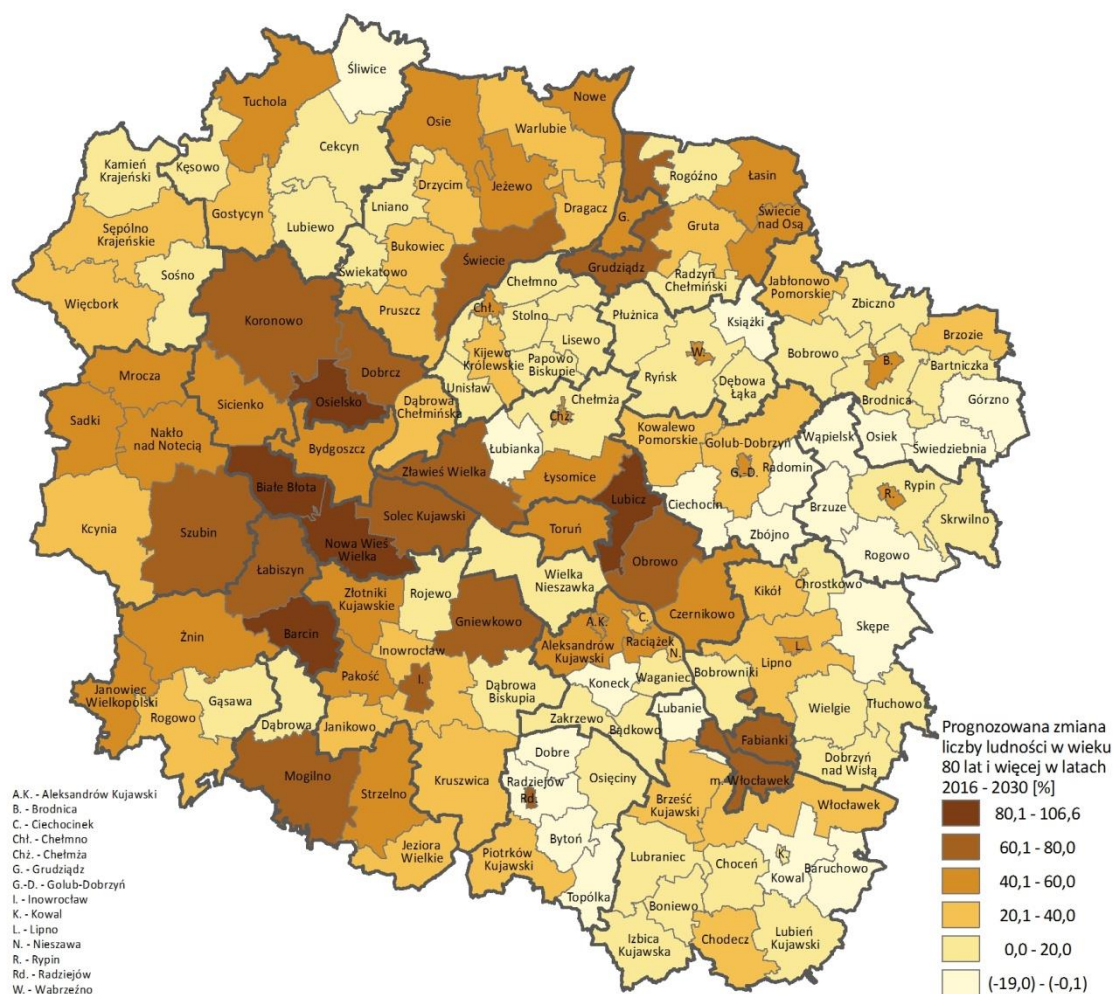

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Proгноza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

Ludność w wieku 80+

Liczba ludności w wieku 80 lat i więcej w regionie w okresie 2016-2030 ulegnie zwiększeniu aż o 42,0% (o 33,8 tys. osób). Wśród gmin tylko 21 z nich (położonych głównie w części wschodniej województwa) odnotuje spadek liczby osób w tej grupie wiekowej rzędu 1,3-19,0%, przy czym najwyższy cechować będzie gminy: Koneck (-19,0%), Baruchowo (-14,2%), Górzno (-12,1%) i Wąpielsk (-12,0%). 2 gminy charakteryzować będzie stagnacja (brak zmiany wartości wskaźnika). W pozostałych jednostkach nastąpi wzrost liczby mieszkańców w tym wieku od 0,3 do 106,6%. Prognozuje się, że zmianę dodatnią powyżej 70,0% odnotują następujące gminy miejsko-wiejskie i wiejskie: Lubicz (o 106,6%), Białe Błota (o 105,0%), Osielsko (o 89,4%), Nowa Wieś Wielka (o 88,5%), Barcin (o 83,6%), Świecie (o 79,0%) i Zławie Wielka (o 74,8%).

Ryc. 24. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku 80 lat i więcej w latach 2016-2030 wg gmin

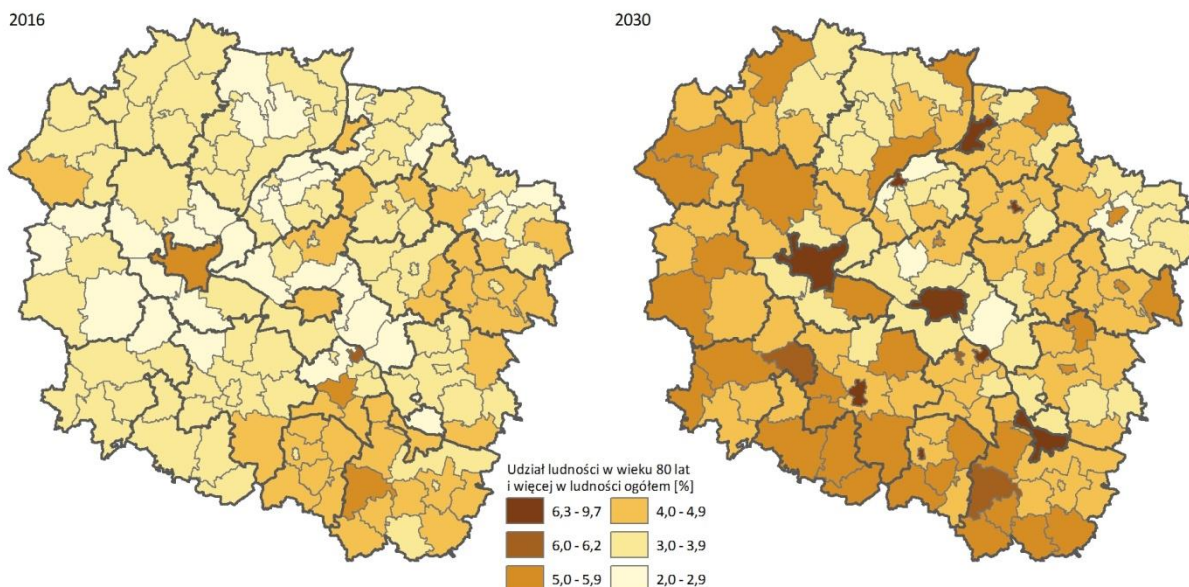

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

W 2030 r. udział ludności w wieku 80 lat i więcej w stosunku do liczby ludności ogółem w województwie zwiększy się i będzie wynosił od 2,3% w gminie wiejskiej Brodnicy do 9,7% w Ciechocinku (w 2016 r. udział ludności w tym wieku w ludności ogółem zawierał się w przedziale od 2,0 do 6,2%). Najwyższy udział ludności w omawianej grupie wiekowej dotyczyć będzie większości jednostek południowej i zachodniej części województwa oraz głównych ośrodków miejskich. Prognozuje się, że w 16 gminach nieznacznie zmniejszy się udział osób w wieku 80 lat i więcej (o 0,1-0,7 p. proc.). Kolejnych 7 jednostek

nie odnotuje zmian w tym zakresie. Pozostałe 121 gmin cechować będzie wzrost udziału osób w tym wieku o 0,1-3,5 p. proc.

Ryc. 25. Udział osób w wieku 80 lat i więcej w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie opracowania GUS „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030” z 2017 r.

1.17. Wnioski wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie

W województwie kujawsko-pomorskim odnotowuje się sukcesywny spadek liczby ludności (w latach 2010-2017 jej liczba zmniejszyła się o blisko 0,8%, tj. o 15 767 osób). W stosunku do 2010 r. wśród 23 powiatów tylko pięć odnotowało wzrost liczby ludności (największe pozytywne zmiany dotyczyły powiatów okalających dwa największe miasta w regionie: bydgoskiego o 9,5% i toruńskiego o 8,5% oraz powiatu brodnickiego o 1,7%). W pozostałych powiatach zaobserwowano spadek wartości wskaźnika, przy czym największe negatywne zmiany zaszły we Włocławku (-4,5%), powiecie radziejowskim (-3,7%), Bydgoszczy i Grudziądzu (-3,3%).

48,5% ludności województwa stanowią mężczyźni, a 51,5% kobiety. Gminy miejskie i miejsko-wiejskie charakteryzują się większą liczbą kobiet niż mężczyzn, natomiast gminy wiejskie (zwłaszcza w części północnej i wschodniej województwa) większą liczbą mężczyzn niż kobiet. Gminy, w których przeważa liczba mężczyzn nad liczbą kobiet, stanowią niecałe 37% gmin województwa. W układzie płci występują typowe zjawiska: nieznaczna przewaga liczby mężczyzn w młodszych grupach wiekowych oraz rosnąca przewaga liczby kobiet w starszych grupach (w szczególności w grupie 85+, gdzie występuje dwuipółkrotna różnica w liczebności).

Wskaźnik przyrostu naturalnego w 2017 r. wynosił -0,17‰ i w odniesieniu do roku 2015 i 2016 wykazuje sukcesywny wzrost. Zarówno liczba urodzeń jak i zgonów znacznie wzrosła w stosunku do lat 2015-2016, przy czym bardziej dynamiczna zmiana charakteryzuje urodzenia.

W regionie 15,1% ludności stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym (w wieku 14 lat i mniej), 64,5% osoby w wieku produkcyjnym (kobiety w wieku 15-59 lat, mężczyźni w wieku 15-64 lata), a 20,4% osoby w wieku poprodukcyjnym (kobiety w wieku powyżej 59 roku życia, mężczyźni w wieku powyżej 64 roku życia). Najwyższy udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym występował w gminach

wiejskich, w większości sąsiadujących z Bydgoszczą, Toruniem i Brodnicą. Sytuacja ta wynika z trendu osiedlania się ludności w wieku produkcyjnym na obszarach podmiejskich największych miast regionu, co z kolei redukuje wielkość udziału obu grup w miastach. Wysoki udział osób w kategorii wiekowej powyżej 59/64 lat występował w gminach położonych w szczególności w południowej części województwa.

Porównując okres 2010(2015)-2017 województwo odnotowało spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym na rzecz osób w wieku poprodukcyjnym.

Udział ludności w wieku powyżej 59/64 lat, w stosunku do całej populacji poszczególnych powiatów, w 2017 r. był wyższy niż w przypadku osób w wieku przedprodukcyjnym. Oznacza to, że sytuacja demograficzna w województwie nabiera cech społeczeństwa starzejącego się. Wzrasta liczba osób starszych na skutek poprawy jakości życia (przeciętne trwanie życia wydłuża się – obecnie dla kobiet wynosi 81 lat, a dla mężczyzn 74 lata).

Dodatkowo należy mieć na uwadze osoby w wieku 75 lat i więcej, które w województwie w 2017 r. stanowiły 6,6% ogółu ludności (138 057 osób). Najwyższy udział ludności w tym wieku (powyżej 7%) w 2017 r. charakteryzował wszystkie miasta na prawach powiatu (Bydgoszcz – 8,5%, Grudziądz – 7,6%, Toruń i Włocławek – 7,2%) oraz powiat radziejowski (7,4%, 3 lokata). Najniższy udział zaobserwowano w powiatach sąsiadujących ze stolicami województwa, tj. w powiatach bydgoskim i toruńskim (4,7%). W pozostałych jednostkach wartość wskaźnika zawierała się między 5,3 a 7,0%.

Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (w wieku 18-59/65 lat) w regionie w 2017 r. wyniósł -11,1 i w porównaniu do lat wcześniejszych utrzymuje się na podobnym, ujemnym poziomie.

Zgodnie z opracowaniem Głównego Urzędu Statystycznego z 2017 r. „Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030”, w porównaniu do roku 2016, w województwie w 2030 r. prognozuje się spadek liczby ludności w 100 gminach województwa, w 41 wzrost, zaś w 3 jednostkach liczba mieszkańców nie zmieni się. Największy przyrost ludności ogółem w okresie 2016-2030 dotyczyć będzie w szczególności gmin okalających miasta: Bydgoszcz, Toruń i Brodnicę. Największe spadki notować będą gminy położone w zdecydowanej większości w południowej i południowo-wschodniej części regionu.

Średnio o 10% zmniejszy się liczba ludności zarówno w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia), jak i produkcyjnym (w wieku 18-59/64 lata). Największe negatywne zmiany w omawianym zakresie dotyczyć będą gmin usytuowanych w większości w południowej i wschodniej części regionu.

Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w województwie w okresie 2016-2030 zwiększy się o 26,4%. Wszystkie gminy odnotują wzrost wartości wskaźnika (od 5,3 do 89,1%). Największe zmiany będą charakterystyczne w szczególności dla gmin wiejskich, leżących w sąsiedztwie największych miast regionu.

Należy zwrócić uwagę na szybko postępujący proces starzenia się populacji. W 2016 r. tylko 14 ze 144 gmin charakteryzowało się udziałem osób w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na poziomie 20% i wyższym, stanowiąc tym samym jedynie 9,7% wszystkich jednostek. W prognozie na 2030 r. przewiduje się wzrost liczby tego typu gmin aż do 137 (95,1% wszystkich gmin w regionie). Największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym charakterystyczny będzie dla miast w województwie (w szczególności dla Ciechocinka, Inowrocławia, Radziejowa i Włocławka) oraz dla południowej części regionu.

W porównaniu liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w województwie, w 2016 r. 95 gmin charakteryzowało się przewagą osób młodych (do 18 roku życia). Prognozuje się, że do roku 2030 sytuacja diametralnie się zmieni i jedynie 7 gmin w całym województwie (niecałe 5%) nadal

charakteryzować będzie przewaga osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do grupy osób w wieku poprodukcyjnym. Grupę tę stanowią następujące gminy wiejskie: Białe Błota, Brodnica, Chełmno, Łubianka, Obrowo, Osielsko i Wielka Nieszawka.

Wnioski wynikające z analizy zagadnień demograficznych łączą się bezpośrednio z rozdziałami zawierającymi rekomendacje oraz proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS w pozostałych działach tematycznych, tj.: rynku pracy, edukacji i wykształceniu oraz integracji społecznej. Ze względu na brak możliwości finansowania w ramach EFS przedsięwzięć bezpośrednio bądź pośrednio dedykowanych problemom demograficznym (np. starzejącemu się społeczeństwu, zwiększeniu dzietności, procesom emigracji, rosnącemu wskaźnikowi obciążenia demograficznego), wnioski z obszaru demografii wykorzystane/uwzględnione zostały w trakcie opracowywania rekomendacji (i sposobów ich wdrożenia) w ramach pozostałych działów tematycznych.

2. Rynek pracy

2.1. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata (obowiązkowy)

Z punktu widzenia kondycji regionalnego rynku pracy istotna jest analiza wskaźnika zatrudnienia, określającego jaką część ludności pracuje. Dane dotyczące tego wskaźnika pochodzą z prowadzonego przez GUS Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) i dostępne są jedynie na poziomie województwa i kraju.

W 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata osiągnął wartość 63,4%, co dawało 13 miejsce w kraju (na równi z województwem lubelskim, a przed województwami: zachodniopomorskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim).

Zgodnie z ogólnokrajowymi tendencjami, również w regionie, widoczne jest zróżnicowanie wartości wskaźnika zatrudnienia ze względu na płeć. W analizowanym okresie wskaźnik zatrudnienia kobiet wynosił dla województwa 55,6% i był jednym z najniższych w kraju (niższy wskaźnik miało województwo warmińsko-mazurskie). W przypadku mężczyzn w 2017 r. wskaźnik zatrudnienia kształtował się na poziomie 71,5% (10 miejsce w kraju, przed województwami: śląskim, lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim, zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim).

W latach 2015-2017 wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-64 lata w województwie wykazywał tendencję wzrostową. Dla ogółu ludności wskaźnik ten zwiększył się o 2,5 p. proc., wśród kobiet o 2,3 pkt. proc., a dla mężczyzn o 2,9 p. proc. Niemniej jednak regionalny wskaźnik zatrudnienia osób w omawianej grupie wiekowej pozostawał na niższym poziomie niż średnia dla Polski (w 2017 r. różnica ta wyniosła 2,7 p. proc., w przypadku kobiet 3,9 p. proc., a dla mężczyzn 1,3 p. proc.). Świadczy to o mniejszym niż średnio w kraju uczestnictwie ludności w procesie pracy, a tym samym niewykorzystaniu w pełni dostępnych zasobów ludzkich.

Duży problem, zarówno dla regionu jak i całego kraju, stanowi także niska aktywność zawodowa osób w wieku 55-64 lata. W 2017 r. wskaźnik zatrudnienia w tej grupie dla województwa kujawsko-pomorskiego osiągnął wartość 44,3% i był on o 4,0 p. proc. niższy niż w kraju i o 12,8 p. proc. niższy niż średnia dla krajów UE.

W tym samym czasie na terenie województwa pracowało 30,7% osób w wieku 15-24 lata, było to o 1,1 p. proc. więcej niż w kraju, ale o 3,9 p. proc. mniej niż średnia dla UE.¹⁷

2.2. Struktura zatrudnienia rolnictwo/przemysł/usługi (obowiązkowy)

Zgodnie z dostępnymi danymi w końcu 2016 r.¹⁸ w województwie kujawsko-pomorskim w gospodarce narodowej pracowało 723 036 osób¹⁹, co stanowiło 4,8% pracujących w kraju. W porównaniu do 2014 r. liczba ta wzrosła o 28 135 osób – 4,0% (w kraju wzrost o 5,1%). Wśród pracujących przeważali mężczyźni, którzy w liczbie 384 352 osób stanowili 53,2% tej populacji. W ciągu dwóch lat liczba pracujących mężczyzn wzrosła o 4,1%, a kobiet o 4,0%.

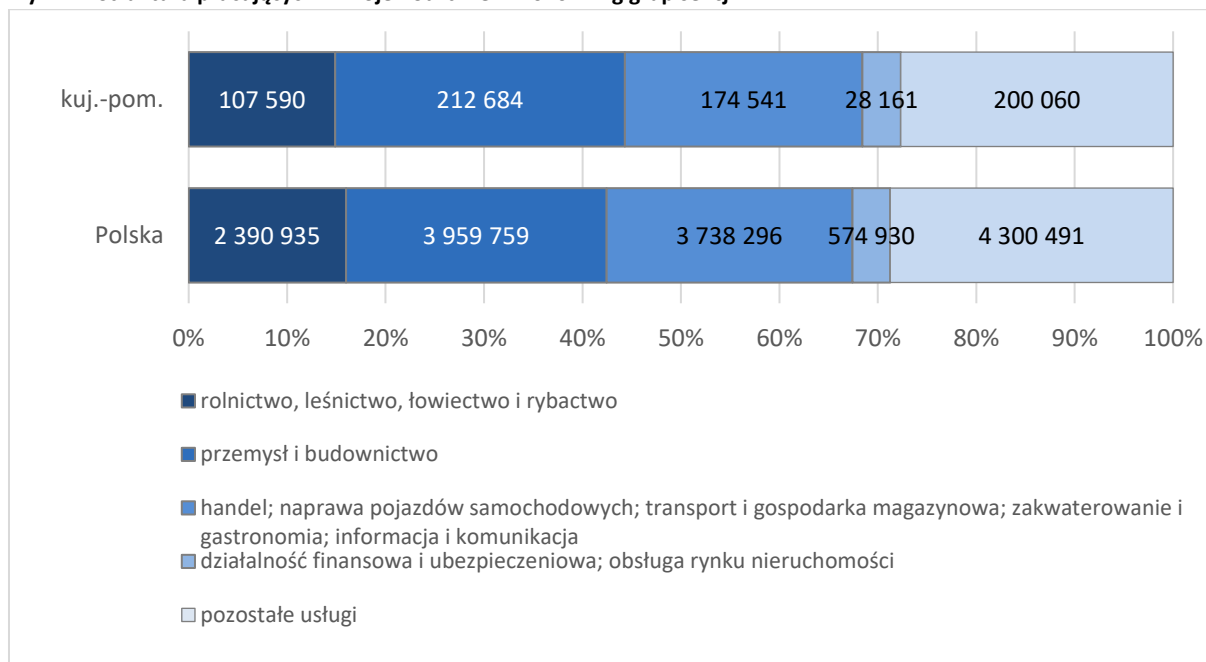
Struktura pracujących w regionie wg grup sekcji PKD była zbliżona do struktury ogólnopolskiej. Mieszkańcy województwa nieco częściej pracowali w przemyśle i budownictwie (29,4% wobec 26,5% w Polsce), a rzadziej niż średnio w kraju w rolnictwie (14,9% wobec 16,0% w Polsce) i usługach (55,7% wobec 57,6% w Polsce).

¹⁷ Dane Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

¹⁸ Brak dostępnych danych za 2017 r.

¹⁹ Łącznie z pracującymi w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Wyk. 17. Struktura pracujących w województwie w 2016 r. wg grup sekcji PKD

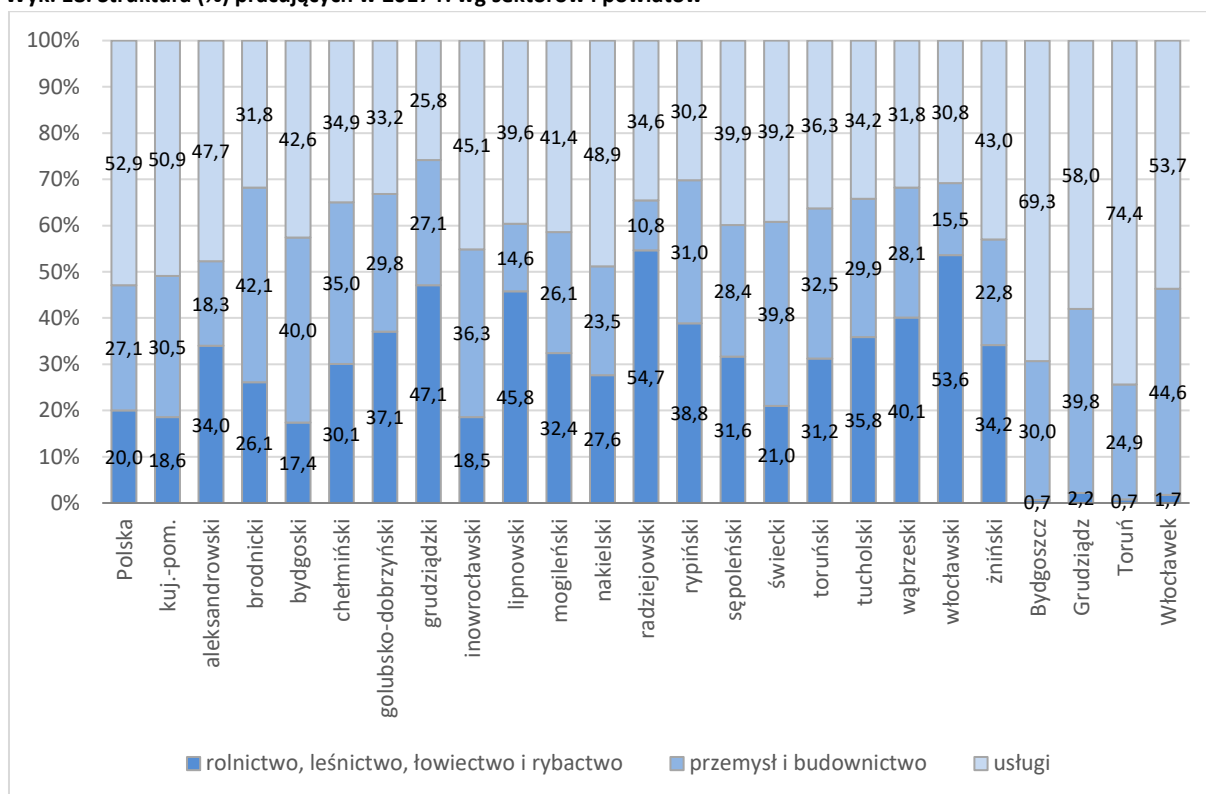

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 29.06.2018 r.

Dane dotyczące liczby pracujących w poszczególnych powiatach obejmują dane o gospodarstwach indywidualnych, nie zawierają natomiast informacji o podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób. Zgodnie z tym założeniem w 2017 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego pracowało 576 414 osób, co stanowiło 4,9% pracujących w kraju. W porównaniu do 2015 r. liczba ta wzrosła o 19 483 osoby – 3,5% (w kraju wzrost o 4,9%).

Pomimo tego, że struktura pracujących w regionie jest podobna do danych dla Polski, występuje duże zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi powiatami. Jedynie w miastach na prawach powiatu ponad połowa mieszkańców zatrudniona jest w usługach. Wśród powiatów ziemskich sektor usługowy najbardziej rozwinął się w powiatach aleksandrowskim i nakielskim. W przemyśle i budownictwie największa część pracujących skupiona była we Włocławku oraz w powiatach brodnickim i bydgoskim.

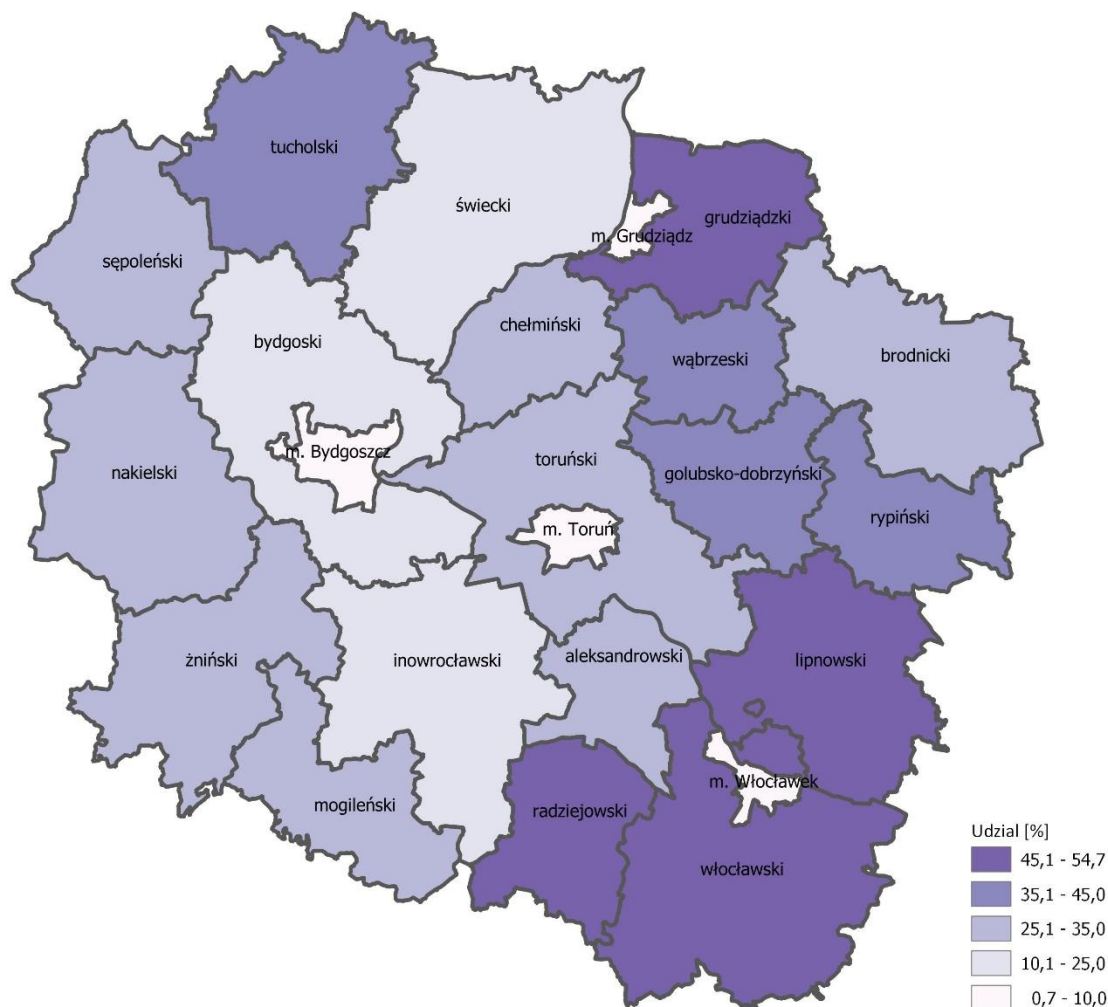
Wyk. 18. Struktura (%) pracujących w 2017 r. wg sektorów i powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 26.11.2018 r.

W ośmiu powiatach województwa (golubsko-dobrzyńskim, grudziądzkim, lipnowskim, radziejowskim, rypińskim, tucholskim, wąbrzeskim i włocławskim) dominującym sektorem było rolnictwo.

Ryc. 26. Udział zatrudnionych w rolnictwie w 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 26.11.2018 r., opracowanie graficzne KPBPIR Oddział w Bydgoszczy

Wysoki udział pracujących w rolnictwie jest problemem zarówno w regionie jak i w kraju. Jak wynika z danych BAEL w Polsce udział takich osób jest 2,5 razy wyższy niż średnia dla krajów Unii Europejskiej, która w 2017 r. wynosiła 4,2% (analogiczny wskaźnik dla Polski w tym okresie – 10,2%, a dla województwa – 13,0%).²⁰

2.3. Liczba osób wyrejestrowanych z KRUS (obowiązkowy)

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) prowadzi zadania związane z ubezpieczeniem społecznym rolników. W ramach tej ochrony funkcjonują dwa rodzaje ubezpieczenia:

- ubezpieczenie emerytalno-rentowe – finansowane w przeważającej części z dotacji budżetowej, uzupełnionej dochodami ze składek ubezpieczonych rolników,
- ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie – realizację świadczeń z tego ubezpieczenia gwarantują jedynie składki od rolników, gromadzone w Funduszu Składowym Ubezpieczenia Społecznego Rolników.²¹

²⁰ Dane pobrane ze strony <http://strateg.stat.gov.pl/Home/Strateg>. Z uwagi na to, że dane te są niedostępne na poziomie powiatów w podrozdziale wykorzystano dane dotyczące liczby pracujących w gospodarce narodowej.

²¹ <https://www.krus.gov.pl/krus/informacje-ogolne/>

W końcu grudnia 2017 r. ubezpieczeniu społecznemu rolników w województwie kujawsko-pomorskim podlegało 69 727 osób. Było to o 8 321 osób, tj. 10,7% mniej niż w końcu 2015 r. (w kraju spadek o 7,6%). Jak podaje Oddział Regionalny KRUS w Bydgoszczy największy wpływ na zmniejszenie liczby ubezpieczonych miało:

- zaprzestanie prowadzenia gospodarstwa rolnego,
- przyznanie uprawnień do świadczeń emerytalno-rentowych,
- zatrudnienie poza sektorem rolnym (podleganie innemu ubezpieczeniu społecznemu),
- ustanie prawa do renty strukturalnej.

W końcu 2017 r. najwięcej osób podlegało ubezpieczeniu społecznemu rolników na terenie działania Placówki Terenowej (PT) KRUS w Inowrocławiu i Włocławku. W odniesieniu do 2015 r. liczba ubezpieczonych zmniejszała się we wszystkich placówkach. Dynamika spadku liczby osób objętych ubezpieczeniem wahała się od 8,9% w PT w Żninie do 13,4% w PT w Grudziądzu.

Tab. 3. Osoby ubezpieczone w KRUS w województwie w latach 2015-2017 wg placówek terenowych

Jednostka organizacyjna KRUS		2015	2016	2017		
		ogółem		ogółem	zmiana do 2015	
		osoby		osoby		%
Placówki Terenowe	Aleksandrów Kujawski	3 300	3 151	2 949	-351	-10,6
	Brodnica	5 069	4 818	4 518	-551	-10,9
	Golub-Dobrzyń	3 758	3 550	3 318	-440	-11,7
	Grudziądz	6 132	5 747	5 311	-821	-13,4
	Inowrocław	8 738	8 400	7 862	-876	-10,0
	Lipno	5 560	5 294	4 985	-575	-10,3
	Radziejów	4 516	4 306	4 098	-418	-9,3
	Rypin	3 602	3 422	3 237	-365	-10,1
	Sępólno Krajeńskie	5 115	4 886	4 552	-563	-11,0
	Świecie	5 477	5 254	4 918	-559	-10,2
	Toruń	4 884	4 645	4 288	-596	-12,2
	Wąbrzeźno	2 948	2 794	2 636	-312	-10,6
	Włocławek	7 760	7 379	6 914	-846	-10,9
	Żnin	5 793	5 603	5 279	-514	-8,9
	Oddział Regionalny w Bydgoszczy	5 396	5 151	4 862	-534	-9,9
kujawsko-pomorskie		78 048	74 400	69 727	-8 321	-10,7

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych przekazanych przez Oddział Regionalny KRUS w Bydgoszczy

2.4. Udział liczby osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych w ogólnej liczbie osób zatrudnionych

Z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) wynika, że w 2017 r. w niepełnym wymiarze czasu pracy w regionie pracowało 61 tys. osób (7,1% wobec 7,3% w Polsce). Na część etatu częściej pracowały kobiety, które stanowiły 65,6% tej grupy (wśród ogółu pracujących kobiety to 43,6%). W porównaniu z 2015 r. liczba osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wzrosła o 2 tys., a udział tej zbiorowości wśród pracujących zwiększył się o 0,2 p. proc.

W ramach przytoczonego badania od 2016 r. gromadzone są także dane o liczbie osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych. Z uwagi jednak na specyfikę badania (badanie prowadzone na próbie gospodarstw domowych, nie podmiotów gospodarczych) dane te najprawdopodobniej są niedoszacowane.²²

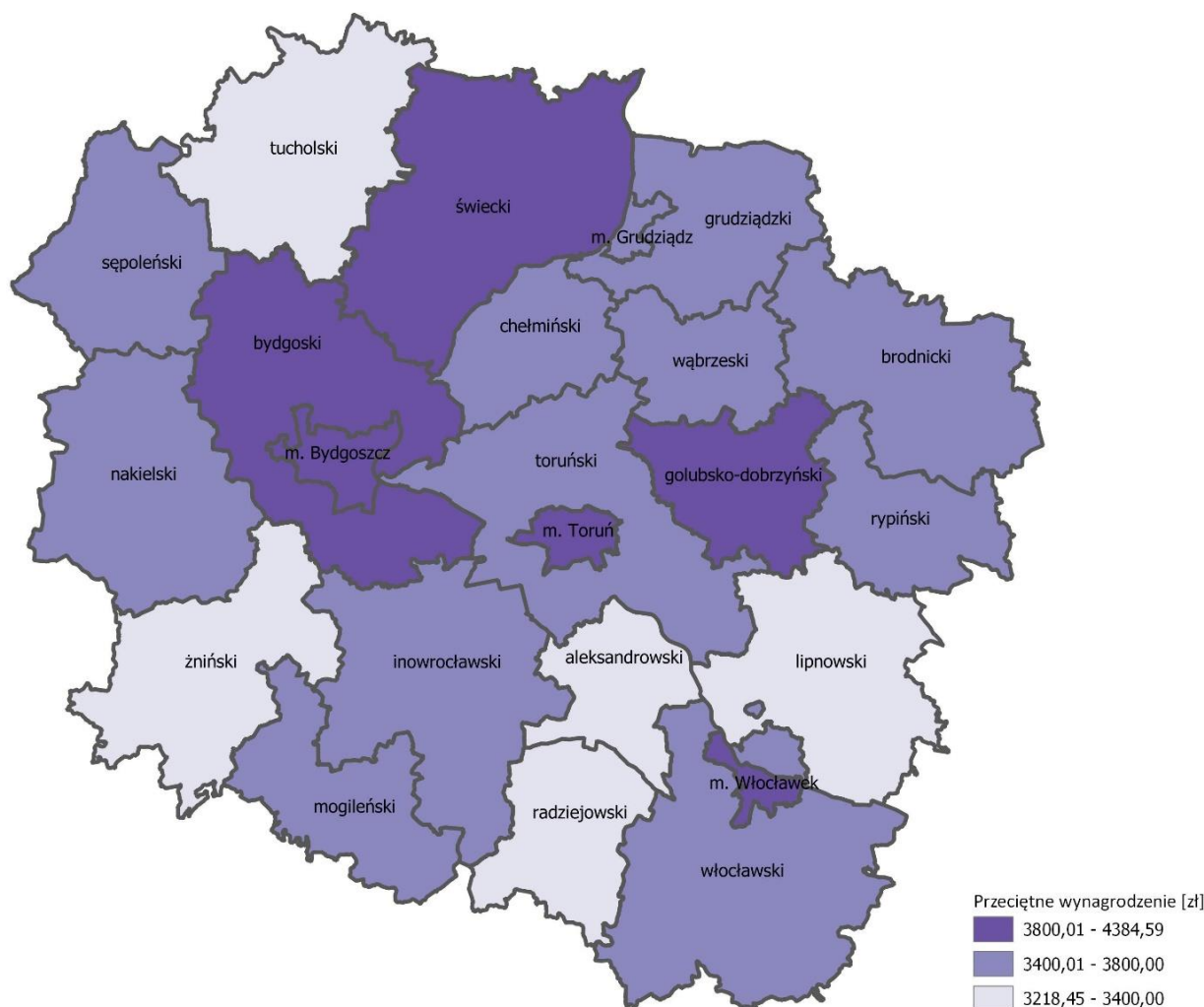
²² „Uzyskane w badaniu wyniki dotyczące pracujących w ramach nietypowych form zatrudnienia (czyli innych niż umowa o pracę), osiągają wartości niższe w porównaniu do szacunków; prowadzonych przez GUS w oparciu o dane ze sprawozdawczości przedsiębiorstw oraz dane pochodzące z systemów administracyjnych. Przyczyną tego niedoszacowania jest specyfika badania, które oparte jest na próbie gospodarstw domowych, podczas gdy dane ze sprawozdawczości oraz źródła administracyjne pozwalają na uzyskanie informacji

Zgodnie z wynikami BAEL w 2017 r. na terenie województwa na umowach cywilnoprawnych pracowało 16,8 tys. osób (rok wcześniej 24 tys. osób). Udział pracowników najemnych zatrudnionych na umowy cywilnoprawne w ogólnej liczbie pracowników najemnych w regionie (dane średnioroczne) w 2016 r. wynosił 3,8% (tak samo jak w kraju), zaś w 2017 r. zmalał do wartości 2,5% (w kraju do 3,5%).

2.5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

W 2017 r. mieszkańcy województwa za swoją pracę średnio otrzymywali 3 886,20 zł²³ brutto, co stanowiło 85,8% przeciętnego wynagrodzenia w kraju. W porównaniu do 2015 r. odnotowano wzrost tego wskaźnika o 345,95 zł (o 9,8%, w kraju o 9,1%). Najwięcej zarabiali mieszkańcy dużych miast (Torunia – 4 384,59 zł, Bydgoszczy – 4 185,10 zł i Włocławka – 3 941,33 zł) oraz powiatów: bydgoskiego (3 933,52 zł), golubsko-dobrzyńskiego (3 926,17 zł), świeckiego (3 882,92 zł) i grudziądzkiego (3 748,43 zł). W żadnym jednak z wymienionych ośrodków przeciętne wynagrodzenie nie przekroczyło średniej krajowej. Najniższe wynagrodzenie uzyskiwali pracownicy z powiatu lipnowskiego (3 218,45 zł).

Ryc. 27. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 26.11.2018 r., opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

o szerszej zbiorowości, nie dają natomiast możliwości głębszej charakterystyki tej populacji.”, Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2017 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2018.

²³ Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

W 2016 r.²⁴ poziom wynagrodzeń znacząco różnił się pomiędzy poszczególnymi sekcjami PKD²⁵. Najwięcej zarabiali pracownicy takich sekcji jak:

- działalność finansowa i ubezpieczeniowa – 4 905,73 zł,
- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne – 4 561,30 zł,
- informacja i komunikacja – 4 356,89 zł,
- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 4 327,61 zł,
- edukacja – 4 057,68 zł.

Mniej niż 3 tys. zł zarabiano w: gastronomii i zakwaterowaniu (2 458,00 zł), działalności w zakresie usług administrowania i działalności wspierającej (2 655,08 zł), transporcie i gospodarce magazynowej (2 807,32 zł), budownictwie (2 915,06 zł), a także pozostałej działalności usługowej, obejmującej m.in. fryzjerstwo, usługi pogrzebowe, naprawy komputerów oraz artykułów użytku osobistego i domowego (2 952,47 zł).

Lista sekcji, w których zarabia się najwięcej i najmniej w województwie kujawsko-pomorskim była taka sama jak w kraju, przy czym we wszystkich sekcjach wynagrodzenie w regionie było niższe niż w kraju. Różnica w poziomie wynagrodzeń wynosiła od 118,20 zł w edukacji i 141,20 zł w rolnictwie do 1 536,20 zł w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, 1 753,50 zł w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz 2 702,80 zł w informacji i komunikacji.

Niski, na tle średniej krajowej, poziom wynagrodzeń może skutkować emigracją wykwalifikowanej kadry do innych województw lub krajów. W 2016 r. region odnotował ujemne saldo migracji międzywojewódzkich na pobyt stały. Z województwa wyjechały 5 592 osoby. W tym samym czasie na terenie województwa zameldowały się 3 873 osoby.

2.6. Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON (obowiązkowy)

W końcu grudnia 2017 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w Krajowym Rejestrze Urzędowym Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON) wpisanych było 195 717 podmiotów (bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne). W ostatnich latach liczba podmiotów gospodarczych w regionie nieznacznie wzrastała – w odniesieniu do końca 2015 r. o 1,2% (w kraju o 3,0%). Spowodowało to spadek udziału podmiotów zarejestrowanych w województwie w ogóle podmiotów w kraju z 4,6% w 2015 r. do 4,5% w 2017 r.

Największą koncentracją podmiotów charakteryzował się podregion bydgosko-toruński (47,1% wszystkich podmiotów). W czterech miastach na prawach powiatu zlokalizowanych było 45,4% jednostek (w Bydgoszczy 42 974 podmioty, Toruniu 26 226 podmiotów, Włocławku 11 438 podmiotów, Grudziądzu 8 193 podmioty). Powiatem ziemskim o największej liczbie podmiotów był powiat inowrocławski (13 225 podmiotów – 6,8%). Najmniej pracodawców prowadziło działalność na terenie powiatów grudziądzkiego (2 941 jednostek, 1,5%) i wąbrzeskiego (2 500 jednostek, 1,3%).

W porównaniu z 2015 r. liczba podmiotów gospodarczych zwiększyła się w większości powiatów województwa. Największy względny wzrost nastąpił w powiatach: bydgoskim (o 5,6%), brodnickim (o 4,8%), radziejowskim (o 4,3%) i aleksandrowskim (o 4,0%). Najmniejszy przyrost podmiotów gospodarczych dotyczył powiatu świeckiego (o 0,3%) i Bydgoszczy (o 0,4%). W ciągu dwóch ostatnich

²⁴ Brak dostępnych danych za 2017 r.

²⁵ Dane z uwzględnieniem podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

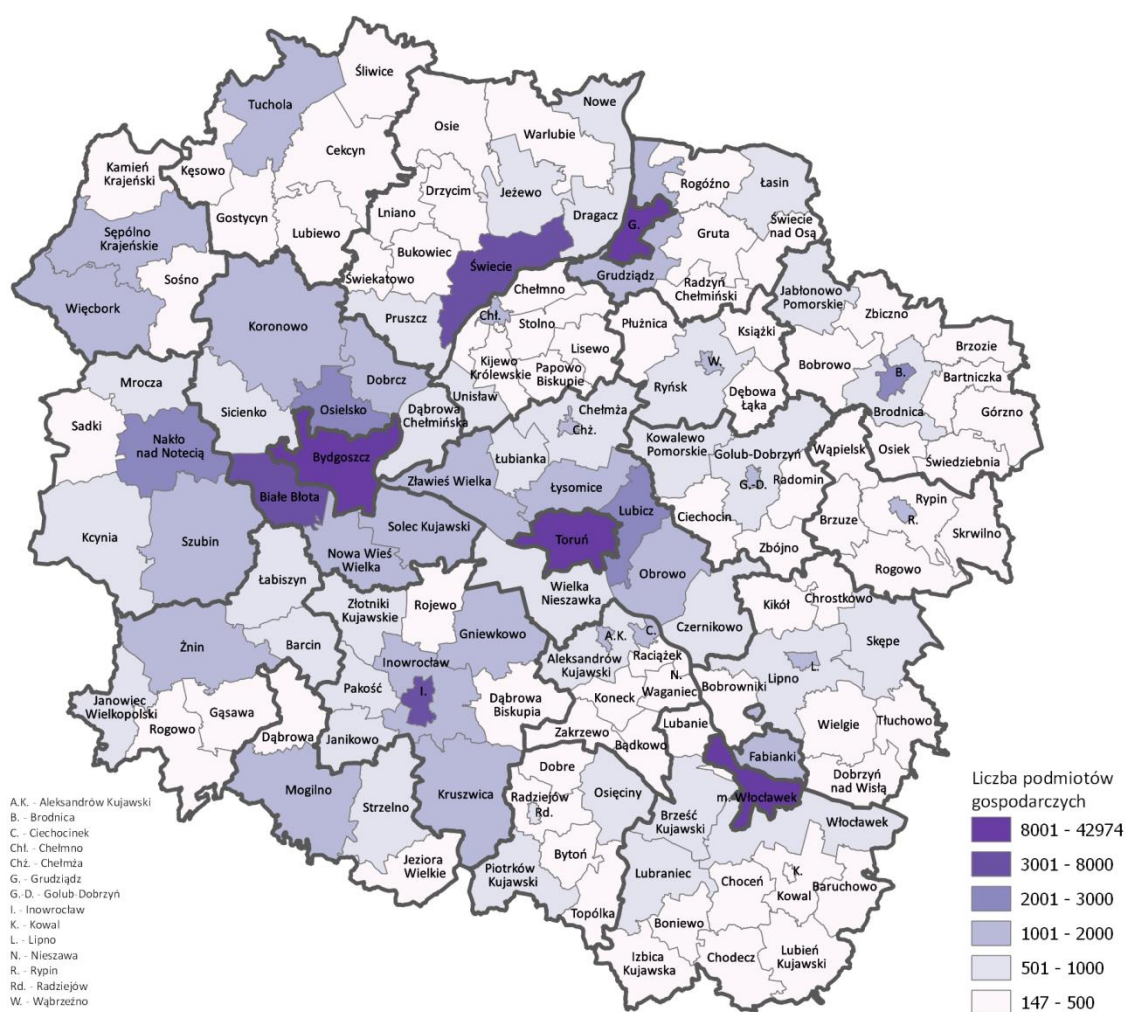
lat liczba podmiotów gospodarczych zmniejszyła się we Włocławku (o 2,1%) oraz powiatach: inowrocławskim, żnińskim (w obu spadek o 1,1%) i rypińskim (o 0,1%).

Na poziomie poszczególnych gmin miejskich w regionie, poza miastami na prawach powiatu, najwięcej podmiotów zlokalizowanych było w Inowrocławiu (6 687). Było to ponad dwa razy więcej niż w drugiej co do kolejności Brodnicy (2 755 podmiotów). Najmniejsza liczba zarejestrowanych podmiotów (poniżej 1 tys.) znajdowała się w: Nieszawie (170), Kowalu (391) i Radziejowie (724).

W gminach miejsko-wiejskich liczba zarejestrowanych podmiotów wynosiła od 352 w gminie Górzno i 372 w gminie Chodecz do 2 599 w Nakle nad Notecią i 3 165 w Świeciu.

Gminami wiejskimi o największej liczbie podmiotów gospodarczych były: Białe Błota (3 303 podmioty), Osielsko (2 478 podmiotów) i Lubicz (2 150 podmiotów). Mniej niż 200 jednostek zlokalizowanych było w gminach: Boniewo (147), Chrostkowo (152), Świecie nad Osą (168), Zakrzewo (187) i Wąpielsk (199).

Ryc. 28. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w końcu grudnia w 2017 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 29.06.2018 r., opracowanie graficzne KPBPPIR Oddział w Bydgoszczy

W 2017 r. sektor publiczny reprezentowało 2,8% podmiotów, pozostałe jednostki należały do sektora prywatnego. Podobnie jak w kraju, zdecydowaną większość działających na terenie województwa podmiotów stanowiły jednostki o liczbie pracujących do 9 osób – 95,5% (w kraju 95,8%). Odsetek podmiotów o liczbie pracujących od 10 do 49 osób wynosił 3,6%, a podmiotów zatrudniających powyżej 49 osób – 0,9% ogółu. Blisko 3/4 podmiotów (72,3%, w kraju 69,6%) to osoby fizyczne

prowadzące działalność gospodarczą. W poszczególnych powiatach podmioty o takiej formie własności stanowiły od 65,8% w Toruniu i 66,1% w Bydgoszczy do 80,2% w powiecie toruńskim i 80,4% w powiecie radziejowskim. 9% zarejestrowanych podmiotów to spółki prawa handlowego, zaś 6,9% to spółki cywilne.

Sekcjami, w których działało najwięcej podmiotów były: handel; naprawa pojazdów samochodowych (47 745 podmiotów, 24,4%), budownictwo (23 803 podmioty, 12,2%), przetwórstwo przemysłowe (17 746 podmiotów, 9,1%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (16 041 podmiotów, 8,2%).

Tab. 4. Podmioty gospodarki narodowej w województwie w końcu 2017 r. wg działów sekcji PKD (powyżej 5 tys. jednostek)

Dział sekcji PKD	Kujawsko-pomorskie		Polska
	liczba	%	%
Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	27 219	13,9	13,3
Roboty budowlane specjalistyczne	15 091	7,7	7,4
Opieka zdrowotna	13 516	6,9	5,2
Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	13 182	6,7	6,9
Transport lądowy oraz transport rurociągowy	11 453	5,9	5,4
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	9 748	5,0	5,8
Handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych	7 344	3,8	3,7
Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	6 931	3,5	3,6
Edukacja	6 804	3,5	3,4
Działalność organizacji członkowskich	6 755	3,5	3,3
Pozostała indywidualna działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	5 510	2,8	2,6

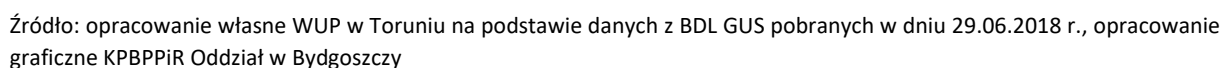
Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 29.06.2018 r.

Województwo kujawsko-pomorskie cechuje się niższymi niż średnio w kraju wskaźnikami określającymi przedsiębiorczość mieszkańców. W 2017 r. w regionie w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców przypadało 940 podmiotów gospodarczych. W porównaniu z 2015 r. było to o 13 podmiotów więcej, ale o 181 podmiotów mniej niż w kraju (w 2015 r. różnica ta była mniejsza i wynosiła 162 podmioty). Wyższa lub zbliżona do średniej wojewódzkiej wartość tego wskaźnika wystąpiła w 3 z 4²⁶ miast na prawach powiatu (Bydgoszczy – 1 220, Toruniu – 1 295 i Włocławku – 1 024) oraz powiatach: bydgoskim (1 127), toruńskim (939) i aleksandrowskim (901). W pozostałych powiatach regionu liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców znacznie odbiegała od średniej wojewódzkiej. Wskaźnik ten najniższy był w powiatach włocławskim (703) i chełmińskim (709).

Biorąc pod uwagę rozkład podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. mieszkańców w układzie gminnym można zauważyć, że największa aktywność w tym względzie występowała w gminach podmiejskich, sąsiadujących z Bydgoszczą i Toruniem (Osielsko – 1 801, Białe Błota – 1 553, Wielka Nieszawka – 1 160, Nowa Wieś Wielka – 1 113, Łysomice – 1 112, Lubicz – 1 091, Żławień Wielka – 1 020) oraz mniejszych miastach regionu takich jak: Ciechocinek (1 501), Radziejów (1 284), Kowal (1 103), Rypin (1 099) i Lipno (1 088). Najmniejsza liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców występowała przede wszystkim w gminach leżących na terenie powiatów we wschodniej części

²⁶ W Grudziądzu na 10 tys. mieszkańców przypadało 857 podmiotów.

Ryc. 29. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. wg gmin

W większości powiatów województwa liczba podmiotów nowo zarejestrowanych przyjmowała wyższe wartości niż dla podmiotów zlikwidowanych. W 2017 r. jedynie w przypadku powiatu inowrocławskiego i Włocławka saldo podmiotów nowo zarejestrowanych i wykreślonych było ujemne.

Tab. 5. Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	Podmioty w rejestrze REGON na 10 tys. ludności								
	wpisane			nowo zarejestrowane			wykreślone		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
aleksandrowski	863	878	901	70	88	90	72	73	67
brodnicki	743	758	774	63	73	70	49	54	51
bydgoski	1 096	1 108	1 127	95	94	95	84	85	75
chełmiński	698	698	709	57	54	59	53	54	48
golubsko-dobrzyński	776	786	802	70	70	71	55	60	53
grudziądzki	717	728	729	84	62	59	56	56	58
inowrocławski	823	820	818	78	72	71	79	76	72
lipnowski	728	724	736	72	52	74	61	55	58
mogileński	717	726	732	71	63	61	68	56	54
nakielski	721	718	727	68	60	70	63	65	61
radziejowski	755	775	796	70	64	74	59	52	52
rypiński	760	760	765	61	61	56	58	60	49
sępoleński	743	735	750	63	58	75	60	59	61
świecki	758	747	763	62	52	67	54	58	50
toruński	923	929	939	92	89	92	77	84	81
tucholski	706	706	718	64	60	73	61	56	61
wąbrzeski	709	707	722	68	61	63	54	59	49
włocławski	691	698	703	59	58	61	59	54	56
żniński	765	755	757	74	65	75	68	75	72
Bydgoszcz	1 205	1 213	1 220	104	94	93	95	87	85
Grudziądz	845	854	857	76	75	68	63	66	67
Toruń	1 280	1 290	1 295	115	111	109	99	97	99
Włocławek	1 033	1 026	1 024	69	70	69	75	76	74
kujawsko-pomorskie	927	931	940	82	77	80	74	73	70

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 29.06.2018 r.

Największymi wartościami wskaźników dotyczących nowo zarejestrowanych i wykreślonych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców charakteryzowały się miasta i gminy mające najwyższe wskaźniki podmiotów wpisanych na 10 tys. mieszkańców (gminy w powiatach bydgoskim i toruńskim). W przypadku podmiotów nowo zarejestrowanych na 10 tys. mieszkańców wysokim wskaźnikiem, na tle województwa, wyróżniały się także gminy Obrowo (115) i Fabianki (100).

2.7. Odsetek niewykorzystania wolnych miejsc pracy (obowiązkowy)

Zgodnie z prowadzonym przez GUS badaniem popytu na pracę²⁷ w podmiotach zatrudniających minimum jedną osobę w 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim utworzono ponad dwukrotnie więcej miejsc pracy niż zlikwidowano (25,9 tys. nowo utworzonych miejsc pracy, wobec 11,8 tys. miejsc zlikwidowanych). W Polsce dysproporcja pomiędzy liczbą utworzonych i zlikwidowanych miejsc pracy była większa (prawie trzykrotna) – 694,1 tys. miejsc utworzonych wobec 264,2 tys. zlikwidowanych. Nowo utworzone miejsca pracy w naszym regionie stanowiły 3,7% ogółu nowo utworzonych miejsc w Polsce, natomiast miejsca zlikwidowane – 4,4% w ogólnej liczbie zlikwidowanych miejsc pracy w kraju.

²⁷ Popyt na pracę w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r., Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2018 r.

Według tego samego badania w końcu grudnia 2017 r. w regionie istniało 4 127 (wobec 2 591 w 2016 r.) nieobsadzonych miejsc pracy. Zdecydowana większość z nich była skoncentrowana w sektorze prywatnym (89,3%). Wolne miejsca pracy występowały głównie w podmiotach dużych (49,1%). Wakaty przeznaczone były przede wszystkim dla robotników przemysłowych i rzemieślników (46,6%), operatorów i monterów maszyn i urządzeń (23,9%), specjalistów, pracowników usług i sprzedawców (dla obu 6,6%) oraz pracowników do prac prostych (6,4%). W 2017 r. odsetek niewykorzystanych wolnych miejsc (definiowany jako stosunek wolnych miejsc pracy do sumy zagospodarowanych i niezagospodarowanych miejsc pracy) wyniósł dla województwa 0,80 i był wyższy niż w 2016 r. (0,58) i 2015 r. (0,51). Przy średniej krajowej wynoszącej 0,99, województwo kujawsko-pomorskie w 2017 r. zajmowało 12 miejsce pod względem odsetka niewykorzystanych wolnych miejsc pracy, co oznacza że poziom deficytu pracowników był niższy niż w innych regionach.

2.8. Lista zawodów deficytowych (obowiązkowy)

Roczna prognoza zapotrzebowania na zawody przygotowywana jest w ramach badania *Barometr zawodów*. Informacje o grupach zawodów, w których mogą wystąpić problemy z pozyskaniem pracowników oraz grup charakteryzujących się nadwyżką osób poszukujących pracy powstają głównie w oparciu o wiedzę pracowników powiatowych urzędów pracy (PUP) na temat potencjału lokalnego rynku pracy w aspekcie zarówno popytowej (wymagania pracodawców, warunki pracy), jak i podażowej strony rynku pracy (kwalifikacje osób zarejestrowanych).²⁸

W prognozie na 2018 r. w większości ocenianych grup zawodów (97 z 167) przewidywano, że relacja pomiędzy dostępnymi zasobami a zapotrzebowaniem na pracowników będzie w równowadze. Grupy zawodów ocenionych jako zrównoważone na regionalnym rynku pracy są bardzo różnorodne. Do kategorii tej należą kierownicy oraz większość ocenianych inżynierów (inżynierowie mechanicy, inżynierowie chemicy, inżynierowie inżynierii środowiska) i specjalistów (m.in. ds. organizacji produkcji, elektroniki, automatyki i robotyki, rynku nieruchomości, finansów). Problemu ze znalezieniem pracy nie powinni mieć też nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących oraz osoby wykonujące zawody opiekuńcze. Grupą zrównoważoną na regionalnym rynku pracy pozostają także operatorzy maszyn (do produkcji papieru, wyrobów chemicznych oraz z tworzyw sztucznych), a także pracownicy prac prostych (pracownicy fizyczni, gospodarze obiektów, masarze i przetwórcy ryb, sprzątaczkę i pokojowe, pomoce kuchenne, robotnicy budowlani i leśni).

W województwie kujawsko-pomorskim 40 grup zawodów wskazanych zostało jako takie, w których w 2018 r. będzie brakować chętnych do pracy. Większość deficytowych grup zawodów dotyczyła branży: budowlanej, transportowej, metalowej, gastronomiczno-spożywczej, medycznej i informatycznej.

Porównując wyniki badania w perspektywie trzyletniej (2016-2018) widoczne jest stopniowe pogłębianie deficytu w wymienionych branżach. W 2018 r. na poziomie całego województwa po raz pierwszy jako grupy deficytowe wskazane zostały zawody z branży informatycznej (deficyt projektantów i administratorów baz danych, programistów wystąpił w 8 powiatach). W latach wcześniejszych deficyt specjalistów z branży informatycznej widoczny był głównie w Bydgoszczy. Braki kadrowe są też coraz częściej obserwowane wśród nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz praktycznej nauki zawodu.

²⁸ Wyniki barometru zawodów dla wszystkich województw i powiatów w kraju dostępne są na ogólnopolskiej stronie barometru: <https://barometrzwodow.pl>

Ryc. 30. Branże narażone na deficyt pracowników w województwie w 2018 r.

<u>Transport</u> • kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych • kierowcy autobusów • mechanicy pojazdów samochodowych • operatorzy urządzeń dźwigowo - transportowych • spedytorzy i logistycy	<u>Budownictwo</u> • betoniarze i zbrojarze • cieśle i stolarze budowlani • dekarze i blacharze budowlani • monterzy instalacji budowlanych • operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych • murarze i tynkarze • pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie • brukarze • inżynierowie budownictwa • kierownicy budowy	<u>Przetwórstwo metali</u> • operatorzy obrabiarek skrawających • spawacze • ślusarze • lakiernicy
<u>Gastronomia i produkcja spożywcza</u> • piekarze • cukiernicy • kucharze • szefowie kuchni	<u>Medycyna</u> • pielęgniarki i położne • lekarze • fizjoterapeuci i masażyści • psycholodzy i psychoterapeuci	<u>Informatyka</u> • projektanci i administratorzy baz danych, programiści • graficy komputerowi

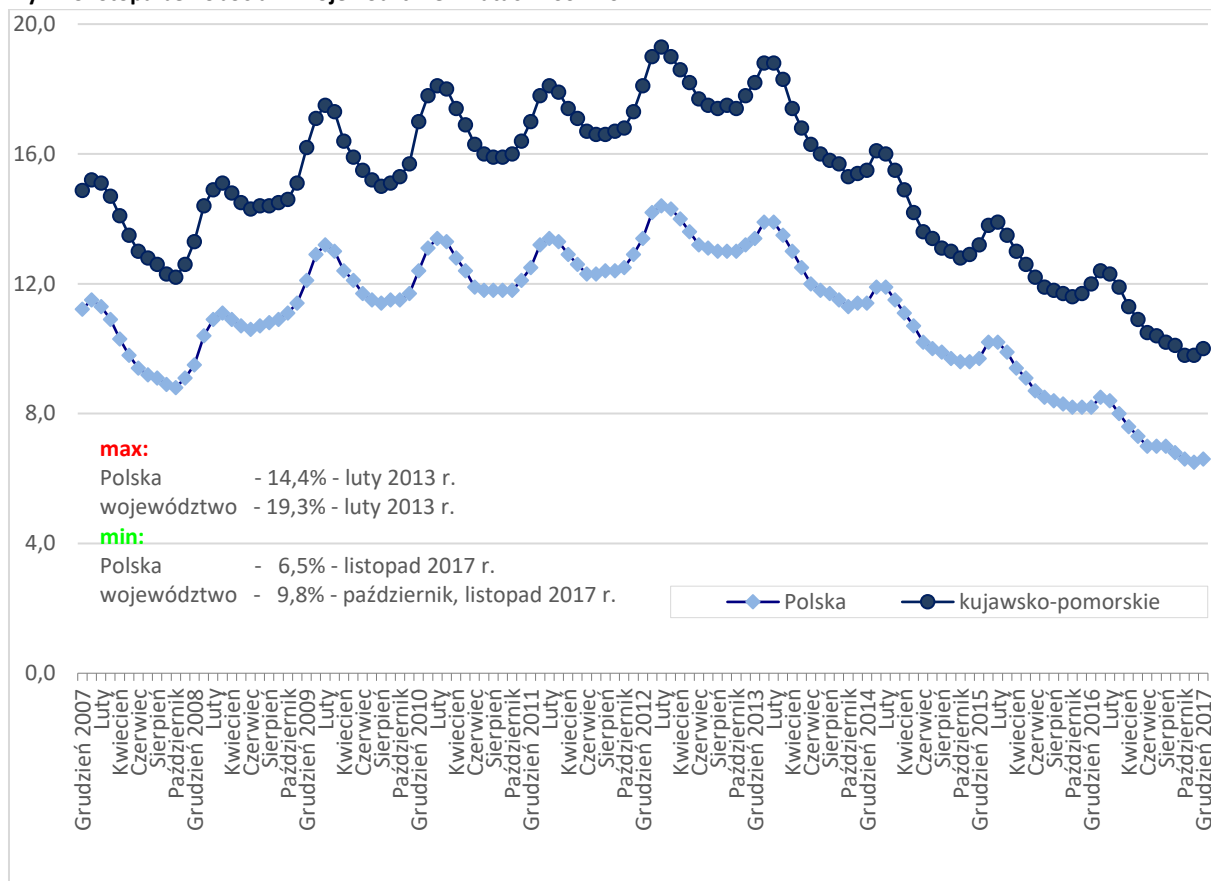
Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie „Barometr zawodów 2018. Raport podsumowujący badanie w województwie kujawsko-pomorskim”, WUP w Toruniu, Toruń 2018

Nadwyżka pracowników przewidywana jest tylko w 9 grupach zawodów i dotyczy popularnych obecnie kierunków kształcenia (ekonomista, technik ekonomista, pedagog, technik technologii żywności, specjalista administracji publicznej, technik administracji, technik prac biurowych, technik rolnik, technik agrobiznesu, rolnik).

2.9. Stopa bezrobocia rejestrowanego (obowiązkowy)

Województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się jednym z najwyższych poziomów bezrobocia rejestrowanego. W końcu grudnia 2017 r. stopa bezrobocia wyniosła 9,9% i była wyższa od krajowej o 3,3 p. proc. Pod względem tego wskaźnika region zajmował drugie miejsce w kraju (po województwie warmińsko-mazurskim). Rok 2017 był czwartym z kolei okresem, w którym odnotowano, zarówno w regionie jak i kraju, spadek stopy bezrobocia. Analiza wojewódzkiej wartości stopy bezrobocia w odniesieniu do wskaźnika krajowego wskazuje, że tendencja regionalna jest spójna ze zmianami zachodzącymi w kraju. Bezrobocie rejestrowane ma charakter sezonowy i cechuje się wzrostem liczby osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w okresie jesienno-zimowym, co związane jest z ograniczeniem zatrudnienia w niektórych branżach gospodarki w chłodniejszej części roku (np. w budownictwie, rolnictwie, turystyce).

Wyk. 19. Stopa bezrobocia w województwie w latach 2007-2017

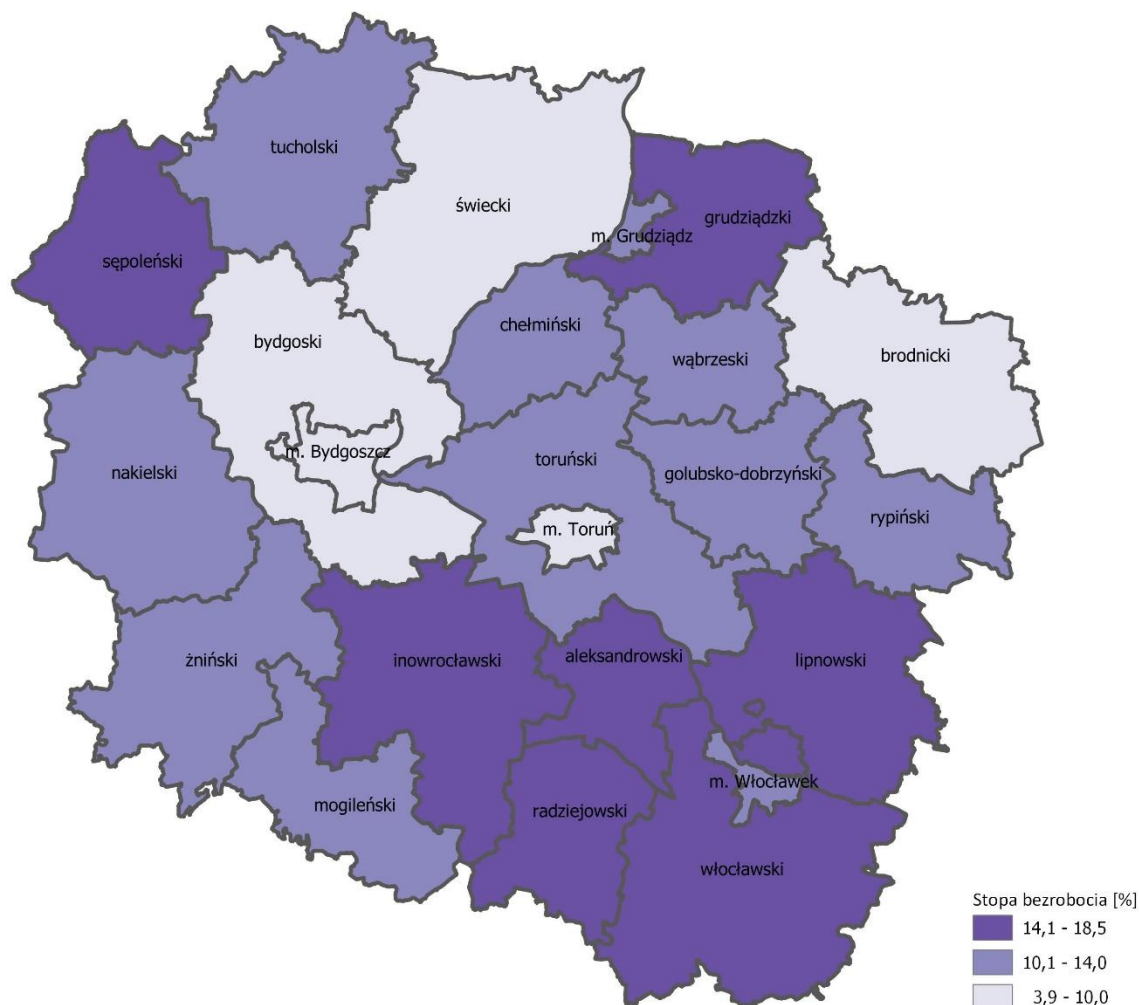
Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z GUS

Kujawsko-pomorskie jest silnie zróżnicowane wewnętrznie pod względem stopy bezrobocia. Przy czym różnice te mają charakter trwały.

W końcu grudnia 2017 r. najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: włocławskim (18,5%), radziejowskim (18,4%) oraz lipnowskim (17,8%). W regionie stopa bezrobocia niższa od średniej wojewódzkiej utrzymywała się w dwóch miastach na prawach powiatu – w Bydgoszczy (3,9%) i Toruniu (5,2%) oraz w powiatach: bydgoskim (6,4%), brodnickim (7,7%) i świeckim (8,5%).

W porównaniu z grudniem 2015 r. największy spadek wartości tej cechy, przy spadku dla województwa wynoszącym 3,3 p. proc., nastąpił w powiatach: sępoleńskim (o 5,1 p. proc.) i golubsko-dobrzyńskim (o 5,7 p. proc.).

Ryc. 31. Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 26.11.2018 r., opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

W końcu grudnia 2017 r. w regionie zarejestrowanych pozostawało 81 543 bezrobotnych, co stanowiło 7,5% bezrobotnych w kraju. Lokowało to województwo na czwartym miejscu w Polsce (za województwami: mazowieckim, śląskim i podkarpackim). Najwięcej bezrobotnych było w powiatach: inowrocławskim, wrocławskim oraz dwóch miastach na prawach powiatu – Bydgoszczy i Włocławku. Mniej niż 2 tys. osób pozostawało w ewidencji powiatowych urzędów pracy w: Mogilnie, Rypinie i Wąbrzeźnie.

W ciągu dwóch lat liczba bezrobotnych zarejestrowanych w regionie zmniejszyła się o 25 712 osób (o 24,0%, w kraju spadek o 30,8%). W poszczególnych powiatach województwa dynamika spadku wyniosła od 15,5% w powiecie grudziądzkim i 16,4% w powiecie radziejowskim do 30,5% w powiecie świeckim, 30,6% w powiecie brodnickim i 34,2% w powiecie golubsko-dobrzyńskim.

Tab. 6. Bezrobotni w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	2015	2016	2017		
	ogółem		ogółem	zmiana do 2015	
	osoby		osoby	%	
aleksandrowski	3 765	3 363	2 813	-952	-25,3
brodnicki	3 518	3 080	2 443	-1 075	-30,6
bydgoski	3 501	3 152	2 649	-852	-24,3
chełmiński	3 110	2 802	2 441	-669	-21,5
golubsko-dobrzyński	3 057	2 493	2 012	-1 045	-34,2
grudziądzki	2 397	2 388	2 026	-371	-15,5
inowrocławski	11 037	10 446	8 827	-2 210	-20,0
lipnowski	5 161	5 383	4 174	-987	-19,1
mogileński	2 722	2 388	1 959	-763	-28,0
nakielski	4 872	4 406	3 677	-1 195	-24,5
radziejowski	3 441	3 279	2 878	-563	-16,4
rypiński	2 647	2 351	1 979	-668	-25,2
sępoleński	2 760	2 470	2 071	-689	-25,0
świecki	4 200	3 533	2 917	-1 283	-30,5
toruński	5 464	4 788	4 276	-1 188	-21,7
tucholski	3 024	2 703	2 267	-757	-25,0
wąbrzeski	2 419	2 223	1 797	-622	-25,7
włocławski	7 801	7 405	6 104	-1 697	-21,8
żniński	4 196	3 942	2 996	-1 200	-28,6
Bydgoszcz	8 803	8 012	6 560	-2 243	-25,5
Grudziądz	4 904	4 534	3 703	-1 201	-24,5
Toruń	6 247	5 569	4 814	-1 433	-22,9
Włocławek	8 209	7 812	6 160	-2 049	-25,0
kujawsko-pomorskie	107 255	98 522	81 543	-25 712	-24,0

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Większość zarejestrowanych stanowiły kobiety, których udział w końcu 2017 r. osiągnął wartość 59,9% i był o 4,8 p. proc. wyższy niż w kraju. Bezrobotne kobiety z terenu województwa (48 825 osób) to 8,2% zarejestrowanych tej płci w kraju (w 2015 r. było to 7,4%). W analizowanym okresie bezrobotni mężczyźni w liczbie 32 718 osób, stanowili 6,7% pozostających bez pracy mężczyzn w kraju (o 0,4 p. proc. więcej niż w 2015 r.).

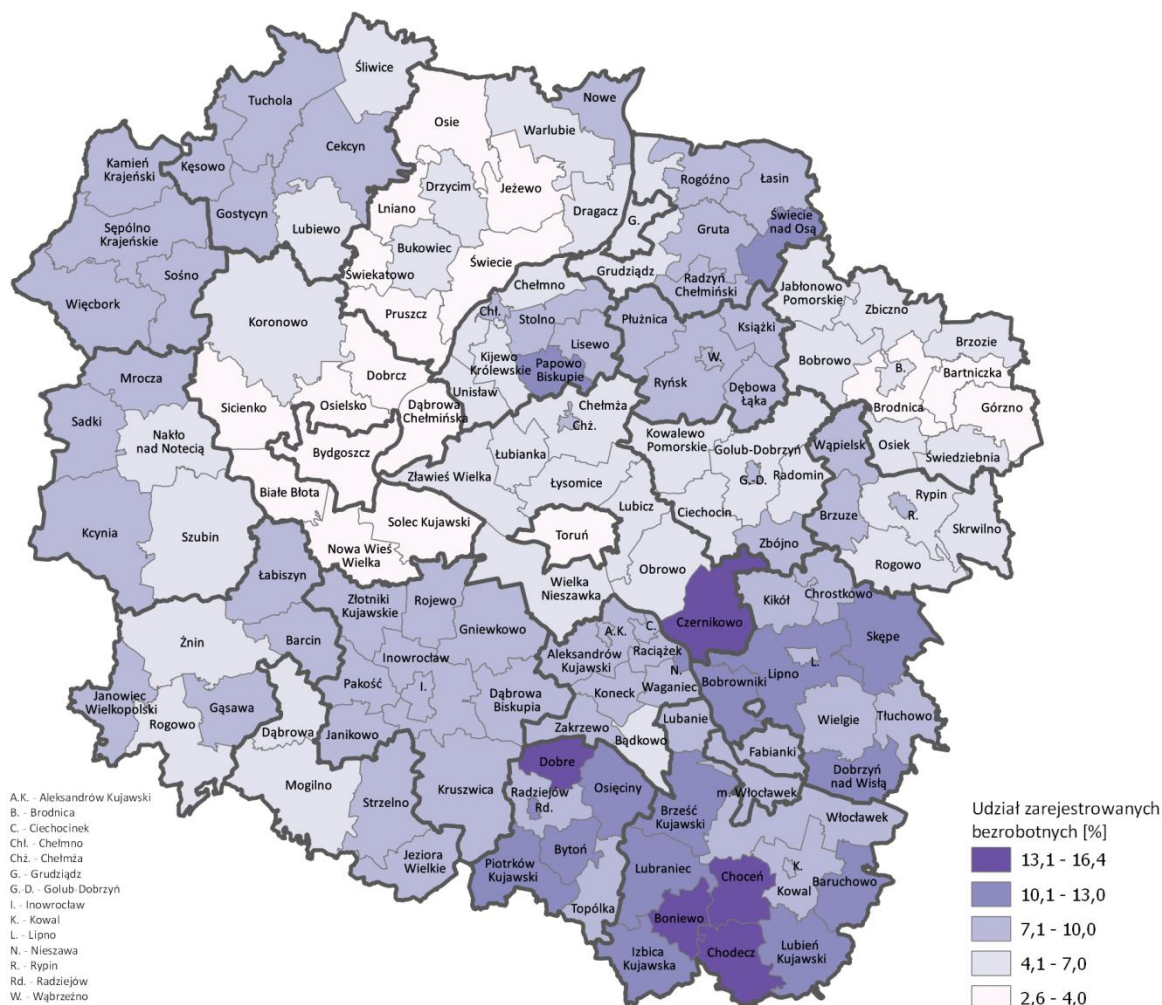
2.10. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym²⁹

Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym pozwala ocenić skalę bezrobocia w poszczególnych gminach województwa. W końcu 2017 r. wskaźnik ten mieścił się w przedziale: od 2,6% w Białych Błotach do 16,4% w Boniewie. Gminy o najwyższej wartości tej cechy zlokalizowane były w powiatach o najwyższej stopie bezrobocia (lipnowskim, radziejowskim i włocławskim). Na tle pozostałych gmin niekorzystnie wyróżniały się także gminy: Czernikowo – 13,2% (powiat toruński – 6,4%), Nowe – 9,1% (powiat świecki – 4,7%), Papowo Biskupie – 12,4% (powiat chełmiński – 7,5%). Znacznie lepsza sytuacja niż średnia dla powiatu występowała natomiast

²⁹ Wiek produkcyjny – kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni w wieku 18-64 lata.

w gminach: Bądkowo – 6,2% (powiat aleksandrowski – 8,3%), Łubianka – 4,5% (powiat toruński 6,4%), Kowal – 7,6% i Fabianki – 8,1% (obie w powiecie włocławskim – 11,2%).

Ryc. 32. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w końcu grudnia 2017 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 29.06.2018 r., opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

W porównaniu z końcem 2015 r. udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym zmniejszył się we wszystkich gminach województwa. Nieznacznie zmniejszyła się również rozpiętość tego wskaźnika w ośrodkach o najlepszej i najgorszej sytuacji, która w 2017 r. wyniosła 13,8 p. proc. (w 2015 r. było to 15,0 p. proc., od 3,2% w gminie Osielsko do 18,2% w gminie Boniewo).

2.11. Liczba i udział bezrobotnych kobiet

Według stanu w dniu 31 grudnia 2017 r. w regionie zarejestrowanych pozostawało 48 825 bezrobotnych kobiet – 59,9% ogółu bezrobotnych w województwie (o 4,8 p. proc. więcej niż w kraju). Kobiety stanowiły większość bezrobotnych we wszystkich powiatach. Najmniejszy udział obserwowano w powiecie aleksandrowskim – 51,8%, największy zaś w rypińskim – 67,5%.

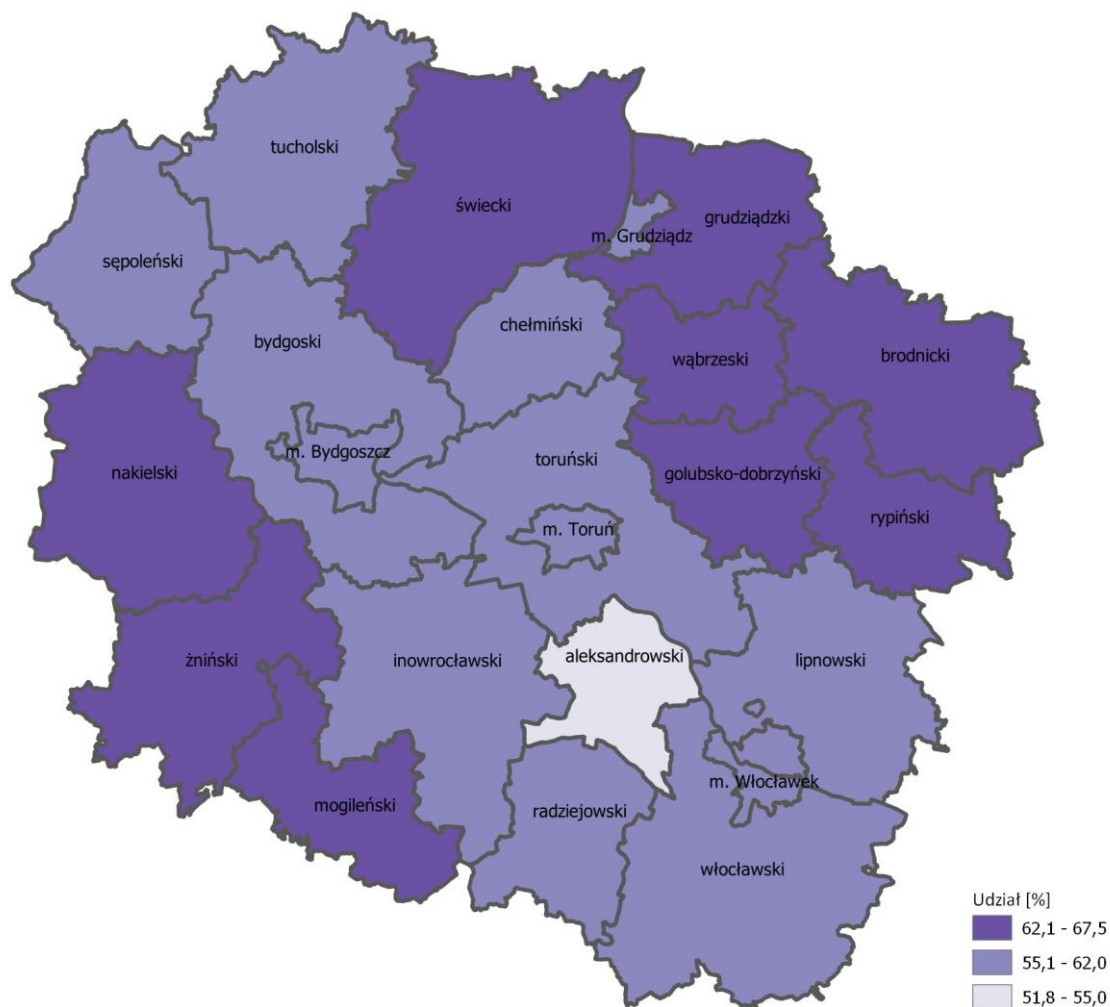
Tab. 7. Bezrobotne kobiety w latach 2015 i 2017 (stan w końcu okresu) wg powiatów

Powiat	Bezrobotne kobiety					
	2015		2017			
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2015	
					osoby	%
aleksandrowski	1 882	50,0	1 457	51,8	-425	-22,6
brodnicki	2 128	60,5	1 566	64,1	-562	-26,4
bydgoski	1 985	56,7	1 585	59,8	-400	-20,2
chełmiński	1 789	57,5	1 494	61,2	-295	-16,5
golubsko-dobrzyński	1 851	60,5	1 285	63,9	-566	-30,6
grudziądzki	1 391	58,0	1 277	63,0	-114	-8,2
inowrocławski	6 226	56,4	5 130	58,1	-1 096	-17,6
lipnowski	2 698	52,3	2 461	59,0	-237	-8,8
mogileński	1 704	62,6	1 301	66,4	-403	-23,7
nakielski	2 760	56,7	2 283	62,1	-477	-17,3
radziejowski	1 868	54,3	1 623	56,4	-245	-13,1
rypiński	1 714	64,8	1 335	67,5	-379	-22,1
sępoleński	1 546	56,0	1 280	61,8	-266	-17,2
świecki	2 559	60,9	1 852	63,5	-707	-27,6
toruński	3 169	58,0	2 630	61,5	-539	-17,0
tucholski	1 675	55,4	1 374	60,6	-301	-18,0
wąbrzeski	1 452	60,0	1 133	63,0	-319	-22,0
włocławski	4 253	54,5	3 472	56,9	-781	-18,4
żniński	2 546	60,7	2 020	67,4	-526	-20,7
Bydgoszcz	4 672	53,1	3 748	57,1	-924	-19,8
Grudziądz	2 742	55,9	2 226	60,1	-516	-18,8
Toruń	3 317	53,1	2 783	57,8	-534	-16,1
Włocławek	4 440	54,1	3 510	57,0	-930	-20,9
kujawsko-pomorskie	60 367	56,3	48 825	59,9	-11 542	-19,1

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Udział kobiet w liczbie bezrobotnych wzrasta sukcesywnie od 2013 r. W odniesieniu do końca 2015 r. populacja ta zmniejszyła się o 11 542 osoby (19,1%), ale jej udział w liczbie bezrobotnych wzrósł o 3,6 p. proc. Tendencja wzrostowa dotyczyła wszystkich powiatów województwa. Największa zmiana odsetka kobiet w ogóle zarejestrowanych nastąpiła w powiatach lipnowskim i żnińskim (w obu o 6,7 p. proc.). W tym samym czasie populacja bezrobotnych mężczyzn zmniejszyła się o 14 170 osób (30,2%).

Ryc. 33. Udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów

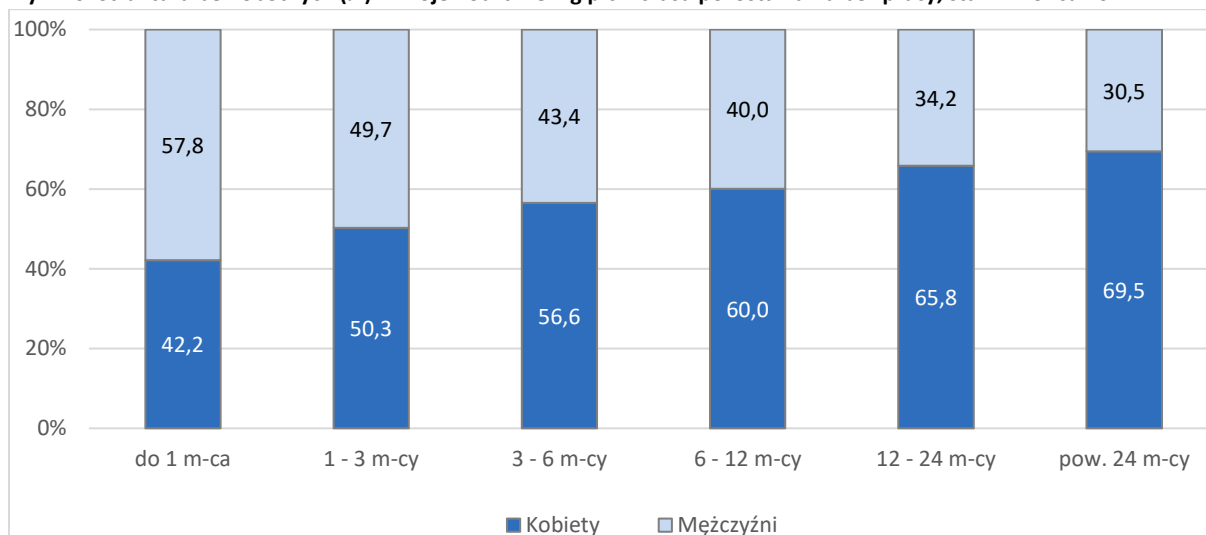

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPIPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Cechą charakterystyczną zarejestrowanych bezrobotnych kobiet jest małe doświadczenie zawodowe. W końcu omawianego okresu wśród bezrobotnych doświadczenia zawodowego nie miało 23,2% kobiet i 14,1% mężczyzn. Dużą dysproporcję można zaobserwować w poziomie wykształcenia. Kobiety mają zdecydowanie wyższe, ale bardziej ogólne kwalifikacje. W końcu grudnia 2017 r. wykształceniem wyższym legitymowało się 10,9% zarejestrowanych kobiet i 6,0% mężczyzn. Wykształcenie średnie miało 35,1% bezrobotnych kobiet i tylko 20,6% bezrobotnych mężczyzn, w tym średnie ogólnokształcące 12,3% kobiet i 6,8% mężczyzn.

Kobiety w porównaniu z mężczyznami zdecydowanie dłużej pozostają w ewidencji osób bezrobotnych. Wśród osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy stanowiły 68,1%.

Wyk. 20. Struktura bezrobotnych (%) w województwie wg płci i czasu pozostawania bez pracy, stan w końcu 2017 r.

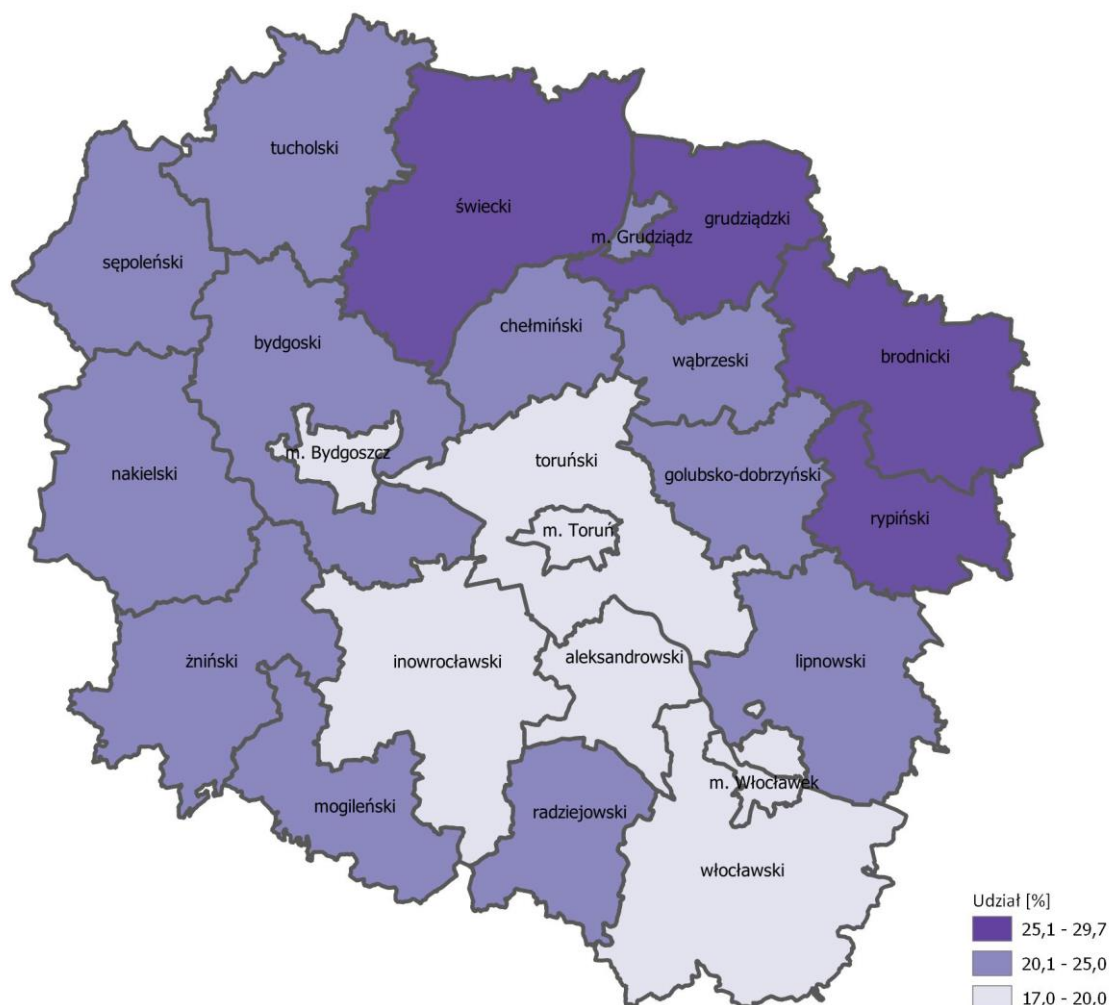

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

2.12. Liczba i udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka

Szczególną grupą bezrobotnych kobiet są osoby, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. W końcu 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim zarejestrowanych pozostawało 17 350 takich kobiet. Stanowiły one 21,3% ogółu bezrobotnych (o 4,1 p. proc. więcej niż w kraju) oraz 35,5% bezrobotnych kobiet w regionie (w Polsce – 31,3%). Największy udział bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w liczbie bezrobotnych kobiet ogółem wystąpił w powiecie brodnickim (46,4%), najmniejszy zaś w powiecie inowrocławskim (29,3%).

Ryc. 34. Udział kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPIPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

W omawianej grupie zauważalny jest niski wskaźnik płynności rynku pracy (stosunek liczby osób podejmujących pracę do liczby osób zarejestrowanych w okresie), który w 2017 r. wyniósł 41,1% i był o 16,4 p. proc. niższy niż wśród bezrobotnych ogółem.

W ciągu ostatnich dwóch lat liczba bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, zmniejszyła się o 1,7% (przy ogólnym spadku liczby bezrobotnych w województwie o 24,0%). Spadek tej subpopulacji odnotowano w 13 z 23 powiatów: największy (o 17,5%) w powiecie golubsko-dobrzyńskim, najmniejszy (o 1,1%) w powiecie nakielskim. Wzrost liczby zarejestrowanych w tej kategorii wyniósł od 1,3% w powiecie inowrocławskim do 21,8% w powiecie grudziądzkim.

Tab. 8. Bezrobotne kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	Bezrobotne kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka							
	2015			2017				
	razem	% w bezrobotnych		razem	% w bezrobotnych		zmiana do 2015.	
		ogółem	kobiet		ogółem	kobiet	osoby	%
aleksandrowski	574	15,2	30,5	542	19,3	37,2	-32	-5,6
brodnicki	837	23,8	39,3	726	29,7	46,4	-111	-13,3
bydgoski	581	16,6	29,3	552	20,8	34,8	-29	-5,0
chełmiński	511	16,4	28,6	543	22,2	36,3	32	6,3
golubsko-dobrzyński	607	19,9	32,8	501	24,9	39,0	-106	-17,5
grudziądzki	440	18,4	31,6	536	26,5	42,0	96	21,8
inowrocławski	1 482	13,4	23,8	1 502	17,0	29,3	20	1,3
lipnowski	994	19,3	36,8	1 015	24,3	41,2	21	2,1
mogileński	463	17,0	27,2	457	23,3	35,1	-6	-1,3
nakielski	897	18,4	32,5	887	24,1	38,9	-10	-1,1
radziejowski	622	18,1	33,3	604	21,0	37,2	-18	-2,9
rypiński	654	24,7	38,2	575	29,1	43,1	-79	-12,1
sępoleński	431	15,6	27,9	461	22,3	36,0	30	7,0
świecki	907	21,6	35,4	753	25,8	40,7	-154	-17,0
toruński	828	15,2	26,1	802	18,8	30,5	-26	-3,1
tucholski	507	16,8	30,3	526	23,2	38,3	19	3,7
wąbrzeski	372	15,4	25,6	395	22,0	34,9	23	6,2
włocławski	1 255	16,1	29,5	1 210	19,8	34,9	-45	-3,6
żniński	810	19,3	31,8	748	25,0	37,0	-62	-7,7
Bydgoszcz	1 133	12,9	24,3	1 179	18,0	31,5	46	4,1
Grudziądz	844	17,2	30,8	864	23,3	38,8	20	2,4
Toruń	731	11,7	22,0	834	17,3	30,0	103	14,1
Włocławek	1 167	14,2	26,3	1 138	18,5	32,4	-29	-2,5
kujawsko-pomorskie	17 647	16,5	29,2	17 350	21,3	35,5	-297	-1,7

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

2.13. Czas poszukiwania pracy (obowiązkowy)

Dane dotyczące czasu pozostawania bez pracy pochodzą z BAEL w związku z czym, podobnie jak pozostałe wskaźniki z tego badania, dostępne są jedynie na poziomie województw.

W 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim przeciętny czas poszukiwania pracy wśród bezrobotnych powyżej 15 roku życia wynosił 10,9 miesiąca. Było to o 0,6 m-ca dłużej niż średnia dla kraju, co dawało 12 miejsce (przed województwami: wielkopolskim – 13,5 m-ca, lubelskim – 12,5 m-ca, podlaskim – 11,4 m-ca i świętokrzyskim – 11,3 m-ca). W regionie wskaźnik ten nie był mocno zróżnicowany ze względu na płeć. W przypadku mężczyzn był zbliżony do średniej dla kraju – 10,5 m-ca (10,6 m-ca w kraju), a wśród kobiet – 11,3 m-ca (o 1,4 m-ca więcej niż w kraju).

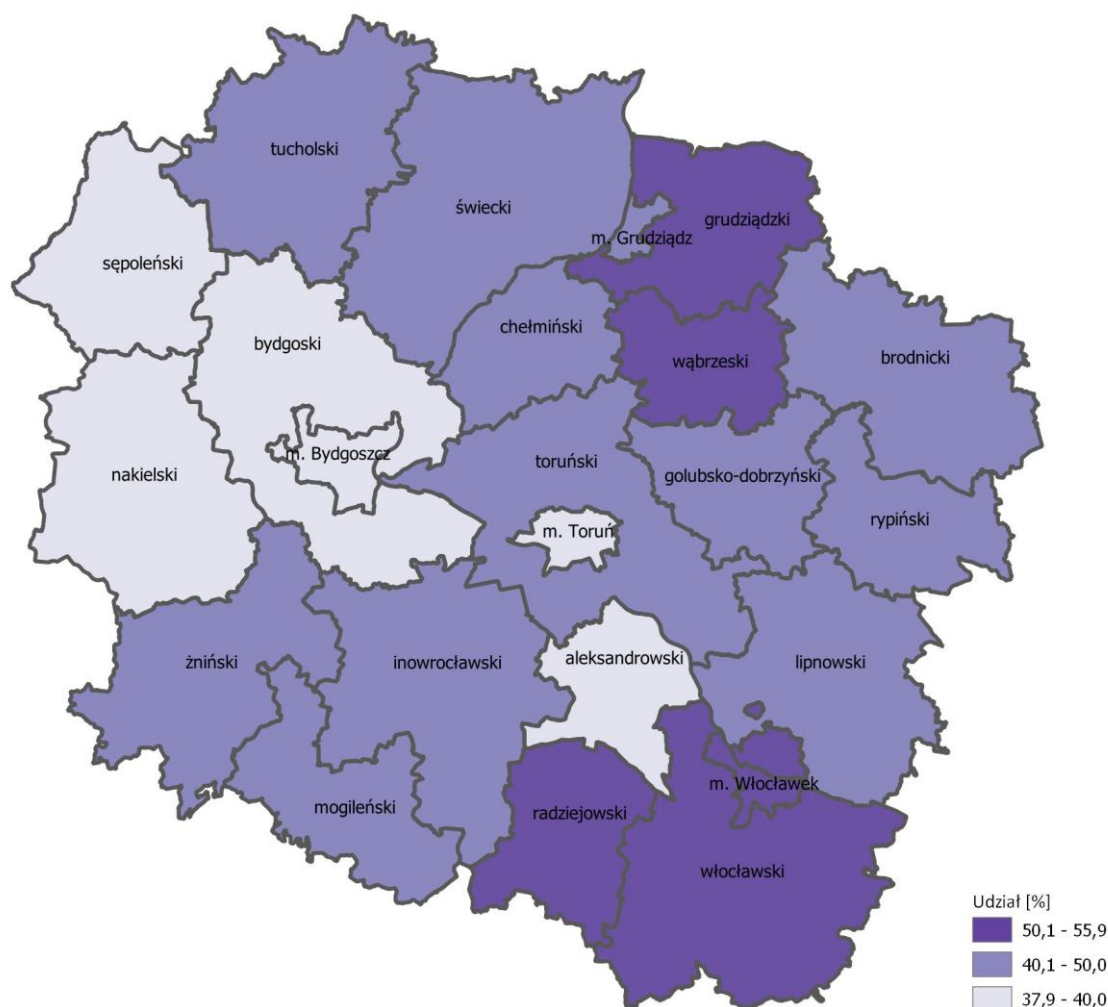
Pracy dłużej poszukiwali mieszkańcy wsi (11,7 m-ca, o 1,0 m-ca dłużej niż w kraju) niż miast (10,3 m-ca, o 0,3 m-ca dłużej niż w kraju).

W porównaniu z 2015 r. średni czas poszukiwania pracy w województwie skrócił się o 0,4 m-ca (o 0,7 m-ca w odniesieniu do 2016 r.). W analizowanym okresie również w kraju zaobserwować można było tendencję spadkową (w 2015 r. – 12,3 m-ca, w 2016 r. – 11,1 m-ca i 10,3 m-ca w 2017 r.).

2.14. Liczba i udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy

W końcu 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim prawie połowa bezrobotnych (36 869 osób – 45,2%, w kraju 40,5%) pozostawała w ewidencji powiatowych urzędów pracy ponad rok. Lokowało to region na 3 miejscu w kraju (za województwami: podkarpackim – 46,1% i podlaskim – 45,4%). W pięciu powiatach województwa (grudziądzkim, radziejowskim, wąbrzeskim, włocławskim i Włocławku) udział ten wyniósł ponad 50%. W porównaniu z końcem 2015 r. liczba bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej roku zmniejszyła się w regionie o 5 899 osób, tj. 13,8%, przy ogólnym spadku bezrobocia o 24,0%. Spowodowało to wzrost udziału tej grupy w ogólnej liczbie bezrobotnych o 5,3 p. proc. (w kraju o 0,8 p. proc.).

Ryc. 35. Udział osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPIPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

Na podstawie danych statystycznych można zauważyć, że czas pozostawania bez pracy jest skorelowany z poziomem wykształcenia – im niższy poziom wykształcenia, tym dłuższy czas pozostawania bez pracy. W końcu 2017 r. udział osób pozostających bez pracy powyżej roku wynosił od 35,2% wśród osób z wykształceniem wyższym do 47,2% wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym i 48,6% w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym.

Blisko 2/3 omawianej populacji stanowiły osoby pozostające bez pracy powyżej 2 lat. Długi czas pozostawania poza rynkiem pracy negatywnie wpływa na poziom motywacji do poszukiwania zatrudnienia oraz dezaktualizację posiadanych kwalifikacji zawodowych.

Tab. 9. Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy w końcu 2017 r. wg powiatów

Powiat	Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy					
	razem	% w ogóle bezrobotnych	od 12 do 24 miesięcy		powyżej 24 miesięcy	
			osoby	% w razem	osoby	% w razem
aleksandrowski	1 096	39,0	457	41,7	639	58,3
brodnicki	1 084	44,4	343	31,6	741	68,4
bydgoski	1 057	39,9	417	39,5	640	60,5
chełmiński	1 216	49,8	437	35,9	779	64,1
golubsko-dobrzyński	928	46,1	326	35,1	602	64,9
grudziądzki	1 017	50,2	471	46,3	546	53,7
inowrocławski	4 131	46,8	1 627	39,4	2 504	60,6
lipnowski	1 744	41,8	824	47,2	920	52,8
mogileński	816	41,7	339	41,5	477	58,5
nakielski	1 466	39,9	568	38,7	898	61,3
radziejowski	1 528	53,1	454	29,7	1 074	70,3
rypiński	840	42,4	305	36,3	535	63,7
sępoleński	785	37,9	304	38,7	481	61,3
świecki	1 175	40,3	448	38,1	727	61,9
toruński	1 737	40,6	777	44,7	960	55,3
tucholski	1 097	48,4	387	35,3	710	64,7
wąbrzeski	960	53,4	254	26,5	706	73,5
włocławski	3 413	55,9	954	28,0	2 459	72,0
żniński	1 343	44,8	537	40,0	806	60,0
Bydgoszcz	2 496	38,0	1 065	42,7	1 431	57,3
Grudziądz	1 677	45,3	574	34,2	1 103	65,8
Toruń	1 916	39,8	803	41,9	1 113	58,1
Włocławek	3 347	54,3	1 066	31,8	2 281	68,2
kujawsko-pomorskie	36 869	45,2	13 737	37,3	23 132	62,7

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Bezrobocie długookresowe dotyczy w większym stopniu kobiet, które w końcu 2017 r. stanowiły 68,1% zarejestrowanych powyżej roku. W ciągu dwóch lat odsetek ten wzrósł w regionie o 3,7 p. proc. Przewaga kobiet jest jeszcze wyraźniejsza wśród osób pozostających bez pracy powyżej 2 lat (69,5% tej grupy to kobiety). W poszczególnych powiatach województwa odsetek kobiet wśród takich osób wynosił od 59,5% w Bydgoszczy i 61,7% w Toruniu do 80,2% w powiecie sępoleńskim i 82,6% w powiecie rypińskim.

2.15. Liczba i udział bezrobotnych wg grup wiekowych

Połowa bezrobotnych (43 179 osób, 53,0%) w województwie to osoby w wieku 25-34 i 35-44 lata. Jest to wiek najwyższej mobilności zawodowej, ale też czas podejmowania decyzji o zakładaniu rodziny i prokreacji. Analiza struktury bezrobotnych pod względem wieku i płci wskazuje, że kobiety zdecydowanie przeważają w grupie wiekowej 25-34 lata (70,1%). Osoby w wieku 25-34 lata w końcu grudnia 2017 r. stanowiły 33,2% bezrobotnych kobiet i 21,1% mężczyzn. Wśród osób w wieku 35-44 lata odsetek kobiet wyniósł 63,8%.

W porównaniu z 2015 r. zaobserwować można wzrost udziału wymienionych grup wiekowych, przy czym w grupie osób w wieku 35-44 lata jest on dynamiczniejszy. W grudniu 2017 r. w regionie zarejestrowane były 20 044 takie osoby. W ciągu dwóch lat liczba bezrobotnych w tym wieku zmniejszyła się o 3 585 osób (o 15,2%), ale ich udział w ogóle bezrobotnych wzrósł z 22,0% do 24,6%. W poszczególnych powiatach województwa udział osób w tym wieku wynosił od 21,7% w powiecie sępoleńskim do 27,2% we Włocławku i 27,6% w Toruniu. W tym samym czasie odsetek bezrobotnych w wieku 25-34 lata osiągnął wartość 28,4% i był wyższy niż w 2015 r. o 1,1 p. proc. Udział tych osób wahał się od 23,6% we Włocławku do 31,2% w powiecie lipnowskim i 31,8% w powiecie toruńskim.

Tab. 10. Bezrobotni w województwie w latach 2015 i 2017 wg wieku

Grupy wieku	2015		2017			
	osoby	% w ogółem	osoby	% w ogółem	zmiana do 2015	
					osoby	%
18-24	16 977	15,8	10 122	12,4	-6 855	-40,4
25-34	29 324	27,3	23 135	28,4	-6 189	-21,1
35-44	23 629	22,0	20 044	24,6	-3 585	-15,2
45-54	20 346	19,0	15 283	18,7	-5 063	-24,9
55 lat i więcej	16 979	15,8	12 959	15,9	-4 020	-23,7
Ogółem	107 255	100,0	81 543	100,0	-25 712	-24,0

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

W strukturze wiekowej osób bezrobotnych widoczny jest sukcesywny spadek liczby i udziału młodych bezrobotnych. W końcu grudnia 2017 r. na terenie województwa pozostawało 21 027 bezrobotnych do 30 roku życia. Stanowili oni 25,8% ogółu bezrobotnych (w Polsce 26,1%). W grupie tej prawie połowa zarejestrowanych to osoby do 25 roku życia (10 122 osoby – 48,1%). W ciągu dwóch lat liczba bezrobotnych do 30 roku życia zmniejszyła się o 10 940 osób (34,2%, w kraju spadek o 38,5%), co spowodowało spadek udziału tej grupy w ogóle bezrobotnych o 4,0 p. proc. Mniej niż 600 zarejestrowanych w tej kategorii pozostawało w czterech powiatach (grudziądzkim, mogileńskim, rypińskim i wąbrzeskim). Jednakże najmniejszy udział młodych bezrobotnych (mniej niż 21%) charakteryzował miasta na prawach powiatu. Najwięcej bezrobotnych do 30 roku życia zamieszkiwało powiat inowrocławski (2 279 osób – 10,8% ogółu bezrobotnych w tym wieku w regionie). Ponad 30% zarejestrowanych bezrobotnych grupa ta stanowiła w powiatach: golubsko-dobrzyńskim, lipnowskim, radziejowskim, sępoleńskim, tucholskim i wąbrzeskim.

Zmniejszenie poziomu bezrobocia wśród tych osób częściowo jest wynikiem realizacji inicjatywy Komisji Europejskiej „Gwarancje dla młodzieży”, dotyczącej wsparcia osób do 30 roku życia.³⁰ W Polsce jedynym z wdrożonych elementów tej inicjatywy jest nałożenie na powiatowe urzędy pracy obowiązku przedstawienia bezrobotnym do 25 roku życia, w okresie do 4 miesięcy od dnia rejestracji, propozycji: zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, szkolenia, stażu, odbycia przygotowania zawodowego dorosłych, zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych albo innej formy pomocy określonej w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy³¹. Dużym ułatwieniem w realizacji tego zadania było wprowadzenie w 2016 r. trzyletniego, ogólnopolskiego programu „Praca dla Młodych”, który zakładał refundowanie pracodawcy lub przedsiębiorcy przez okres 12 miesięcy części kosztów poniesionych na wynagrodzenia, nagrody oraz składki na ubezpieczenia społeczne skierowanych bezrobotnych do 30 roku życia. Po zakończeniu refundacji pracodawca lub przedsiębiorca musiał utrzymać zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy przez minimum

³⁰ Więcej o „Gwarancjach dla Młodzieży” można przeczytać na stronie: <http://gdm.praca.gov.pl/o-programie>.

³¹ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1265 z późn. zm.).

12 miesięcy. W latach 2016-2017 w ramach programu pracę podjęło 8 457 bezrobotnych do 30 roku życia.

Spadek zarejestrowanych w tej grupie jest także spowodowany zmianami w strukturze wiekowej ludności (proces starzenia się społeczeństwa). Sukcesywnie zmniejsza się liczba i udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a wzrasta odsetek osób w wieku poprodukcyjnym.³²

Tab. 11. Bezrobotni do 30 roku życia w latach 2015 i 2017 wg powiatów

Powiat	Bezrobotni											
	do 30 roku życia						powyżej 30 roku życia					
	2015		2017				2015		2017			
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2015		osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2015	
					osoby	%					osoby	%
aleksandrowski	1 169	31,0	771	27,4	-398	-34,0	2 596	69,0	2 042	72,6	-554	-21,3
brodnicki	1 123	31,9	693	28,4	-430	-38,3	2 395	68,1	1 750	71,6	-645	-26,9
bydgoski	948	27,1	693	26,2	-255	-26,9	2 553	72,9	1 956	73,8	-597	-23,4
chełmiński	1 003	32,3	698	28,6	-305	-30,4	2 107	67,7	1 743	71,4	-364	-17,3
golubsko-dobrzyński	1 092	35,7	642	31,9	-450	-41,2	1 965	64,3	1 370	68,1	-595	-30,3
grudziądzki	831	34,7	561	27,7	-270	-32,5	1 566	65,3	1 465	72,3	-101	-6,4
inowrocławski	3 244	29,4	2 279	25,8	-965	-29,7	7 793	70,6	6 548	74,2	-1 245	-16,0
lipnowski	1 966	38,1	1 375	32,9	-591	-30,1	3 195	61,9	2 799	67,1	-396	-12,4
mogileński	909	33,4	560	28,6	-349	-38,4	1 813	66,6	1 399	71,4	-414	-22,8
nakielski	1 560	32,0	1 024	27,8	-536	-34,4	3 312	68,0	2 653	72,2	-659	-19,9
radziejowski	1 215	35,3	864	30,0	-351	-28,9	2 226	64,7	2 014	70,0	-212	-9,5
rypiński	884	33,4	533	26,9	-351	-39,7	1 763	66,6	1 446	73,1	-317	-18,0
sępoleński	936	33,9	643	31,0	-293	-31,3	1 824	66,1	1 428	69,0	-396	-21,7
świecki	1 435	34,2	808	27,7	-627	-43,7	2 765	65,8	2 109	72,3	-656	-23,7
toruński	1 934	35,4	1 238	29,0	-696	-36,0	3 530	64,6	3 038	71,0	-492	-13,9
tucholski	1 131	37,4	707	31,2	-424	-37,5	1 893	62,6	1 560	68,8	-333	-17,6
wąbrzeski	799	33,0	541	30,1	-258	-32,3	1 620	67,0	1 256	69,9	-364	-22,5
włocławski	2 337	30,0	1 502	24,6	-835	-35,7	5 464	70,0	4 602	75,4	-862	-15,8
żniński	1 274	30,4	784	26,2	-490	-38,5	2 922	69,6	2 212	73,8	-710	-24,3
Bydgoszcz	1 769	20,1	1 305	19,9	-464	-26,2	7 034	79,9	5 255	80,1	-1 779	-25,3
Grudziądz	1 103	22,5	771	20,8	-332	-30,1	3 801	77,5	2 932	79,2	-869	-22,9
Toruń	1 439	23,0	967	20,1	-472	-32,8	4 808	77,0	3 847	79,9	-961	-20,0
Włocławek	1 866	22,7	1 068	17,3	-798	-42,8	6 343	77,3	5 092	82,7	-1 251	-19,7
kujawsko-pomorskie	31 967	29,8	21 027	25,8	-10 940	-34,2	75 288	70,2	60 516	74,2	-14 772	-19,6

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Z prognoz GUS wynika, że w latach 2016-2020 populacja osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się o 3,5 tys. osób (0,9%), a do 2030 r. o 36,9 tys. osób (9,8%). Do 2030 roku liczba osób w wieku produkcyjnym w województwie zmaleje o 138,9 tys. osób (10,7%), a osób w wieku poprodukcyjnym wzrośnie o 108,6 tys. (26,4%).

³² Wiek przedprodukcyjny – od 0 do 17 lat, wiek produkcyjny – od 18 lat do wieku emerytalnego (dla kobiet – 60 lat, dla mężczyzn – 65 lat), wiek poprodukcyjny – powyżej wieku emerytalnego.

W latach 2015-2017 populacja bezrobotnych powyżej 30 roku życia zmniejszyła się o 14 772 osoby (o 19,6%, w Polsce o 27,6%) i w końcu grudnia 2017 r. liczyła w regionie 60 516 osób. W poszczególnych powiatach województwa udział bezrobotnych w tym wieku wynosił od 61,7% w powiecie lipnowskim do 80,1% w Bydgoszczy i 82,7% we Włocławku.

2.16. Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej (obowiązkowy)

Według stanu w dniu 31 grudnia 2017 r. w urzędach pracy w województwie kujawsko-pomorskim zarejestrowanych pozostawało 20 606 bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Stanowili oni 25,3% ogółu bezrobotnych (prawie dwukrotnie więcej niż osoby do 25 roku życia, w Polsce 27,6%). Największy udział odnotowano w miastach na prawach powiatu oraz dwóch powiatach ziemskich: bydgoskim i świeckim. Najmniejsze natężenie bezrobocia w tej grupie wiekowej występowało w powiatach lipnowskim i toruńskim.

Tab. 12. Bezrobotni powyżej 50 roku życia w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów

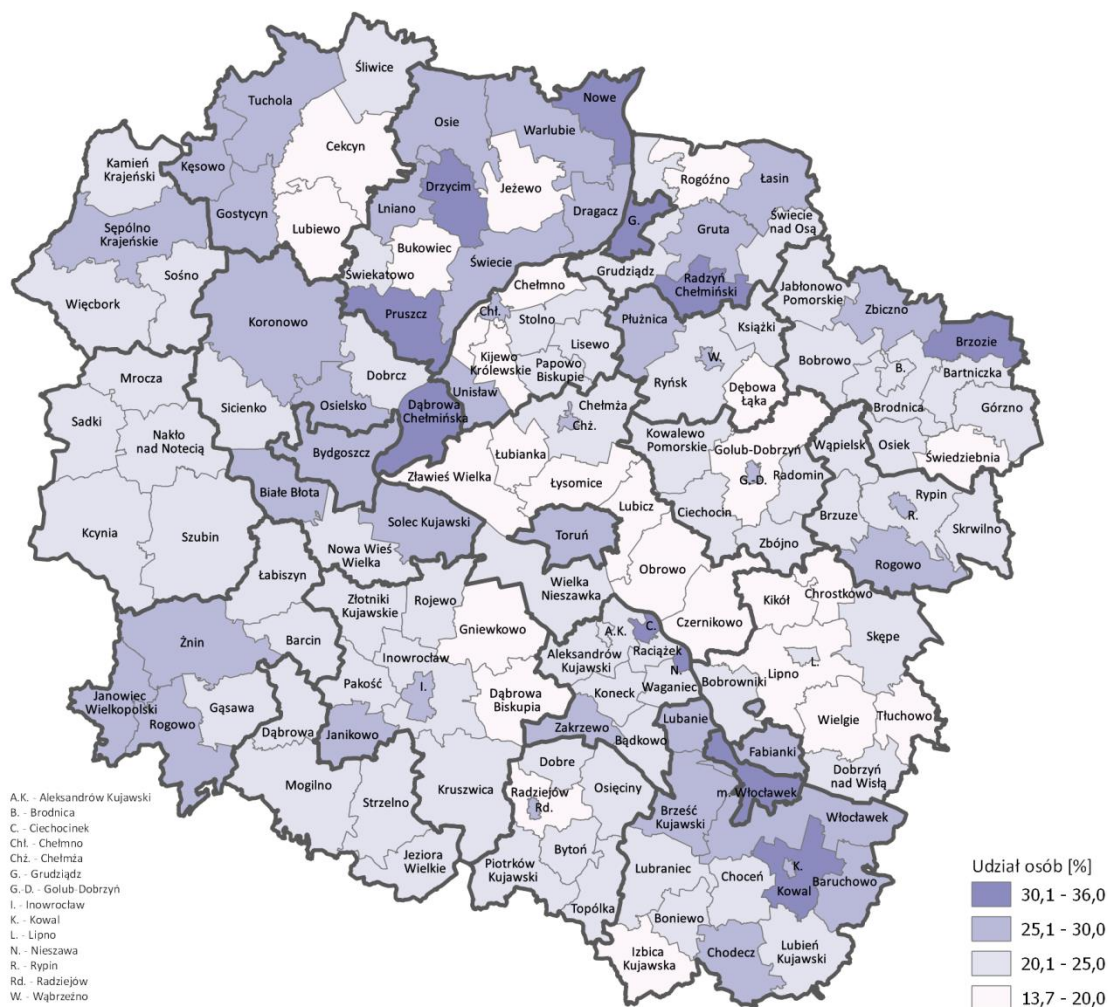
Powiat	Bezrobotni powyżej 50 roku życia					
	2015		2017			
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2015	
					osoby	%
aleksandrowski	913	24,2	720	25,6	-193	-21,1
brodnicki	882	25,1	584	23,9	-298	-33,8
bydgoski	1 020	29,1	728	27,5	-292	-28,6
chełmiński	756	24,3	583	23,9	-173	-22,9
golubsko-dobrzyński	661	21,6	460	22,9	-201	-30,4
grudziądzki	544	22,7	504	24,9	-40	-7,4
inowrocławski	2 742	24,8	2 124	24,1	-618	-22,5
lipnowski	933	18,1	794	19,0	-139	-14,9
mogileński	597	21,9	446	22,8	-151	-25,3
nakielski	1 184	24,3	869	23,6	-315	-26,6
radziejowski	696	20,2	671	23,3	-25	-3,6
rypiński	624	23,6	491	24,8	-133	-21,3
sępoleński	658	23,8	503	24,3	-155	-23,6
świecki	1 006	24,0	778	26,7	-228	-22,7
toruński	1 186	21,7	830	19,4	-356	-30,0
tucholski	648	21,4	535	23,6	-113	-17,4
wąbrzeski	597	24,7	421	23,4	-176	-29,5
włocławski	1 807	23,2	1 524	25,0	-283	-15,7
żniński	1 026	24,5	724	24,2	-302	-29,4
Bydgoszcz	3 061	34,8	1 963	29,9	-1 098	-35,9
Grudziądz	1 701	34,7	1 231	33,2	-470	-27,6
Toruń	2 019	32,3	1 258	26,1	-761	-37,7
Włocławek	2 370	28,9	1 865	30,3	-505	-21,3
kujawsko-pomorskie	27 631	25,8	20 606	25,3	-7 025	-25,4

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiS-01 o rynku pracy

Poza dwoma miastami na prawach powiatu (Grudziądem i Włocławkiem) bezrobotni powyżej 50 roku życia stanowili ponad 30% bezrobotnych ogółem w takich gminach jak: Nieszawa (36,0%, 49 osób), Drzycim (33,1%, 49 osób), Brzozie (32,4%, 36 osób), Pruszcz (32,3%, 63 osoby), Ciechocinek (32,3%, 153 osoby), Dąbrowa Chełmińska (31,6%, 66 osób), Radzyń Chełmiński (31,0%, 83 osoby), Nowe

(31,0%, 182 osoby), Kowal (30,7%, 59 osób). Najmniejszy udział osób w wieku 50+ charakteryzował dwie gminy powiatu lipnowskiego: Wielgie (13,8%, 59 osób) i Chrostkowo (13,7%, 21 osób).

Ryc. 36. Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPIPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne KPBPIR Oddział w Bydgoszczy

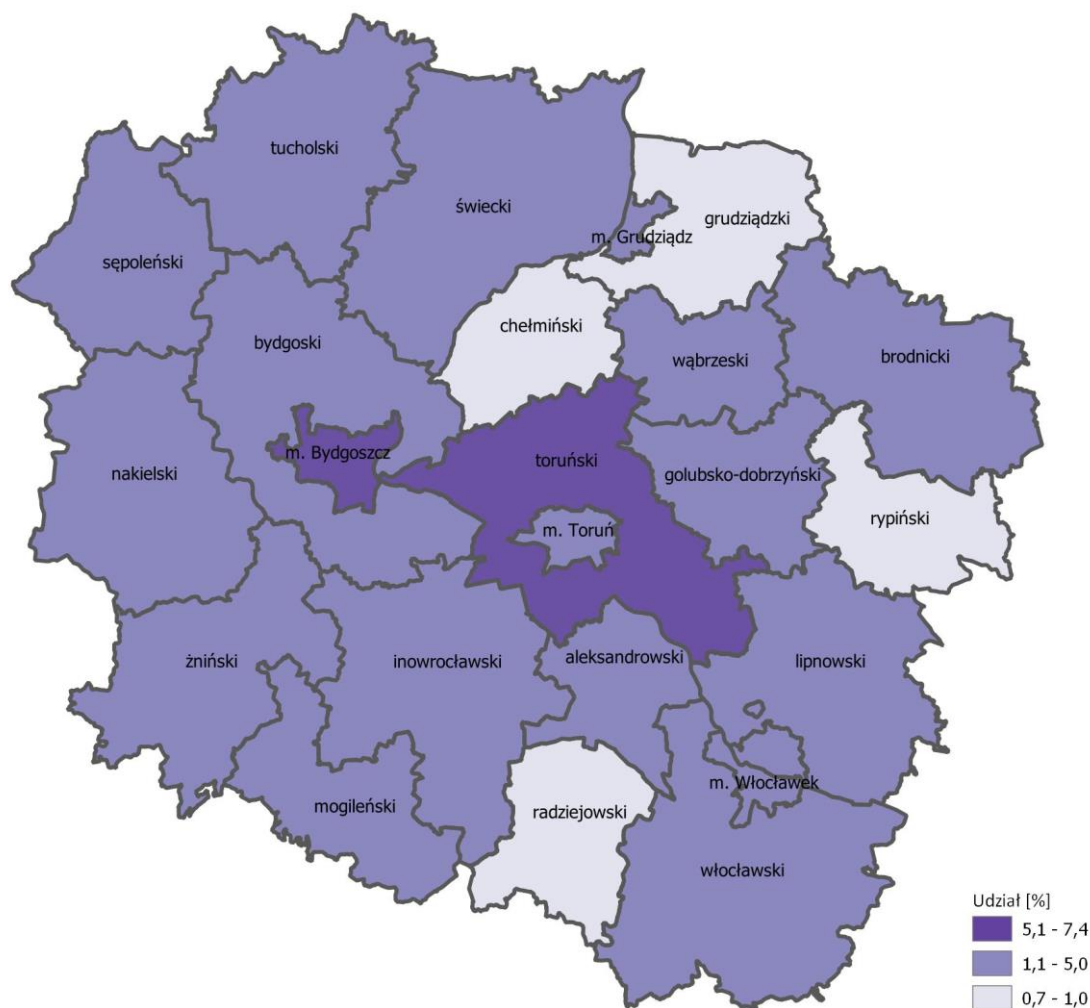
W porównaniu z końcem 2015 r. liczba bezrobotnych w tym wieku zmniejszyła się o 7 025 osób (25,4%), ale udział tej grupy w ogóle zarejestrowanych pozostał na podobnym poziomie (spadek o 0,5 p. proc.). W ciągu dwóch lat populacja ta zmniejszyła się we wszystkich powiatach województwa. Dynamika spadku liczby zarejestrowanych w tej grupie była bardzo zróżnicowana terytorialnie i wahała się od 3,6% w powiecie radziejowskim do 35,9% w Bydgoszczy i 37,7% w Toruniu. Ograniczenie poziomu bezrobocia wśród osób 50+ w znacznej mierze wynika ze zmian w wieku emerytalnym i wyłączenia z ewidencji osób bezrobotnych w październiku 2017 r. kobiet powyżej 60 roku życia i mężczyzn, którzy ukończyli 65 lat. Z uwagi na różnice w wieku emerytalnym cechą charakterystyczną tej grupy jest wysoki udział mężczyzn. W końcu 2017 r. wynosił on 57,5%.

Bezrobotni w wieku 50+ dłużej niż pozostali pozostają w rejestrach PUP. W grupie tej udział osób pozostających bez pracy powyżej roku w końcu 2017 r. wynosił 52,2% i był o 7,0 p. proc. wyższy niż w przypadku bezrobotnych ogółem.

2.17. Liczba i udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy

Według stanu w dniu 31 grudnia 2017 r. w województwie zarejestrowanych pozostawało 2 774 bezrobotnych zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Stanowili oni 3,4% ogółu bezrobotnych (w kraju 4,3%). Osoby takie największy odsetek stanowiły w powiecie toruńskim i Bydgoszczy. W czterech powiatach (chełmińskim, grudziądzkim, radziejowskim i rypińskim) udział tej grupy wśród ogółu zarejestrowanych był mniejszy niż 1%.

Ryc. 37. Udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne KPBPIR Oddział w Bydgoszczy

W porównaniu z końcem 2015 r. liczba bezrobotnych w tej grupie zmniejszyła się o 1 494 osoby (o 35,0%), a jej udział w ogóle zarejestrowanych zmalał o 0,6 p. proc. W ciągu dwóch lat populacja ta zmniejszyła się w większości powiatów w regionie. Spadek ten wynosił od 8 osób w powiecie rypińskim do 232 osób w powiecie inowrocławskim i 233 osób w Bydgoszczy. W powiatach golubsko-dobrzyńskim i radziejowskim liczba zarejestrowanych w tej kategorii wzrosła (odpowiednio o 14 i 8 osób).

Tab. 13. Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy					
	2015		2017			
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2015	
					osoby	%
aleksandrowski	115	3,1	66	2,3	-49	-42,6
brodnicki	116	3,3	68	2,8	-48	-41,4
bydgoski	226	6,5	124	4,7	-102	-45,1
chełmiński	53	1,7	19	0,8	-34	-64,2
golubsko-dobrzyński	63	2,1	77	3,8	14	22,2
grudziądzki	35	1,5	19	0,9	-16	-45,7
inowrocławski	646	5,9	414	4,7	-232	-35,9
lipnowski	129	2,5	86	2,1	-43	-33,3
mogileński	133	4,9	70	3,6	-63	-47,4
nakielski	160	3,3	130	3,5	-30	-18,8
radziejowski	11	0,3	19	0,7	8	72,7
rypiński	23	0,9	15	0,8	-8	-34,8
sępoleński	139	5,0	53	2,6	-86	-61,9
świecki	143	3,4	83	2,8	-60	-42,0
toruński	424	7,8	317	7,4	-107	-25,2
tucholski	136	4,5	83	3,7	-53	-39,0
wąbrzeski	66	2,7	37	2,1	-29	-43,9
włocławski	172	2,2	146	2,4	-26	-15,1
żniński	168	4,0	102	3,4	-66	-39,3
Bydgoszcz	592	6,7	359	5,5	-233	-39,4
Grudziądz	124	2,5	68	1,8	-56	-45,2
Toruń	315	5,0	200	4,2	-115	-36,5
Włocławek	279	3,4	219	3,6	-60	-21,5
kujawsko-pomorskie	4 268	4,0	2 774	3,4	-1 494	-35,0

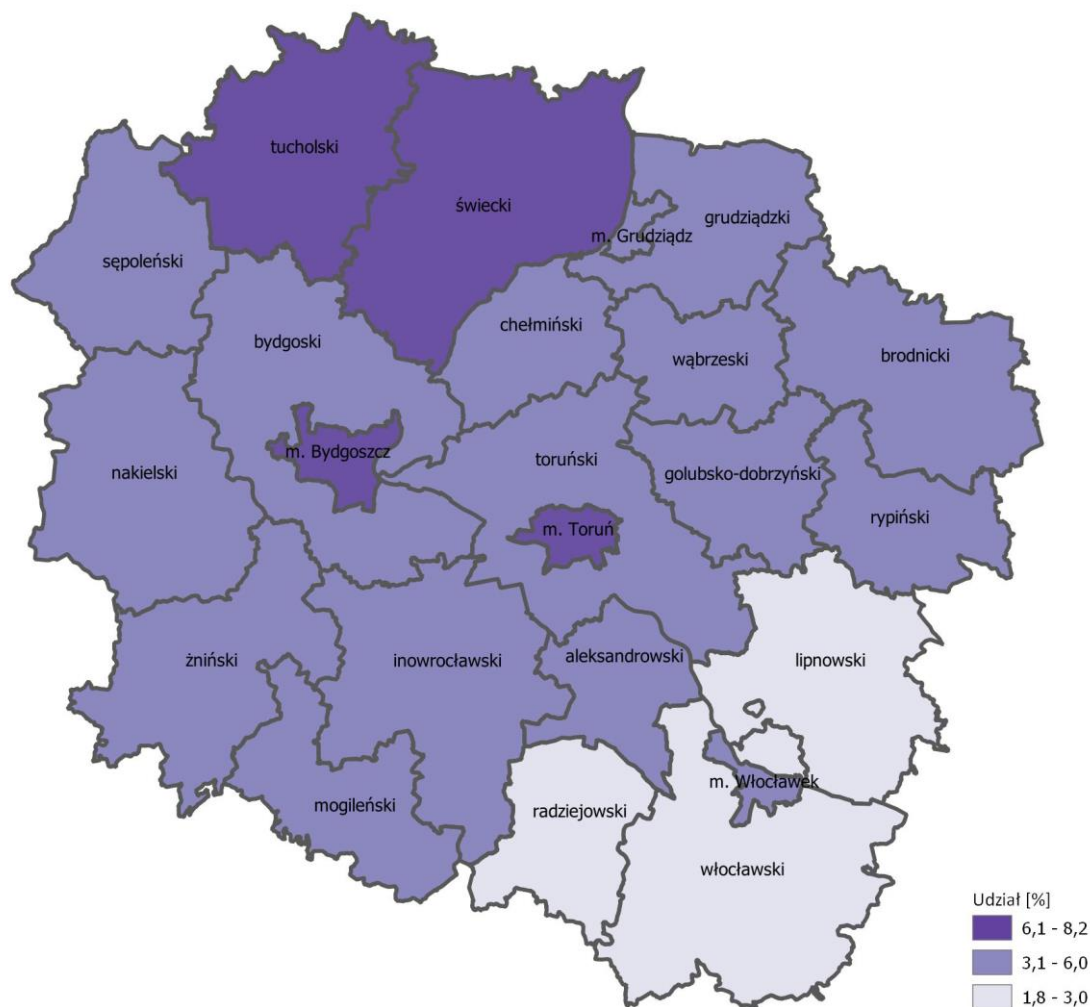
Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

W 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim zakłady pracy 26 razy zgłaszały zamiar zwolnienia łącznie 426 osób (w roku 2016 były odpowiednio: 32 zgłoszenia i 1 064 osoby, w 2015 r. – 21 zgłoszeń i 302 osoby). Największe zgłoszenie pochodziło od firmy działającej na terenie powiatu świeckiego (122 osoby). Ze względu na liczbę zgłoszeń zwolnień przedsiębiorcy najczęściej prowadzili działalność w sekcjach: działalność finansowa i ubezpieczeniowa (16 zgłoszeń, 28 osób), natomiast ze względu na liczbę osób przewidzianych do zwolnienia głównie w sekcji przetwórstwo przemysłowe (319 osób, 6 zgłoszeń).

2.18. Liczba i udział osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (obowiązkowy)

W końcu grudnia 2017 r. w województwie zarejestrowanych było 3 595 bezrobotnych z niepełnosprawnościami – 4,4% ogółu (w Polsce 6,2%). Osoby te największy odsetek stanowiły w Bydgoszczy i Toruniu oraz powiatach: świeckim i tucholskim, a najmniejszy w powiecie lipnowskim, radziejowskim i włocławskim.

Ryc. 38. Udział bezrobotnych niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPIPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

W porównaniu z końcem 2015 r. liczba bezrobotnych w tej grupie zmniejszyła się o 1 485 osób, (o 29,2%), a jej udział w ogóle zarejestrowanych zmalał o 0,3 p. proc. W ciągu dwóch lat populacja ta zmniejszyła się w większości powiatów województwa. Spadek ten wynosił od 16 osób w powiecie toruńskim i 18 osób w powiatach włocławskim oraz żnińskim do 403 osób w Bydgoszczy. W powiecie grudziądzkim liczba zarejestrowanych w tej kategorii wzrosła (o 11 osób).

Tab. 14. Bezrobotni niepełnosprawni w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	Bezrobotni z niepełnosprawnościami					
	2015		2017			
	osoby	% w ogóle bezrobotnych	osoby	% w ogóle bezrobotnych	zmiana do 2015	
					osoby	%
aleksandrowski	136	3,6	105	3,7	-31	-22,8
brodnicki	140	4,0	87	3,6	-53	-37,9
bydgoski	235	6,7	141	5,3	-94	-40,0
chełmiński	123	4,0	83	3,4	-40	-32,5
golubsko-dobrzyński	137	4,5	75	3,7	-62	-45,3
grudziądzki	52	2,2	63	3,1	11	21,2
inowrocławski	421	3,8	322	3,6	-99	-23,5
lipnowski	100	1,9	77	1,8	-23	-23,0
mogileński	102	3,7	68	3,5	-34	-33,3
nakielski	244	5,0	179	4,9	-65	-26,6
radziejowski	110	3,2	83	2,9	-27	-24,5
rypiński	111	4,2	79	4,0	-32	-28,8
sępoleński	118	4,3	87	4,2	-31	-26,3
świecki	270	6,4	228	7,8	-42	-15,6
toruński	150	2,7	134	3,1	-16	-10,7
tucholski	236	7,8	158	7,0	-78	-33,1
wąbrzeski	142	5,9	101	5,6	-41	-28,9
włocławski	138	1,8	120	2,0	-18	-13,0
żniński	111	2,6	93	3,1	-18	-16,2
Bydgoszcz	942	10,7	539	8,2	-403	-42,8
Grudziądz	231	4,7	176	4,8	-55	-23,8
Toruń	485	7,8	352	7,3	-133	-27,4
Włocławek	346	4,2	245	4,0	-101	-29,2
kujawsko-pomorskie	5 080	4,7	3 595	4,4	-1 485	-29,2

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Wśród niepełnosprawnych bezrobotnych największą grupę pod względem wieku stanowiły osoby z przedziału 45-54 lata (27,0% – 8,2 p. proc. więcej niż wśród ogółu), natomiast pod względem stażu pracy – osoby pracujące od 10 do 20 lat (21,2% – 5,5 p. proc. więcej niż wśród ogółu). Najliczniejsze grupy pod względem wykształcenia stanowiły osoby, które ukończyły szkoły zasadnicze zawodowe (35,7% wśród bezrobotnych niepełnosprawnych, a 28,8% w bezrobotnych ogółem) oraz gimnazjalne i poniżej (35,2% wśród bezrobotnych niepełnosprawnych, a 32,9% w bezrobotnych ogółem). Osoby pozostające w rejestrach PUP dłużej niż 12 miesięcy (od dnia ostatniej rejestracji) stanowiły 47,1% populacji bezrobotnych niepełnosprawnych (45,2% w ogóle bezrobotnych).

Analiza struktury bezrobotnych niepełnosprawnych pod względem stopnia niepełnosprawności wykazuje, że przede wszystkim były to osoby niepełnosprawne w stopniu lekkim (69,5% ogółu), natomiast jeśli chodzi o rodzaje niepełnosprawności, to w końcu 2017 r. nadal najliczniejszą grupę stanowiły osoby niepełnosprawne z powodu chorób narządów ruchu (25,6%) i chorób psychicznych (17,2%).

2.19. Liczba i udział bezrobotnych wg poziomu wykształcenia

Struktura bezrobotnych wg poziomu wykształcenia jest spójna ze strukturą ludności wg tego samego kryterium. Mieszkańcy województwa charakteryzują się wykształceniem niższym niż średnio w kraju. W 2017 r. region zajmował 2 miejsce w kraju (po warmińsko-mazurskim) pod względem udziału osób bez wykształcenia średniego. W grupie osób w wieku 15 lat i więcej wykształcenia średniego nie miało 48,2% ludności (wobec 42,5% w Polsce). W końcu 2017 r. najliczniejsze grupy wśród ogółu bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (23 525 osób – 28,8%) oraz gimnazjalnym i niższym (26 846 osób – 32,9%). Osoby bezrobotne najrzadziej legitymowały się wykształceniem wyższym (7 297 osób – 8,9%). W analizowanym okresie spadek liczby bezrobotnych dotyczył wszystkich poziomów wykształcenia, co spowodowało, że struktura osób bezrobotnych uległa nieznacznym zmianom. Zmniejszył się udział osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym z 29,9% do 28,8%, a wzrósł osób z wykształceniem wyższym z 8,4% do 8,9%.

Tab. 15. Bezrobotni w województwie w latach 2015 i 2017 wg poziomu wykształcenia

Poziom wykształcenia	2015		2017			
	osoby	% w ogółem	osoby	% w ogółem	zmiana do 2015	
					osoby	%
Wyższe	8 968	8,4	7 297	8,9	-1 671	-18,6
Policealne i średnie zawodowe	20 323	18,9	15 636	19,2	-4 687	-23,1
Średnie ogólnokształcące	10 580	9,9	8 239	10,1	-2 341	-22,1
Zasadnicze zawodowe	32 102	29,9	23 525	28,8	-8 577	-26,7
Gimnazjalne i poniżej	35 282	32,9	26 846	32,9	-8 436	-23,9
Ogółem	107 255	100,0	81 543	100,0	-25 712	-24,0

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Wśród powiatów struktura bezrobotnych wg poziomu ich wykształcenia jest zróżnicowana. Najwyższy poziom kwalifikacji formalnych (wykształcenie wyższe) mieli bezrobotni zlokalizowani w dwóch stolicach województwa (Bydgoszczy i Toruniu), które zarazem są największymi ośrodkami akademickimi regionu. W końcu 2017 r. udział bezrobotnych z wykształceniem wyższym wyniósł 19,8% w Toruniu i 17,0% w Bydgoszczy. W powiatach grudziądzkim i sępoleńskim osoby takie stanowiły jedynie 5,0% zarejestrowanych.

Odsetek bezrobotnych z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz średnim ogólnokształcącym był zdecydowanie mniej zróżnicowany. Najniższy udział osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym notowany był w powiatach świeckim i grudziądzkim (w obu po 16,3%), a największy w powiecie radziejowskim (24,2%). Udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym w końcu 2017 r. mieścił się w przedziale od 8,0% w powiecie włocławskim do 12,6% w powiecie golubsko-dobrzyńskim.

Prawie 2/3 zarejestrowanych (61,8%) stanowiły osoby bez wykształcenia średniego. W poszczególnych powiatach regionu osoby z takim poziomem wykształcenia stanowiły od 49,9% w Toruniu i 53,0% w Bydgoszczy do 69,2% w powiecie chełmińskim.

Tab. 16. Bezrobotni w latach 2015 i 2017 wg poziomu wykształcenia i powiatów

Powiat	Bezrobotni wg poziomu wykształcenia																			
	wyższe				policealne i średnie zawodowe				średnie ogólnokształcące				zasadnicze zawodowe				gimnazjalne i poniżej			
	2015	2017	2015	2017	2015	2017	2015	2017	2015	2017	2015	2017	2015	2017	2015	2017	2015	2017	2015	2017
	osoby		%		osoby		%		osoby		%		osoby		%		osoby		%	
aleksandrowski	292	246	7,8	8,7	639	475	17,0	16,9	399	284	10,6	10,1	1 234	891	32,8	31,7	1 201	917	31,9	32,6
brodnicki	300	247	8,5	10,1	632	447	18,0	18,3	359	248	10,2	10,2	1 051	690	29,9	28,2	1 176	811	33,4	33,2
bydgoski	361	276	10,3	10,4	605	469	17,3	17,7	288	240	8,2	9,1	1 107	793	31,6	29,9	1 140	871	32,6	32,9
chełmiński	155	138	5,0	5,7	494	411	15,9	16,8	286	204	9,2	8,4	901	701	29,0	28,7	1 274	987	41,0	40,4
golubsko-dobrzyński	178	111	5,8	5,5	560	397	18,3	19,7	348	253	11,4	12,6	988	620	32,3	30,8	983	631	32,2	31,4
grudziądzki	103	101	4,3	5,0	341	330	14,2	16,3	272	240	11,3	11,8	666	538	27,8	26,6	1 015	817	42,3	40,3
inowrocławski	779	653	7,1	7,4	2 476	1 924	22,4	21,8	1 110	960	10,1	10,9	3 323	2 576	30,1	29,2	3 349	2 714	30,3	30,7
lipnowski	313	250	6,1	6,0	905	780	17,5	18,7	568	462	11,0	11,1	1 422	1 137	27,6	27,2	1 953	1 545	37,8	37,0
mogileński	205	131	7,5	6,7	541	398	19,9	20,3	337	236	12,4	12,0	939	715	34,5	36,5	700	479	25,7	24,5
nakielski	320	257	6,6	7,0	783	623	16,1	16,9	417	325	8,6	8,8	1 697	1 271	34,8	34,6	1 655	1 201	34,0	32,7
radziejowski	247	215	7,2	7,5	848	696	24,6	24,2	308	254	9,0	8,8	1 102	924	32,0	32,1	936	789	27,2	27,4
rypiński	202	148	7,6	7,5	525	395	19,8	20,0	262	176	9,9	8,9	583	439	22,0	22,2	1 075	821	40,6	41,5
sępoleński	141	104	5,1	5,0	539	412	19,5	19,9	272	195	9,9	9,4	1 011	752	36,6	36,3	797	608	28,9	29,4
świecki	219	169	5,2	5,8	723	476	17,2	16,3	416	298	9,9	10,2	1 312	884	31,2	30,3	1 530	1 090	36,4	37,4
toruński	407	374	7,4	8,7	1 040	843	19,0	19,7	589	500	10,8	11,7	1 477	1 106	27,0	25,9	1 951	1 453	35,7	34,0
tucholski	206	146	6,8	6,4	557	439	18,4	19,4	265	187	8,8	8,2	1 093	779	36,1	34,4	903	716	29,9	31,6
wąbrzeski	124	99	5,1	5,5	455	324	18,8	18,0	193	179	8,0	10,0	783	581	32,4	32,3	864	614	35,7	34,2
włocławski	514	427	6,6	7,0	1 374	1 087	17,6	17,8	682	487	8,7	8,0	2 365	1 817	30,3	29,8	2 866	2 286	36,7	37,5
żniński	286	220	6,8	7,3	891	682	21,2	22,8	387	266	9,2	8,9	1 625	1 122	38,7	37,4	1 007	706	24,0	23,6
Bydgoszcz	1 473	1 117	16,7	17,0	1 753	1 246	19,9	19,0	834	718	9,5	10,9	2 320	1 615	26,4	24,6	2 423	1 864	27,5	28,4
Grudziądz	320	265	6,5	7,2	866	665	17,7	18,0	541	418	11,0	11,3	1 364	933	27,8	25,2	1 813	1 422	37,0	38,4
Toruń	994	954	15,9	19,8	1 304	978	20,9	20,3	584	482	9,3	10,0	1 501	1 043	24,0	21,7	1 864	1 357	29,8	28,2
Włocławek	829	649	10,1	10,5	1 472	1 139	17,9	18,5	863	627	10,5	10,2	2 238	1 598	27,3	25,9	2 807	2 147	34,2	34,9
kujawsko-pomorskie	8 968	7 297	8,4	8,9	20 323	15 636	18,9	19,2	10 580	8 239	9,9	10,1	32 102	23 525	29,9	28,8	35 282	26 846	32,9	32,9

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

Jak już wcześniej wskazano (w części dotyczącej bezrobotnych kobiet), poziom wykształcenia bezrobotnych jest zróżnicowany w zależności od płci. Kobiety mają zdecydowanie wyższe, ale bardziej ogólne kwalifikacje. Podobną zależność widać ze względu na wiek. Osoby młode mają wyższy poziom wykształcenia, przy czym często jest on bardziej ogólny (wysoki udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) niż w przypadku osób starszych.

Tab. 17. Struktura bezrobotnych w województwie w 2017 r. wg poziomu wykształcenia i wieku

Poziom wykształcenia	Bezrobotni							
	ogółem		do 25 r.ż.		do 30 r.ż.		powyżej 50 r.ż.	
	osoby	%	osoby	%	osoby	%	osoby	%
Wyższe	7 297	8,9	416	4,1	2 422	11,5	628	3,0
Policealne i średnie zawodowe	15 636	19,2	2 436	24,1	4 689	22,3	3 071	14,9
Średnie ogólnokształcące	8 239	10,1	1 809	17,9	3 696	17,6	818	4,0
Zasadnicze zawodowe	23 525	28,8	2 448	24,2	4 458	21,2	7 438	36,1
Gimnazjalne i poniżej	26 846	32,9	3 013	29,8	5 762	27,4	8 651	42,0
Ogółem	81 543	100,0	10 122	100,0	21 027	100,0	20 606	100,0

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

2.20. Liczba i udział zarejestrowanych bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (obowiązkowy)

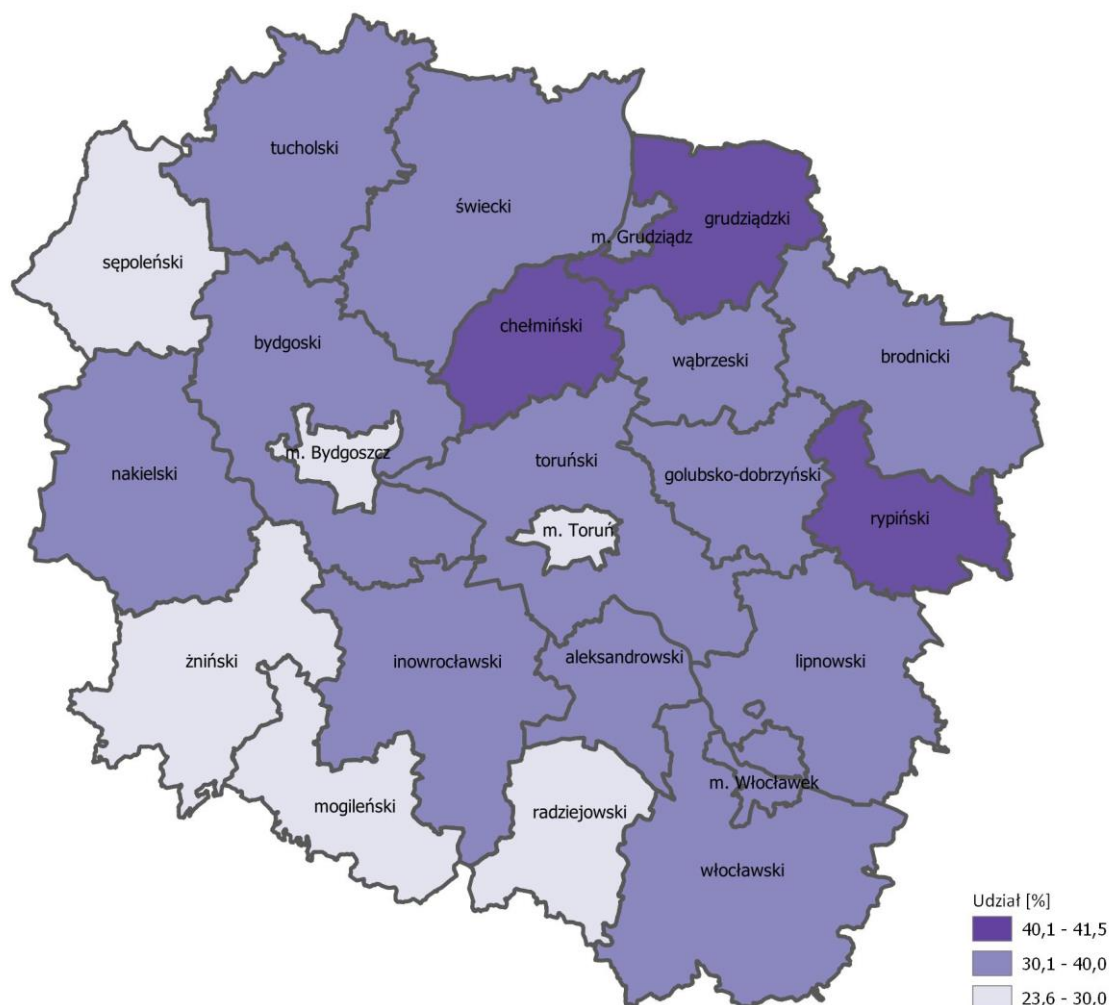
Pomimo pozytywnych zmian związanych ze spadkiem poziomu i skali bezrobocia w końcu 2017 r. w 17 z 23 powiatów województwa osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym nadal stanowiły najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych.³³ Bezrobotni z tak niskimi kwalifikacjami (26 846 osób) stanowili 32,9% zarejestrowanych w regionie (4 miejsce w kraju, za województwami: łódzkim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim). W porównaniu z 2015 r. liczba ta zmniejszyła się o 8 436 osób (o 23,9%), ale udział tej grupy w ogóle bezrobotnych nie zmienił się. W powiatach województwa odsetek osób bezrobotnych o tak niskim wykształceniu w ogóle bezrobotnych cechował się w 2017 r. znaczącą rozpiętością. Bezrobotni bez wykształcenia stanowili mniej niż 30% ogółu w dwóch miastach na prawach powiatu (Toruniu – 28,2% i Bydgoszczy – 28,4%) oraz w 4 powiatach ziemskich (żnińskim – 23,6%, mogileńskim – 24,5%, radziejowskim – 27,4% i sępoleńskim – 29,4%). Najwyższy udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym występował w powiatach: grudziądzkim (40,3%), chełmińskim (40,4%) i rypińskim (41,5%).

Wykształcenie gimnazjalne lub niższe w regionie posiadało 40,1% bezrobotnych mężczyzn i 28,1% bezrobotnych kobiet. W poszczególnych powiatach województwa udział mężczyzn z takim wykształceniem mieścił się w przedziale od 31,2% w powiecie sępoleńskim do 53,1% w powiecie rypińskim. W przypadku kobiet odsetki te wynosiły od 19,5% w powiecie żnińskim do 35,9% w powiecie rypińskim.

Tak niski poziom wykształcenia miało 42,0% bezrobotnych powyżej 50 roku życia (8 651 osób), 31,2% w wieku 30-50 lat (12 433 osoby) i 27,4% do 30 roku życia (5 762 osoby).

³³ W powiatach: mogileńskim, nakielskim, radziejowskim, sępoleńskim, tucholskim i żnińskim najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Ryc. 39. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy, opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

2.21. Struktura bezrobotnych wg profilu pomocy (obowiązkowy)

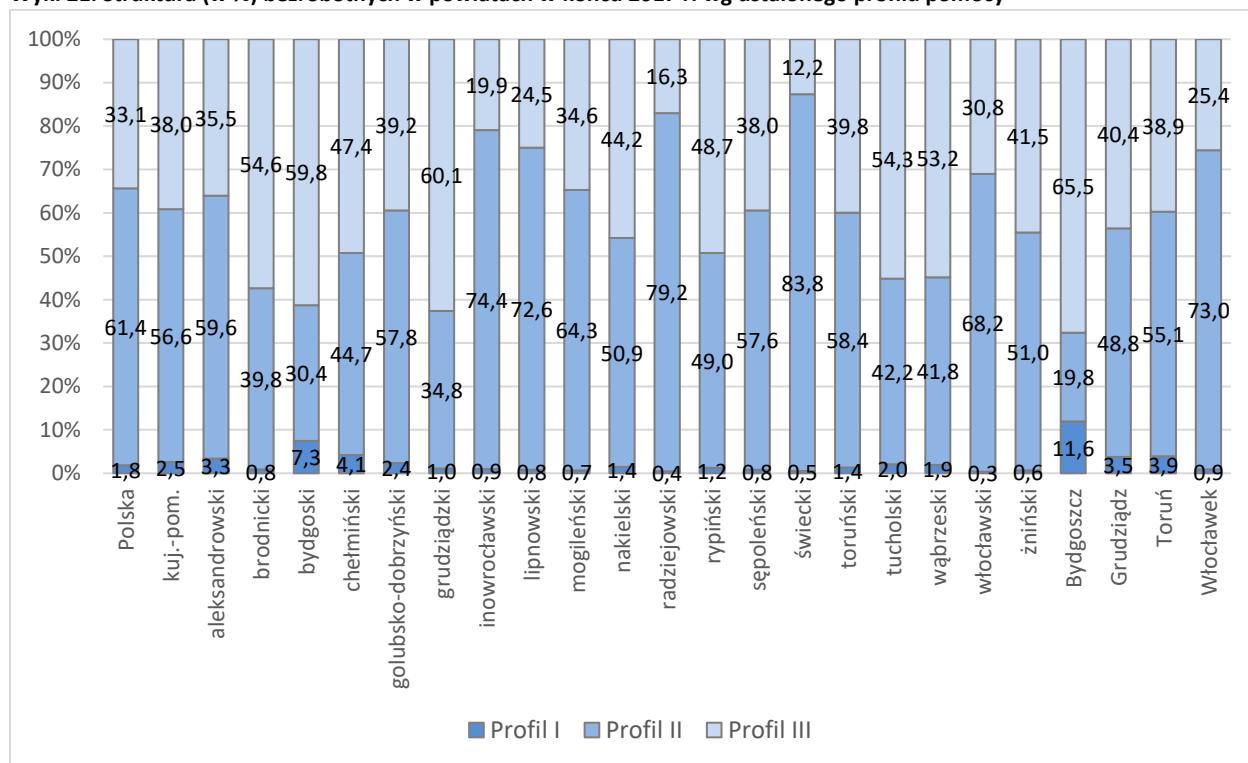
W 2014 r. wprowadzono obowiązek ustalania profilu pomocy osobie rejestrującej się w powiatowym urzędzie pracy. Celem profilowania jest dopasowanie instrumentów pomocowych w taki sposób, aby jak najskuteczniej doprowadzić osoby zarejestrowane do podjęcia zatrudnienia. Przy ustalaniu profilu dokonywana jest analiza sytuacji osoby bezrobotnej oraz jej szans na rynku pracy. Pod uwagę brane jest oddalenie od rynku pracy, czyli gotowość do podjęcia pracy oraz bariery utrudniające aktywne uczestnictwo w rynku pracy.

W końcu 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim określony profil pomocy miało 97,1% bezrobotnych (79 188 osób). Ponad połowę zarejestrowanych (56,6%, 46 179 osób) zaliczono do II profilu pomocy (osoby, które dzięki wsparciu z urzędu pracy mają szansę powrócić na rynek pracy), a 2,5% (2 030 osób) do profilu I (osoby aktywne, gotowe podjąć pracę). Ponad 1/3 bezrobotnych (38,0% – 30 979 osób) to natomiast osoby zakwalifikowane do III profilu pomocy, czyli osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, zagrożonych wykluczeniem społecznym lub z różnych przyczyn niegotowych do podjęcia zatrudnienia. Z uwagi na ustawowe ograniczenie możliwości pomocy bezrobotnym o ustalonym III profilu pomocy przez urzędy pracy, aktywizacja tych osób wymaga

intensywnej współpracy publicznych służb zatrudnienia z instytucjami pomocy społecznej. III profil pomocy częściej dotyczył kobiet (43,7% – o 14,3 p. proc. więcej niż w przypadku mężczyzn).

W powiatach regionu udział bezrobotnych z III profilem pomocy był silnie zróżnicowany i wynosił on od 12,2% w powiecie świeckim do 65,5% w Bydgoszczy.

Wyk. 21. Struktura (w %) bezrobotnych w powiatach w końcu 2017 r. wg ustalonego profilu pomocy

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRPiPS-01 o rynku pracy

W ciągu dwóch lat w województwie odsetek bezrobotnych z III profilem pomocy wzrósł o 9,6 p. proc. W regionie utrzymuje się wyższy odsetek takich osób niż średnio w kraju (w grudniu 2017 r. różnica ta wynosiła 4,9 p. proc.).

2.22. Wskaźniki efektywności kosztowej i zatrudnieniowej podstawowych form aktywizacji zawodowej (obowiązkowy)

Efektywność zatrudnieniowa podstawowych form aktywizacji zawodowej rozumiana jest jako stosunek liczby osób bezrobotnych, które po zakończeniu udziału w określonej formie aktywizacji, w okresie 3 miesięcy były zatrudnione przez co najmniej 30 dni, do liczby osób, które zakończyły udział w danej formie aktywizacji.

Efektywność kosztowa, tzw. koszt ponownego zatrudnienia (w zł), ustalana jest w wyniku podzielenia wydatków poniesionych na daną formę aktywizacji przez liczbę osób bezrobotnych, które po zakończeniu udziału w danej formie aktywizacji uzyskały zatrudnienie.

Jako podstawowe formy aktywizacji zawodowej udzielane przez powiatowe urzędy pracy uwzględnione zostały: szkolenia, staże, prace interwencyjne, roboty publiczne, umowy na utworzenie działalności gospodarczej i na utworzenie miejsc pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego. W 2017 r. udział w wymienionych formach aktywizacji zakończyło 26 215 osób, z których 20 940 podjęło pracę. Tym samym efektywność zatrudnieniowa w województwie osiągnęła

wartość 79,9%. Łącznie na ten cel w regionie wydano 229,1 mln zł, a efektywność kosztowa wyniosła 10 940,71 zł.

Formą najrzadziej skutkującą zatrudnieniem, ale i najtańszą były szkolenia. Niedrogą formą o wysokiej efektywności zatrudnieniowej były prace interwencyjne.

Tab. 18. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2017 r. wg form wsparcia

Formy aktywizacji	Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej				
	zakończenia udziału w formach aktywnych	podjęcia pracy	wydatki Funduszu Pracy (w tys. zł)	efektywność	
				zatrudnieniowa (w %)	kosztowa (w zł)
Stáže	9 911	8 080	80 704,50	81,5	9 988,18
Szkolenia	3 877	2 170	9 141,70	56,0	4 212,76
Prace interwencyjne	2 798	2 551	17 791,60	91,2	6 974,36
Roboty publiczne	4 295	3 473	44 490,30	80,9	12 810,34
Dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej	2 235	2 086	44 514,90	93,3	21 339,84
Refundacja kosztów wyposażenia i doposażenia stanowiska pracy	3 099	2 580	32 455,50	83,3	12 579,65

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie: „Efektywność programów na rzecz promocji zatrudnienia”, Załącznik 1 do sprawozdania MRPiPS-02 o przychodach i wydatkach Funduszu Pracy

Tab. 19. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2017 r. wg powiatowych urzędów pracy

Wyszczególnienie	Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej				
	zakończenia udziału w formach aktywnych	podjęcia pracy	wydatki Funduszu Pracy (w tys. zł)	efektywność	
				zatrudnieniowa (w %)	kosztowa (w zł)
PUP w Aleksandrowie Kujawskim	960	868	7 960,60	90,4	9 171,20
PUP w Brodnicy	652	496	5 490,90	76,1	11 070,36
PUP w Chełmnie	861	703	6 612,60	81,6	9 406,26
PUP w Golubiu-Dobrzyniu	569	469	5 531,20	82,4	11 793,60
PUP w Inowrocławiu	2 926	2 379	25 800,90	81,3	10 845,27
PUP w Lipnie	1 455	1 148	16 131,50	78,9	14 051,83
PUP w Mogilnie	739	634	6 076,80	85,8	9 584,86
PUP w Nakle nad Notecią	1 032	744	10 226,90	72,1	13 745,83
PUP w Radziejowie	1 037	871	9 738,60	84,0	11 180,94
PUP w Rypinie	846	753	7 353,80	89,0	9 766,00
PUP w Sępólnie Krajeńskim	1 058	893	8 668,40	84,4	9 707,05
PUP w Świeciu	954	777	7 486,80	81,4	9 635,52
PUP dla Powiatu Toruńskiego	1 781	1 066	14 689,00	59,9	13 779,55
PUP w Tucholi	708	584	6 660,60	82,5	11 405,14
PUP w Wąbrzeźnie	445	340	4 222,10	76,4	12 417,94
PUP w Żninie	788	633	8 931,60	80,3	14 109,95
PUP w Bydgoszczy	2 016	1 762	19 305,40	87,4	10 956,53
PUP w Grudziądzu	2 909	2 459	19 621,20	84,5	7 979,34
PUP dla Miasta Torunia	1 254	910	9 370,70	72,6	10 297,47
PUP we Włocławku	3 225	2 451	29 218,90	76,0	11 921,22
kujawsko-pomorskie	26 215	20 940	229 098,50	79,9	10 940,71

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie: „Efektywność programów na rzecz promocji zatrudnienia”, Załącznik 1 do sprawozdania MRPiPS-02 o przychodach i wydatkach Funduszu Pracy

Najwyższą efektywność zatrudnieniową i koszty ponownego zatrudnienia poniżej 10 tys. zł miały PUP w: Aleksandrowie Kujawskim (najwyższa efektywność zatrudnieniowa w województwie), Mogilnie, Rypinie i Sępólnie Krajeńskim. Najniższą efektywnością kosztową cechowała się pomoc udzielona przez PUP w Grudziądzu. Najwyższy koszt ponownego zatrudnienia dotyczył PUP w Żninie, przy czym efektywność zatrudnieniowa w tym powiecie była zbliżona do średniej wojewódzkiej (różnica o 0,4 p. proc.). Wysoki koszt ponownego zatrudnienia oraz efektywność zatrudnieniową niższą od średniej wojewódzkiej odnotowano w PUP w: Lipnie, Nakle nad Notecią, a także w PUP dla Powiatu Toruńskiego, w którym efektywność zatrudnieniowa miała najniższą wartość w regionie.

W latach 2015-2017 efektywność zatrudnieniowa wsparcia udzielonego przez powiatowe urzędy pracy z terenu województwa rosła (w 2015 r. wynosiła 72,8%, w 2016 r. – 76,4%, a w 2017 r. – 79,9%). W odniesieniu do 2015 r. zmniejszył się koszt ponownego zatrudnienia osoby bezrobotnej, który w 2015 r. wynosił 13 486,89 zł, w 2016 r. – 10 298,22 zł, a w 2017 r. – 10 940,71 zł.

2.23. Liczba osób biernych zawodowo w podziale na płeć (obowiązkowy)

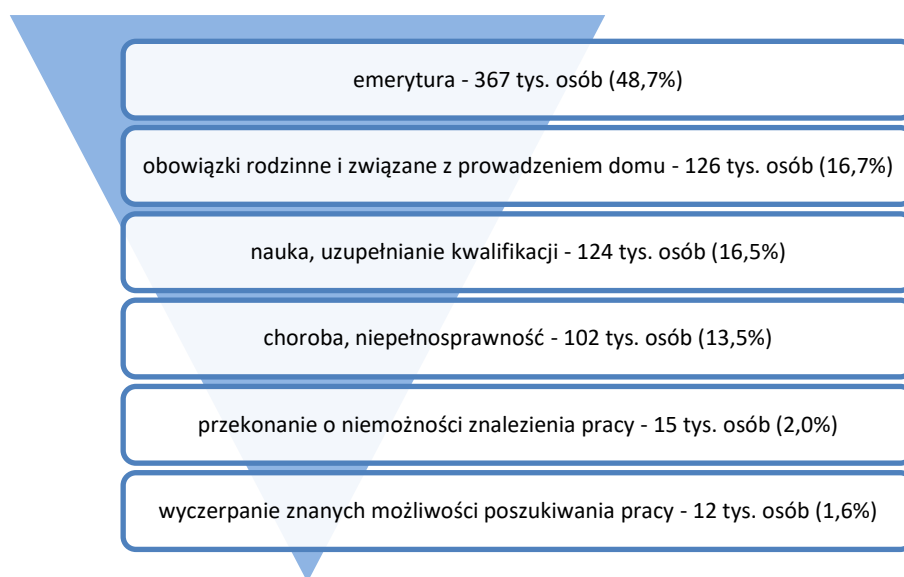
Biernymi zawodowo określane są osoby w wieku 15 lat i więcej, które zgodnie z badaniem BAEL nie zostały zaliczone do grupy pracujących lub bezrobotnych.

W 2017 r. na terenie województwa było 753 tys. osób biernych zawodowo. Stanowili oni 42,6% ludności regionu (w Polsce 40,9%). Pod względem wielkości odsetka omawianej grupy region zajął 3 miejsce w kraju (za województwami: śląskim – 44,0% i zachodniopomorskim – 43,1%).

Bierność zawodowa w większym stopniu dotyczyła kobiet, wśród których odsetek takich osób w 2017 r. wyniósł 51,3% (472 tys. osób, w kraju 48,4%). W tym samym czasie dla mężczyzn wskaźnik ten osiągnął wartość 33,1% (281 tys. osób, w kraju 32,6%).

Wśród biernych zawodowo było 457 tys. mieszkańców miast (43,0% zamieszkujących tereny miejskie, w kraju 40,6%) oraz 296 tys. mieszkańców wsi (42,0% zamieszkujących tereny wiejskie, w kraju 41,3%).

Ryc. 40. Struktura biernych zawodowo w województwie w 2017 r. wg przyczyn

Źródło: opracowanie własne WUP w Toruniu na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 20.07.2018 r.

W latach 2015-2017 w województwie liczba biernych zawodowo wzrosła o 7 tys. osób (o 0,9%, w kraju spadek o 1,8%). Spowodowało to wzrost udziału tej grupy w ogólnej ludności województwa o 0,5 p. proc. (w kraju spadek o 0,7 p. proc.). Populacja biernych zawodowo kobiet wzrosła o 13 tys. osób (o 2,8%, w kraju spadek o 1,1%), a mężczyźni zmniejszyli się o 6 tys. osób (o 2,1%, w kraju spadek o 3,0%). W ciągu ostatnich dwóch lat liczba osób nieaktywnych zawodowo wzrosła o 15 tys. osób, tj. o 3,4% w miastach (w kraju spadek o 2,3%), natomiast na terenach wiejskich ich liczba zmniejszyła się o 8 tys. osób (o 2,6%, w kraju spadek o 1,0%).

2.24. Liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa (obowiązkowy)

W końcu grudnia 2017 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego na podstawie ważnych dokumentów pobytowych (tzw. kart pobytu) przebywało 8 350 cudzoziemców (2,7% cudzoziemców przebywających w tym okresie w Polsce). Ponad połowa tych osób (57,3%) miała dokumenty umożliwiające pobyt czasowy. Zarejestrowanie pobytu obywatela UE dotyczyło 24,7% osób, a pobytu stałego 12,3%. Pozostałe typy dokumentów (pobyt stały obywatela UE, pobyt rezydenta długoterminowego UE, pobyt członka rodziny obywatela UE, pobyt stały członka rodziny obywatela UE, pobyt ze względów humanitarnych) posiadało 5,7% cudzoziemców.

Cudzoziemcy mający prawo pobytu na terenie województwa to przede wszystkim Ukraińcy (4 406 osób – 52,8%). Ponad 150 osób pochodziło z takich krajów jak: Niemcy (399 osób – 4,8%), Wielka Brytania (231 osób – 2,8%), Białoruś (221 osób – 2,6%), Rosja (220 osób – 2,6%), Włochy (206 osób – 2,5%), Hiszpania (175 osób – 2,1%), Bułgaria (173 osoby – 2,1%) i Francja (171 osób – 2,0%).

Prawie 2/3 (65,8%) osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na obszarze województwa to mężczyźni.

Większość obcokrajowców mających prawo do pobytu na terenie województwa było w wieku mobilnym (18-44 lata) – 71,1%. Osoby pomiędzy 45 a 64 rokiem życia stanowiły 17,7% tej zbiorowości, niepełnoletni (do 18 roku życia) – 7,4%, a cudzoziemcy powyżej 65 lat – 3,9%.

W porównaniu z 2015 r. liczba osób posiadających ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu cudzoziemca na terenie województwa wzrosła o 3 450 osób (70,4%), ale udział tych osób wśród ogółu cudzoziemców posiadających prawo pobytu w Polsce zmniejszył się o 0,1 p. proc.³⁴

Prezentowane dane nie wyczerpują tematu obecności cudzoziemców na terenie województwa ponieważ nie zawierają informacji związanych m.in. z zezwoleniami na pracę dla cudzoziemców, oświadczeniami o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi oraz wizami. Dla przykładu w ramach powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Polski bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę³⁵ w 2017 r. powiatowe urzędy pracy województwa kujawsko-pomorskiego zarejestrowały 69 115 oświadczeń. Było to o 132,8% oświadczeń więcej niż w 2015 r. Największy odsetek oświadczeń (95,0% – 65 636), dotyczył obywateli Ukrainy (w 2015 r. – 96,8%). W mniejszym stopniu zarejestrowane oświadczenia odnosiły się do cudzoziemców pochodzących z: Białorusi – 2,3% (w 2015 r. było to 0,6%), Mołdawii – 2,0% (w 2015 r. było to 2,2%), Rosji – 0,3% (w 2015 r. było to 0,2%), Gruzji – 0,4% (w 2015 r. było to 0,7%) i Armenii – 0,1% (podobnie jak w 2015 r.).

³⁴ Informacja opracowana na podstawie danych z portalu: <https://migracje.gov.pl/> pobranych w dniu 21.11.2018 r.

³⁵ Procedura uproszczona, dotycząca obywateli: Republiki Armenii, Republiki Białorusi, Republiki Gruzji, Republiki Mołdawii, Federacji Rosyjskiej lub Ukrainy, wykonujących pracę przez okres nieprzekraczający 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy.

W podziale na wielkie grupy zawodów i specjalności oświadczenia rejestrowano przede wszystkim dla: pracowników przy pracach prostych (54,3%), robotników przemysłowych i rzemieślników (26,8%) oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń (13,2%).

Z uwagi na deklarowany przez pracodawcę rodzaj zawieranych umów z cudzoziemcem w 2017 r. przeważały umowy zlecenie (73,6%), w dalszej kolejności umowy o pracę (20,4%) i umowy o dzieło (6,0%). Inna forma umowy dotyczyła 0,02% oświadczeń.

Najwięcej oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcom wpłynęło do PUP w Bydgoszczy – 35 954 oświadczenia (52,0% zgłoszonych w województwie), a także w Toruniu (8,4%) i Chełmnie (8,0%).³⁶

2.25. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej

Trudna sytuacja na regionalnym rynku pracy, przejawiająca się niskim poziomem wskaźnika zatrudnienia (zwłaszcza w przypadku kobiet oraz osób starszych) oraz wysokim poziomem bezrobocia rejestrowanego i jego silnym zróżnicowaniem terytorialnym, jest spowodowana różnorodnymi czynnikami ekonomicznymi, jak i społecznymi. Występuje duża dysproporcja w poziomie zatrudnienia kobiet i mężczyzn, jak również pomiędzy ich stopą bezrobocia. Udział bezrobotnych kobiet w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych jest wysoki i wykazuje tendencję wzrostową. Ważną informacją jest, że 1/4 bezrobotnych kobiet nie ma doświadczenia zawodowego. Województwo kujawsko-pomorskie cechuje się także niższymi niż średnio w kraju wskaźnikami określającymi przedsiębiorczość mieszkańców. Liczba podmiotów gospodarczych w regionie nieznacznie wzrastała, ale wolniej niż w kraju, co w konsekwencji spowodowało spadek udziału podmiotów zarejestrowanych w województwie w ogóle podmiotów w kraju. Dlatego podstawowym wyzwaniem dla regionu pozostaje pobudzanie rozwoju gospodarczego i społecznego w sposób umożliwiający zagospodarowanie dostępnego potencjału ludzkiego.

Istotny problem wciąż stanowi aktywizacja osób o niskich kwalifikacjach. Pomimo pozytywnych zmian, związanych ze spadkiem poziomu i skali bezrobocia w końcu ubiegłego roku, osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym nadal stanowiły najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych. Województwo miało też najwyższy w kraju odsetek bezrobotnych bez wykształcenia średniego. Istotne jest, iż struktura bezrobotnych wg poziomu wykształcenia (spójna ze strukturą ludności według tego samego kryterium) wskazuje, iż mieszkańcy województwa charakteryzują się wykształceniem niższym niż średnio w kraju. Region zajmował 2 miejsce w kraju pod względem udziału osób bez wykształcenia średniego. Wskazuje to na konieczność objęcia osób bez pracy wsparciem ukierunkowanym na pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, jak również objęcia tych osób wynikającymi z diagnozy potrzeb usługami lub instrumentami rynku pracy, w szczególności szkoleniami w celu zaktualizowania posiadanych kwalifikacji zawodowych.

Z drugiej strony, pomimo dużej liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP pojawiają się zawody i branże, w których obserwowany jest brak pracowników. Głównym powodem deficytu jest brak wykwalifikowanej kadry oraz rozbieżność pomiędzy oferowanymi warunkami zatrudnienia (niski

³⁶ Dane WUP w Toruniu na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy.

poziom wynagrodzeń, trudne warunki pracy) a oczekiwaniami osób gotowych podjąć pracę. Na deficyt pracowników narażone są przede wszystkim takie branże jak: budownictwo, transport, przetwórstwo metali, gastronomia i produkcja spożywcza, medycyna i informatyka.

Obserwowany jest także wzrost odsetka nieobsadzonych miejsc pracy. Wolne miejsca dostępne są głównie w sektorze prywatnym, w dużych podmiotach. Wakaty przeznaczone były przede wszystkim dla robotników przemysłowych i rzemieślników, operatorów i monterów maszyn i urządzeń, specjalistów, pracowników usług i sprzedawców oraz pracowników do prac prostych. Należy zauważyć, że część z tych zawodów nie wymaga znacznych kwalifikacji.

Dodatkowo ważne jest, że tylko w 9 grupach zawodów przewidywana jest nadwyżka pracowników, przy czym nadwyżka dotyczy popularnych kierunków kształcenia, co może wskazywać na konieczność dostosowania treści kształcenia na bardziej spójne z potrzebami rynku pracy.

Bardzo niepokojąca jest sytuacja osób bezrobotnych, gdyż prawie połowa z nich pozostawała w ewidencji powiatowych urzędów pracy ponad rok. Na długookresowe bezrobocie najbardziej narażone są kobiety, osoby o niskich kwalifikacjach zawodowych oraz powyżej 50 roku życia. Ważne jest, iż pomimo polepszającej się sytuacji na rynku pracy, aż 33,2% kobiet i 21,1% mężczyzn zarejestrowanych w urzędach pracy stanowią osoby w wieku 25-34 lata. Nadal utrzymuje się także znaczny (25,3%) udział osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia.

Analizie podlegały również osoby zwolnione z przyczyn dotyczących zakładu pracy, których udział jest niższy niż w kraju, jednak na dzień 31 grudnia 2017 r. w takiej sytuacji było 2 774 bezrobotnych, co oznacza, że grupa ta wymaga wsparcia i bieżącego analizowania jej sytuacji. Istotny jest również zmniejszający się udział osób bezrobotnych z niepełnosprawnościami (stanowią oni 4,4% ogółu bezrobotnych). Zwrócenia uwagi wymaga fakt, iż 27,0% z tej grupy osób stanowią osoby w przedziale wiekowym 45-54 lata, w 35,7% posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz w 69,5% lekki stopień niepełnosprawności.

Niepokój może budzić także wzrost liczby osób biernych zawodowo i udziału tej grupy w ogóle ludności województwa w kontekście tendencji spadkowej w tym zakresie w kraju. Należy zauważyć, że powodem bierności zawodowej dla 48,7% osób była emerytura. Jednak również znaczny udział (16,7%) charakteryzował osoby niepracujące z powodów obowiązków rodzinnych i związanych z prowadzeniem domu, jak również na podobnym poziomie (16,5%) z powodu nauki, uzupełniania kwalifikacji. Osoby te po zastosowaniu odpowiednich form wsparcia mogą stanowić niewykorzystany potencjał rynku pracy. Ważne jest przy tym dotarcie do osób przekonanych o niemożliwości znalezienia pracy (2,0% – 15 tys. osób) oraz osób, które uważają, iż wyczerpały znane im możliwości poszukiwania pracy (1,6% – 12 tys. osób).

Ponadto należy zwrócić uwagę na przedstawioną w analizie piramidę wieku dla województwa kujawsko-pomorskiego przygotowaną na podstawie danych za rok 2017, która jest charakterystyczna dla społeczeństwa coraz bardziej starzejącego się. Obserwacja ta powinna prowadzić do podejmowania działań na rzecz wydłużania aktywności zawodowej mieszkańców województwa poprzez wspieranie rozwoju ich kwalifikacji i umiejętności oraz wdrażanie programów profilaktycznych, jak również opracowywanie i wdrażanie programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy. Ważna jest również informacja dotycząca ludności w wieku produkcyjnym w okresie 2016-2030, która ulegnie zmniejszeniu o ponad 10,7%, co wskazuje na zmniejszający się potencjał pracowników.

Zaobserwowano także zmniejszenie liczby osób objętych ubezpieczeniem społecznym rolników, gdzie jednym z powodów takiej sytuacji jest zaprzestanie prowadzenia gospodarstwa rolnego (mogące

prowadzić do utraty źródła utrzymania). Przy czym odsetek zatrudnionych w rolnictwie pozostaje znacznie wyższy niż średnia dla UE co może wskazywać na przerost zatrudnienia i bezrobocie ukryte w tym sektorze.

Zaobserwowano także, iż 7,1% mieszkańców regionu pracuje w niepełnym wymiarze czasu pracy (częściej korzystały z takiego rozwiązania kobiety).

Również ważną informacją wynikającą z diagnozy jest wysokość wynagrodzenia za pracę obowiązującego w województwie, które stanowiło 85,8% przeciętnego wynagrodzenia w kraju.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

Działania służące pobudzaniu rozwoju gospodarczego i społecznego powinny umożliwiać zagospodarowanie dostępnego potencjału ludzkiego i być skupione na obszarach związanych z:

- rozwojem przedsiębiorczości i wspieraniem inwestycji zakładających tworzenie nowych miejsc pracy, przy czym ważne jest aby miejsca te cechowały się dobrymi warunkami pracy, co może stać się zachętą do podejmowania zatrudnienia i ograniczyć emigrację zarobkową mieszkańców regionu,
- dostępnością usług medycznych oraz rehabilitacyjnych jako czynników mających pozytywny wpływ na wydłużenie aktywności zawodowej społeczeństwa.

Ponadto rekomenduje się, aby wsparcie udzielane w ramach EFS koncentrowało się na:

- promowaniu aktywnych postaw na rynku pracy, co powinno przyczynić się do podniesienia wskaźnika zatrudnienia i ograniczenia bierności zawodowej wśród mieszkańców regionu,
- zapewnieniu odpowiedniej opieki osobom zależnym (w szczególności dzieciom), co mogłoby pozytywnie wpłynąć na poziom zatrudnienia kobiet,
- realizacji programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy oraz programów profilaktycznych dla osób zagrożonych przerwaniem aktywności zawodowej,
- jakości kształcenia w systemie szkolnym jak i kształcenia ustawicznego w celu podniesienia poziomu/uzupełnienia kwalifikacji mieszkańców regionu i zniwelowania coraz częściej pojawiających się deficytów pracowników,
- zmianie postaw przedsiębiorców wobec zatrudniania osób z niepełnosprawnościami.

Ze względu na niekorzystną strukturę osób bezrobotnych oraz zachodzące procesy demograficzne wymagane jest ukierunkowanie pomocy powiatowych urzędów pracy na grupy zagrożone długotrwałym pozostawaniem poza rynkiem pracy spowodowanym dezaktualizacją, bądź brakiem kwalifikacji zawodowych. Ważnym zadaniem stojącym przed publicznymi służbami zatrudnienia jest też aktywizacja osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, które niejednokrotnie nie chcą aktywnie uczestniczyć w zatrudnieniu. Do grup bezrobotnych, które w sposób szczególny powinny zostać objęte wsparciem należy zaliczyć w szczególności:

- bezrobotnych w wieku 50 lat i więcej,
- kobiety – w tym kobiety, które nie powróciły na rynek pracy po urodzeniu dziecka,
- osoby pozostające w ewidencji powiatowych urzędów pracy powyżej 12 miesięcy,
- osoby z niskimi kwalifikacjami, w tym osoby z wykształceniem gimnazjalnym lub niższym,
- osoby z niepełnosprawnościami.

Ponadto w celu niwelowania występujących (i prognozowanych) deficytów na rynku pracy należy skoncentrować się również na podniesieniu jakości dostępnych zasobów pracy, w tym poprzez

ukierunkowywanie wsparcia na poprawę sytuacji osób aktywnych zawodowo, które znajdują się w niekorzystnej sytuacji zawodowej (m.in. osób pracujących na umowach terminowych, cywilnoprawnych, „ubogich pracujących”, imigrantów/reemigrantów).

Ważne jest także dalsze wspieranie osób biernych zawodowo, które stanowią obecnie niewykorzystany potencjał rynku pracy, jak również osób odchodzących z rolnictwa i rybactwa i ich rodzin. Istotne jest również szybkie reagowanie na zmieniającą się sytuację na rynku pracy, w tym wspieranie osób zwolnionych w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy, przewidzianych do zwolnienia lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

Kontynuacja wsparcia realizowanego przez powiatowe urzędy pracy w ramach projektów pozakonkursowych jako najwłaściwszego dla skutecznej aktywizacji zarejestrowanych osób bezrobotnych.

Zapewnienie promowania i wdrożenia elastycznych rozwiązań w zakresie zatrudnienia, w szczególności w odniesieniu do kobiet, posiadających na wychowaniu/pod opieką dzieci i osoby niesamodzielne.

Zapewnienie, poprzez realizację projektów wsparcia, kompleksowej aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy, jak i wsparcia osób pracujących znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, dostosowanego w szczególności do potrzeb pracodawców.

Wprowadzenie preferencji (odpowiednich kryteriów wyboru projektów) dla projektów realizowanych na obszarach charakteryzujących się największymi problemami na rynku pracy oraz skierowanych do grup znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy wymagających szczególnego podejścia.

3. Edukacja i wykształcenie

3.1. Liczba dzieci w wieku do lat 3 (obowiązkowy)

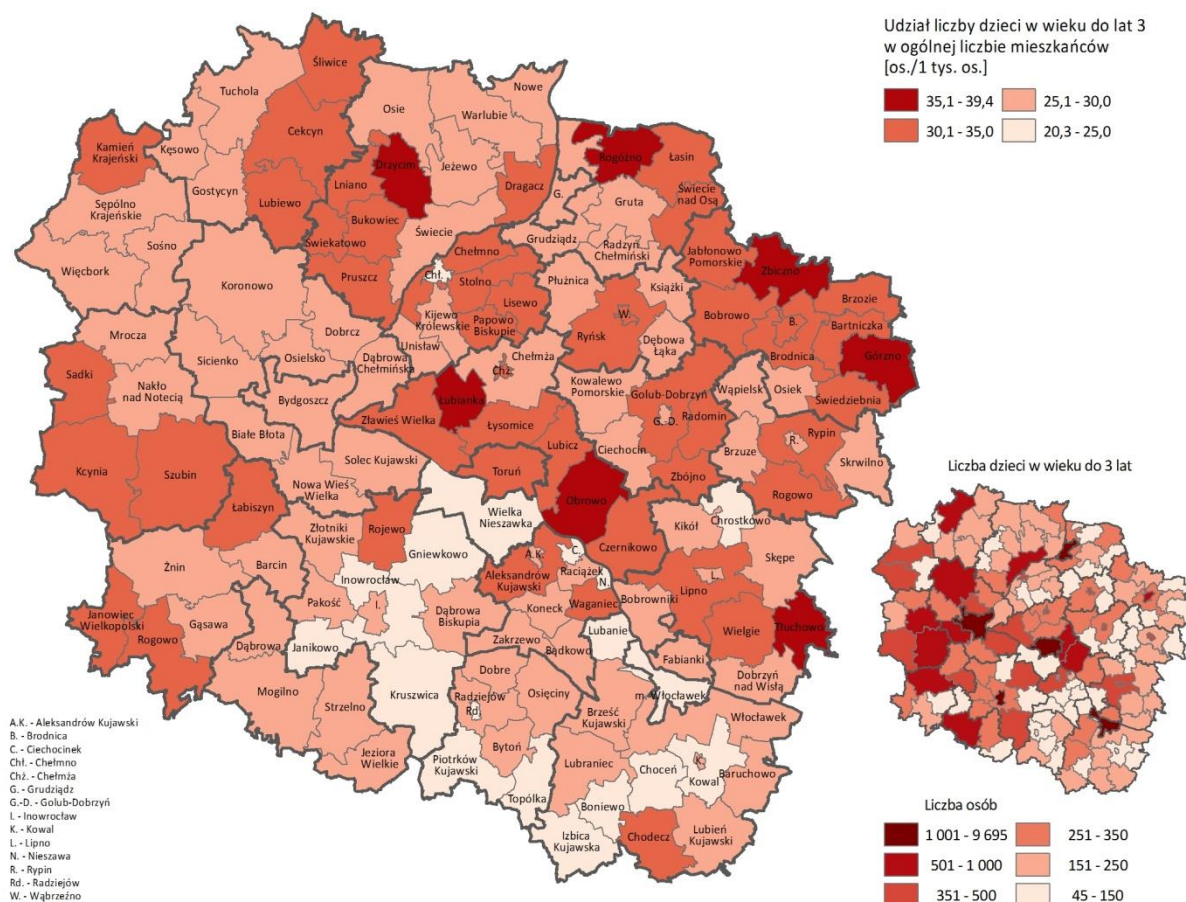
Liczba dzieci najmłodszych – do lat 3 (w wieku 0, 1 i 2 lata), stanowiących grupy opieki żłobkowej, obejmuje mało liczne roczniki, co powoduje, że podlega istotnym wahaniom związanym z coroczną zmiennością liczby urodzeń. Stanowi to istotny problem dla programowania rozwoju bazy usług adresowanych dla tej grupy.

W 2017 r., w województwie ich liczba wynosiła 59 537 i wahała się od 9 695 w Bydgoszczy i 6 144 w Toruniu do 45 osób w Nieszawie i 69 w gminie Boniewo. Najwięcej dzieci w tym przedziale wiekowym, oprócz Bydgoszczy i Torunia, mieszkało w Grudziądzu (2 708), Włocławku (2 670), i Inowrocławiu (1 953), natomiast najmniej w gminach: Chrostkowo (71), Koneck (82), Dębowa Łąka (86) i Bobrowniki (87). Ogółem liczba dzieci w tym przedziale wiekowym nie przekraczała 100 osób w 12 gminach, a w 83 gminach (58% gmin województwa) była niższa niż 250 osób.

Zróżnicowanie przestrzenne liczby dzieci w badanym przedziale wiekowym związane jest w znacznym stopniu z rozmieszczeniem ludności na terenie województwa. Gminy, w jego wschodniej części, charakteryzują się mniejszą liczbą ludności niż w części zachodniej i w konsekwencji mniejszą liczbą dzieci. W części centralnej i zachodniej regionu wyróżniają się bardziej ludne gminy podmiejskie Bydgoszczy i Torunia oraz duże gminy miejsko-wiejskie (m.in. Mogilno, Nakło nad Notecią, Szubin, Świecie, Żnin).

W 2017 r., liczba dzieci w wieku do 3 lat wynosiła w gminach przeciętnie od 20,3 do 39,4 na 1 tys. mieszkańców, przy wartości ogółem dla województwa wynoszącej 28,6. Wśród gmin o najwyższych udziałach znajdują się zarówno gminy o dużym znaczeniu obszarów o charakterze typowo wiejskim: Zbiczno (36,3 os.), Tłuchowo (35,9 os.), Drzycim (35,3 os.) oraz Rogóźno (35,1 os.), jak i silnie zurbanizowane gminy otaczające największe ośrodki miejskie w regionie: Obrowo (39,4 os.), Górzno i Łubianka (37,7 os.).

Ryc. 41. Liczba dzieci w wieku do 3 lat na 1 tys. ludności w 2017 r. wg gmin

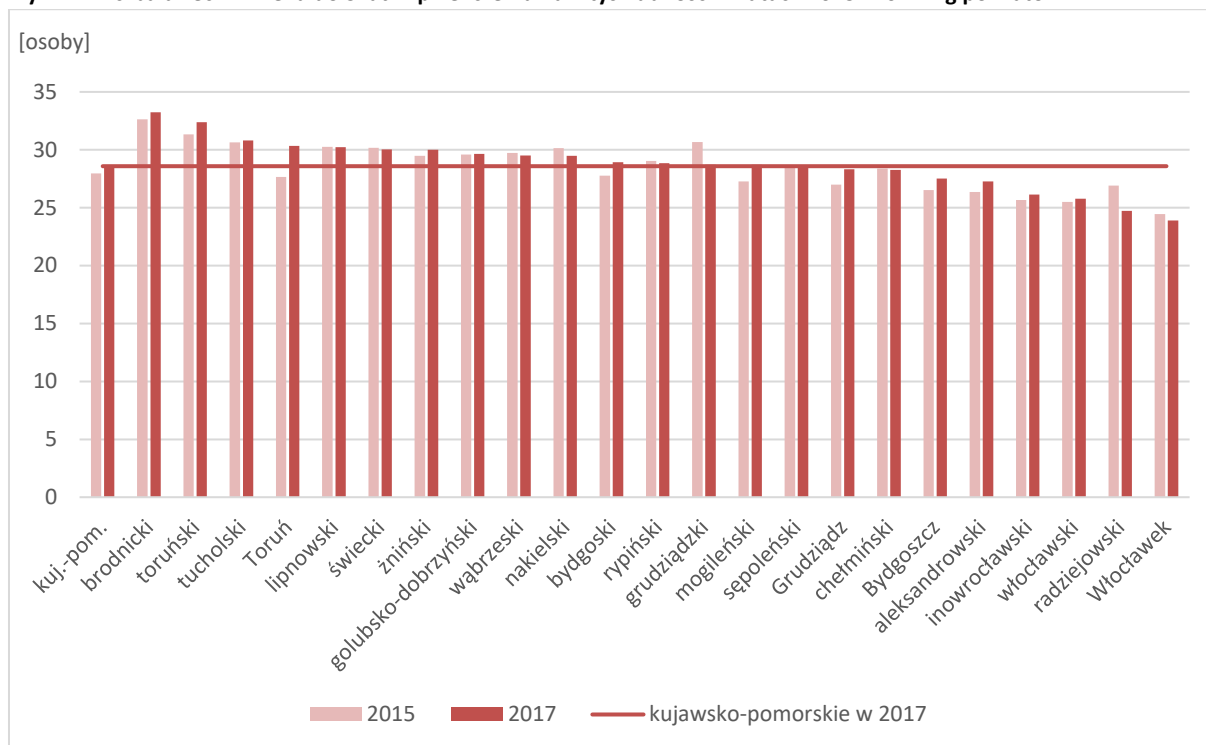

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W ostatnich 3 latach liczba dzieci do 3 roku życia w województwie wzrastała. W 74 gminach (51,4%) zanotowano wzrost ich liczby, w 4 sytuacja nie uległa zmianie, a spadek dotyczył 66 jednostek (45,8%). Ogółem, w okresie 2015-2017, nastąpił wzrost w regionie o 1,2 tys. osób w tym wieku (2,0%). Jednak w latach 2010-2017 odnotowano spadek o 11,2 tys. (-15,9%) i w tym okresie wzrost liczby dzieci dotyczył jedynie sześciu gmin.

Liczba dzieci w wieku 0-2 lata na 1 tys. mieszkańców w 2015 r. (28,0 os.) była nieznacznie niższa niż w 2017 r. (28,6 os.). W 72 gminach zanotowano wzrost, przy czym najwyższy charakteryzował gminy wiejskie: Waganiec (o 5,5 os./tys.), Jeziora Wielkie (o 4,9 os./tys.) oraz miasto Wąbrzeźno (o 4,0 os./tys.). W 70 jednostkach zanotowano spadek, największy w gminach: Kikół (-8,7 os./tys.), Dębowa Łąka (-6,2 os./tys.) oraz Topółka (-6,1 os./tys.). W dwóch gminach wiejskich (Gąsawa i Aleksandrów Kujawski) nie odnotowano zmiany wartości wskaźnika w analizowanym okresie. Biorąc pod uwagę zmianę liczby dzieci do 3 lat w powiatach województwa, najwyższy wzrost zanotowano w Toruniu (o 2,7 os./tys.), powiecie mogileńskim (o 1,4 os./tys.) i Grudziądzu (o 1,3 os./tys.). Największe spadki dotyczyły powiatu radziejowskiego (-2,2 os./tys.) i grudziądzkiego (-1,9 os./tys.). Ogółem w 14 powiatach wartości wskaźnika wzrosły, w jednym nie zmieniły się, a w 8 pozostałych spadły.

Wyk. 22. Liczba dzieci w wieku do 3 lat w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2015 i 2017 wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

3.2. Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 wg formy sprawowania opieki (obowiązkowy)

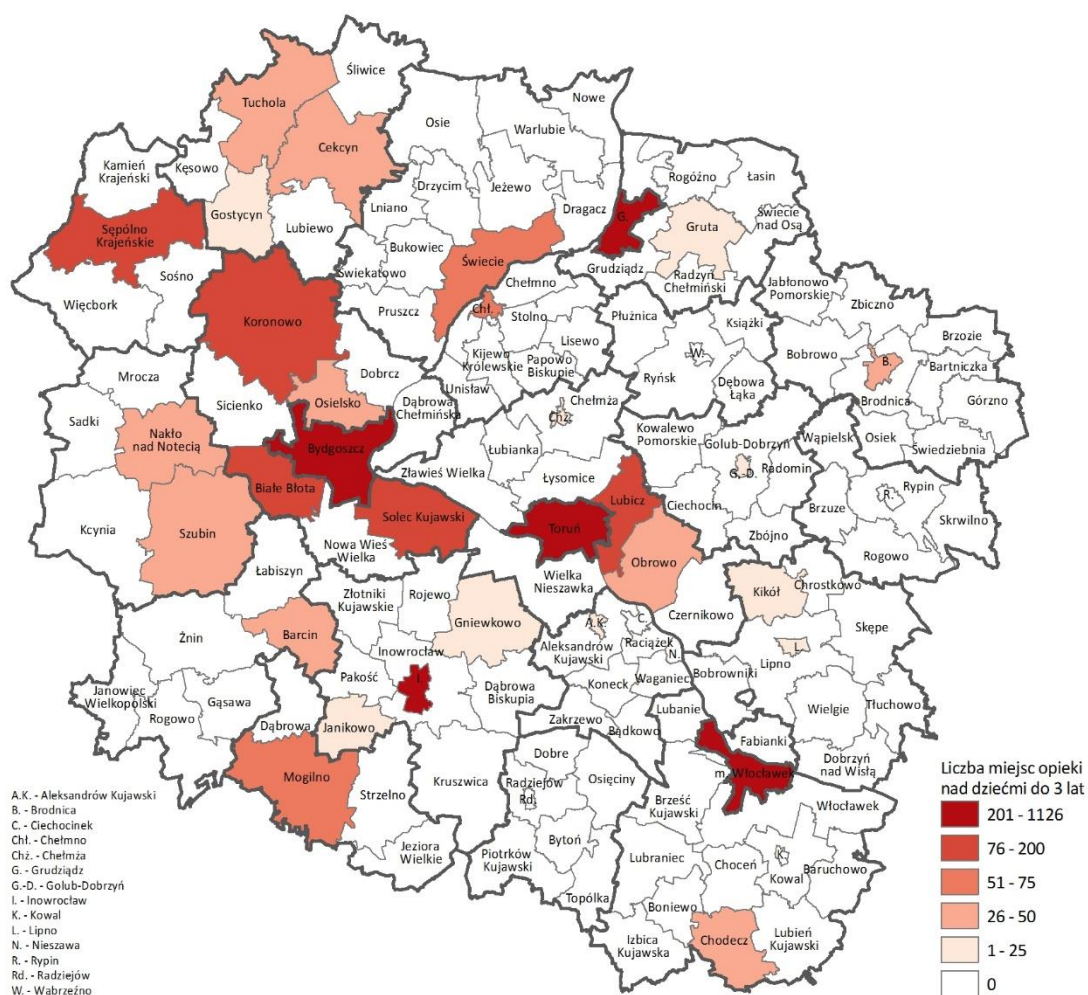
Dostępność miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w regionie jest nadal bardzo ograniczona. W 2015 r., tylko 27 ze 144 gmin posiadało na swoim obszarze tego rodzaju placówki. W 2017 r., liczba ta zwiększyła się do 31 gmin. Większość z nich zlokalizowana była w największych miastach województwa, tj. w: Bydgoszczy (1 126 miejsc), Toruniu (1 006 miejsc), Włocławku (342 miejsca), Inowrocławiu (281 miejsc) i Grudziądzu (203 miejsca). Stanowiło to ok. 71% wszystkich miejsc opieki tego typu na terenie województwa.

Opiekę nad dziećmi do 3 lat zapewniają również miasta o średniej wielkości oraz większe gminy miejsko-wiejskie, a także gminy znajdujące się w strefach podmiejskich Bydgoszczy i Torunia (obejmujących powiaty bydgoski i toruński). Przykładem szczególnie wyróżniającej się gminy podmiejskiej jest gmina Białe Błota (151 miejsc).

Wg danych GUS od 2015 do 2017 r. liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w województwie wzrosła o 32,7% (z 3 142 do 4 170 miejsc). Należy jednak zauważyć, że liczba ta dynamiczniej wzrastała w gminach, gdzie były już dostępne tego typu placówki, tj. w największych miastach (w sumie o 503 miejsca). W 5 gminach (Chodecz, Gostycyn, Janikowo, Koronowo i Mogilno), w których do tej pory nie istniały tego typu miejsca opieki, w latach 2015-2017 powstało łącznie 210 miejsc.

Liczba miejsc opieki nad dziećmi w placówkach, które oferują tego typu usługi, różni się bardzo w poszczególnych gminach i sięga od 1 126 miejsc w Bydgoszczy do 10 miejsc w Lipnie i gminie Kikół.

Ryc. 42. Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

Liczba nian, tj. osób sprawujących opiekę nad dzieckiem do 3 lat³⁷ wynosiła 564 osoby w 2017 r. (wzrost w stosunku do roku 2015 o 137 osób – 32,1%). Największy udział osób realizujących tego typu umowy dotyczył Bydgoszczy (22,7%) i Torunia (16,7%) oraz powiatów bydgoskiego (8,2%) i inowrocławskiego (7,1%). Łącznie na terenie tych czterech jednostek zrealizowano w analizowanym okresie ponad połowę (54,6%) wszystkich tego rodzaju usług opiekuńczych w regionie. W piętnastu jednostkach, w porównaniu do roku 2015, liczba takich osób zwiększyła się, w dwóch pozostała bez zmian, a w czterech zmniejszyła się.

³⁷ Zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy uaktywniającej w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2018 r. poz. 603 z późn. zm.) przez płatników z terenu powiatów województwa kujawsko-pomorskiego.

Tab. 20. Liczba ubezpieczonych niań (zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy uaktywniającej przez płatników z siedzibą na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego) w latach 2015-2017

Powiat	Liczba niań (wg stanu na 31.12)			Zmiana 2015-2017 (osoby)	Udział w 2017 (%)
	2015	2016	2017		
aleksandrowski	9	8	8	-1	1,4
brodnicki	16	17	18	2	3,2
bydgoski	49	56	46	-3	8,2
chełmiński	8	3	8	0	1,4
golubsko-dobrzyński	11	7	19	8	3,4
grudziądzki (z Grudziądzem)	23	25	38	15	6,7
inowrocławski	24	17	40	16	7,1
lipnowski	1	1	14	13	2,5
mogileński	4	4	7	3	1,2
nakielski	17	22	25	8	4,4
radziejowski	3	2	3	0	0,5
rypiński	4	8	6	2	1,1
sępoleński	10	8	5	-5	0,9
świecki	14	27	24	10	4,3
toruński	31	30	33	2	5,9
tucholski	16	12	8	-8	1,4
wąbrzeski	0	1	6	6	1,1
włocławski (z Włocławkiem)	9	13	22	13	3,9
żniński	11	16	12	1	2,1
Bydgoszcz	89	95	128	39	22,7
Toruń	78	74	94	16	16,7
kujawsko-pomorskie	427	446	564	137	100,0

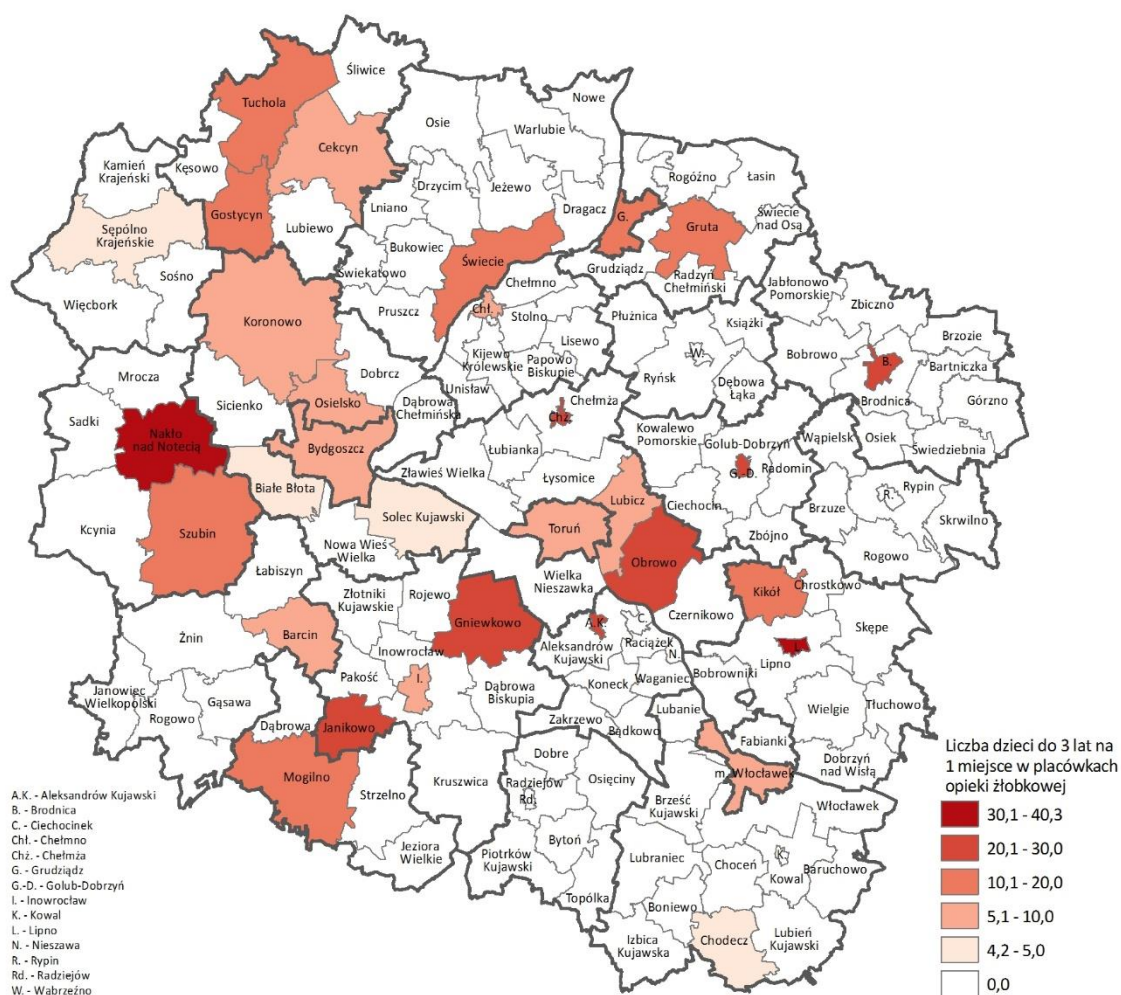
Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych przekazanych przez ZUS Oddział w Toruniu

3.3. Liczba dzieci w wieku do lat 3 na 1 miejsce opieki

W 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim na 1 miejsce opieki przypadało 14,3 dzieci w wieku do lat 3, przy czym tylko w 31 gminach funkcjonowały miejsca opieki dla dzieci najmłodszych (opieka żłobkowa). Liczba dostępnych miejsc jest zdecydowanie niższa od potencjalnego zapotrzebowania na tego rodzaju usługi. W największych miastach, gdzie taka forma opieki ma najdłuższą historię, dostępne miejsca zapewniają opiekę średnio dla zaledwie 7,8% dzieci. W większości gmin, gdzie opieka żłobkowa rozwijana jest od niedawna, na jedno miejsce przypada przeciętnie od kilku (Białe Błota – 4,2 os./miejsce) do ponad 40 dzieci w tej grupie wiekowej (miasto Lipno – 40,3 os./miejsce), przy wartości dla województwa wynoszącej 14,3 os./miejsce. W porównaniu do roku 2015, w roku 2017 województwo odnotowało spadek liczby dzieci w wieku do lat 3 na 1 miejsce opieki (-4,3 os. z poziomu 18,6 os./miejsce w 2015 r.). W odniesieniu do gmin zmiany wartości wskaźnika są bezpośrednio powiązane ze zmianą (lub jej brakiem) liczby dostępnych miejsc opieki na terenie danej jednostki.

W większości gmin istnieje duża szansa szybkiej poprawy wskaźników, bo przy stosunkowo małej liczbie dzieci w tej grupie, już placówka oferująca kilkanaście miejsc znacząco poprawia wskaźnik dostępności. Warto też zauważyć, że wskaźnik ten będzie z całą pewnością podlegał bardzo dużym zmianom w kolejnych latach.

Ryc. 43. Liczba dzieci w wieku do 3 lat przypadająca na 1 miejsce opieki w placówkach opieki żłobkowej w 2017 r. wg gmin

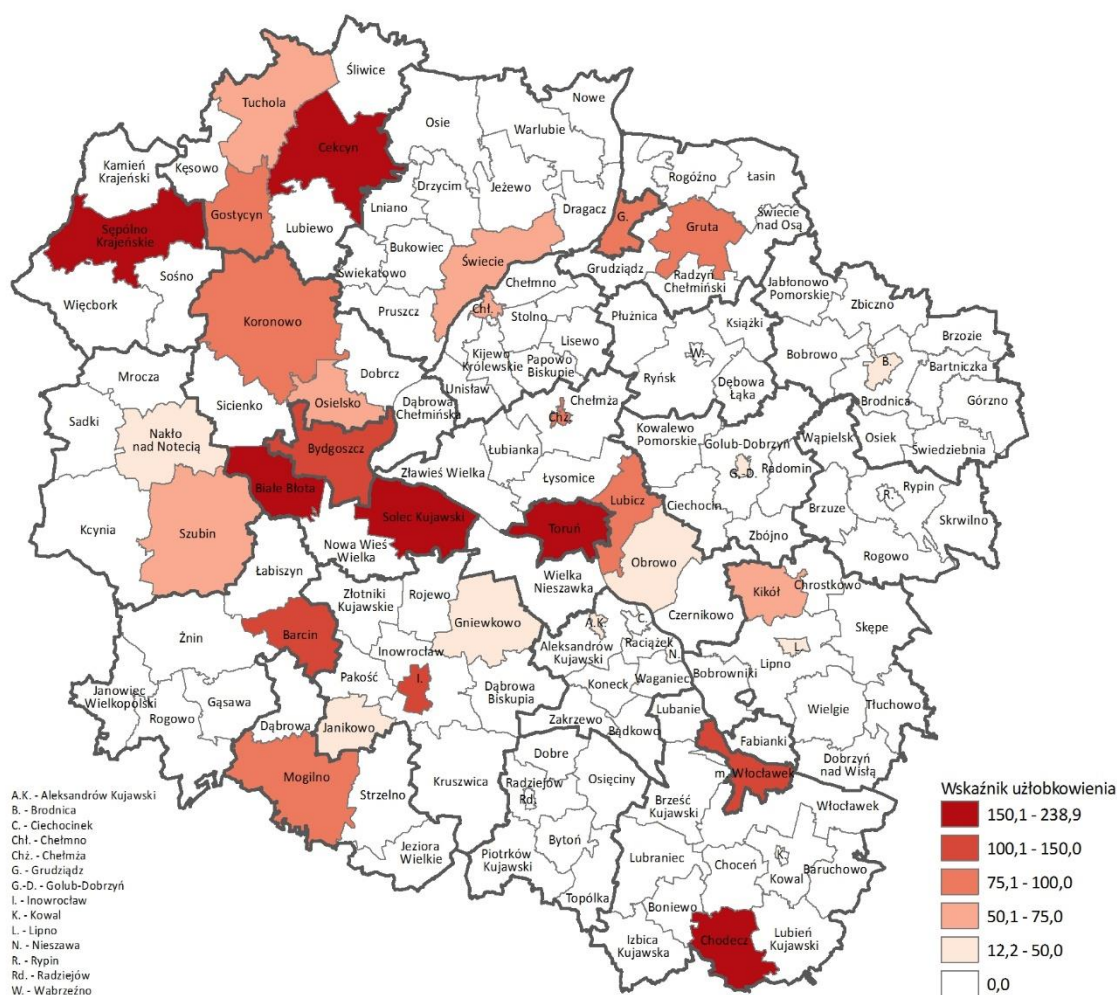

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

3.4. Współczynnik użłobkowania (obowiązkowy)

Liczba dzieci w placówkach opieki nad dziećmi do 3 lat na 1 tys. dzieci w tym wieku określana jest jako współczynnik użłobkowania i stanowi informację dotyczącą wykorzystania istniejących miejsc opieki nad dziećmi w omawianej grupie wiekowej w jednostkach realizujących tego rodzaju usługi. Wartość tej cechy dla województwa w 2017 r. wynosiła 65,4 osoby na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat i wzrosła od 2015 r. o 16,7. Najwyższą wartość współczynnika użłobkowania odnotowano w gminach: Białe Błota (238,9 os.), Sępólno Krajeńskie (201,3 os.) oraz Solec Kujawski (193,9 os.), a najniższą w gminach: Janikowo (12,2 os.) i Lipno (24,8 os.). W latach 2015-2017 największą zmianę zanotowały gminy: Chodecz (o 173,0 os./tys.), Solec Kujawski (o 139,0 os./tys.) oraz Cekcyn (o 125,1 os./tys.). W pięciu gminach zanotowano spadek wartości wskaźnika, spowodowany ograniczeniem liczby miejsc opieki nad dziećmi do 3 lat w ostatnich analizowanych latach, m.in.: w mieście Golub-Dobrzyń (-35,6 os./tys.) oraz gminach: Płużnica (-21,4 os./tys.) i Lubicz (-2,3 os./tys.).

Ryc. 44. Współczynnik uźłobkowienia w 2017 r. wg gmin

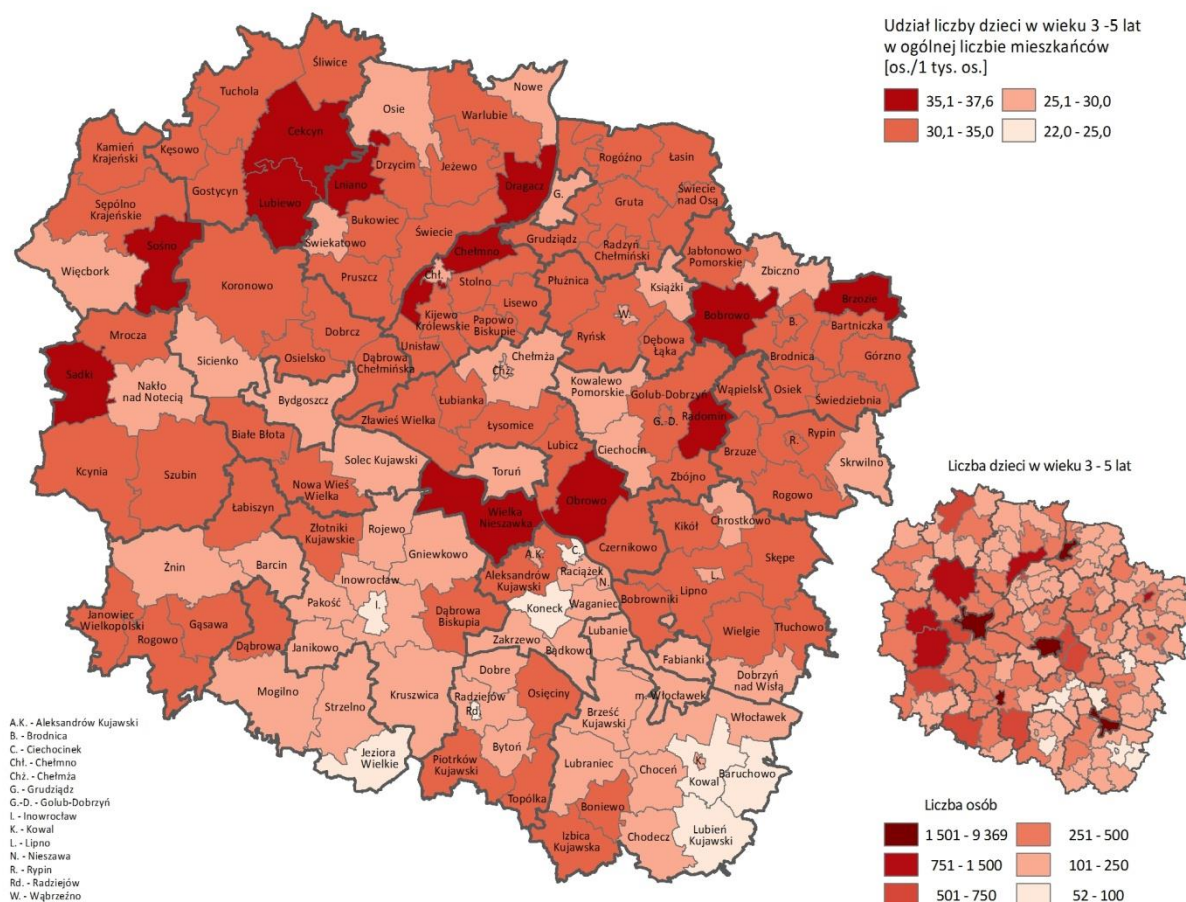
Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

3.5. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) (obowiązkowy)

Liczba dzieci w wieku 3-5 lat związana jest bezpośrednio z rozmieszczeniem ludności na terenie województwa oraz ogólną jej liczbą w każdej z gmin. W efekcie tego obserwujemy dużą rozpiętość tej cechy: od 9 369 osób w Bydgoszczy, 5 623 osób w Toruniu do 52 osób w Nieszawie i 75 osób w gminie Koneck w roku 2017. Łączna liczba dzieci w tym wieku w regionie wynosiła 60 348. Większa liczba osób w omawianej grupie wiekowej zamieszkuje zachodnią część województwa, gminy miejsko-wiejskie z większymi ośrodkami miejskimi (Koronowo, Nakło nad Notecią, Szubin, Świecie, Żnin) oraz gminy wiejskie leżące w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast (Białe Błota, Lubicz, Obrowo).

W 2017 r., największą liczbę dzieci w wieku 3-5 lat przypadającą na 1 tys. ludności w regionie zanotowano w gminach: Brzozie (37,6 os.), Chełmno (37,3 os.), Cekcyn (37,2 os.), Bobrowo, Lubiewo (37,0 os.) oraz Obrowo (36,6 os.), przy wartości dla województwa na poziomie 29,0. Najniższe wartości odnotowano w miastach Radziejów i Ciechocinek (22,0 os.), gminach wiejskich: Kowal (22,2 os.), Baruchowo (23,5 os.), Koneck (23,6 os.) oraz mieście Inowrocław (24,6 os.). W 94 gminach odnotowano wartości powyżej średniej dla województwa, a 50 gmin znalazło się poniżej tej wartości.

Ryc. 45. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) na 1 tys. ludności w 2017 r. wg gmin

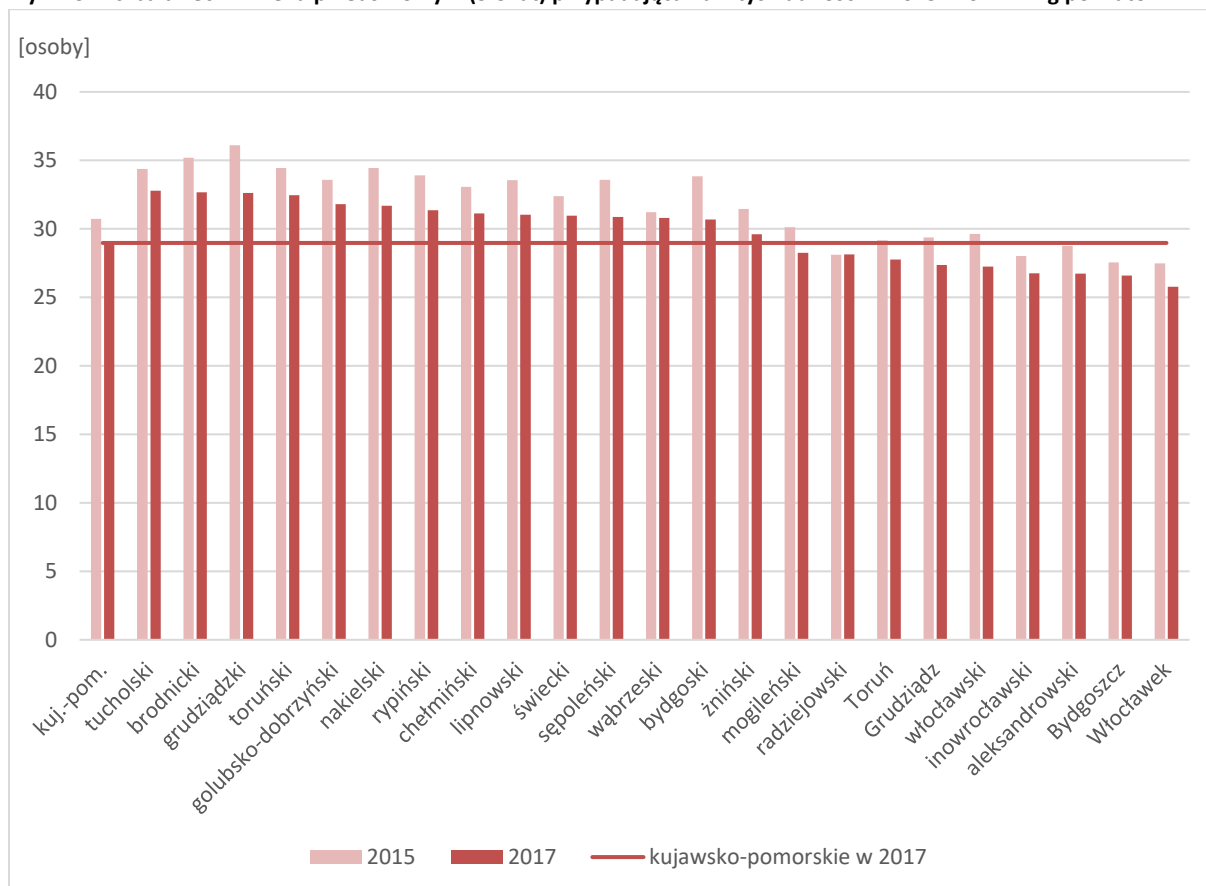
Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W latach 2015-2017 w większości gmin (w 111 jednostkach) odnotowano spadek liczby dzieci w wieku 3-5 lat. Jedynie w 31 gminach wartość omawianego wskaźnika wzrosła. Najwyższy procentowy wzrost w tym okresie zanotowano w gminach wiejskich: Bytów (o 24,1%), Radomin (o 17,2%), Inowrocław (o 16,4%), Raciążek (o 15,6%) i Lubicz (o 10,0%). Największy spadek dotyczył gmin wiejskich: Brzuze (-24,8%) i Radziejów (-21,3%). Znaczny ubytek odnotował także Ciechocinek (-20,2%) oraz gminy miejsko-wiejskie Radzyń Chełmiński (-18,5%) i Łasin (-18,2%), przy wartości zmiany dla województwa na poziomie wynoszącym -5,9%.

W analizowanym okresie (2015-2017) w 29 jednostkach wzrosła liczba dzieci w wieku 3-5 lat na 1 tys. ludności, najbardziej w gminach: Bytów (o 6,2 os./tys.), Radomin (o 5,5 os./tys.), Raciążek (o 3,8 os./tys.), Inowrocław (o 3,7 os./tys.) oraz Dragacz (o 2,5 os./tys.). Jednak w 115 jednostkach w regionie liczba dzieci w wieku 3-5 zmniejszyła się, najbardziej w gminach: Brzuze (-9,8 os./tys.), Rogóźno (-6,8 os./tys.), Radziejów, Osie (-6,4 os./tys.), Łasin i Radzyń Chełmiński (-6,2 os./tys.), przy obniżeniu wartości dla województwa kujawsko-pomorskiego o 1,8 os./tys. ludności.

W odniesieniu do powiatów jedynie w powiecie radziejowskim nie odnotowano spadku liczby dzieci w wieku 3-5 lat na 1 tys. ludności (wartość pozostała na poziomie z 2015 r.). W pozostałych zanotowano spadek wartości wskaźnika, przy czym największy nastąpił w powiatach: grudziądzkim (-3,5 os./tys.), brodnickim (-3,1 os./tys.), nakielskim (-2,8 os./tys.) i sępoleńskim (-2,7 os./tys.). Najniższy spadek zanotowano natomiast w powiecie wąbrzeskim (-0,4 os./tys.), Bydgoszczy (-1,0 os./tys.), powiecie inowrocławskim (-1,3 os./tys.), Toruniu i powiecie świeckim (-1,4 os./tys.), przy spadku dla regionu o 1,8 osoby w wieku 3-5 lat na 1 tys. mieszkańców.

Wyk. 23. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2015 i 2017 r. wg powiatów

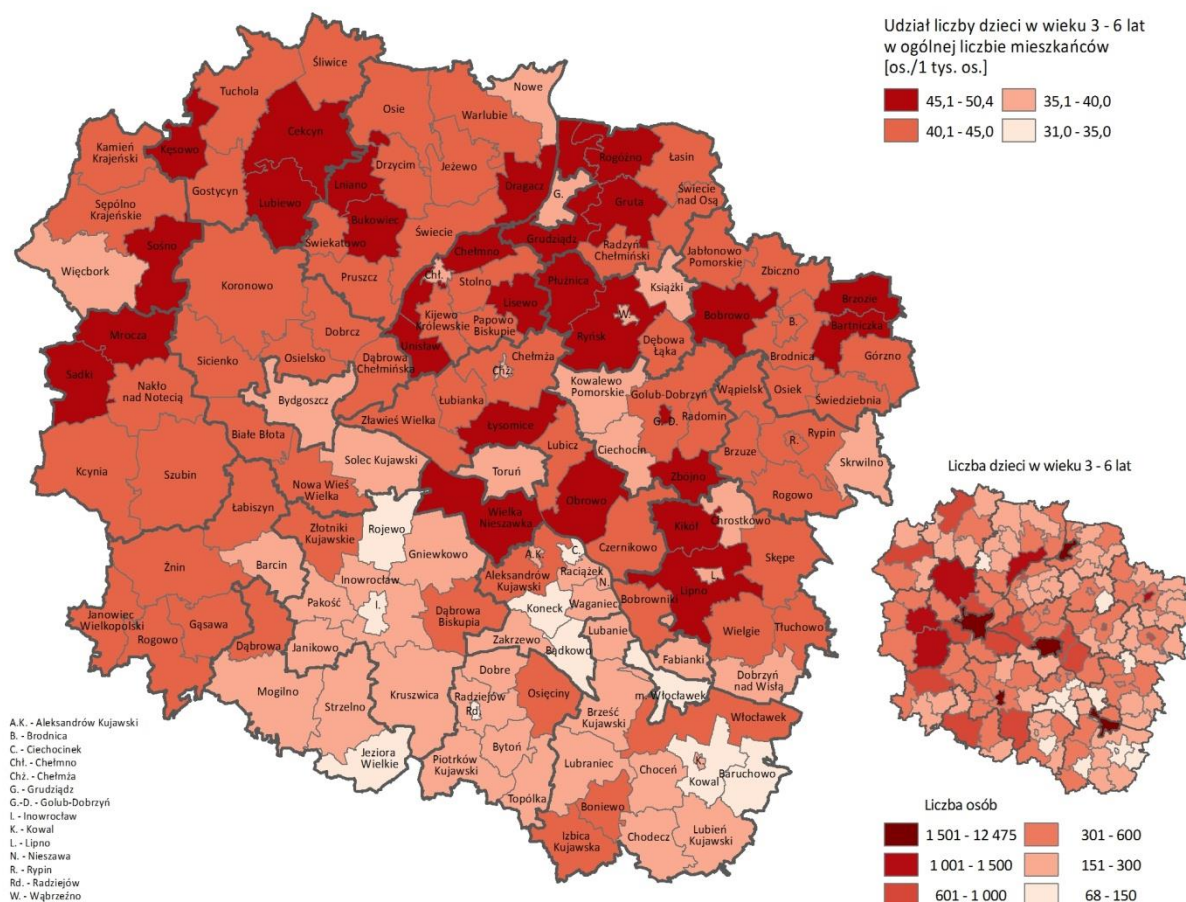
Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

3.6. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat)

W województwie kujawsko-pomorskim w roku 2017 było 81 491 dzieci w wieku 3-6 lat. Podobnie jak w grupie 3-5 lat, jej liczebność uzależniona jest od uwarunkowań rozkładu terytorialnego, tj. ogólnej liczby ludności województwa. W efekcie obserwujemy dużą rozpiętość wartości tej cechy, od 12 475 w Bydgoszczy do 68 w Nieszawie. Najwięcej dzieci w tej grupie wiekowej w 2017 r. mieszkało w największych miastach województwa: Bydgoszczy (12 475), Toruniu (7 568), Włocławku (3 911), Grudziądzu (3 546) i Inowrocławiu (2 506). Najmniejsza ich liczba zamieszkiwała natomiast w gminach: Nieszawa (68), Koneck (105), Baruchowo (112), Chrostkowo (116) i Raciążek (120).

W 2017 r. liczba dzieci w wieku 3-6 lat wynosiła w gminach od 31,0 do 50,4 osób na 1 tys. ludności ogółem, przy wartości dla województwa wynoszącej 39,1. Jedne z niższych wskaźników notują największe miasta: Bydgoszcz (35,4 os.) i Toruń (37,4 os.). Wśród obszarów o najwyższych udziałach znajdują się zarówno gminy bezpośrednio otaczające miasta: gmina Chełmno (50,4 os.) i Obrowo (50,1 os.), ale i gminy wiejskie o typowo rolniczym charakterze, jak Brzozie (49,2 os.) czy Bobrowo (49,1 os.).

Ryc. 46. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) na 1 tys. ludności w 2017 r. wg gmin

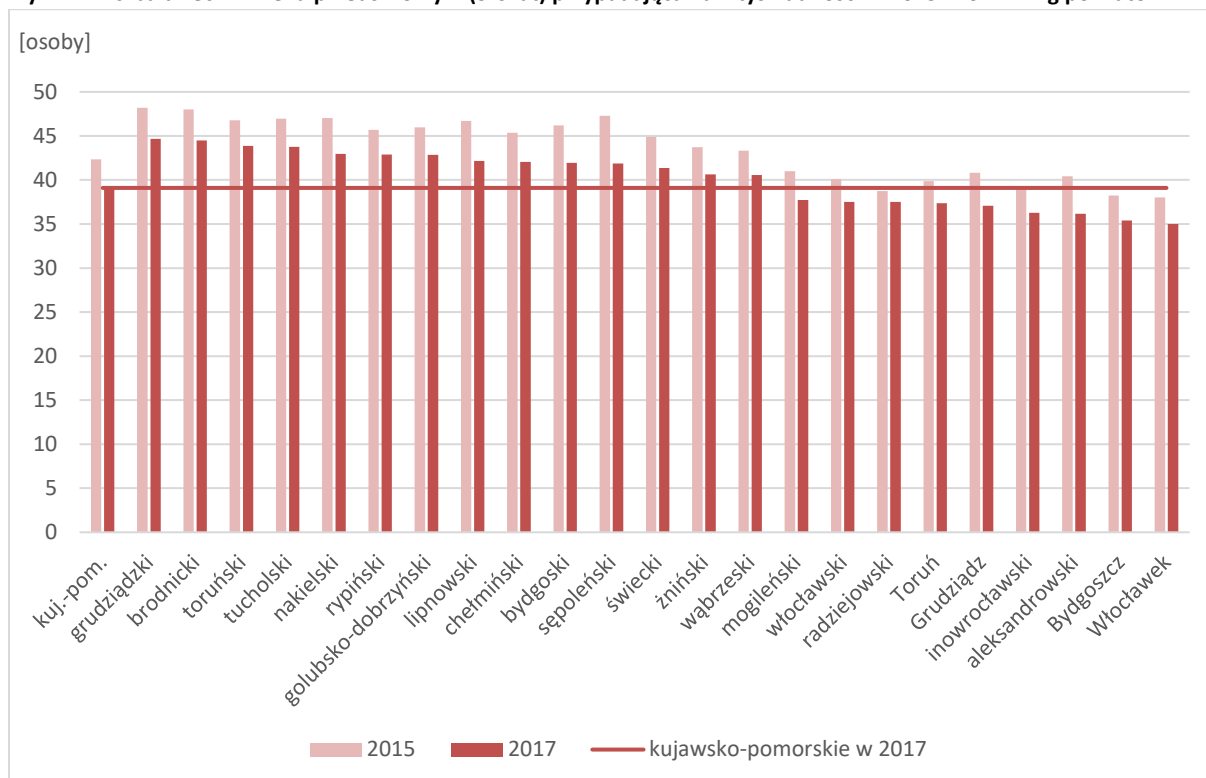

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W analizowanym okresie (2015-2017) w 128 gminach (stanowiących 88,9% jednostek ogółem) zanotowano spadek liczby dzieci w wieku 3-6 lat. Wzrost dotyczył jedynie 16 gmin (11,1% wszystkich jednostek). W analizowanym okresie w skali województwa liczba dzieci w tej grupie wiekowej zmniejszyła się o 6 673 osoby (-7,6%). Największy spadek zanotowano w gminach wiejskich: Koneck (-19,2%), Baruchowo (-18,8%), Radziejów (-18,3%), Waganiec (-17,4%), Bądkowo oraz w mieście Nieszawa (-17,1%). Niewielki, w stosunku do skali spadku, wzrost liczebności tej grupy wiekowej ludności dotyczył miasta Kowal (o 13,3%) oraz gmin: Raciążek (o 11,1%), Bytów (o 9,3%), Radomin (o 6,3%) oraz Inowrocław (o 4,8%).

W okresie 2015-2017 w omawianej grupie wiekowej zanotowano spadek wartości wskaźnika na 1 tys. mieszkańców we wszystkich powiatach. Największy nastąpił w powiatach: sępoleńskim (-5,4 os./tys.), lipnowskim (-4,5 os./tys.) oraz bydgoskim (-4,3 os./tys.), najmniejszy zaś w powiecie radziejowskim (-1,2 os./tys.), Toruniu i powiecie włocławskim (-2,5 os./tys.), przy spadku wartości wskaźnika dla województwa o 3,2 osoby w wieku 3-6 lat na 1 tys. mieszkańców.

Wyk. 24. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2015 i 2017 r. wg powiatów

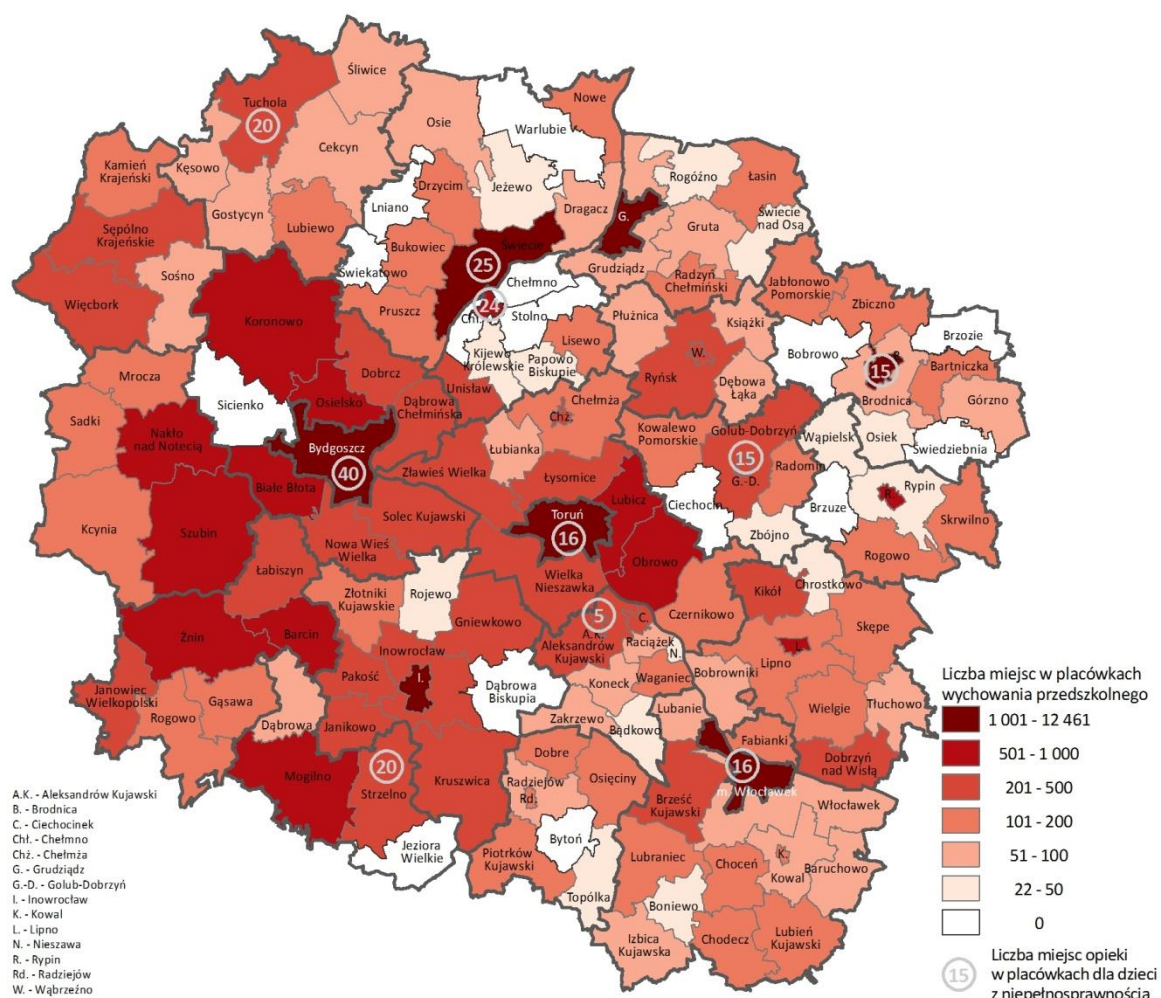
Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

3.7. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia (obowiązkowy)

Liczba miejsc wychowania przedszkolnego (dla dzieci powyżej 3 roku życia) wyniosła w 2017 r. 56 976 i kształtowała się korzystniej niż w przypadku opieki nad dziećmi do lat 3 (4 170 miejsc opieki żłobkowej w tym samym roku). Skala zmian w dostępie do wychowania przedszkolnego (w skali kraju i województwa) wykazuje pozytywne zmiany w kierunku poprawy dostępności oraz jakości usług. Nie są one jednak wystarczające i nie zaspokajają potrzeb, co w kolejnych latach może generować duże zmiany wskaźników dostępności do tego rodzaju usług.

Najwięcej miejsc wychowania przedszkolnego w 2017 r. znajdowało się w największych miastach regionu, tj. w: Bydgoszczy (12 461), Toruniu (6 556), Grudziądzu (3 634), Włocławku (3 317) i Inowrocławiu (2 420), stanowiąc 49,8% wszystkich miejsc wychowania przedszkolnego w województwie. Liczba miejsc w przedszkolach specjalnych (196 miejsc ogółem w regionie) wzrosła w porównaniu do 2015 r. o 95 miejsc (o 94,1%) i realizowana była jedynie na terenie 10 gmin: Bydgoszczy (40 miejsc), Świecia (25 miejsc), Chełmna (24 miejsca), Strzelna, Tucholi (20 miejsc), Torunia, Włocławka (16 miejsc), Brodnicy, Golubia-Dobrzyń (15 miejsc) oraz Aleksandrowa Kujawskiego (5 miejsc).

Ryc. 47. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w placówkach wychowania przedszkolnego w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 22.10.2018 r.

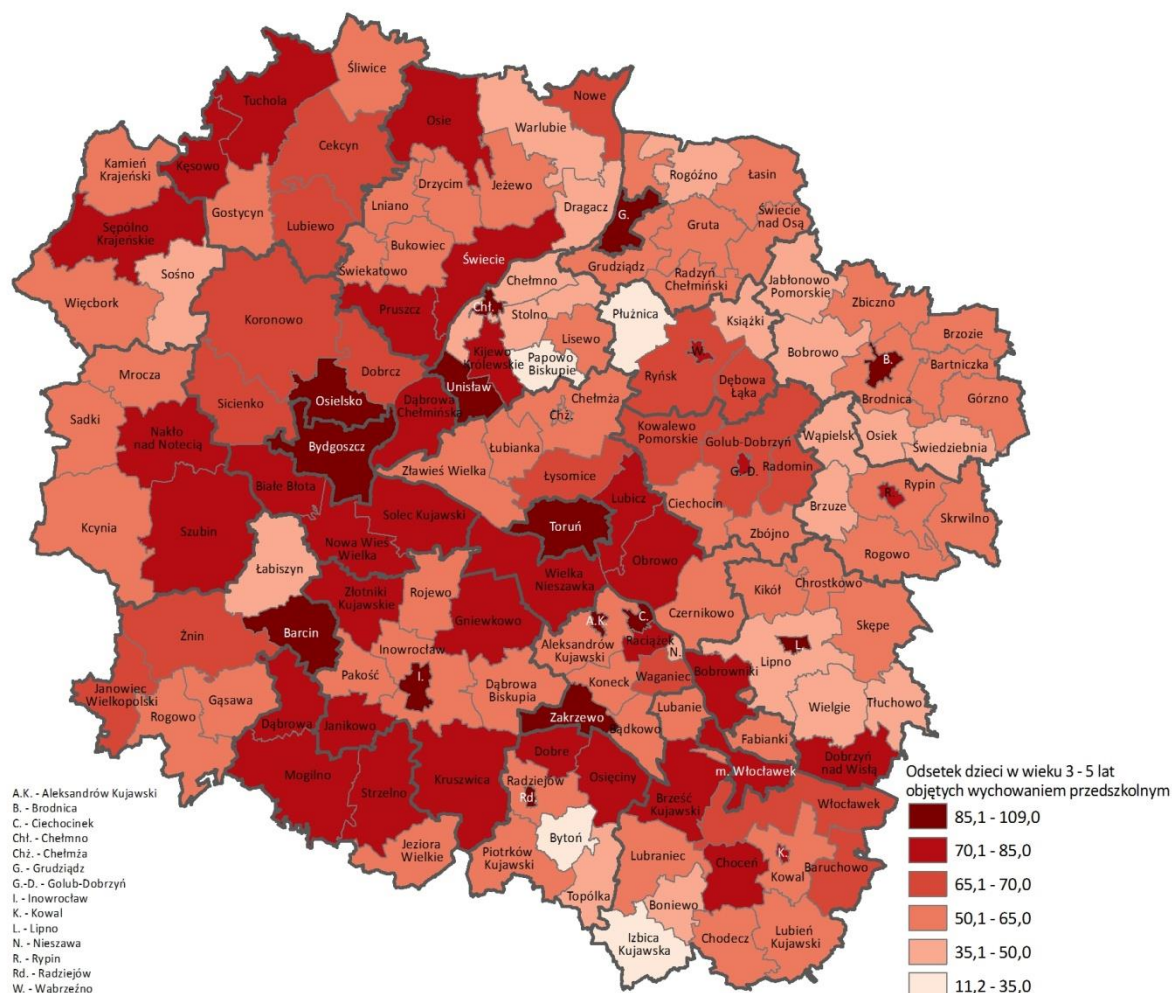
W latach 2015-2017 pozostaje na tym samym poziomie liczba gmin na terenie których realizowane jest wychowanie przedszkolne (130 gmin zarówno w 2015 r. jak i 2017 r.), rośnie natomiast liczba miejsc w placówkach tego typu (przedszkolach, zespołach wychowania przedszkolnego, punktach przedszkolnych oraz oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych). W skali województwa liczba ta wzrosła o 6 512 miejsc (o 12,9%). Najwyższy, bezwzględny wzrost liczby miejsc, zanotowano w Toruniu (o 985 miejsc), Bydgoszczy (o 865 miejsc), Włocławku (o 466 miejsc) i Grudziądzu (o 408 miejsc). Największy procentowy przyrost liczby miejsc charakteryzował gminy wiejskie: Wielką Nieszawkę (o 200%), Rypin (o 175%), Baruchowo (o 108,3%) oraz Ryńsk i Świecie nad Osą (o 100%). W 2 gminach, w których do tej pory nie występowały tego typu placówki (Papowo Biskupie i Wąpielsk) powstały łącznie 62 miejsca wychowania przedszkolnego. Największy bezwzględny spadek liczby miejsc zanotowano w gminach: Szubin (-55 miejsc), Brzuze (-50 miejsc – wszystkie w gminie), Zbójno (-48 miejsc), Koronowo (-40 miejsc), Chocień (-31 miejsc) i Cekcyn (-25 miejsc). Największy procentowy ubytek dotyczył gmin, w których zlikwidowano wszystkie tego typu miejsca (-100% – gminy Brzozie i Brzuze). Duży spadek odnotowały także gminy: Zbójno (-49,0%), Rojewo (-21,9%), Cekcyn i Łubianka (-20,0%).

3.8. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (obowiązkowy)

W 2017 r. odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie kujawsko-pomorskim wynosił 76,0%. Najwyższy odsetek dotyczył Gminy Unisław (109,0%). Wysokie wartości notowały także gminy znajdujące się w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast regionu (Osielsko – 102,9%), miasta do których przywożone są dzieci z przyległych gmin wiejskich (Radziejów – 99,2%, Brodnica – 96,8%, Chełmno – 93,2%, Lipno – 93,0%), jak i same największe miasta województwa (Toruń – 94,8% i Bydgoszcz – 91,1%). Najmniejszy udział dzieci objętych tego typem usług zanotowano w gminach wiejskich: Bytów (11,2%), Płużnica (19,5%), Papowo Biskupie (30,7%) oraz w gminie miejsko-wiejskiej Izbica Kujawska (31,2%).

W okresie ostatnich trzech lat (2015-2017) wartość wskaźnika dla województwa zmniejszyła się o 1,6 p. proc. Zmiana wartości w gminach charakteryzowała się większą dynamiką: od wzrostu o 22,3 p. proc. w gminie Unisław, 14,8 p. proc. w gminie Wąpielsk i 12,3 p. proc. w gminie Jeżewo, do spadku wartości o 49,7 p. proc. w gminie Płużnica, -36,9 p. proc. w gminie Bytów i -23,1 p. proc. w gminie Papowo Biskupie. Ogółem w 54 gminach wartość wskaźnika w tym okresie wzrosła, a w 90 spadła.

Ryc. 48. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 22.10.2018 r.

3.9. Liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi³⁸ (obowiązkowy)

W 2017 r. do szkół podstawowych i gimnazjalnych (w tym specjalnych) uczęszczało ogółem 9 464 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, przy czym dzieci i młodzież kształcące się w szkołach specjalnych stanowiły 29,7% wszystkich tego typu uczniów województwie.

Najwięcej osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczało do szkół podstawowych i gimnazjalnych (w tym specjalnych) w Bydgoszczy (1 378 os.), Toruniu (831 os.) oraz w powiatach inowrocławskim (645 os.) i świeckim (615 os.). Najmniej natomiast kształciło się w placówkach na terenie powiatów: rypińskiego (152 os.), wąbrzeskiego (164 os.) i grudziądzkiego (166 os.).

W porównaniu do roku 2015, w 2017 r. liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych i gimnazjalnych (bez specjalnych) wzrosła o 399 osób (o 6,4%), natomiast w szkołach specjalnych spadła o 236 osób (-7,7%). Ogółem w okresie 2015-2017 liczba uczniów w tej kategorii uległa zwiększeniu w regionie o 163 osoby (o 1,8%).

W 2016 r.³⁹ do szkół ponadgimnazjalnych⁴⁰ w województwie uczęszczało 2 967 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Młodzież kształcąca się w szkołach specjalnych stanowiła 62,0% (1 841 osób) w tej grupie uczniów.

Wśród powiatów, najwięcej uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi uczęszczało do szkół na terenie 4 miast na prawach powiatu: Bydgoszczy (601 os.), Torunia (333 os.), Grudziądz (261 os.) i Włocławka (248 os.). Najmniejsza ich liczba występowała natomiast w powiatach: grudziądzkim (2 os.), włocławskim (41 os.) i wąbrzeskim (48 os.). W pozostałych powiatach liczebność tej grupy uczniów wahała się między 50 a 187 osób.

W okresie 2014-2016 liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ponadgimnazjalnych (bez specjalnych) wzrosła o 246 osób (o 28,0%), a w szkołach specjalnych spadła o 289 osób (-13,6%). Ogółem, w porównaniu do roku 2014, w 2016 r. liczba uczniów w tej kategorii nieznacznie zmniejszyła się w regionie (-43 os., tj. -1,4%).

3.10. Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi⁴¹ w szkołach/placówkach oświatowych realizujących kształcenie ogólne i zawodowe (obowiązkowy)

Odsetek uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych i gimnazjalnych (bez specjalnych) w 2017 r. wahał się w powiatach od 2,1 do 7,0%, przy wartości dla województwa na poziomie 3,7%. Najniższy odsetek notowany był w powiatach rypińskim (2,1%) i aleksandrowskim (2,3%), najwyższy natomiast dotyczył powiatów: radziejowskiego (7,0%), tucholskiego (6,1%)

³⁸ Do grupy osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zaliczono: uczniów szkół specjalnych oraz uczniów szkół (bez specjalnych): w oddziałach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych; uczniów niepełnosprawnych nauczanych indywidualnie oraz uczniów w klasach terapeutycznych i wyrównawczych.

³⁹ Brak danych dla roku 2017 w BDL GUS w zakresie szkół ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej (bez szkół specjalnych).

⁴⁰ Do szkół ponadgimnazjalnych zaliczono: zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży (ze specjalnymi), szkoły specjalne przysposabiające do pracy zawodowej, licea ogólnokształcące dla młodzieży (ze specjalnymi), technika wraz z technikami uzupełniającymi i liceami profilowanymi dla młodzieży (ze specjalnymi) oraz ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe.

⁴¹ Do grupy osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zaliczono uczniów szkół (bez specjalnych): w oddziałach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych; uczniów niepełnosprawnych nauczanych indywidualnie oraz uczniów w klasach terapeutycznych i wyrównawczych.

i włocławskiego (6,0%). Wartość wskaźnika w największych miastach regionu (w Bydgoszczy i Toruniu) kształtowała się poniżej wartości dla województwa i wynosiła odpowiednio 3,1% i 3,0%.

W okresie 2015-2017 w regionie nastąpił niewielki wzrost udziału uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych i gimnazjalnych (bez szkół specjalnych) o 0,5 p. proc. W odniesieniu do powiatów nastąpiły nieznaczne zmiany wartości wskaźnika (od -0,4 p. proc. w powiecie aleksandrowskim do 2,3 p. proc. w powiecie radziejowskim). W trzech powiatach (aleksandrowskim, bydgoskim i golubsko-dobrzyńskim) nastąpił spadek odsetka tego typu uczniów, w powiecie brodnickim nie zmienił się, zaś w pozostałych powiatach uległ zwiększeniu.

Udział uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ponadgimnazjalnych⁴² (bez specjalnych) w 2016 r.⁴³ wahał się w powiatach od 1,2 do 6,3%, przy wartości dla województwa na poziomie 1,8%. Najniższy odsetek notowany był w 4 miastach na prawach powiatu oraz w powiecie rypińskim (1,2%). Najwyższy udział cechował powiat bydgoski (6,3%) i sępoleński (4,6%).

W odniesieniu do poszczególnych typów szkół, największy udział uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w województwie odnotowany został w 2016 r. w zasadniczych szkołach zawodowych (3,6%). W liceach ogólnokształcących wyniósł 1,7%, zaś w technikach (wraz ze szkołami ogólnokształcącymi artystycznymi, dającymi uprawnienia zawodowe) 1,2%.

W stosunku do roku 2014, w roku 2016 nastąpił nieznaczny wzrost udziału uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ponadgimnazjalnych (bez szkół specjalnych) w województwie (o 0,5 p. proc.). W odniesieniu do powiatów nastąpiły nieznaczne zmiany wartości wskaźnika (zawierające się w przedziale od -0,6 p. proc. do 4,0 p. proc.). W 3 powiatach (aleksandrowskim, mogileńskim i świeckim) nastąpił nieznaczny spadek odsetka tego typu uczniów, w powiecie brodnickim nie zmienił się, zaś w pozostałych uległ zwiększeniu.

3.11. Liczba szkół gimnazjalnych i podstawowych, w których jest doradca zawodowy (obowiązkowy)

Doradcy zawodowi w szkołach podstawowych i gimnazjalnych mogli być zatrudniani od 1 września 2017 roku, dlatego należy przyjąć, że w poprzednich latach nie było doradców zawodowych w tych szkołach⁴⁴.

Zgodnie z danymi z Systemu Informacji Oświatowej (dalej: SIO) w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. doradcy zawodowi zatrudnieni byli w 273 placówkach⁴⁵. Najwięcej z nich funkcjonowało w Bydgoszczy oraz w powiatach bydgoskim i świeckim stanowiąc 27,5% szkół w tej grupie (łącznie 75 placówek). Najmniej szkół, w których zatrudniano doradców zawodowych, znajdowało się w powiatach: mogileńskim (4 placówki), aleksandrowskim i grudziądzkim (po 5 placówek).

⁴² Do szkół ponadgimnazjalnych zaliczono: zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży (bez specjalnych), licea ogólnokształcące dla młodzieży (bez specjalnych), technika wraz z technikami uzupełniającymi i liceami profilowanymi dla młodzieży (bez specjalnych) oraz ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe.

⁴³ Brak danych dla roku 2017 w BDL GUS w zakresie szkół ponadgimnazjalnych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej (bez szkół specjalnych).

⁴⁴ Zgodnie z informacją przekazaną przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy w dniu 25.06.2018 r.

⁴⁵ Pod uwagę były brane szkoły podstawowe (w tym specjalne), gimnazja, a także zespoły szkół i placówek oświatowych (w tym specjalnych) oraz specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, w skład których wchodziły szkoły podstawowe i/lub gimnazja.

Tab. 21. Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych, w których jest doradca zawodowy (rok szkolny 2017/2018) wg powiatów

Powiat	Liczba placówek w których jest doradca zawodowy				
	ogółem	szkoły podstawowe	gimnazja	zespoły szkół i placówek oświatowych	specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze
aleksandrowski	5	3	-	2	-
brodnicki	11	8	3	-	-
bydgoski	21	20	1	-	-
chełmiński	8	7	-	1	-
golubsko-dobrzyński	8	5	-	3	-
grudziądzki	5	4	-	1	-
inowrocławski	14	12	-	2	-
lipnowski	13	10	1	2	-
mogileński	4	3	-	-	1
nakielski	14	10	-	4	-
radziejowski	6	4	-	1	1
rypiński	9	5	-	4	-
sępoleński	14	13	-	1	-
świecki	22	20	-	1	1
toruński	11	7	-	4	-
tucholski	9	9	-	-	-
wąbrzeski	6	6	-	-	-
włocławski	10	7	1	2	-
żniński	15	11	-	4	-
Bydgoszcz	32	22	-	8	2
Grudziądz	13	11	-	1	1
Toruń	14	14	-	-	-
Włocławek	9	6	-	3	-
kujawsko-pomorskie	273	217	6	44	6

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych SIO przekazanych przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy (stan na 30.09.2017 r.)

3.12. Uczestnictwo osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym – uczących się i doksztalających się (obowiązkowy)

Kształcenie ustawiczne, zdefiniowane w nowej ustawie Prawo oświatowe (art. 4, pkt 30) rozumiane jest jako kształcenie w szkołach dla dorosłych oraz w odniesieniu do osób, które spełniły obowiązek szkolny, uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych. Potencjalnymi zainteresowanymi kształceniem i szkoleniami zawodowymi jest dorosła ludność Polski (powyżej 18. roku życia), jednak europejskim punktem odniesienia dla tego typu kształcenia są osoby w wieku 25-64 lata.

Formy, w jakich prowadzi się kształcenie ustawiczne określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2017 roku⁴⁶, są to:

- kwalifikacyjny kurs zawodowy,
- kurs umiejętności zawodowych,

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r.

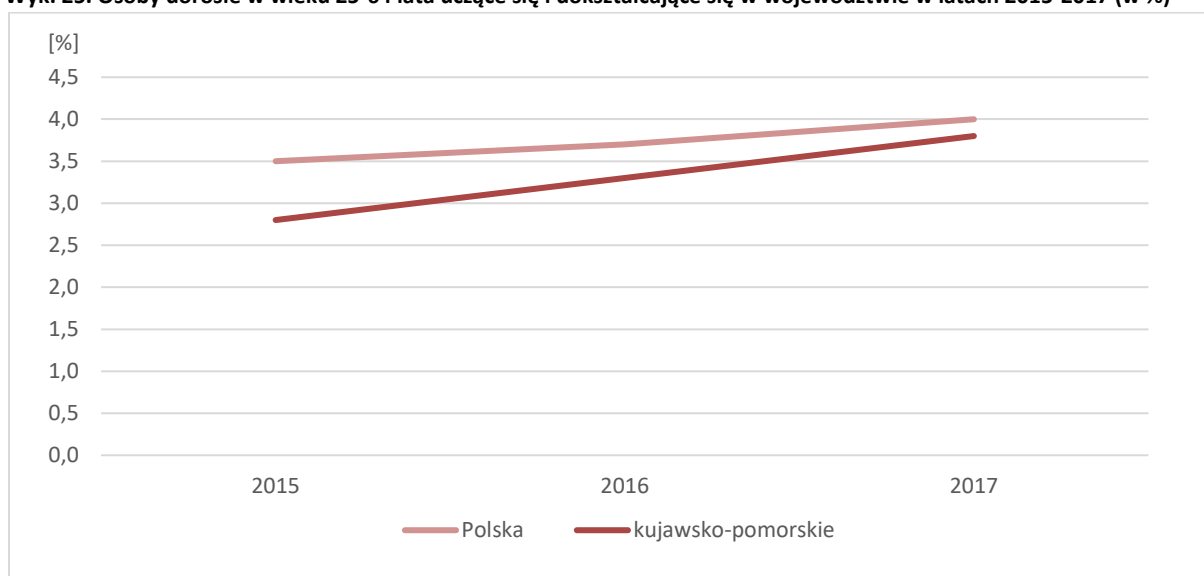
- kurs kompetencji ogólnych,
- turnus dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników,
- kurs, inny niż wymienione w pkt 1–3, umożliwiający uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych.

Dane dotyczące osób w wieku 25-64 lata uczących się i dokształcających się pochodzą z BAEL. Analiza wskaźnika dokonana została na poziomie całego województwa z powodu braku dostępnych danych na poziomie powiatów lub gmin.

Procentowy udział omawianej grupy osób w ludności ogółem w tym samym wieku w 2017 r., wyniósł w województwie kujawsko-pomorskim 3,8%.

Porównując okres 2015-2017 region odnotowuje wzrost liczby osób uczących się i dokształcających się. W stosunku do roku 2015 wartość wskaźnika wzrosła o 1 p. proc. Tempo zmian w województwie jest większe niż dla kraju, co powoduje zmniejszanie się różnicy między nimi (z 0,7 p. proc. w 2015 r. do 0,2 p. proc. w 2017 r.).

Wyk. 25. Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczące się i dokształcające się w województwie w latach 2015-2017 (w %)

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

3.13. Liczba uczniów i szkół podstawowych oraz gimnazjalnych

W 2017 r. w regionie funkcjonowało ogółem 826 szkół podstawowych i gimnazjalnych (łącznie ze specjalnymi, bez szkół dla dorosłych). Najwięcej szkół tego typu znajdowało się w Bydgoszczy (82 placówki), powiecie inowrocławskim (60 placówek) i świeckim (50 placówek), a najmniej w powiatach: wąbrzeskim (14 placówek) i radziejowskim (20 placówek).

W porównaniu do roku 2015, w 2017 r. nastąpił znaczny spadek liczby szkół podstawowych i gimnazjalnych ogółem (o 24%, tj. o 261 placówek). Wynik ten jest skutkiem likwidacji gimnazjów, co z kolei jest konsekwencją zmian w systemie edukacji (likwidacja etapu nauczania na poziomie gimnazjalnym, a tym samym wygaszanie szkół gimnazjalnych). Liczba szkół podstawowych w 18 powiatach wzrosła (od 1 do 6 placówek), w 3 powiatach nie zmieniła się, a tylko w 2 powiatach uległa zmniejszeniu (w grudziądzkim i włocławskim odpowiednio o 1 i 2 placówki).

Tab. 22. Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych w latach 2015-2017 wg powiatów

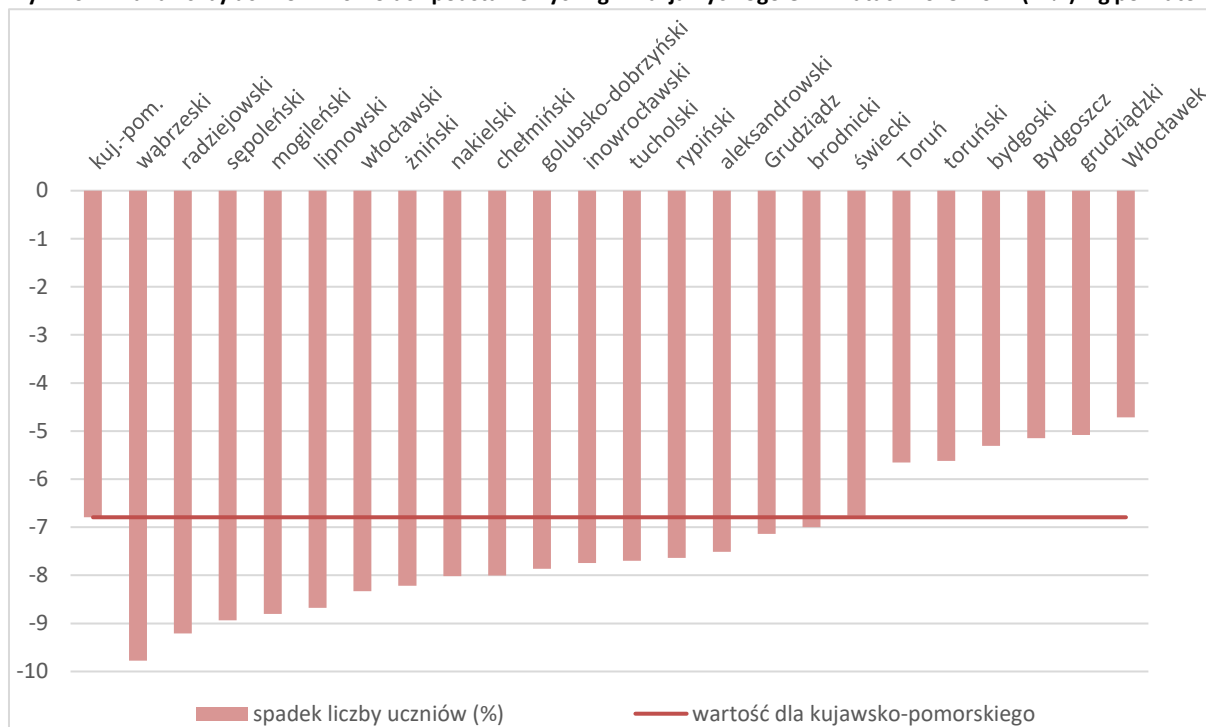
Powiat	Szkolnictwo podstawowe				Szkolnictwo gimnazjalne				Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne razem			
	liczba szkół			zmiana 2015-2017	liczba szkół			zmiana 2015-2017	liczba szkół			zmiana 2015-2017
	2015	2016	2017		2015	2016	2017		2015	2016	2017	
aleksandrowski	23	23	25	2	16	17	4	-12	39	40	29	-10
brodnicki	33	33	34	1	14	14	9	-5	47	47	43	-4
bydgoski	34	34	37	3	23	23	3	-20	57	57	40	-17
chełmiński	23	23	25	2	13	13	2	-11	36	36	27	-9
golubsko-dobrzyński	24	24	25	1	9	9	7	-2	33	33	32	-1
grudziądzki	26	26	25	-1	10	10	2	-8	36	36	27	-9
inowrocławski	51	51	56	5	23	22	4	-19	74	73	60	-14
lipnowski	31	31	31	0	15	15	2	-13	46	46	33	-13
mogileński	23	22	26	3	11	11	5	-6	34	33	31	-3
nakielski	34	34	35	1	23	23	7	-16	57	57	42	-15
radziejowski	16	16	16	0	10	10	4	-6	26	26	20	-6
rypiński	23	24	25	2	8	8	6	-2	31	32	31	0
sępoleński	21	21	22	1	12	12	0	-12	33	33	22	-11
świecki	43	41	46	3	22	21	4	-18	65	62	50	-15
toruński	43	43	44	1	17	17	1	-16	60	60	45	-15
tucholski	25	25	26	1	11	11	2	-9	36	36	28	-8
wąbrzeski	12	12	12	0	8	8	2	-6	20	20	14	-6
włocławski	40	37	38	-2	22	22	6	-16	62	59	44	-18
żniński	28	28	29	1	14	14	4	-10	42	42	33	-9
Bydgoszcz	58	58	64	6	59	59	18	-41	117	117	82	-35
Grudziądz	17	17	21	4	14	14	3	-11	31	31	24	-7
Toruń	38	38	40	2	28	28	4	-24	66	66	44	-22
Włocławek	19	19	23	4	20	20	2	-18	39	39	25	-14
kujawsko-pomorskie	685	680	725	40	402	401	101	-301	1087	1081	826	-261

Źródło: Opracowanie własne WAI E DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 11.12.2018 r.

Liczba uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w 2017 r. wynosiła 182,5 tys. i jest ściśle powiązana z liczbą ludności zamieszkującą dany powiat. Najwięcej osób uczęszczało do placówek w Bydgoszczy (27,3 tys.), Toruniu (17,1 tys.) i w powiecie inowrocławskim (13,3 tys.). Najmniej uczniów liczyły szkoły na terenie powiatów o małej liczbie ludności: wąbrzeskiego (3,1 tys.), radziejowskiego (3,5 tys.) i grudziądzkiego (3,7 tys.).

Porównując rok 2017 do roku 2015 we wszystkich powiatach odnotowano wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych, spowodowany przywróceniem klas siódmych i ósmych w systemie edukacji. Jednocześnie odwrotny trend charakteryzuje wygaszane gimnazja, w których nie są przyjmowane kolejne roczniki. Należy także wskazać na odnotowany spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych ogółem, który jest wynikiem zmiany progu wieku, w którym dziecko powinno rozpocząć naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej (z 6 na 7 lat). Największy spadek dotyczył powiatu wąbrzeskiego (-9,8%) oraz radziejowskiego (-9,2%), najmniejszy zaś miasta Włocławek (-4,7%).

Wyk. 26. Zmiana liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych ogółem w latach 2015-2017 (w %) wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 11.12.2018 r.

3.14. Liczba uczniów i szkół ponadgimnazjalnych

Do szkół ponadgimnazjalnych (łącznie ze specjalnymi) zaliczone zostały: licea ogólnokształcące dla młodzieży, zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży, technika dla młodzieży (w tym technika uzupełniająca i licea profilowane), specjalne szkoły przysposabiające do pracy oraz ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe. Od roku 2017 (roku szkolnego 2017/2018) zalicza się szkoły branżowe zastępujące zasadnicze szkoły zawodowe. We wszystkich powiatach województwa kujawsko-pomorskiego znajdują się tego typu placówki.

Pod względem liczby uczniów szkół ponadgimnazjalnych występowały bardzo duże różnice pomiędzy powiatami o największej, a powiatami o najmniejszej ich liczbie. Jest to w dużej mierze związane z lokalizacją ponadprzeciętnie dużej liczby szkół w największych miastach regionu. Niektóre z tych placówek mają charakter specjalistyczny, wskutek czego przyciągają młodzież z terenu całego województwa. Szkoły w największych miastach regionu cechują się większą różnorodnością profili kształcenia. Ponadto uczęszcza do nich młodzież z gmin podmiejskich. W 2017 r. prawie 35% z 393 szkół ponadgimnazjalnych znajdowało się na terenie największych miast w województwie (w Bydgoszczy 72 szkoły, Toruniu 37 szkół i Włocławku 28 szkół). W porównaniu do roku 2015 w 5 powiatach powstały nowe szkoły (w powiecie toruńskim 3, inowrocławskim 2, a w Grudziądzu, we Włocławku i powiecie nakielskim po jednej szkole). W 8 powiatach nie odnotowano zmian w tym zakresie. W pozostałych 10 nastąpił spadek liczby szkół ponadgimnazjalnych, z czego największy dotyczył Bydgoszczy (-11 szkół). Ogółem w regionie zmniejszyła się liczba szkół ponadgimnazjalnych o 18 placówek.

Największa liczba uczniów szkół ponadgimnazjalnych w 2017 r. uczęszczała do placówek położonych w 3 miastach na prawach powiatu (w Bydgoszczy, Toruniu i Włocławku, stanowiąc 47% wszystkich uczniów), najmniejsza zaś w powiecie grudziądzkim (137 osób). W odniesieniu do roku 2015 wszystkie

powiaty odnotowały spadek liczby osób uczących się w tego typu szkołach, od 0,5% w Bydgoszczy do 21,0% w powiecie bydgoskim.

Tab. 23. Liczba uczniów i szkół ponadgimnazjalnych w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	Szkoły ponadgimnazjalne									
	liczba szkół			zmiana 2015-2017		liczba uczniów			zmiana 2015-2017	
	2015	2016	2017	Jedn.	%	2015	2016	2017	Osoby	%
aleksandrowski	10	10	10	0	0,0	1220	1203	1154	-66	-5,4
brodnicki	11	10	10	-1	-9,1	2872	2803	2720	-152	-5,3
bydgoski	11	11	11	0	0,0	1029	883	813	-216	-21,0
chełmiński	11	11	11	0	0,0	1423	1354	1375	-48	-3,4
golubsko-dobrzyński	9	9	8	-1	-11,1	1018	943	866	-152	-14,9
grudziądzki	3	3	3	0	0,0	162	152	137	-25	-15,4
inowrocławski	27	27	29	2	7,4	5257	4981	4830	-427	-8,1
lipnowski	9	9	7	-2	-22,2	1525	1399	1307	-218	-14,3
mogileński	14	14	14	0	0,0	1983	1960	1863	-120	-6,1
nakielski	25	26	26	1	4,0	2483	2353	2306	-177	-7,1
radziejowski	12	13	11	-1	-8,3	1272	1205	1099	-173	-13,6
rypiński	10	10	8	-2	-20,0	1755	1663	1617	-138	-7,9
sępoleński	9	9	9	0	0,0	1189	1074	973	-216	-18,2
świecki	23	23	21	-2	-8,7	2068	1964	1914	-154	-7,4
toruński	9	10	12	3	33,3	840	807	822	-18	-2,1
tucholski	11	11	10	-1	-9,1	1961	1869	1811	-150	-7,6
wąbrzeski	6	6	6	0	0,0	944	844	797	-147	-15,6
włocławski	15	14	14	-1	-6,7	1262	1147	1125	-137	-10,9
żniński	20	18	16	-4	-20,0	2026	1932	1859	-167	-8,2
Bydgoszcz	83	83	72	-11	-13,3	14472	14503	14363	-109	-0,8
Grudziądz	19	20	20	1	5,3	4630	4595	4540	-90	-1,9
Toruń	37	38	37	0	0,0	9582	9566	9538	-44	-0,5
Włocławek	27	28	28	1	3,7	6515	6275	6078	-437	-6,7
kujawsko-pomorskie	411	413	393	-18	-4,4	67488	65475	63907	-3581	-5,3

Źródło: Opracowanie własne WAI E DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 11.12.2018 r.

3.15. Liczba uczniów i szkół zawodowych (obowiązkowy)

We wszystkich powiatach w regionie w 2017 r. działalność edukacyjną prowadziło łącznie 277 szkół zawodowych⁴⁷ (z 393 szkół ponadgimnazjalnych⁴⁸ ogółem), położonych w większości w dwóch największych ośrodkach miejskich województwa: w Bydgoszczy (45 szkół) i Toruniu (23 szkoły) oraz w powiatach nakielskim (22 szkoły) i inowrocławskim (21 szkół). Dobrą sytuację odnotowano również we Włocławku (18 szkół). Najmniej liczne, pod względem tego rodzaju placówek, były powiaty: grudziądzki (2 szkoły), wąbrzeski (4 szkoły), lipnowski (5 szkół) oraz aleksandrowski i brodnicki (po 6 szkół).

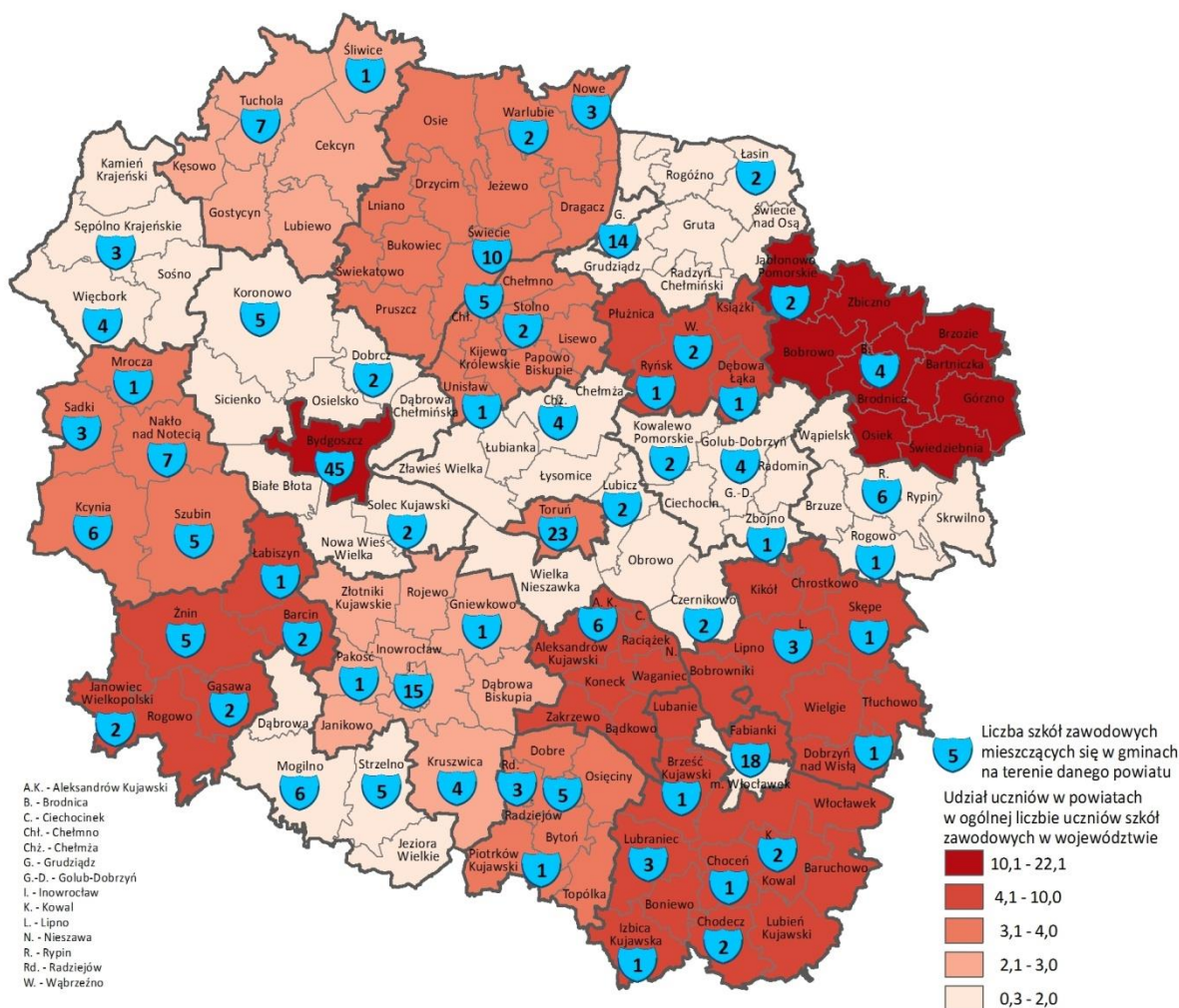
⁴⁷ Do szkół zawodowych (łącznie ze specjalnymi) zaliczono: zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły branżowe I stopnia, szkoły specjalne przysposabiające do pracy zawodowej oraz technika (wraz z ogólnokształcącymi szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe).

⁴⁸ Do szkół ponadgimnazjalnych (łącznie ze specjalnymi) zaliczone zostały: licea ogólnokształcące dla młodzieży, zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży, technika dla młodzieży (w tym technika uzupełniająca i licea profilowane), specjalne szkoły przysposabiające do pracy oraz ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe. Od roku szkolnego 2017/2018 zalicza się szkoły branżowe zastępujące zasadnicze szkoły zawodowe.

W latach 2015-2017, liczba szkół zawodowych w pięciu powiatach wzrosła o 1-3 szkoły (w powiecie toruńskim o 3 szkoły, inowrocławskim o 2 szkoły, a w Toruniu, Włocławku i powiecie nakielskim odpowiednio o 1 szkołę). W 9 powiatach ich liczba nie zmieniła się, a w pozostałych zmniejszyła się łącznie o 20 tego typu placówek (największy spadek, wynoszący -9 szkół, odnotowała Bydgoszcz). W rezultacie liczba szkół ogółem zmniejszyła się w tym okresie w województwie o 12 placówek (-4,2%).

Łączna liczba uczniów szkół zawodowych w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. wynosiła 41 530 osób i od roku 2015 zmniejszyła się o 1 369 uczniów (-3,2%). Największą ich liczbę (w 2017 r.) odnotowano w Bydgoszczy (9 166 uczniów) i Toruniu (4 598 uczniów), najmniejszą zaś w powiecie grudziądzkim (114 uczniów) i wąbrzeskim (564 uczniów), przy średniej dla powiatów i miast na prawach powiatu wynoszącej 1 806 uczniów. Powiatami, w których nastąpił wzrost liczby uczniów szkół zawodowych w okresie 2015-2017, były: powiat toruński (o 129 uczniów), Toruń (o 58 uczniów), powiat brodnicki (o 13 uczniów), Włocławek (o 7 uczniów), Grudziądz (o 4 uczniów) oraz powiaty grudziądzki i rypiński (odpowiednio o 1 ucznia). W pozostałych 16 powiatach regionu odnotowano spadek ich liczby, w szczególności w powiatach inowrocławskim (-246 uczniów) i bydgoskim (-226 uczniów). Największy procentowy ubytek w liczbie uczniów zanotowano natomiast w powiatach: bydgoskim (-27,1%) i sępoleńskim (-17,1%). Wzrost wartości wskaźnika odnotowano w siedmiu wymienionych powyżej powiatach, przy czym w powiecie toruńskim wzrósł on o 24,7%, natomiast w pozostałych pięciu o 0,1-1,3%.

Ryc. 49. Liczba szkół zawodowych i uczniów w szkołach zawodowych w 2017 r. wg gmin

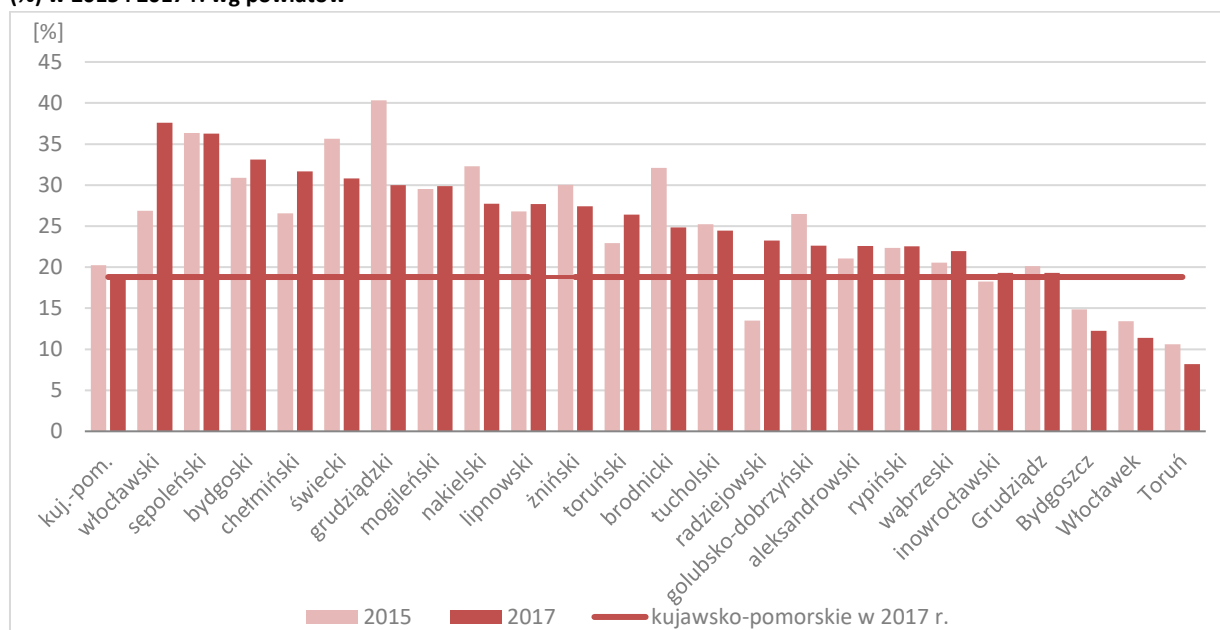

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P, na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 03.12.2018 r.

3.16. Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych

Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych (łącznie ze specjalnymi)⁴⁹ w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (łącznie ze specjalnymi)⁵⁰ w 2017 r. wyniósł w województwie 18,8%. Wśród powiatów najniższe wartości tego wskaźnika występowały w miastach na prawach powiatu: w Toruniu (8,2%), Włocławku (11,4%), Bydgoszczy (12,2%) i Grudziądzu (19,3%). Najwyższy udział charakteryzował powiaty ziemskie: włocławski (37,6%) i sępoleński (36,3%).

Wyk. 27. Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%) w 2015 i 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 11.12.2018 r.

W porównaniu do roku 2015, w 2017 r. w 11 powiatach odnotowano wzrost udziału absolwentów zasadniczych szkół zawodowych od 0,2 do 10,7 p. proc. Największe dodatnie zmiany dotyczyły powiatu włocławskiego (o 10,7 p. proc.) i radziejowskiego (o 9,8 p. proc.). Pozostałe 12 powiatów cechował spadek w udziale tej grupy, przy czym największy zanotowały powiaty: grudziądzki (-10,3 p. proc.) i brodnicki (-7,3 p. proc.). Ogółem w okresie 2015-2017 udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych w województwie zmalał o 1,5 p. proc.

3.17. Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (obowiązkowy)

Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (odsetek absolwentów, który wybiera szkołę branżową I stopnia – dawniej zasadniczą szkołę zawodową/ technikum/ liceum) przeanalizowano na poziomie całego regionu z powodu braku dostępnych danych na poziomie powiatów i gmin.

W województwie kujawsko-pomorskim w roku szkolnym 2016/2017 naukę w ostatniej klasie gimnazjum rozpoczęły 19 502 osoby (stan na 30 września 2016 r.). W kolejnym roku szkolnym (2017/2018) 41,2% z nich rozpoczęło naukę w technikum, 38,5% w liceum, a jedynie 19,0% w branżowej szkole I stopnia (dawniej zasadniczej szkole zawodowej). Corocznie zmniejsza się liczba uczniów, zarówno w szkołach

⁴⁹ Bez specjalnych szkół przysposabiających do pracy.

⁵⁰ Do szkół ponadgimnazjalnych (wraz ze specjalnymi) zaliczono: licea ogólnokształcące dla młodzieży, zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży, technika dla młodzieży (w tym technika uzupełniające i licea profilowane), specjalne szkoły przysposabiające do pracy i ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe.

gimnazjalnych, jak i ponadgimnazjalnych. Ma to bezpośredni związek z sytuacją demograficzną w regionie.

W porównaniu do wcześniejszych roczników (2015/2016 i 2016/2017) nastąpił wzrost liczby uczniów wybierających po szkole gimnazjalnej technikum (o 2,2 p. proc.) oraz liceum (o 0,9 p. proc.). Zmniejszył się natomiast udział osób wybierających zasadniczą szkołę zawodową (branżową I stopnia) o 1,0 p. proc. Warto zwrócić uwagę, że w stosunku do ogólnej liczby uczniów klas III gimnazjów z roku na rok zwiększał się udział osób (średnio o 1 p. proc.), które podjęły naukę w technikum, liceum lub w zasadniczej szkole zawodowej (do 98,7% w roku szkolnym 2017/2018).

Tab. 24. Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (w tym odsetek absolwentów, który wybiera szkołę zawodową (branżową)/ technikum/ liceum) w województwie wg typu szkoły ponadgimnazjalnej

Rok szkolny	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Ogólna Liczba uczniów klas III szkół gimnazjalnych (w roku szkolnym poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole ponadgimnazjalnej - stan na 30.09)	20 733	20 268	19 502

Rok szkolny		2015/2016		2016/2017		2017/2018	
		liczba uczniów	%	liczba uczniów	%	liczba uczniów	%
Wybrany typ szkoły ponadgimnazjalnej	Liceum ogólnokształcące	7 799	37,6	7 625	37,6	7 509	38,5
	Technikum	8 082	39,0	8 119	40,1	8 037	41,2
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	4 143	20,0	4 041	19,9	3 703	19,0
Razem		20 024	96,6	19 785	97,6	19 249	98,7

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych SIO przekazanych przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy – stan na 30.09 danego roku szkolnego

3.18. Odsetek uczniów szkół zawodowych, którzy nie podchodzą do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie/nie kończą szkoły (obowiązkowy)

Odsetek uczniów szkół zawodowych, którzy nie podchodzą do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie/nie kończą szkoły, przeanalizowano na poziomie całego województwa z powodu braku dostępnych danych na poziomie powiatów i gmin.

Spośród prawie 9,5 tys. uczniów ostatnich klas techników i szkół zawodowych w roku szkolnym 2016/2017 niemalże 1,3 tys. z nich nie przystąpiło do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie/nie ukończyło szkoły (13,7% wszystkich uczniów). Stanowili oni jednak znacznie mniejszą grupę w porównaniu do roku szkolnego 2015/2016 (spadek w udziale o 9,1 p. proc.).

Tab. 25. Odsetek uczniów szkół zawodowych, którzy nie podchodzą do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie/nie kończą szkoły w województwie

Rok szkolny	łączna liczba uczniów w ostatnich klasach techników i szkół zawodowych	Liczba uczniów, którzy przystąpili do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie	Liczba uczniów, którzy nie podeszli do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie	Odsetek uczniów, którzy nie przystąpili do egzaminu
2014/2015	10 443	13 625	*	*
2015/2016	9 968	7 691	2 277	22,8%
2016/2017	9 463	8 165	1 298	13,7%

* brak możliwości ustalenia liczby/odsetka uczniów nie podchodzących do egzaminu z danego roku ze względu na brak wyodrębnienia z łącznej liczby osób zdających absolwentów lat poprzednich, którzy także przystąpili do tego egzaminu

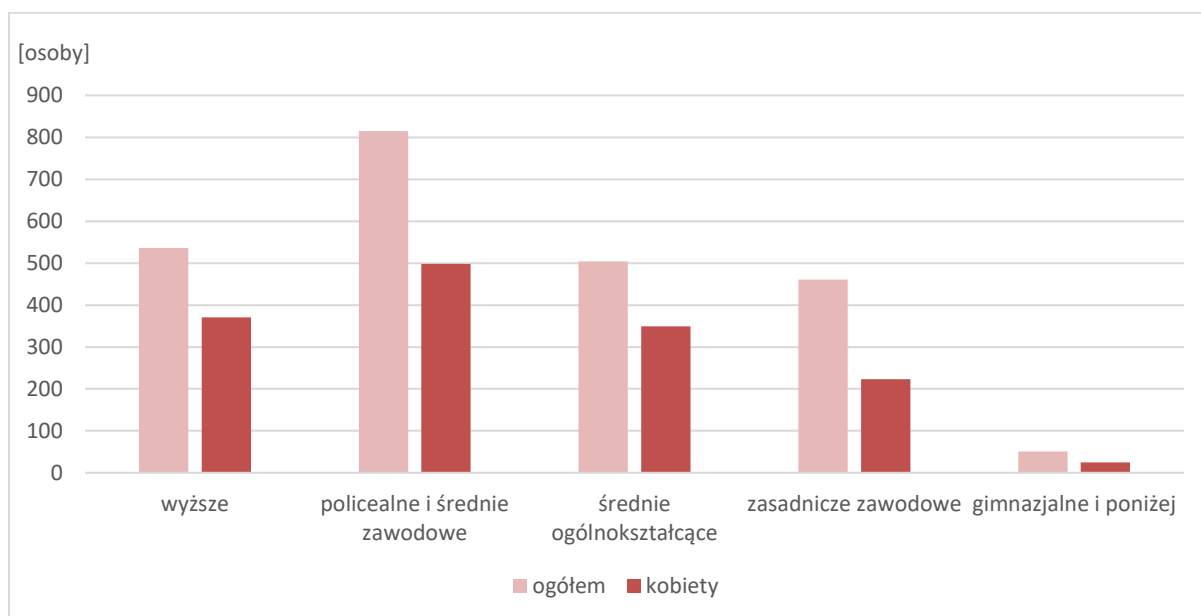
Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych SIO przekazanych przez Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy – stan na 30.09 następnego roku szkolnego

3.19. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki (obowiązkowy)

W województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. było 2 367 osób bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy, przy czym aż 1 466 z nich stanowiły kobiety (61,9%). Ze względu na strukturę wykształcenia najwięcej osób należało do grupy o wykształceniu policealnym i średnim zawodowym (815 os., 34,4%). Z kolei osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 22,6% (536 os.), ze średnim ogólnokształcącym 21,3% (504 os.), a z zasadniczym zawodowym 19,5% (461 os.). Wśród bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki najmniej liczną grupą były osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (51 os., 2,2%).

Rozpatrując poziomy wykształcenia w podziale na płeć ponad 69% osób z wykształceniem wyższym, jak i średnim ogólnokształcącym stanowiły kobiety. Duży ich udział (ponad 61%) odnotowano również wśród osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym. Tylko w przypadku wykształcenia zasadniczego zawodowego oraz gimnazjalnego i niższego kobiety stanowiły odpowiednio 48% i 49%.

Wyk. 28. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w województwie w 2017 r. wg poziomu wykształcenia i płci

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych przekazanych przez WUP w Toruniu – stan na 31.12.2017 r.

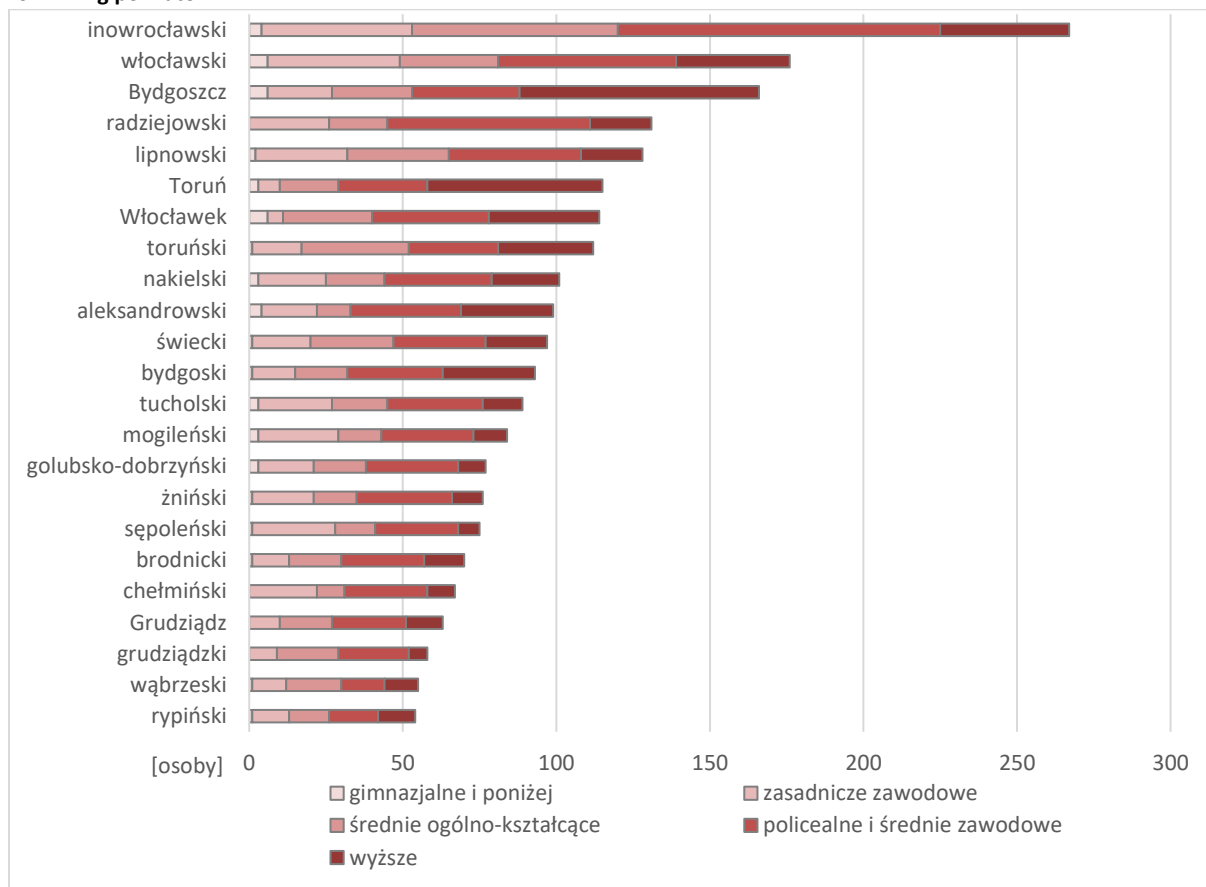
W porównaniu do lat 2015 i 2016 notuje się sukcesywny spadek osób bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki. W porównaniu do roku 2015, w którym odnotowano 4 352 osoby bezrobotne, w roku 2017 nastąpił spadek o 45,6%. Wg poziomu wykształcenia w omawianej grupie bezrobotnych w poszczególnych latach zachowane były zbliżone proporcje do występujących w 2017 r.

W powiatach województwa kujawsko-pomorskiego liczba osób bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki w 2017 r. wahała się od 54 do 267 osób. Najwyższy udział, a więc największą liczbę osób bezrobotnych wśród wszystkich powiatów w omawianej grupie, odnotowały powiaty: inowrocławski (267 os., 11,3%), włocławski (176 os., 7,4%) i miasto Bydgoszcz (166 os., 7,0%). Najmniej bezrobotnych pozostających bez pracy w okresie 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki występowało w powiatach: rypińskim (54 os., 2,3%), wąbrzeskim (55 os., 2,3%), grudziądzkim (58 os., 2,5%),

w mieście Grudziądzu (63 os., 2,7%) i w powiecie chełmińskim (67 os., 2,8%). W pozostałych powiatach udział takich osób wahał się pomiędzy 3,0 a 5,5%.

W odniesieniu do struktury wykształcenia, wśród bezrobotnych w okresie 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki, powiaty charakteryzował wysoki udział osób posiadających wykształcenie policealne i średnie zawodowe. Wyjątek stanowią miasta Bydgoszcz i Toruń, w których notowany jest największy udział osób z wykształceniem wyższym oraz powiaty toruński i wąbrzeski, gdzie najliczniejszą grupę w tej kategorii stanowią osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym.

Wyk. 29. Osoby bezrobotne w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki w podziale na poziom wykształcenia w 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych przekazanych przez WUP w Toruniu – stan na 31.12.2017 r.

W porównaniu do roku 2015, w 2017 r. liczba osób bezrobotnych w omawianej grupie zmniejszyła się we wszystkich powiatach, przy czym największy spadek bezwzględnej wartości odnotował powiat inowrocławski (-234 os.), toruński (-157 os.), świecki (-141 os.) oraz lipnowski (-138 os.), najmniejszy zaś powiat aleksandrowski (-3 os.) oraz bydgoski (-7 os.).

Nieco inaczej przedstawia się sytuacja w ujęciu procentowym. Największe zmiany odnotowały powiaty: brodnicki (-62,4%), świecki (-59,2%), toruński (-58,4%) i żniński (-57,3%). Najmniejsze, podobnie jak w przypadku wartości bezwzględnej, dotyczyły powiatów: aleksandrowskiego (-2,9%) i bydgoskiego (-7,0%). Małą zmianą charakteryzował się także powiat radziejowski (o 17,6%) i Bydgoszcz (o 17,8%). Pozostałe powiaty notowały zmianę procentową wielkości 36,8-55,9%.

Tab. 26. Osoby bezrobotne w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki w latach 2015-2017 (stan w końcu roku) wg powiatów

Powiat	2015	2016	2017					
	ogółem	ogółem	ogółem	poziom wykształcenia				
				gimnazjalne i poniżej	zasadnicze zawodowe	średnie ogólno- kształcące	policealne i średnie zawodowe	wyższe
aleksandrowski	102	133	99	4	18	11	36	30
brodnicki	186	152	70	1	12	17	27	13
bydgoski	100	104	93	1	14	17	31	30
chełmiński	106	99	67	0	22	9	27	9
golubsko-dobrzyński	162	110	77	3	18	17	30	9
grudziądzki	108	79	58	0	9	20	23	6
inowrocławski	501	386	267	4	49	67	105	42
lipnowski	266	280	128	2	30	33	43	20
mogileński	145	115	84	3	26	14	30	11
nakielski	229	140	101	3	22	19	35	22
radziejowski	159	149	131	0	26	19	66	20
rypiński	118	88	54	1	12	13	16	12
sępoleński	136	99	75	1	27	13	27	7
świecki	238	150	97	1	19	27	30	20
toruński	269	183	112	1	16	35	29	31
tucholski	176	120	89	3	24	18	31	13
wąbrzeski	100	91	55	1	11	18	14	11
włocławski	293	254	176	6	43	32	58	37
żniński	178	144	76	1	20	14	31	10
Bydgoszcz	202	180	166	6	21	26	35	78
Grudziądz	127	110	63	0	10	17	24	12
Toruń	229	190	115	3	7	19	29	57
Włocławek	222	169	114	6	5	29	38	36
kujawsko-pomorskie	4352	3525	2367	51	461	504	815	536

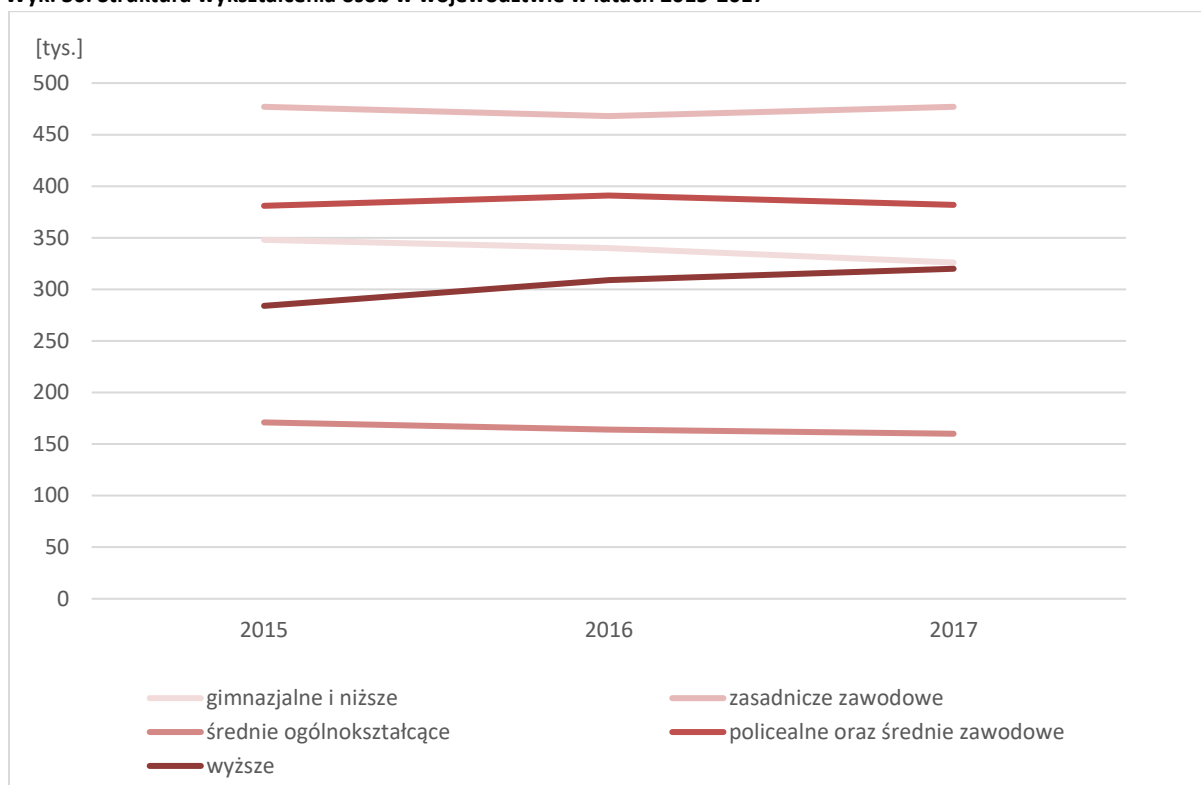
Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych przekazanych przez WUP w Toruniu – stan na 31.12.2017 r.

3.20. Struktura wykształcenia ludności

Strukturę wykształcenia ludności (w wieku 15 lat i więcej) przeanalizowano na poziomie całego województwa, na podstawie BAEL, z powodu braku dostępnych danych na poziomie powiatów lub gmin.

Region w 2017 r. zamieszkiwało 326 tys. osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, 477 tys. osób z zasadniczym zawodowym, 160 tys. osób ze średnim ogólnokształcącym, 382 tys. osób z policealnym i średnim zawodowym oraz 320 tys. osób z wyższym. W latach 2015-2017 sukcesywnie wzrastała liczba mieszkańców z wykształceniem wyższym, a malała w grupie z wykształceniem gimnazjalnym podstawowym i niższym oraz średnim ogólnokształcącym.

Wyk. 30. Struktura wykształcenia osób w województwie w latach 2015-2017

Źródło: Opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

W grupie wiekowej 15-64 lata, w stosunku do ogólnej liczby ludności w tym wieku w 2017 r., 15,5% osób posiadało wykształcenie gimnazjalne i niższe. W stosunku do wartości dla kraju udział ten jest wyższy o 1,6 p. proc. Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiadało 29,2% ludności w tym wieku, o 4,2 p. proc. więcej w stosunku do średniej dla Polski. Udział osób w wieku 15-64 lata z wykształceniem średnim ogólnokształcącym wyniósł 10,1%, z policealnym i średnim zawodowym 23,3%, a z wyższym 21,8%. Ostatnie 3 wymienione poziomy wykształcenia cechuje wartość niższa niż dla kraju, przy czym największa różnica dotyczy osób z wykształceniem wyższym, gdzie udział dla województwa jest niższy o 4,5 p. proc. w odniesieniu do wartości dla Polski.

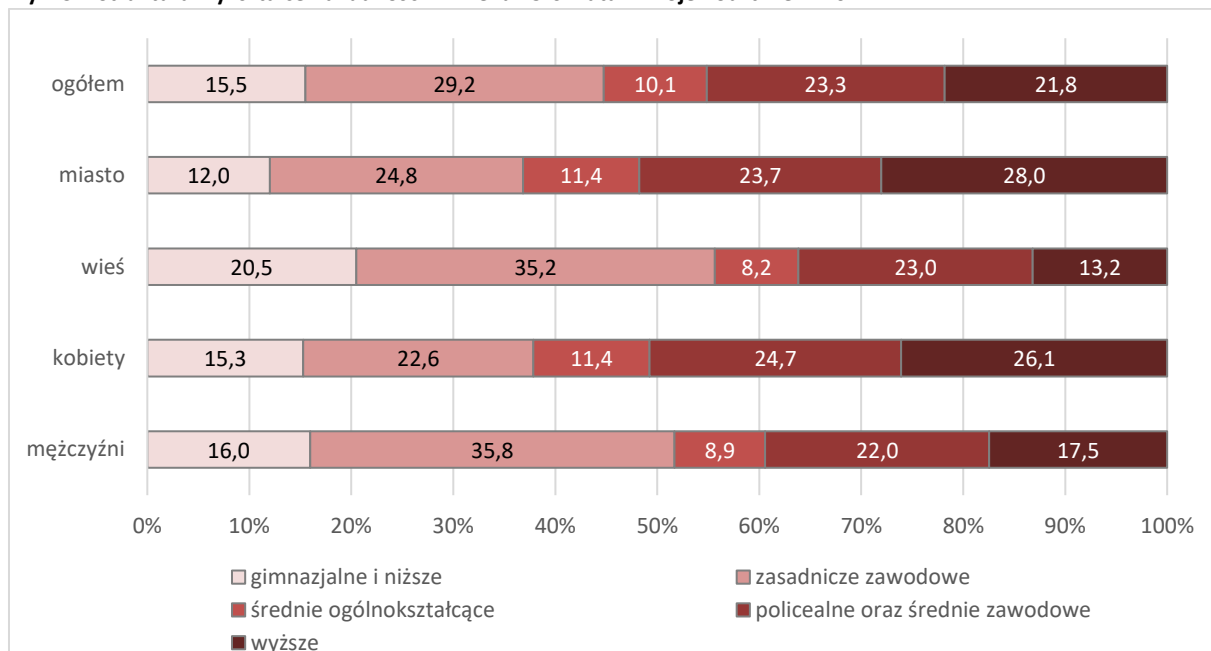
W stosunku do roku 2015, w 2017 r. w regionie zauważalny był spadek udziału osób w odniesieniu do wszystkich poziomów wykształcenia za wyjątkiem wyższego, gdzie odnotowywany był sukcesywny wzrost (z 18,8% w 2015 r. do 21,8% w 2017 r.).

Wśród mężczyzn w wieku 15-64 lata największy udział charakteryzował grupę z wykształceniem zasadniczym zawodowym (35,8%). Na drugim miejscu uplasowali się mężczyźni z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (22,0%). Zbliżony udział odnotowała grupa z wykształceniem wyższym (17,5%) oraz gimnazjalnym i niższym (16,0%). Najniższa wartość udziału dotyczyła mężczyzn z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (8,9%). W przypadku kobiet w wieku 15-64 lata największy udział odnotowała grupa z wykształceniem wyższym (26,1%), niewiele niższy z policealnym i średnim zawodowym (24,7%) oraz zasadniczym zawodowym (22,6%). Najniższy udział charakteryzował kobiety z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (11,4%) oraz gimnazjalnym i niższym (15,3%).

Dominującymi poziomami wykształcenia w 2017 r., wśród mieszkańców miast w wieku 15-64 lata w stosunku do ogólnej liczby ludności w tym wieku, były: wykształcenie wyższe (28,0%), zasadnicze zawodowe (24,8%) oraz policealne i średnie zawodowe (23,7%). Najniższy udział notowały osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (11,4%) oraz gimnazjalnym i niższym (12,0%). Na wsi

struktura wykształcenia przedstawia się odmiennie. Najwyższy udział odnotowały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (35,2%), policealnym i średnim zawodowym (23,0%) oraz gimnazjalnym i niższym (20,5%). Najniższy odsetek stanowili mieszkańcy z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (8,2%) i wyższym (13,2%).

Wyk. 31. Struktura wykształcenia ludności w wieku 15-64 lata w województwie w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne WAIe DRR UMWK-P na podstawie danych z BDL GUS pobranych w dniu 31.07.2018 r.

3.21. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej:

Jednym z nadal aktualnych wyzwań polityki regionalnej jest wsparcie rodziców i opiekunów prawnych najmłodszych dzieci w zakresie godzenia życia zawodowego i prywatnego, w tym poprzez zapewnianie coraz bardziej elastycznych form opieki. W ostatnich latach odnotowano w regionie niewielki wzrost liczby dzieci w wieku do lat 3 (wobec wcześniejszego znacznego spadku). Kujawsko-pomorskie charakteryzuje się przy tym znacznym zróżnicowaniem przestrzennym liczby dzieci w tym wieku w poszczególnych gminach, co związane jest m.in. z rozmieszczeniem samej ludności (duże ośrodki miejskie oraz gminy podmiejskie Bydgoszczy i Torunia). Pomimo obserwowanego w ostatnich latach wzrostu liczby miejsc opieki nad dziećmi do 3 lat, głównie za sprawą finansowania ich tworzenia ze środków EFS w ramach RPO WK-P 2014-2020, ich dostępność jest nadal bardzo ograniczona w regionie. Większość miejsc zlokalizowana była w największych miastach województwa (ok. 71%). Na 144 gminy tylko w 31 z nich funkcjonowały miejsca opieki dla dzieci najmłodszych (do 3 lat – opieka żłobkowa). Liczba dostępnych miejsc jest zdecydowanie niższa od potencjalnego zapotrzebowania na tego rodzaju usługi. Współczynnik „użłobkowania” jest nadal na niskim poziomie (65,4 osoby na 1 tys. dzieci w wieku do 3 lat). Także liczba niań (zgłoszonych przez płatników z terenu powiatów województwa kujawsko-pomorskiego do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy uaktywniającej), pomimo ostatniego wzrostu, jest nadal bardzo niska (mniej niż 600 osób).

Należy również zauważyć, że zgodnie z analizą w końcu 2017 r., w województwie kujawsko-pomorskim było zarejestrowanych 17 350 kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. Stanowiły one 21,3% ogółu bezrobotnych, w tym aż 35,5% bezrobotnych kobiet w województwie. Oznacza to występowanie poważnego problemu z tą grupą docelową i potrzebę dalszego wsparcia prozatrudnieniowego tej grupy osób. Zgodnie z analizą należy również zwrócić uwagę na czas poszukiwania pracy w województwie w 2017 r., który wynosił 10,9 miesiąca. Jest to ważna informacja dla planowania wsparcia aktywizacyjnego.

Skala zmian w dostępie do wychowania przedszkolnego wykazuje największe pozytywne zmiany w zakresie poprawy dostępności, jak i jakości usług. Niemniej jednak, w dalszym ciągu istnieją znaczące, niezaspokojone potrzeby, które w kolejnych latach mogą generować duże zmiany wskaźników dostępności do usług związanych z wychowaniem przedszkolnym. Biorąc pod uwagę powyższe, jak również z uwagi na niewielki spadek odsetka dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w regionie w ciągu ostatnich trzech lat (-1,6 p. proc. w 2017 r. w stosunku do roku 2015), a także przewidywany wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym w najbliższych latach, jak również rosnącą w ostatnich latach liczbę dzieci w wieku do 3 lat, które w najbliższej przyszłości zasilą szeregi ośrodków wychowania przedszkolnego, konieczne jest kontynuowanie działań na rzecz rozwoju bazy edukacji przedszkolnej oraz działań związanych z upowszechnieniem edukacji przedszkolnej.

Realizowany w regionie system kształcenia w dalszym ciągu wymaga wsparcia na wielu płaszczyznach. Niewystarczający poziom umiejętności uniwersalnych i kompetencji kluczowych, charakteryzujący uczniów szkół kształcenia ogólnego i zawodowego, powoduje problemy w odnalezieniu się na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy. Ponadto, z uwagi na zmieniające się zapotrzebowanie na umiejętności, a także biorąc pod uwagę zaostrzającą się, globalną konkurencję o talenty, konieczne jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju podstawowych umiejętności, które będą adekwatne do wciąż zmieniającego się rynku pracy.

Względnie stała liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na przestrzeni ostatnich lat (9 464 uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych wraz ze specjalnymi w 2017 r., 2 967 uczniów szkół ponadgimnazjalnych wraz ze specjalnymi w 2016 r.) oraz nieznaczny wzrost ich odsetka w szkołach/placówkach oświatowych realizujących kształcenie ogólne i zawodowe (bez specjalnych) powoduje, iż w dalszym ciągu konieczne jest wspieranie tej grupy uczniów, zarówno w szkołach prowadzących kształcenie ogólne, jak również w szkołach kształcenia zawodowego.

Niewystarczająca liczba doradców zawodowych dostępnych w szkołach podstawowych oraz gimnazjalnych, a także ogromne zapotrzebowanie na działania związane z doradztwem edukacyjno-zawodowym w szkołach prowadzących kształcenie ogólne powoduje, iż konieczne jest podejmowanie działań związanych z rozwojem doradztwa edukacyjno-zawodowego w tychże szkołach.

W wyniku analizy liczby osób bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od zakończenia nauki należy zauważyć, że udział osób należących do grupy o wykształceniu zasadniczym zawodowym jest najniższy (19,5%). Oznacza to, że rynek pracy wchłania osoby z tym wykształceniem w największym stopniu. Ponadto analiza wskazuje, iż z w ciągu ostatnich lat liczba uczniów szkół zawodowych uległa zmniejszeniu (-3,2% w 2017 r., w porównaniu do roku 2015). Z tego względu zasadnym jest finansowanie działań wspierających kształcenie zawodowe w szkołach branżowych I i II stopnia. Ważne jest ciągłe inwestowanie w kształcenie zawodowe, w tym w rozwój kwalifikacji kadry nauczycielskiej. Ponadto można wyciągnąć wniosek, iż osoby, które pozostały w szeregach osób bezrobotnych pomimo wykształcenia zawodowego to w części osoby, które ukończyły szkoły w zawodach nadwyżkowych lub nieodpowiadających na zapotrzebowanie rynku pracy. Dlatego też ważne jest, aby ograniczyć kształcenie w zawodach nieprzydatnych na lokalnym rynku pracy poprzez ciągłą współpracę z pracodawcami, ich organizacjami lub innymi podmiotami związanymi z rynkiem pracy. Zauważalna jest również negatywna tendencja niewielkiego zainteresowania nauką

w branżowej szkole I stopnia (19,0%). Oznacza to konieczność wprowadzenia metod motywujących uczniów do nauki w zawodach deficytowych i uświadamiających, jakie są oczekiwania rynku i dzięki temu jakie perspektywy rozwoju zawodowego daje im nauka w danych zawodach. Narzędziami, które mogą pomóc w dotarciu do młodych osób jest wskazanie im konkretnych kwalifikacji jakie uzyskają dzięki nauce w danej szkole i co dzięki tej kwalifikacji mogą zyskać, w jakich zawodach, czy zakładach pracować.

W ostatnich latach zanotowano w województwie kujawsko-pomorskim wzrost liczby osób dorosłych uczestniczących w kształceniu ustawicznym (rozumianych jako osoby w wieku 25-64 lata uczące i doksztalające się). Procentowy udział osób w wieku 25-64 lata, którzy uczestniczyli w kształceniu ustawicznym, w ludności ogółem rośnie w większym tempie niż ma to miejsce dla kraju. W 2017 r. w regionie wynosił 3,8%. Niemniej jednak uczestnictwo osób dorosłych w kształceniu ustawicznym pozostaje w dalszym ciągu na bardzo niskim poziomie, znacząco odbiegającym od średniej europejskiej (10,8% w 2016 r.). Z tego względu konieczne jest finansowanie działań związanych z nabywaniem/podnoszeniem umiejętności, kompetencji i kwalifikacji osób dorosłych.

Rekomendacje wynikające z wniosków:

Ze względu na niski poziom żłobkowania oraz znaczne zróżnicowanie przestrzenne w dostępności do usług edukacyjno-opiekuńczych dla dzieci do lat 3 w województwie rekomenduje się kontynuowanie działań mających na celu zwiększenie dostępu do wszystkich form opieki nad dziećmi do lat 3 przewidzianych ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, szczególnie na obszarach o niskim odsetku dzieci objętych opieką żłobkową. Odnosząc się do liczby kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka i zasilają rejestry osób bezrobotnych istotne jest objęcie tych kobiet wsparciem w postaci zapewnienia miejsca opieki nad dzieckiem/dziećmi do lat 3 oraz działaniami aktywizacyjnymi i/lub szkoleniowymi, wspomagającymi proces powrotu na rynek pracy, mając na uwadze czas poszukiwania pracy. Należy zauważyć, że celem głównym podejmowanych działań powinno być zwiększenie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do lat 3.

Ze względu na wciąż niezaspokojone potrzeby w zakresie wychowania przedszkolnego, niewielki wzrost odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w województwie kujawsko-pomorskim, a także przewidywany wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym, rekomenduje się kontynuowanie wsparcia związanego z rozwojem bazy edukacji przedszkolnej oraz upowszechnieniem edukacji przedszkolnej w regionie. Ponadto zaleca się, aby gminy, w których istnieje wystarczająca liczba miejsc wychowania przedszkolnego (zaspokajająca aktualne potrzeby w tym zakresie), miały możliwość realizacji projektów polegających na inwestycjach w istniejące miejsca wychowania przedszkolnego, polegające na remoncie/doposażeniu tychże miejsc, w celu zapewnienia jak najwyższej jakości prowadzonych zajęć edukacyjnych.

Z uwagi na niewystarczający poziom umiejętności uniwersalnych i kompetencji kluczowych, charakteryzujący uczniów szkół kształcenia ogólnego i zawodowego, rekomenduje się podejmowanie działań związanych z rozwojem u uczniów umiejętności uniwersalnych i kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy. Wśród kompetencji szczególnie pożądanych u współczesnych pracowników często wymienia się: elastyczność działania, kreatywność, dobrą komunikację, umiejętność pracy zespołowej, posługiwanie się nowoczesną technologią informacyjną, umiejętność selekcjonowania i przetwarzania informacji⁵¹, dlatego tak ważne jest kreowanie tych postaw w planowanych formach wsparcia w projektach.

⁵¹ Przygotowanie absolwentów szkół do kariery zawodowej, Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica. 210. 2007, Urszula Feliniak.

Ze względu na stałą wartość odsetka uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, przy jednoczesnym wzroście liczby tychże uczniów, rekomenduje się wspieranie tej grupy osób, zarówno w szkołach prowadzących kształcenie ogólne, jak również kształcenie zawodowe. Należy mieć na uwadze fakt, iż wsparcie powinno dotyczyć uczniów w zakresie stwierdzonych deficytów, w celu ich wyrównywania, jak również uczniów szczególnie uzdolnionych w celu dalszego rozwoju ich umiejętności.

Z uwagi na niewystarczającą liczbę doradców zawodowych, dostępnych w szkołach gimnazjalnych oraz podstawowych, a także ogromne zapotrzebowanie na działania związane z doradztwem edukacyjno-zawodowym w szkołach prowadzących kształcenie ogólne, których uczniowie mają większe problemy z odnalezieniem się na rynku pracy niż uczniowie szkół prowadzących kształcenie zawodowe, rekomenduje się finansowanie działań związanych z szeroko pojętym doradztwem edukacyjno-zawodowym przede wszystkim w szkołach podstawowych. Odpowiednio dobrane wsparcie pozwoli poznać potrzeby uczniów, a także ukierunkować wsparcie w celu lepszego dopasowania umiejętności uczniów do potrzeb rynku pracy. Ważnym celem doradztwa edukacyjno-zawodowego powinno być również kształcenie umiejętności uczenia się, aby przygotować uczniów do odnalezienia się na dynamicznym rynku pracy. W celu ułatwienia absolwentom rozpoczęcia kariery zawodowej szkoły powinny przekazywać również wiedzę na temat funkcjonowania rynku pracy i metod poszukiwania pracy na każdym etapie nauki, aby wskazać uczniom prognozy popytu na pracę. Dlatego placówki oświatowe powinny pomagać swoim uczniom w planowaniu własnej kariery, a także dostarczać informacji na temat możliwości rozwoju zawodowego w wybranym przez nich kierunku kształcenia, możliwościach przekwalifikowania się i kształcenia ustawicznego. Usługa doradcy zawodowego powinna być dostosowana do potrzeb rynku pracy (dzięki dostępnym informacjom z monitorowania zawodów nadwyżkowych i deficytowych, prognoz popytu na pracę) oraz do aspiracji życiowych, uzdolnień i zainteresowań młodzieży (dzięki skutecznemu doradztwu zawodowemu). Uczniowie powinni uzyskiwać informacje dotyczące zawodów deficytowych i nadwyżkowych oraz pomoc w rozpoznaniu własnych uzdolnień i zainteresowań.

Z uwagi na zmniejszającą się liczbę uczniów szkół zawodowych, którzy dobrze radzą sobie na rynku pracy, rekomenduje się finansowanie działań wspierających kształcenie zawodowe w szkołach branżowych I i II stopnia. Niezbędne jest zapewnienie realnych warunków pracy, realizacja staży/praktyk zawodowych, a także rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego w celu możliwie jak najlepszego dostosowania umiejętności uczniów do potrzeb zmieniającego się rynku pracy. Ważne jest także zwrócenie uwagi na szybkie tempo rozwoju nowoczesnych technologii informacyjnych, co wiąże się bezpośrednio z koniecznością realizacji zajęć pozaszkolnych dających w stosunkowo krótkim czasie niezbędne kwalifikacje, jak również propagowanie nauki zawodu organizowanej przez pracodawcę w przedsiębiorstwach. Istotne jest, że efektywność kształcenia zawodowego zależy od pracy nauczycieli. Dlatego tak ważne jest zwiększenie ich kwalifikacji i motywacji do rozwoju poprzez dostarczanie nowych metod nauczania, które będą zgodne ze zmianami na rynku pracy i usług. Aby odpowiedzieć na potrzeby rynku rekomenduje się również konieczność ciągłych zmian programów nauczania, kierunków kształcenia, wyposażania szkół w pomoce i środki dydaktyczne oraz zmian metod kształcenia. Proces ciągłych zmian na rynku pracy wymaga wyposażenia uczniów w toku kształcenia w najnowszą wiedzę teoretyczną i doświadczenia praktyczne, a także uformowania pewnych cech osobowości, postaw i motywacji, które są niezbędne do skutecznego wykonywania wybranego zawodu. Unowocześnienie zaplecza edukacyjnego szkół oraz rozwój współpracy z przedsiębiorstwami pozwoli na wprowadzenie nowoczesnych technik i technologii, które są stosowane w przedsiębiorstwach, w których swoją karierę rozpoczną absolwenci szkół zawodowych.

Ponadto z uwagi na trudności wielu szkół/organów prowadzących w nawiązywaniu efektywnej współpracy z pracodawcami, którzy w realny sposób są zaangażowani w działania szkół prowadzących kształcenie zawodowe, rekomenduje się zaplanowanie specjalnego konkursu, którego celem będzie wypracowanie

modelowej formy współpracy między szkołami/organami prowadzącymi, a przedsiębiorstwami. Model/modeli wypracowane w ten sposób będą mogły stanowić wzór dla podmiotów nie radzących sobie z nawiązywaniem współpracy, w celu ukazania najlepszych sposobów jej nawiązywania i wspólnej realizacji działań sprzyjających rozwojowi kształcenia zawodowego.

Z uwagi na niski poziom uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym, znacząco odbiegającym od średniej europejskiej, konieczne jest finansowanie działań związanych z nabywaniem i podnoszeniem umiejętności, kompetencji i kwalifikacji osób dorosłych. Warto w tym miejscu zauważyć, iż udział osób dorosłych w kształceniu ustawicznym jest niski w grupie osób 25-64 lata, bez względu na ich status na rynku pracy. Z tego względu rekomenduje się rozszerzenie przedmiotowego wsparcia również na osoby pracujące w wieku 30+, które podobnie jak osoby niezatrudnione w niewielkim stopniu podnoszą swoje kwalifikacje czy kompetencje. Tym samym, pomimo nieco trudniejszej (od innych grup) sytuacji osób należących do grup defaworyzowanych na rynku pracy, rekomenduje się odejście od kierowania wsparcia wyłącznie do tych grup (osoby z niepełnosprawnościami, osoby 50+ oraz osoby o niskich kwalifikacjach), umożliwiając objęcie wsparciem wszystkich osób 30+ w regionie, które chciałyby z tego wsparcia skorzystać. Tym bardziej, iż umożliwienie uczestnictwa w kształceniu ustawicznym osobom od 30 roku życia bez względu na ich status na rynku pracy, poprawi nie tylko ich aktualną sytuację na rynku pracy, ale z całą pewnością przyczyni się do częstszego podejmowania przez nie tego typu aktywności również w przyszłości. Ważne jest także zagwarantowanie stale dostępnych usług obejmujących poradnictwo edukacyjno-zawodowe na każdym etapie kariery zawodowej, jak również indywidualne diagnozowanie potrzeb i możliwości w zakresie nabywania, podnoszenia, uzupełnienia wiedzy, umiejętności, kompetencji lub kwalifikacji, w tym kwalifikacji z zakresu języków obcych czy kwalifikacji lub kompetencji cyfrowych.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

Zapewnienie wsparcia poprzez realizację projektów w zakresie tworzenia i funkcjonowania podmiotów świadczących usługi opieki nad dziećmi do lat 3, obejmujących m.in. tworzenie nowych miejsc opieki, w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami w istniejących lub nowo tworzonych formach opieki przewidzianych ustawą, sfinansowanie kosztów przeszkolenia zawodowego dziennych opiekunów i niani. Zapewnienie elastycznego wsparcia aktywizacji osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 w powrocie na rynek pracy, np. poprzez finansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 (sfinansowanie kosztów usług bieżącej opieki nad dziećmi poprzez pokrycie kosztów opłat za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna ponoszonych przez opiekunów dzieci lub pokrycie kosztów wynagrodzenia niani).

Wprowadzenie preferencji (odpowiednich kryteriów wyboru projektów) dla projektów realizowanych w gminach wiejskich lub na innych obszarach posiadających istotne potrzeby w tym zakresie (na podstawie przeprowadzonej diagnozy np. w zakresie struktury ludności danej gminy, sytuacji na rynku pracy, potrzeb mieszkańców, itp.), a także dla projektów przewidujących możliwość zapewnienia lepszej trwałości wdrażanych rozwiązań (np. przejęcie finansowania przez gminę po zakończeniu projektu). W gminach, w których tworzenie instytucjonalnych form (żłobków) może być utrudnione lub niezasadne z ekonomicznego punktu widzenia, należy preferować organizację opieki nad dziećmi w formach zdeinstytucjonalizowanych np. przez dziennych opiekunów. W związku ze znacznym udziałem bezrobotnych kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka ważne jest skierowanie wsparcia do tej grupy potencjalnych uczestników projektu poprzez premiowanie współpracy z powiatowymi urzędami pracy w zakresie ich aktywizacji poprzez zapewnienie opieki nad dziećmi do lat 3, jak również uzupełniającym wsparciem aktywizującym i/lub szkoleniowym.

Działania związane z rozwojem bazy edukacji przedszkolnej oraz upowszechnieniem edukacji przedszkolnej powinny skupiać się na:

- tworzeniu nowych miejsc wychowania przedszkolnego,
- inwestowaniu w istniejące miejsca wychowania przedszkolnego,
- dostosowaniu istniejących miejsc wychowania przedszkolnego do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami,
- finansowaniu dodatkowych zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym,
- podnoszeniu kwalifikacji/kompetencji osób zaangażowanych w realizację wychowania przedszkolnego.

Ponadto kryteria wyboru projektów powinny premiować projekty kompleksowe, obejmujące wszystkie wskazane elementy przyczyniające się do rozwoju wychowania przedszkolnego.

Zapewnienie wsparcia w kształtowaniu u uczniów szkół kształcenia ogólnego i zawodowego umiejętności uniwersalnych i kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy jest możliwe poprzez zastosowanie odpowiedniego dla danego typu kształcenia kryterium. Dlatego też zestaw kryteriów wyboru projektów z zakresu kształcenia ogólnego powinien zawierać kryterium dostępu wskazujące na obligatoryjność tego typu wsparcia. Natomiast w przypadku kształcenia zawodowego zaleca się zastosowanie kryterium premiującego projekty zawierające tego typu wsparcie.

W przypadku wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi należy, w ramach zestawu kryteriów wyboru projektów, założyć premiowanie projektów zakładających objęcie wsparciem wskazanej grupy uczniów, zarówno w zakresie stwierdzonych deficytów, jak i uczniów szczególnie uzdolnionych oraz uczniów zagrożonych przedwczesnym opuszczeniem systemu oświaty.

Kryteria wyboru projektów, odnoszące się do kształcenia ogólnego i zawodowego, powinny premiować projekty zakładające wsparcie w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz projekty zakładające wsparcie nauczycieli lub innych pracowników pedagogicznych w zakresie zdobywania kwalifikacji doradcy zawodowego.

Kryteria wyboru projektów powinny premiować projekty zakładające kompleksowe wsparcie szkół branżowych I i II stopnia. Priorytetowym działaniem powinno być doprowadzenie do ścisłej współpracy szkoły i przedsiębiorstwa. Ważne jest, aby w ramach naborów zwracać uwagę na konieczność wejścia przedsiębiorstwa lub organizacji przedsiębiorstw w proces kształcenia. Zauważalny jest brak instytucji/podmiotu pośredniczącego w nawiązywaniu kontaktów szkół z przedsiębiorstwami. Należy zauważyć, że dzięki praktyce uczniowie będą mogli zdobywać umiejętności i doświadczenie potrzebne do funkcjonowania w przedsiębiorstwie. Ważne jest rekomendowanie, aby pracodawcy mieli wpływ na treści kształcenia, organizację praktycznej nauki zawodu, jak również na organizację egzaminów zawodowych w swoich branżach. Istotne jest, aby premiować projekty włączające formy wsparcia, które pobudzą w uczniach samodzielne myślenie, chęć czynnego działania i umiejętności rozwiązywania problemów. Premiowanie współpracy między szkołami a przedsiębiorstwami przyczyni się do poprawy efektywności kształcenia.

Ważne jest zwrócenie uwagi na premiowanie udziału kobiet oraz mieszkańców miast w kształceniu zawodowym, co wynika z analizy struktury wykształcenia ludności w wieku 15-64 w województwie w 2017 r.

Kryteria wyboru projektów odnoszące się do działań związanych z nabywaniem/podnoszeniem umiejętności, kompetencji lub kwalifikacji osób dorosłych powinny premiować osoby należące do grup defaworyzowanych, z uwagi na ich trudniejszą sytuację na rynku pracy.

4. Integracja społeczna

4.1. Korzystający z pomocy społecznej

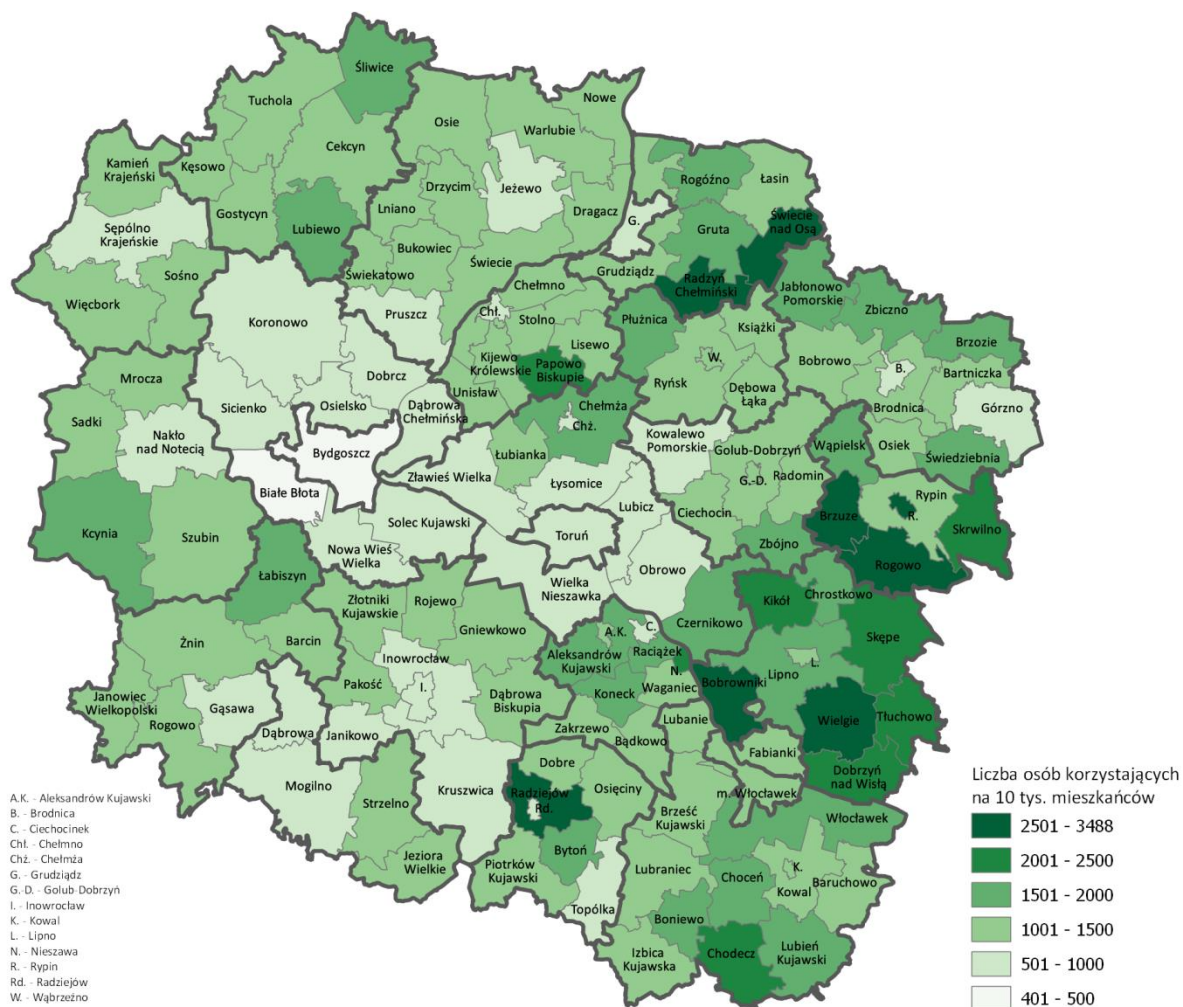
Pomoc społeczna umożliwia przewyższanie trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Polega ona w szczególności na przyznawaniu i wypłacaniu świadczeń, pracy socjalnej, prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej, analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej, realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych, rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.⁵²

4.1.1. Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności (obowiązkowy)

Wskaźnik deprywacji lokalnej, który liczony jest jako liczba korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców, w 2017 r. wyniósł 827, co w porównaniu z rokiem 2015 oznacza spadek o 178 (z 1 005 osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców). Najmniej korzystna sytuacja od lat występuje w gminach położonych we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa. Analizując szczegółowe dane z gmin ważnym odnotowania jest fakt, iż na terenie 41 z nich wskaźnik deprywacji był niższy od średniej dla całego regionu. Najlepszą sytuację zaobserwowano (podobnie jak w latach poprzednich) w Bydgoszczy (308), gminie Białe Błota (342) oraz Toruniu (436), natomiast najwyższy wskaźnik deprywacji lokalnej odnotowano w gminach wiejskich: Wielgie (3 008) i Rypin (2 822) oraz w gminie miejsko-wiejskiej Radzyń Chełmiński (2 523). W 2017 r. wsparcie i pomoc udzielona została łącznie 172 283 osobom, co w stosunku do roku 2015 (w którym ich liczba wyniosła 209 989) oznacza spadek o blisko 18% świadczeniobiorców (o 37 706 osób).

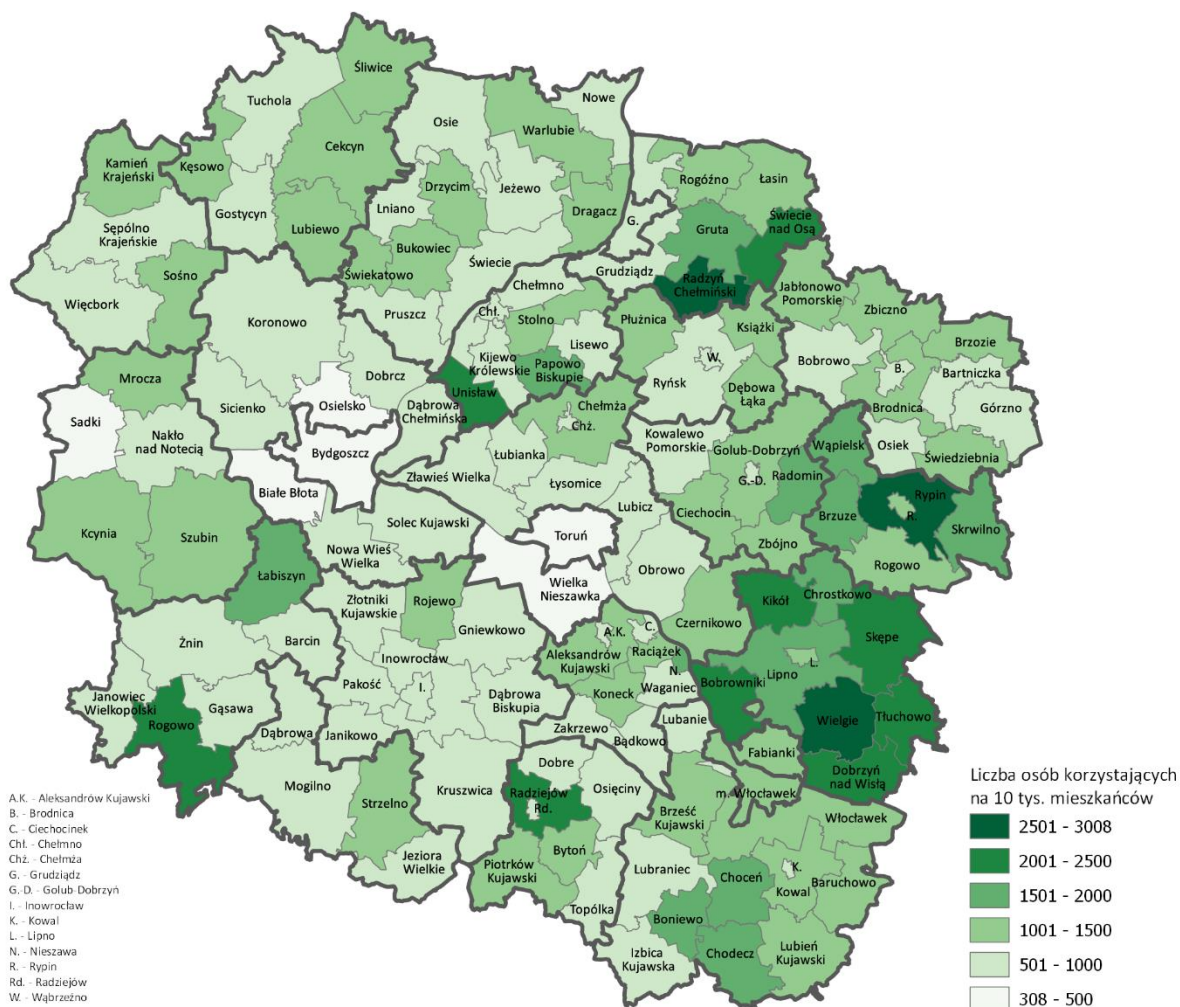
⁵² <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/> [dostęp]: 23.07.2018 r.

Ryc. 50. Korzystający z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w 2015 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2015 i danych BDL GUS (w zakresie liczby ludności za 2014 r.), opracowanie graficzne KPBPIR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 51. Korzystający z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2017 i danych BDL GUS (w zakresie liczby ludności za 2016 r.), opracowanie graficzne KPBPIR Oddział w Bydgoszczy

4.1.2. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg powodu otrzymania świadczeń (obowiązkowy)

Ubóstwo i bezrobocie niezmiennie od wielu lat są głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej. Z powodu ubóstwa z pomocy społecznej w 2017 r. skorzystało 66% świadczeniobiorców (113 690 osób), natomiast z powodu bezrobocia 60% (103 231 osób)⁵³. W obu przypadkach w porównaniu z rokiem 2015 odnotowano wyraźne spadki w liczbie osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa zmalała o 22% (z poziomu 146 555 osób), a w odniesieniu do świadczeniobiorców z powodu bezrobocia odnotowano spadek o 27% (z poziomu 142 372 osób). Największy odsetek świadczeniobiorców z powodu ubóstwa odnotowano w gminach wiejskich: Rypin (100%), Skrwilno (97%), Lipno (96,3%) oraz w gminie miejsko-wiejskiej Radziejów (96,2%), najmniejszy natomiast w gminie miejsko-wiejskiej Górzno (3,8%) i gminach wiejskich: Wielgie (3,9%) i Strzelno (4,2%). W dwóch gminach województwa (Bobrowniki i Osiek) nie wykazano żadnej osoby korzystającej z pomocy z powodu ubóstwa. W przypadku

⁵³ Należy zaznaczyć, iż w jednej rodzinie może występować jednocześnie kilka problemów, które uprawniają do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

bezrobocia największy odsetek świadczeniobiorców odnotowany został w gminie wiejskiej Chocień (88,1%), gminie miejsko-wiejskiej Brześć Kujawski (83,5%) oraz w gminie miejskiej Chełmża (82,2%). Najmniej korzystających z pomocy z powodu bezrobocia odnotowano w gminach wiejskich: Świekatowo (17,0%), Rypin (23,1%) oraz Rogowo ryp. (28,5%). Na trzecim miejscu jako powód korzystania z pomocy społecznej uplasowała się niepełnosprawność (29% świadczeniobiorców), a na czwartym długotrwała lub ciężka choroba (28% świadczeniobiorców).

Tab. 27. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w województwie w latach 2015-2017 wg powodu otrzymywania świadczeń

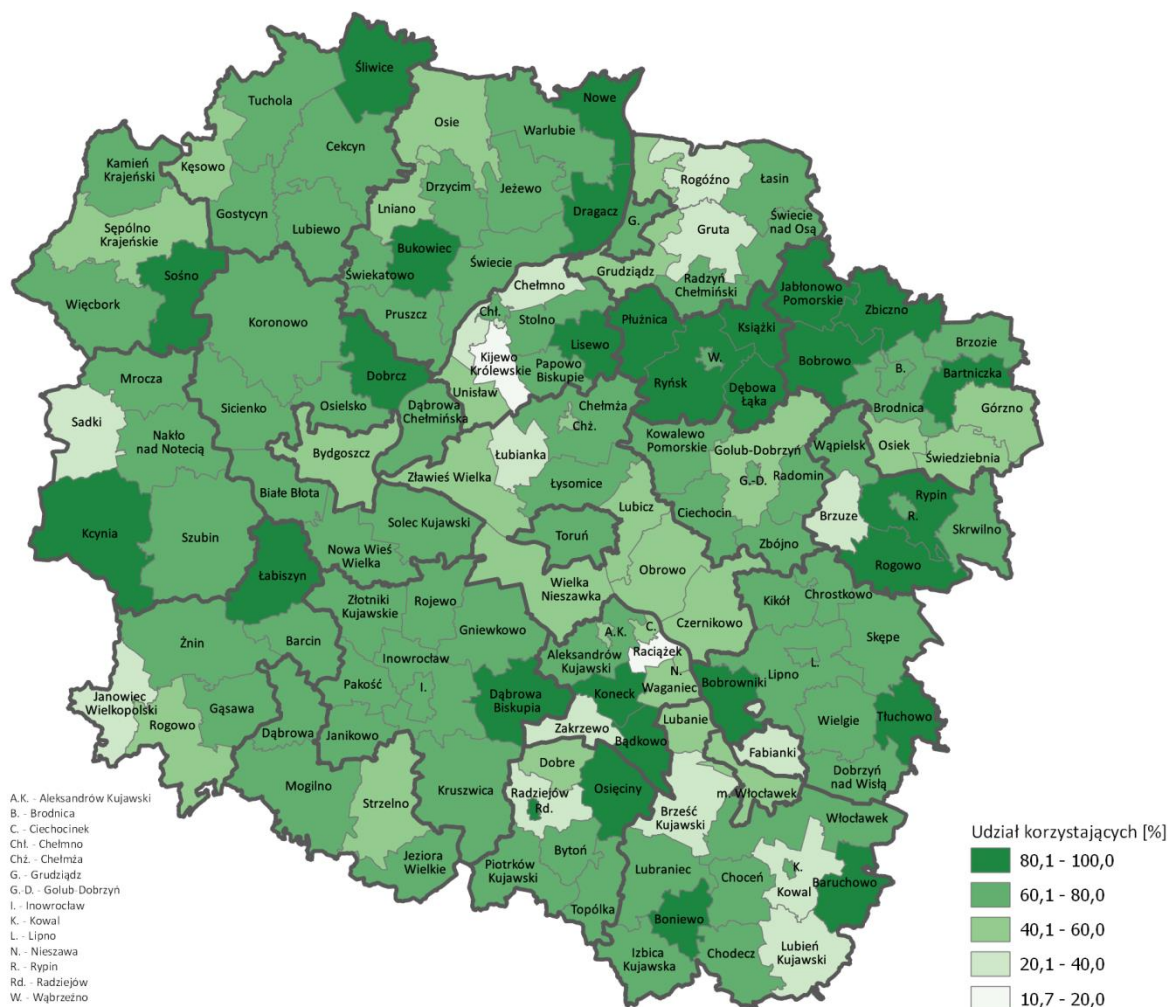
Rodzaj wskaźnika	2015	2016	2017
Ubóstwo	146 555	131 541	113 690
Bezrobocie	142 372	121 995	103 231
Niepełnosprawność	56 805	53 000	50 036
Długotrwała lub ciężka choroba	48 143	47 100	47 728
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	48 737	41 805	37 501
Alkoholizm	10 061	9 547	8 836
Narkomania	518	474	475

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za lata 2015-2017

4.1.3. Liczba i udział długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 36 miesięcy)

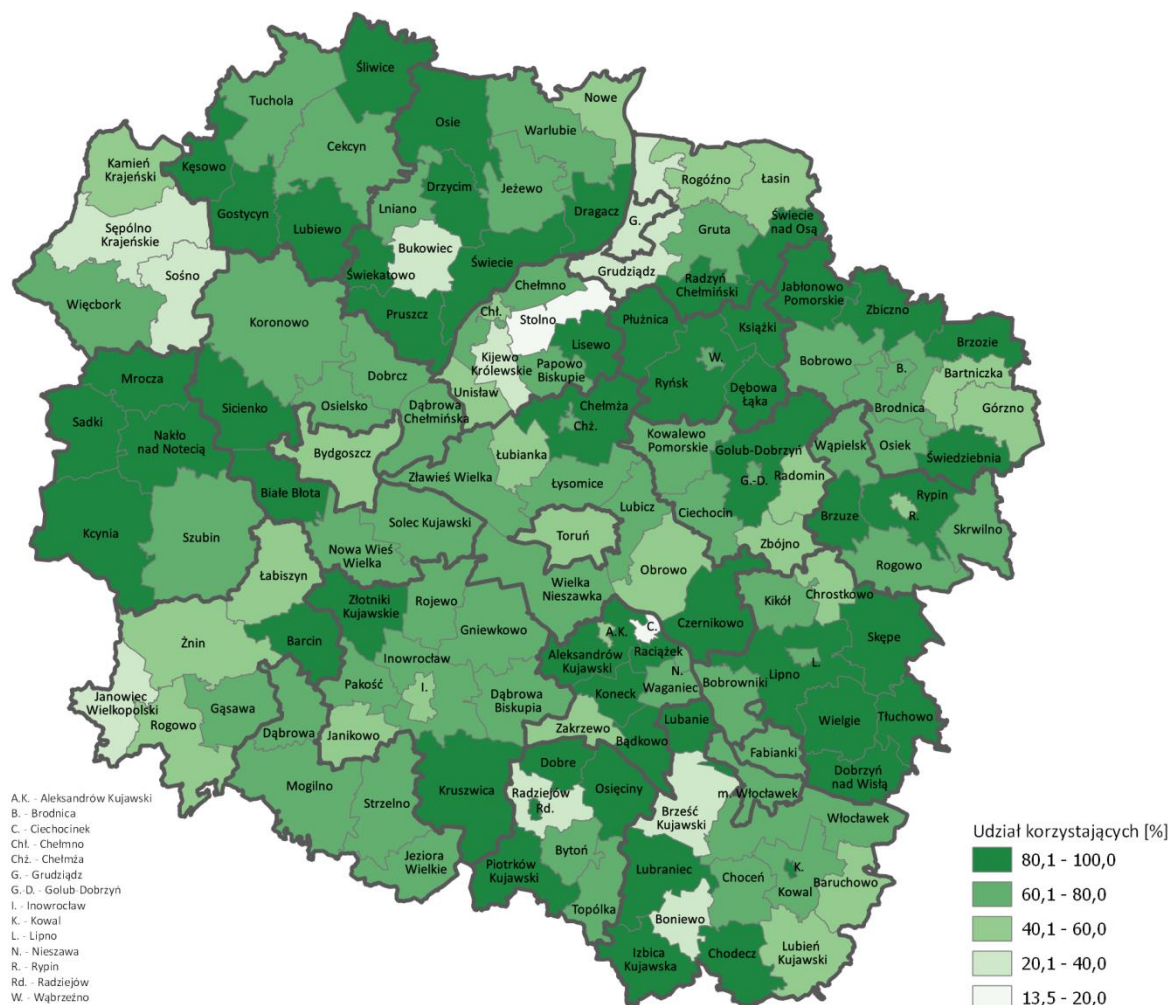
W województwie kujawsko-pomorskim odsetek rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 3 lata) utrzymuje się na stałym poziomie. Zarówno w 2015 r. jak i 2017 r. w regionie średnio 65% rodzin, którym przyznano świadczenia, stanowiły rodziny, które korzystały z niej minimum 36 miesięcy. Biorąc pod uwagę liczby bezwzględne, w pierwszym roku analizowanego okresu z pomocy społecznej w sposób długotrwały skorzystało ponad 54 tys. rodzin, natomiast w 2017 r. ich liczba spadła do blisko 48 tys. Pomimo, iż na przestrzeni lat 2015-2017 odnotowano spadek o 11,7% w liczbie rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej, to nadal ich udział w ogólnej populacji świadczeniobiorców utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie. W 2017 r. największy udział rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej (100%) odnotowano na terenie gminy miejsko-wiejskiej Izbica Kujawska oraz gmin wiejskich: Brzuze, Drzycim, Gostycyn, Izbica Kujawska, Książki, Radziejów, Sicienko, Wielgie i Zbiczno. Najmniejszy udział natomiast cechował gminę wiejską Stolno (13,5%) oraz gminę miejską Ciechocinek (18,4%). Ważnym odnotowania jest fakt, iż w 2015 r. na terenie 5 gmin wszystkie rodziny będące świadczeniobiorcami korzystały z pomocy społecznej w sposób długotrwały. W 2017 r. liczba takich gmin wzrosła do 9.

Ryc. 52. Udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2015 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2015 oraz Materiału uzupełniającego OZPS za rok 2015, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 53. Udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2017 oraz Materiału uzupełniającego OZPS za rok 2017, opracowanie graficzne KPBPIR Oddział w Bydgoszczy

4.1.4. Liczba osób bezdomnych

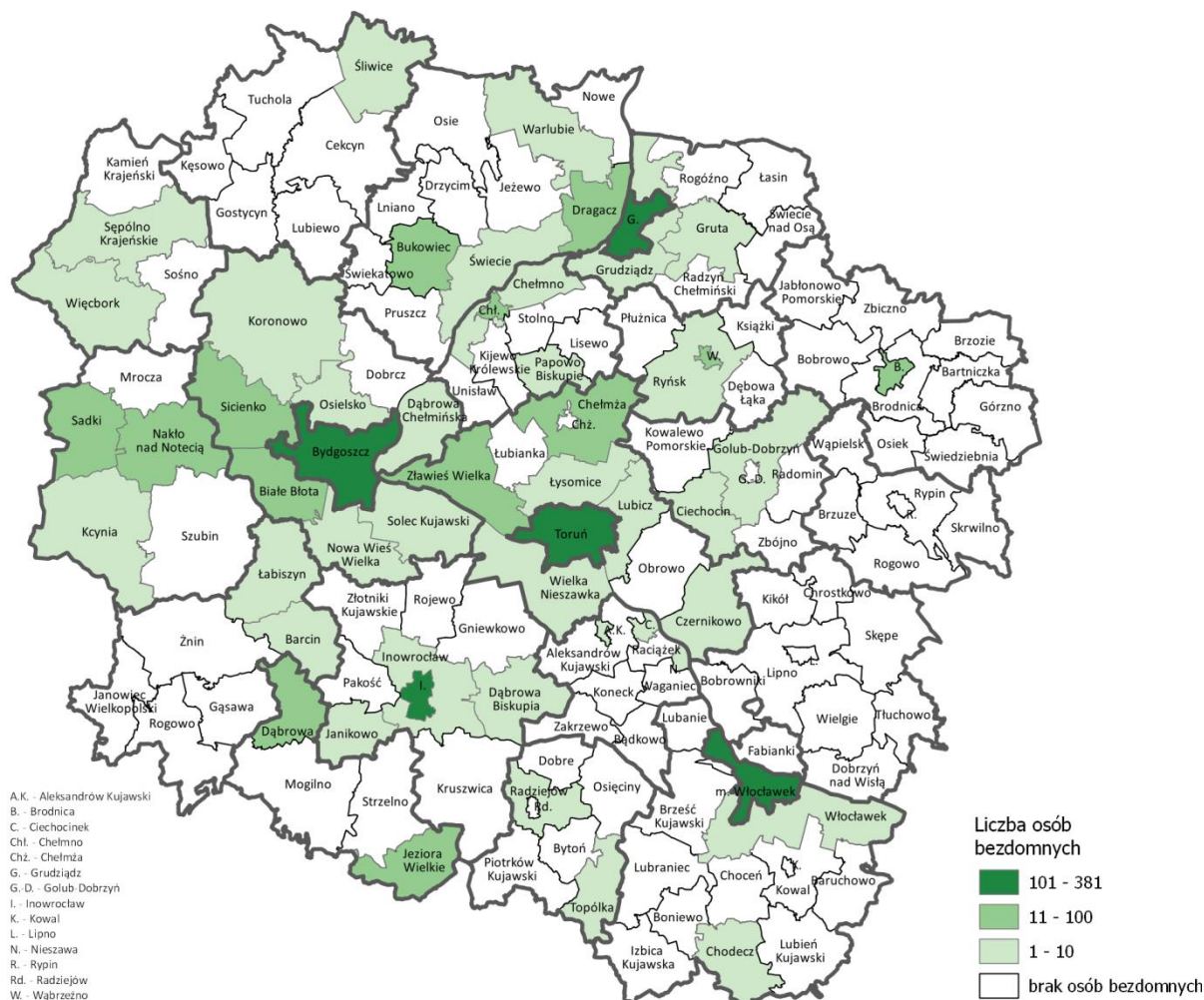
W analizowanym okresie (2015-2017) odnotowany został ponad dwukrotny spadek liczby osób bezdomnych na terenie województwa. Na podstawie ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych⁵⁴, które zostało przeprowadzone w styczniu 2015 r., liczba osób bezdomnych odnotowana w tymże roku wyniosła 3 937, natomiast podczas kolejnego ogólnopolskiego liczenia osób bezdomnych (luty 2017 r.), liczba osób bez dachu nad głową zmniejszyła się do 1 815. Tak duży spadek liczby osób bezdomnych uwarunkowany może być zmianą metodologii badania. W ogólnych wskazówkach, które zostały przygotowane przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) zwrócono uwagę na sytuację osób, które przebywają na ogródkach działkowych. Uznano, że osoby, które od dłuższego czasu przebywają w warunkach podobnych do mieszkaniowych, nie będą uznawane za osoby bezdomne.

W 2015 r. na terenie 76 gmin nie odnotowano żadnej osoby bezdomnej, natomiast dwa lata później sytuacja ta dotyczyła już 92 gmin. Na przestrzeni 3 lat objętych analizą większa liczba osób bezdomnych

⁵⁴ Badanie prowadzone co 2 lata przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

występowała na terenie gmin, które charakteryzują się dużą liczbą mieszkańców, w tym w szczególności na obszarze Bydgoszczy, Grudziądza, Torunia oraz Włocławka.

Ryc. 54. Liczba osób bezdomnych w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Wyników ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych luty 2017 r. MRPiPS, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

4.1.5. Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi (obowiązkowy)

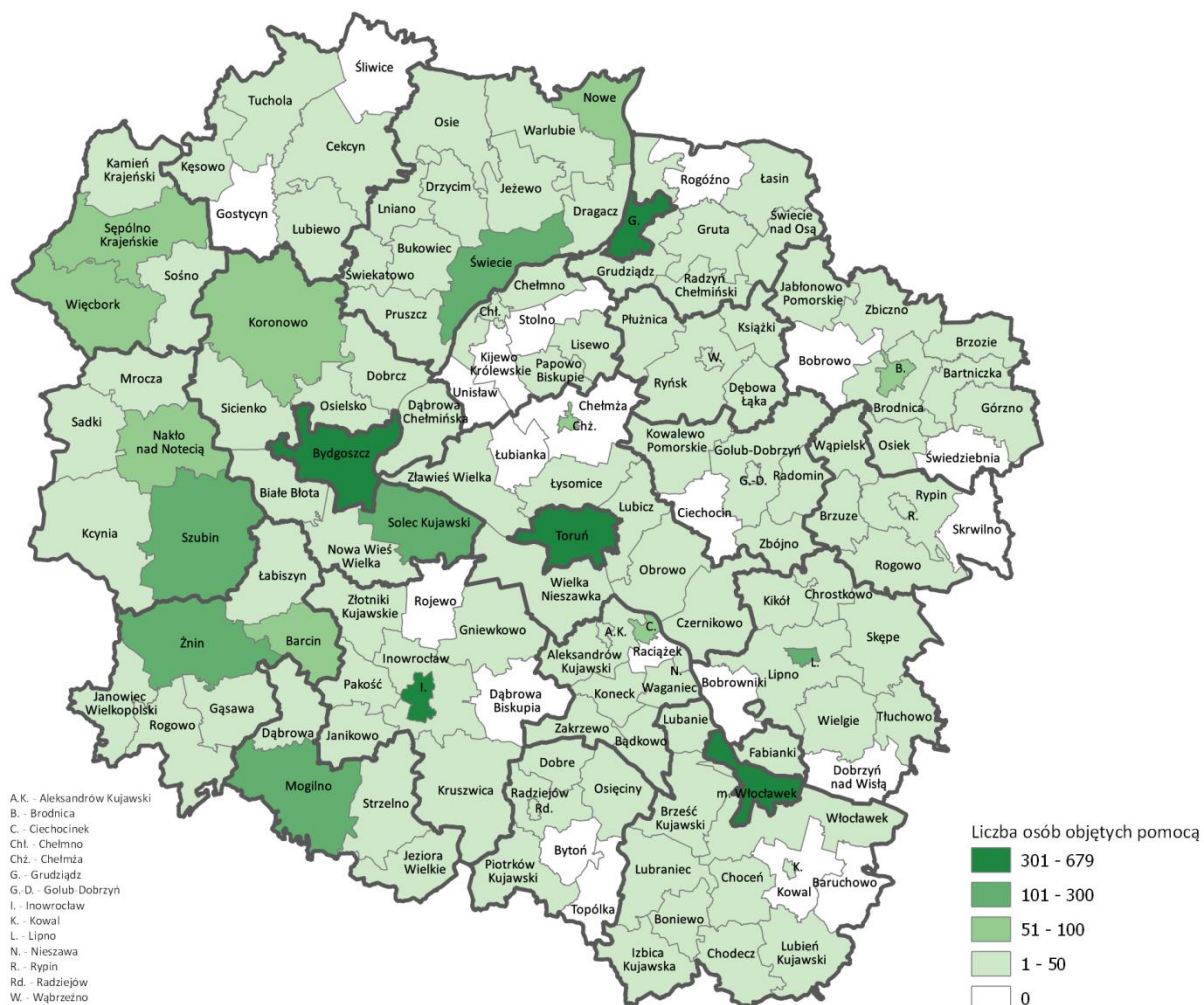
Usługi opiekuńcze to forma pomocy świadczona w miejscu zamieszkania osoby, która wymaga wsparcia w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opieki higienicznej, pielęgnacji zaleconej przez lekarza, jak również w miarę możliwości, zapewnienia kontaktów z otoczeniem. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej⁵⁵ świadczenie to przysługuje zwłaszcza osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają wsparcia innych osób, jak również osobom, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb, wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym (m.in. psychologa, pedagoga, logopedę, terapeutę zajęciowego, fizjoterapeutę, pielęgniarkę). Wyróżnia się

⁵⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

dodatkowy rodzaj specjalistycznych usług adresowany do osób z zaburzeniami psychicznymi, finansowany ze środków pochodzących z budżetu państwa.⁵⁶

Systematycznie, z roku na rok, przybywa gmin, na terenie których realizowane są usługi opiekuńcze. W 2017 r. takich gmin było 130 (123 w 2015 r., wzrost o 7 gmin). Łącznie na terenie 130 gmin objętych usługami opiekuńczymi było 6 751 osób, co w porównaniu z danymi sprzed dwóch lat oznacza wzrost o 15%. Na przestrzeni ostatnich lat najwięcej takich osób zamieszkiwało miasta: Bydgoszcz, Inowrocław, Toruń oraz Włocławek. Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym utrzymuje się na stałym poziomie (w 2017 r. odsetek ten wyniósł 1,6%). Najlepsza sytuacja pod tym względem występowała na terenie miasta Lipno (5,4%) oraz gmin: Nowe (3,9%), Szubin i Solec Kujawski (3,5%).

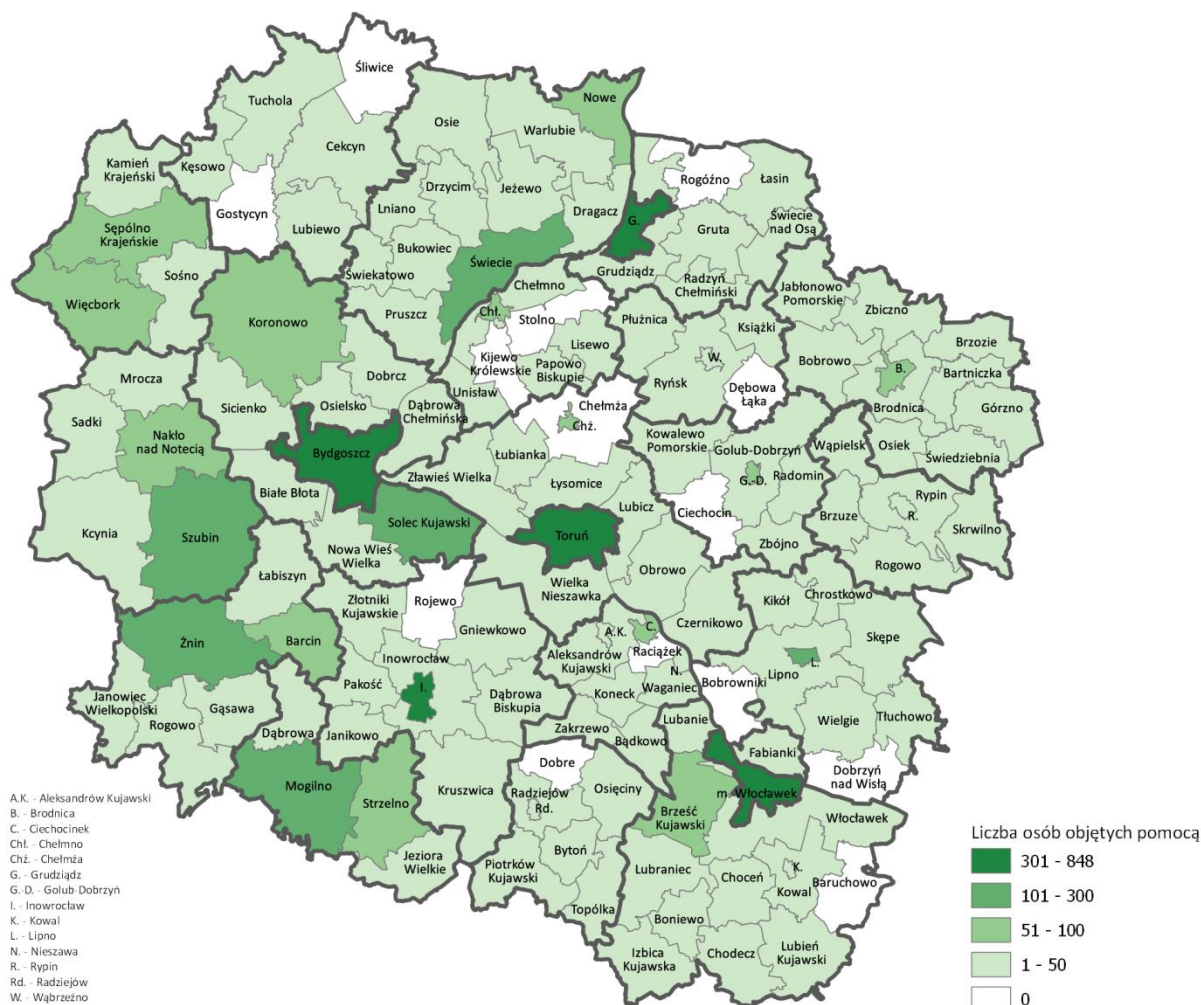
Ryc. 55. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w 2015 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za 2015 rok, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

⁵⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.), rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych.

Ryc. 56. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za 2017 rok, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

4.1.6. Liczba pracowników socjalnych

Pracownikiem socjalnym może zostać osoba posiadająca dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych lub studiów wyższych na kierunku praca socjalna (lub do dnia 31 grudnia 2013 r. ukończyła studia wyższe o specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego na jednym z kierunków: pedagogika, pedagogika specjalna, politologia, polityka społeczna, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie).

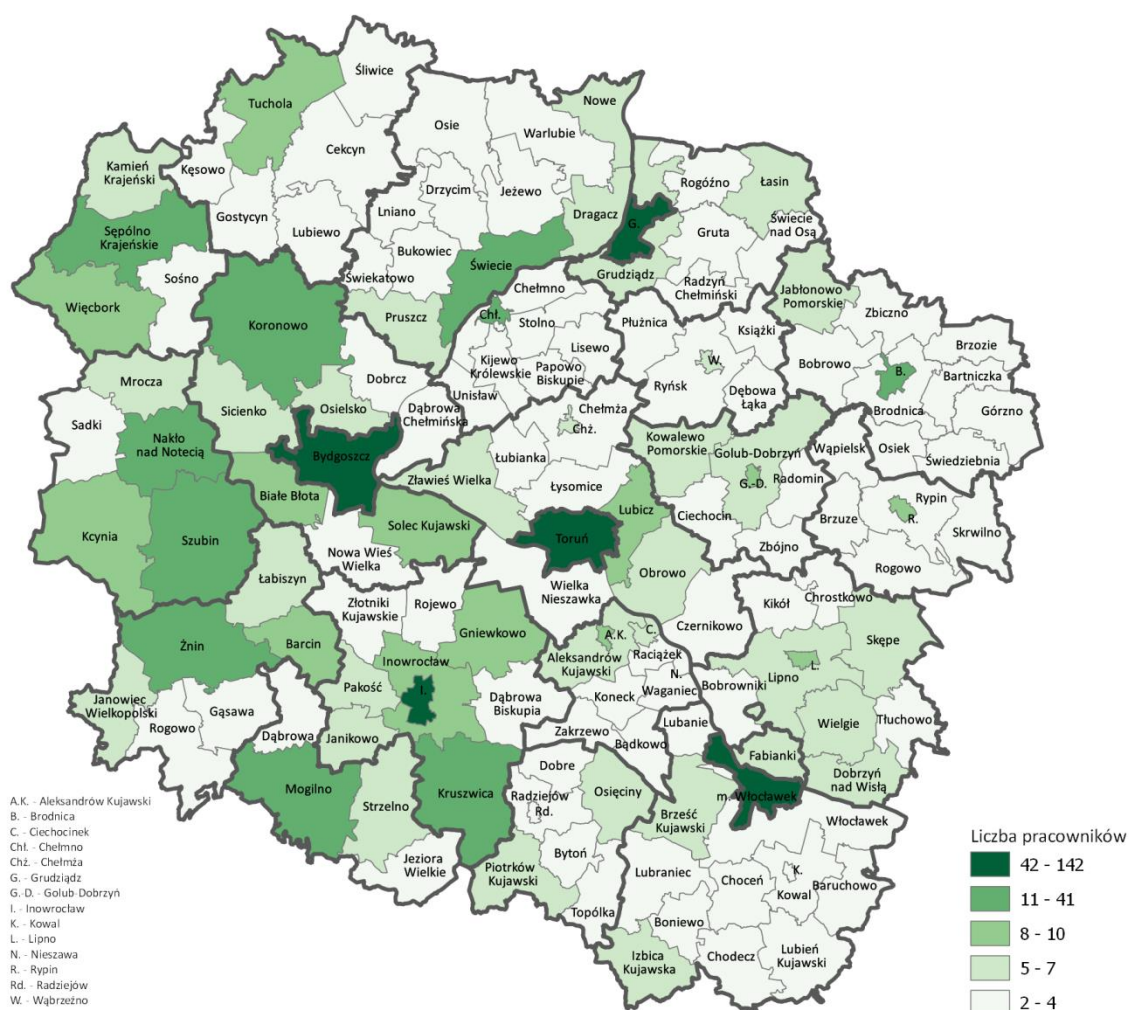
Zatrudnienie pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej (OPS) powinno spełniać dwa ustawowo⁵⁷ określone kryteria:

- jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2 tys. mieszkańców lub na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy przypada nie więcej niż 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną,
- ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.

⁵⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn.zm.).

Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w województwie w analizowanym okresie utrzymywała się na zbliżonym poziomie. W 2015 r. zatrudnionych było 1 126 pracowników, natomiast w 2017 r. 1 113. Aż 41 ośrodków pomocy społecznej nie spełniało co najmniej jednego z dwóch ustawowo określonych kryteriów zatrudniania pracowników socjalnych. Wśród nich w trzech OPS nie spełniano żadnego z tych kryteriów. Spośród wszystkich 144 OPS w 58 zatrudniano 3 i mniej pracowników socjalnych, z czego w 14 ośrodkach pracowało tylko 2 pracowników. Najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było w Bydgoszczy (142), Toruniu (95), Włocławku (83) i Grudziądzu (45).

Ryc. 57. Liczba pracowników socjalnych w 2017 r. wg gmin

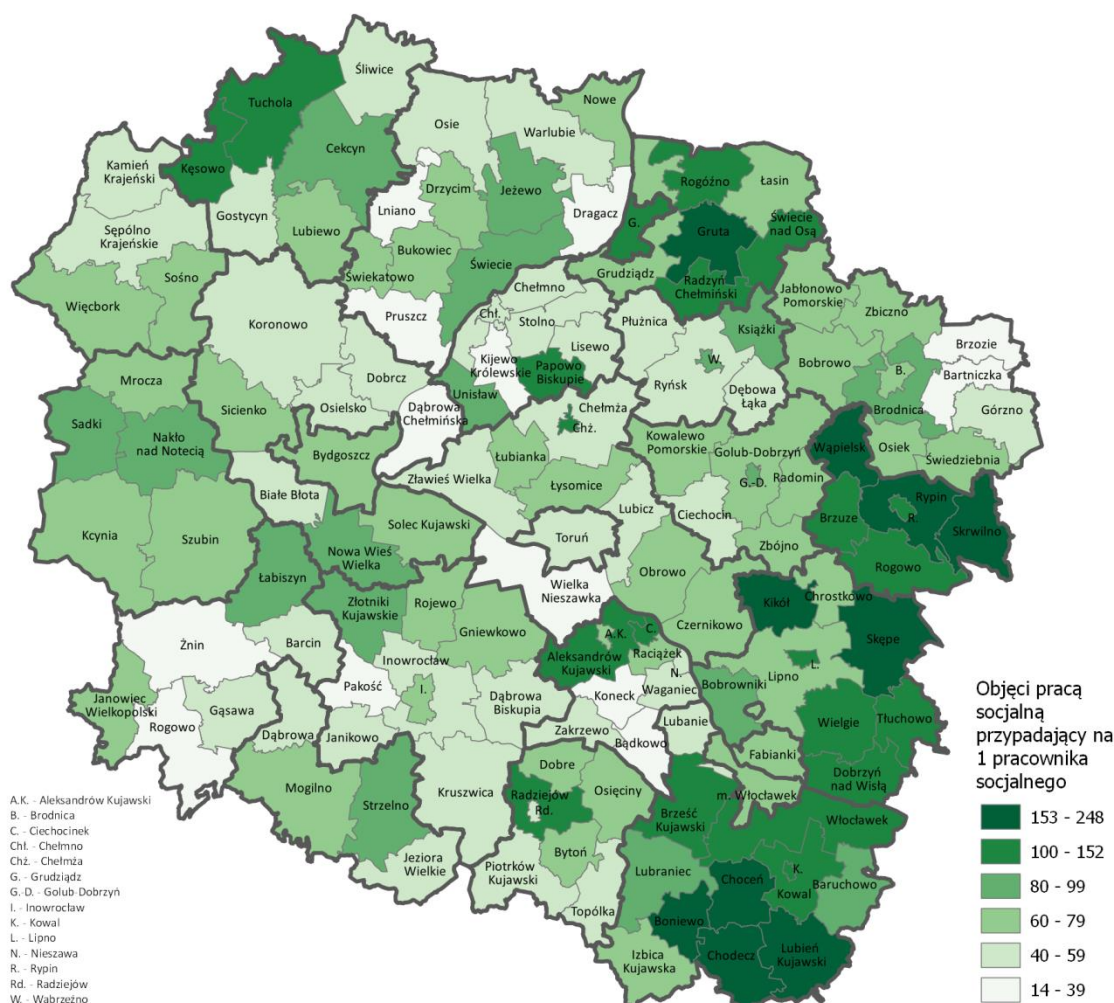
Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie sprawozdania MPiPS-03 za rok 2017, opracowanie graficzne KPBPPIR Oddział w Bydgoszczy

4.1.7. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy

Z 63 w 2015 r., do 73 w roku 2017 wzrosła w województwie średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy. Najwięcej rodzin przypadających na 1 pracownika socjalnego było w gminie miejsko-wiejskiej Lubień Kujawski (248) oraz gminach wiejskich: Rypin (236), Chocień

(212) i Skrwilno (202). Najmniej rodzin przypadających na 1 pracownika socjalnego odnotowano na terenie gmin: Dąbrowa Chełmińska (14), Bądkowo (16), Pruszcz (24) oraz Lniano (25).

Ryc. 58. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w przeliczeniu na etaty w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie sprawozdania MPiPS-03 za rok 2017 i OZPS za rok 2017, opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

4.1.8. Liczba asystentów rodziny

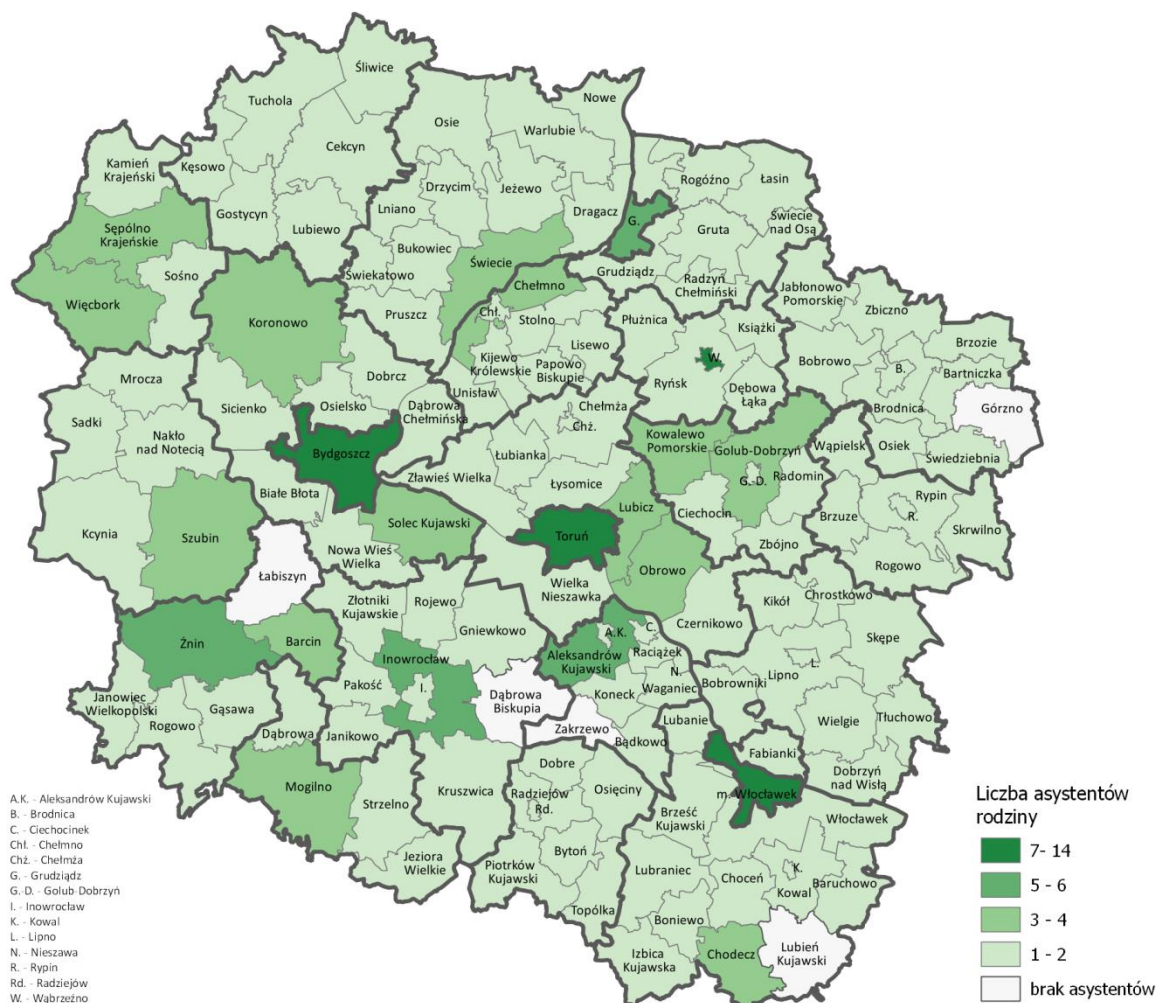
Jednym z obowiązków gminy, nałożonym na mocy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jest zapewnienie wsparcia rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Wśród form pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi wyróżnić można asystenturę rodziny, która zakłada współpracę rodziny z asystentem ukierunkowaną na poprawę jej funkcjonowania oraz przewyższanie życiowych trudności, aby w konsekwencji uchronić dzieci przed umieszczeniem w pieczy zastępczej lub zagrożeniem tego rodzaju konsekwencjami.⁵⁸

Liczba zatrudnionych w województwie asystentów rodziny w ostatnich latach utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie. W 2015 r. zatrudnionych było 249 asystentów, dwa lata później 248. Pomimo prawnego obowiązku zatrudnienia w OPS asystenta rodziny, systematycznie z roku na rok rośnie liczba gmin, które tego obowiązku nie spełniają. W 2015 r. tylko 5 gmin nie zatrudniało żadnego asystenta,

⁵⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.).

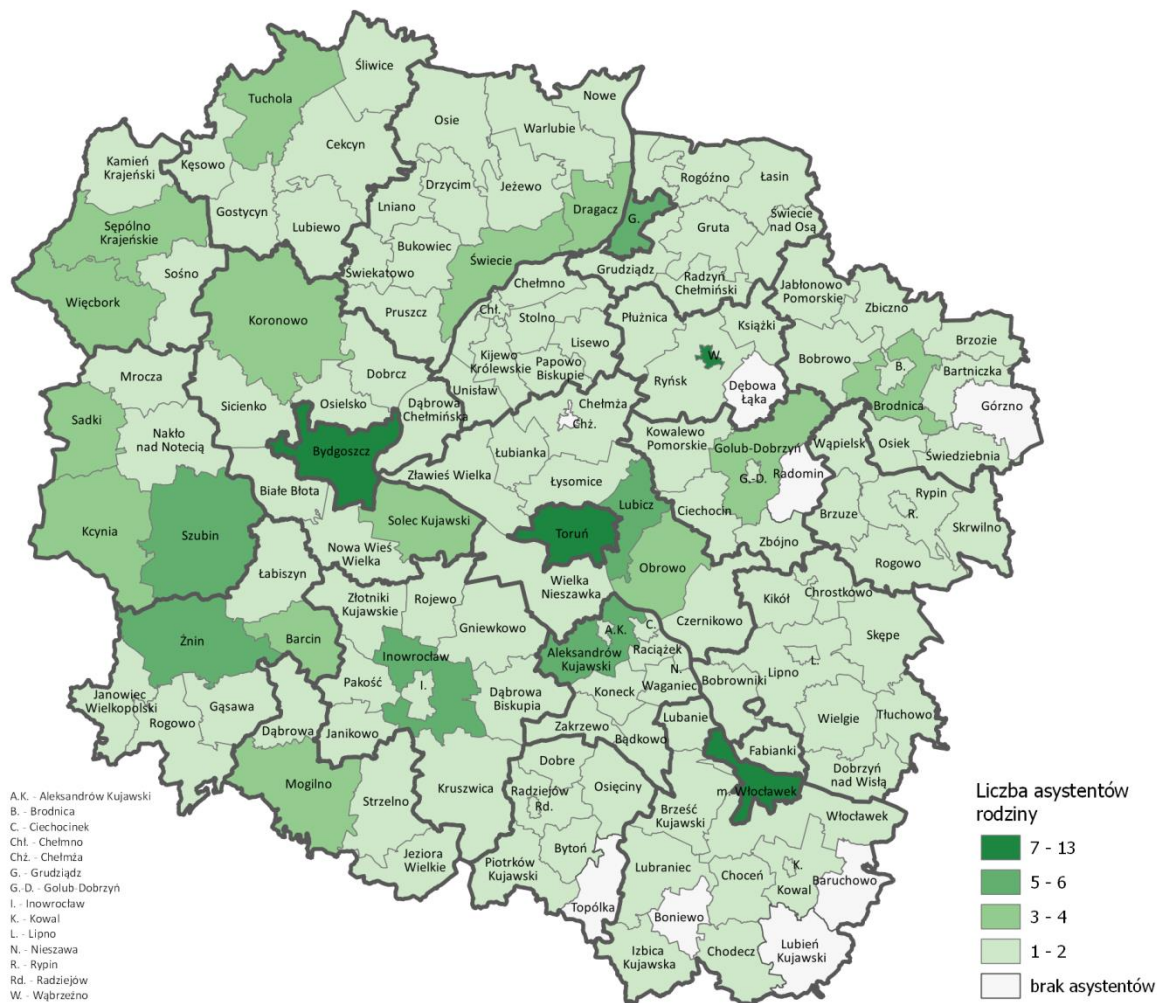
natomiast w roku 2017 było to już 8 gmin, a na terenie aż 92 gmin zatrudniony był zaledwie 1 asystent rodziny. Na przestrzeni lat 2015-2017 najwięcej asystentów rodziny zatrudnionych było w następujących miastach: w Bydgoszczy, Toruniu, Wąbrzeźnie oraz Włocławku.

Ryc. 59. Asystenci rodziny w 2015 r. wg gmin

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2015, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 60. Asystenci rodziny w 2017 r. wg gmin

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2017, opracowanie graficzne KPBPPIR Oddział w Bydgoszczy

4.1.9. Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny

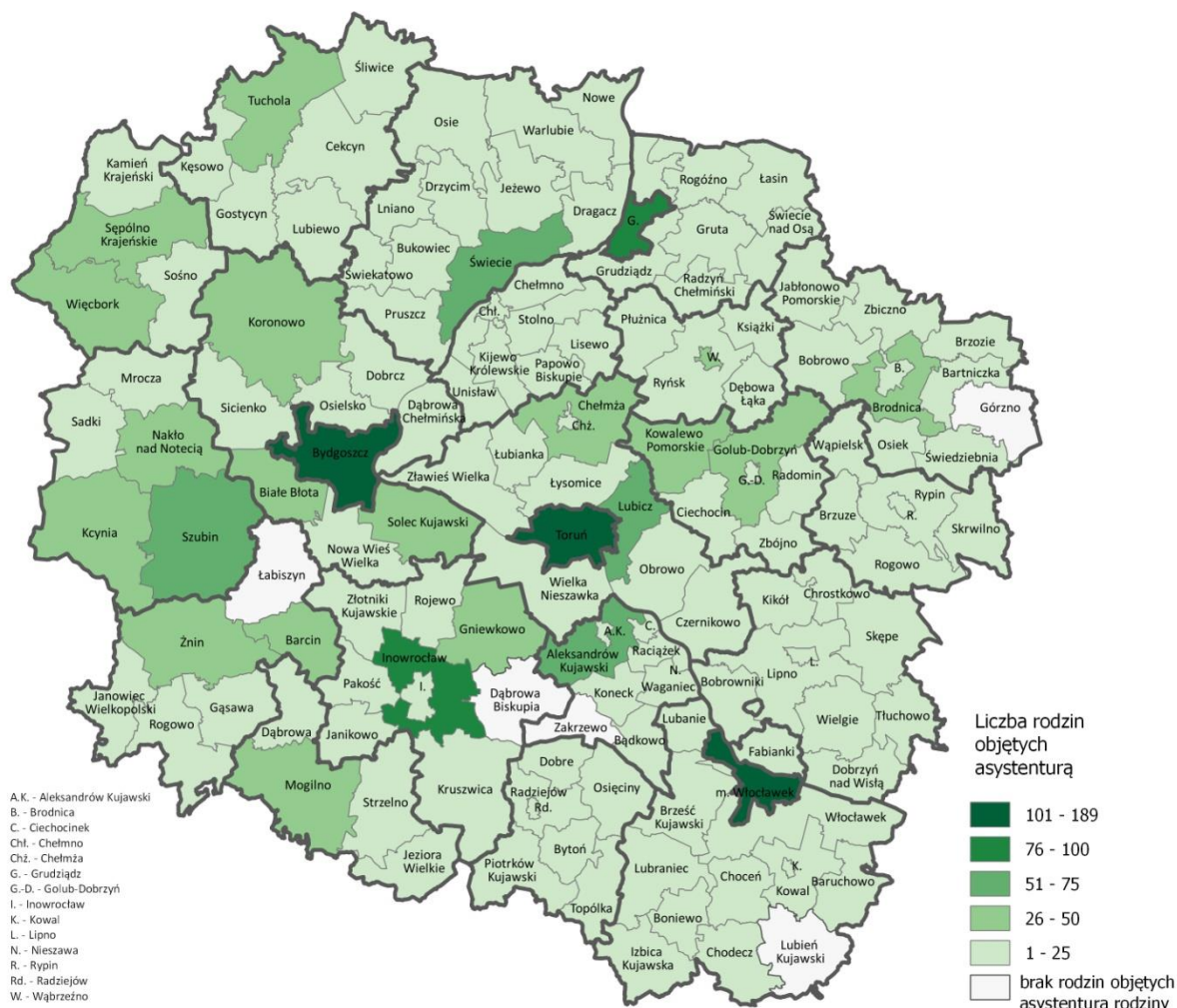
Liczba rodzin objęta asystenturą rodziny w okresie 2015-2017 utrzymywała się w regionie na podobnym poziomie. Największa liczba rodzin (2 815) korzystała ze wsparcia asystenta rodziny w 2016 r. W kolejnym roku liczba ta zmniejszyła się o 34 rodziny do wartości 2 781. Niezmiennie, w ciągu trzech analizowanych lat, najwięcej rodzin, które skorzystały ze wsparcia asystenta rodziny, zamieszkiwało gminy miejskie: Bydgoszcz, Toruń, Wąbrzeźno oraz Włocławek. W 2017 r. najwięcej rodzin przypadających na jednego asystenta rodziny było na terenie gminy wiejskiej Chełmża oraz miasta Ciechocinek (20). Ważnym odnotowania jest fakt, iż na terenie aż 23 gmin przekroczony został ustawowy wymóg dopuszczalnej liczby rodzin, które mogą być objęte wsparciem jednego asystenta⁵⁹ (w 5 gminach miejskich: Aleksandrów Kujawski, Ciechocinek, Grudziądz, Inowrocław, Toruń; 7 gminach miejsko-wiejskich: Dobrzyń nad Wisłą, Gniewkowo, Jabłonowo Pomorskie, Koronowo, Kruszwica, Łabiszyn, Świecie; 11 gminach wiejskich: Chełmno, Chełmża, Czernikowo, Grudziądz, Gruta, Inowrocław, Osiecin, Sienko, Skrwilno, Włocławek, Zławieś Wielka). Dodatkowo należy mieć na

⁵⁹ Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15 zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.).

uwadze, że w 8 gminach w 2017 r. (w 5 w 2015 r.) nie zatrudniano w ogóle asystentów, w związku z powyższym na terenie tych jednostek nie wykazano żadnej rodziny objętej asystenturą rodziny.

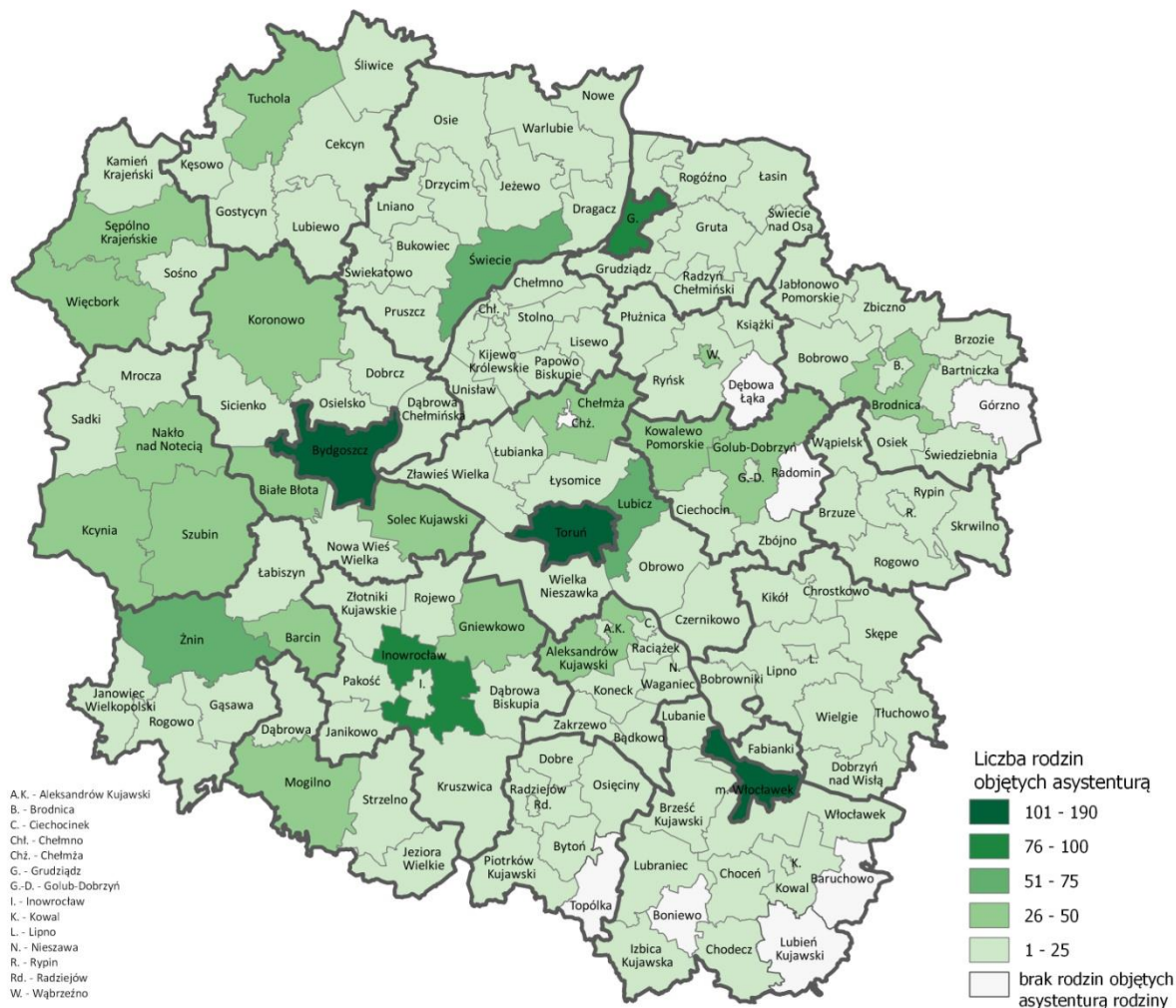
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny, z roku na rok wzrasta. W 2015 r. wyniósł 20,2%, a dwa lata później wzrósł w województwie do 25,5% (o 5,3 p. proc.).

Ryc. 61. Rodziny objęte asystenturą rodziny w 2015 r. wg gmin

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2015, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 62. Rodziny objęte asystenturą rodziny w 2017 r. wg gmin

Źródło danych: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2017, opracowanie graficzne KPBPPIR Oddział w Bydgoszczy

4.2. Piecza zastępcza

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nakłada na powiat obowiązek zapewnienia czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania jej przez rodziców, poprzez organizację funkcjonowania systemu pieczy zastępczej, który może być realizowany w formie instytucjonalnej (przez umieszczenie dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych) lub rodzinnej (poprzez pobyt dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka).⁶⁰

4.2.1. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej (obowiązkowy)

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej zwiększyła się na przestrzeni ostatnich 3 lat. W 2015 r. było ich 4 299, natomiast w roku 2017 liczba ta zwiększyła się do 4 426 dzieci. Najwięcej z nich umieszczono w pieczy zastępczej w 3 miastach na prawach powiatu: Bydgoszczy, Grudziądzu, Toruniu oraz w powiatach bydgoskim i inowrocławskim, najmniej natomiast w powiecie mogileńskim, radziejowskim, rypińskim i wąbrzeskim. W 2015 r. 71,4% dzieci pozostających w pieczy zastępczej

⁶⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.).

w regionie umieszczonych było w pieczy rodzinnej. W 2017 r. wartość wskaźnika wzrosła do 74,5%. Ta forma pieczy była dominującą w 22 powiatach. Jedynie w powiecie grudziądzkim odnotowano wyższy odsetek dzieci umieszczonych w pieczy instytucjonalnej (53,8% w 2017 r.).

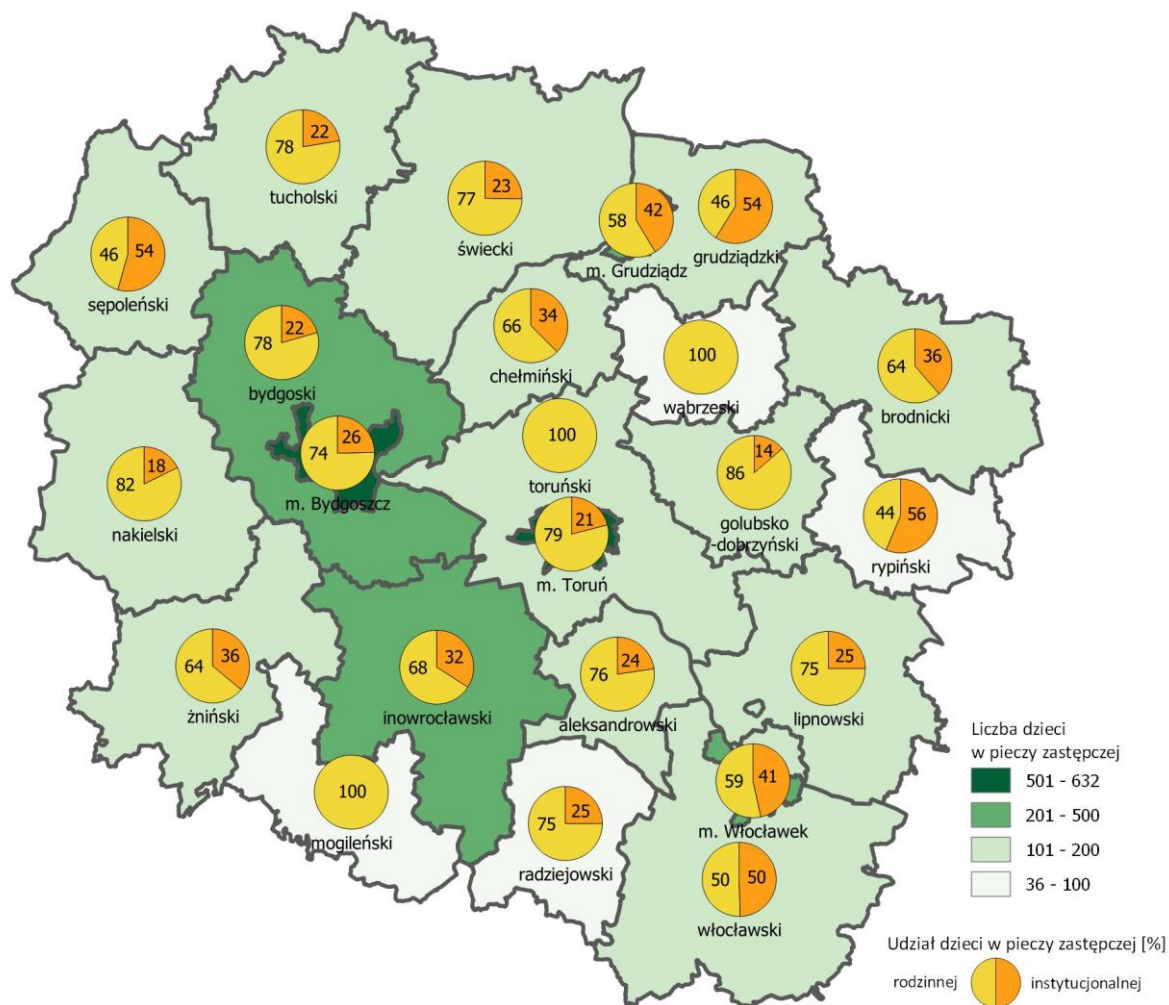
Z roku na rok systematycznie rośnie liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych. W 2015 r. w tej formie rodzinnej pieczy zastępczej umieszczono 2 902 dzieci, natomiast dwa lata później już 3 044 (o 142 dzieci więcej). Największa ich liczba cechowała dwa największe miasta w województwie (Bydgoszcz – 440 dzieci i Toruń – 371 dzieci), a także powiat inowrocławski (266 dzieci). Najmniej dzieci objęto tą formą wsparcia w powiatach: rypińskim (28), radziejowskim (38) oraz grudziądzkim (49).

Inną formą rodzinnej pieczy zastępczej są rodzinne domy dziecka, które w 2015 r. funkcjonowały na terenie 10 powiatów. W 2017 r. ich dostępność była już większa – funkcjonowały na terenie 15 powiatów, a liczba umieszczonych w nich dzieci wzrosła do 253 (ze 167 w 2015 r.). Najwięcej dzieci objęto tą formą wsparcia w Toruniu (58), Bydgoszczy (38), powiecie nakielskim (36) i bydgoskim (29).

Placówki opiekuńczo-wychowawcze są instytucjonalną formą pieczy zastępczej. Od kilku lat zauważyć można systematyczny wzrost tego rodzaju wsparcia. W 2017 r. na terenie 20 powiatów działały łącznie 72 placówki (na terenie powiatu mogileńskiego, toruńskiego oraz wąbrzeskiego w analizowanym okresie 2015-2017 nie funkcjonowały tego typu jednostki). Stały wzrost liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych związany jest z faktem, iż placówki dostosowują się do standardów określonych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. 2017 poz. 697 z późn. zm.)⁶¹. Wynika to ze zmian wprowadzonych w placówkach mających na celu zmniejszenie, do 14 osób, liczby przebywających w nich dzieci. W 2017 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych łącznie przebywało 1 129 dzieci (o 101 mniej niż w roku 2015).

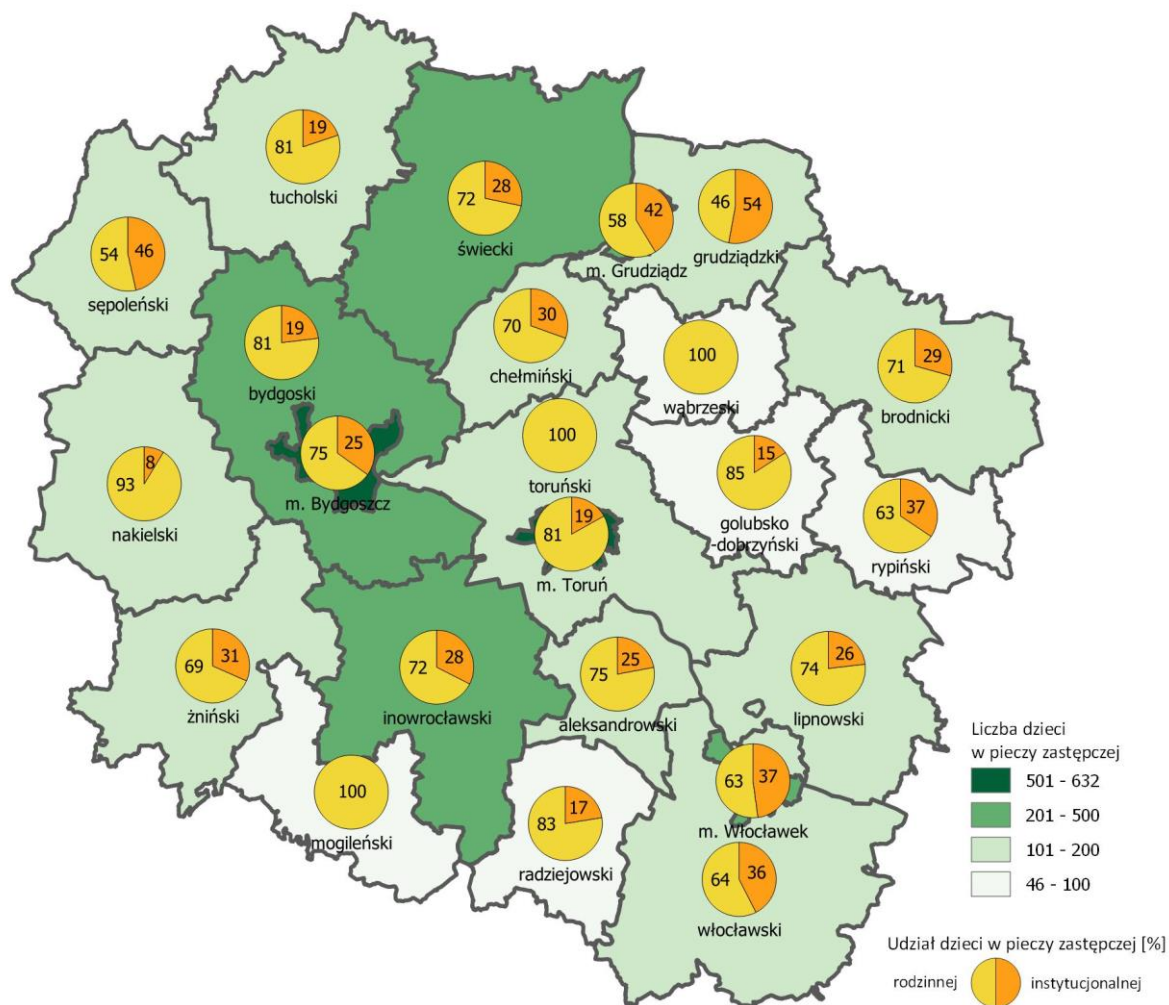
⁶¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła do systemu nową formę organizacyjną rodzinnej pieczy zastępczej – rodzinny dom dziecka, której rozwój skutkować będzie znacznym ograniczeniem roli placówek opiekuńczo-wychowawczych. Zmiany określone w ustawie wprowadzane będą sukcesywnie w kolejnych latach, tak aby z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie był niższy niż 10 lat, natomiast placówki opiekuńczo-wychowawcze z dniem 1 stycznia 2021 uzyskały standard 14-osobowy.

Ryc. 63. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2015 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2015 oraz Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy (UW), opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 64. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2017 oraz Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonych przez UW, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Tab. 28. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka i placówkach opiekuńczo-wychowawczych w latach 2015-2017 wg powiatów

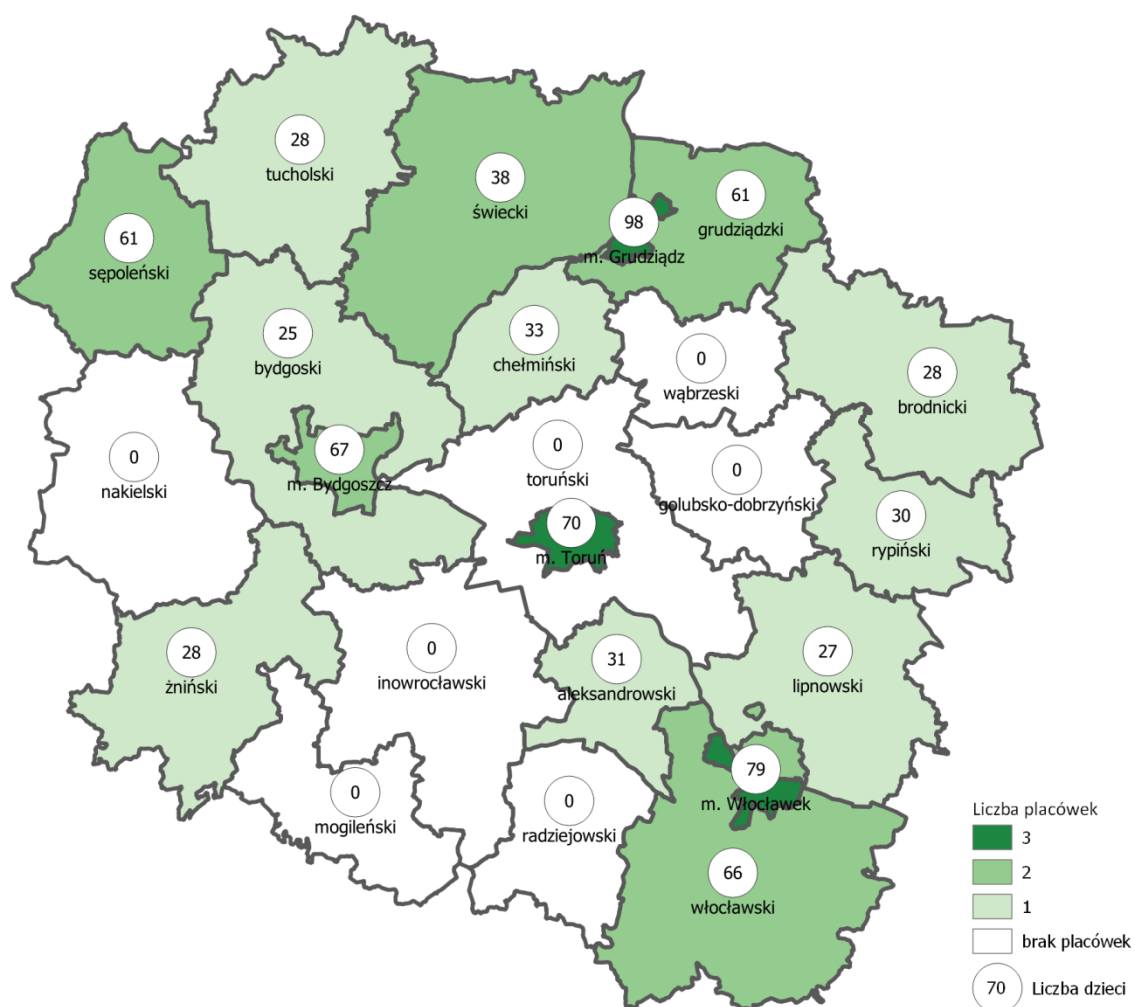
Powiat	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych			Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych domach dziecka			Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
aleksandrowski	93	91	94	6	8	12	31	28	35
brodnicki	75	89	102	6	10	9	46	43	46
bydgoski	201	198	181	23	23	29	63	54	50
chełmiński	87	96	98	0	0	0	45	46	43
golubsko-dobrzyński	88	81	64	0	0	10	14	12	13
grudziądzki	53	54	49	0	0	0	61	61	57
inowrocławski	229	235	266	0	0	0	107	100	101
lipnowski	73	77	75	8	8	8	27	30	29
mogileński	60	58	63	0	0	0	0	0	0
nakielski	115	114	112	15	30	36	29	12	12
radziejowski	27	34	38	0	0	0	9	8	8
rypiński	24	22	28	0	9	12	30	29	23
sępoleński	57	62	76	0	0	0	68	64	66
świecki	146	145	142	8	8	8	46	55	58
toruński	111	179	172	11	14	7	0	0	0
tucholski	101	111	116	0	6	5	28	30	28
wąbrzeski	75	68	72	0	0	0	0	0	0
włocławski	67	95	88	0	5	8	66	57	54
żniński	94	102	99	0	0	7	53	50	47
Bydgoszcz	440	440	440	30	33	36	162	167	156
Grudziądz	167	165	149	0	0	0	119	106	109
Toruń	361	408	371	54	58	58	112	120	102
Włocławek	158	156	149	6	7	8	114	104	92
kujawsko-pomorskie	2 902	3 080	3 044	167	219	253	1 230	1 176	1 129

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za lata 2015-2017 oraz rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonego przez UW

4.2.2. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których statutowa liczba miejsc jest większa niż 14 (obowiązkowy)

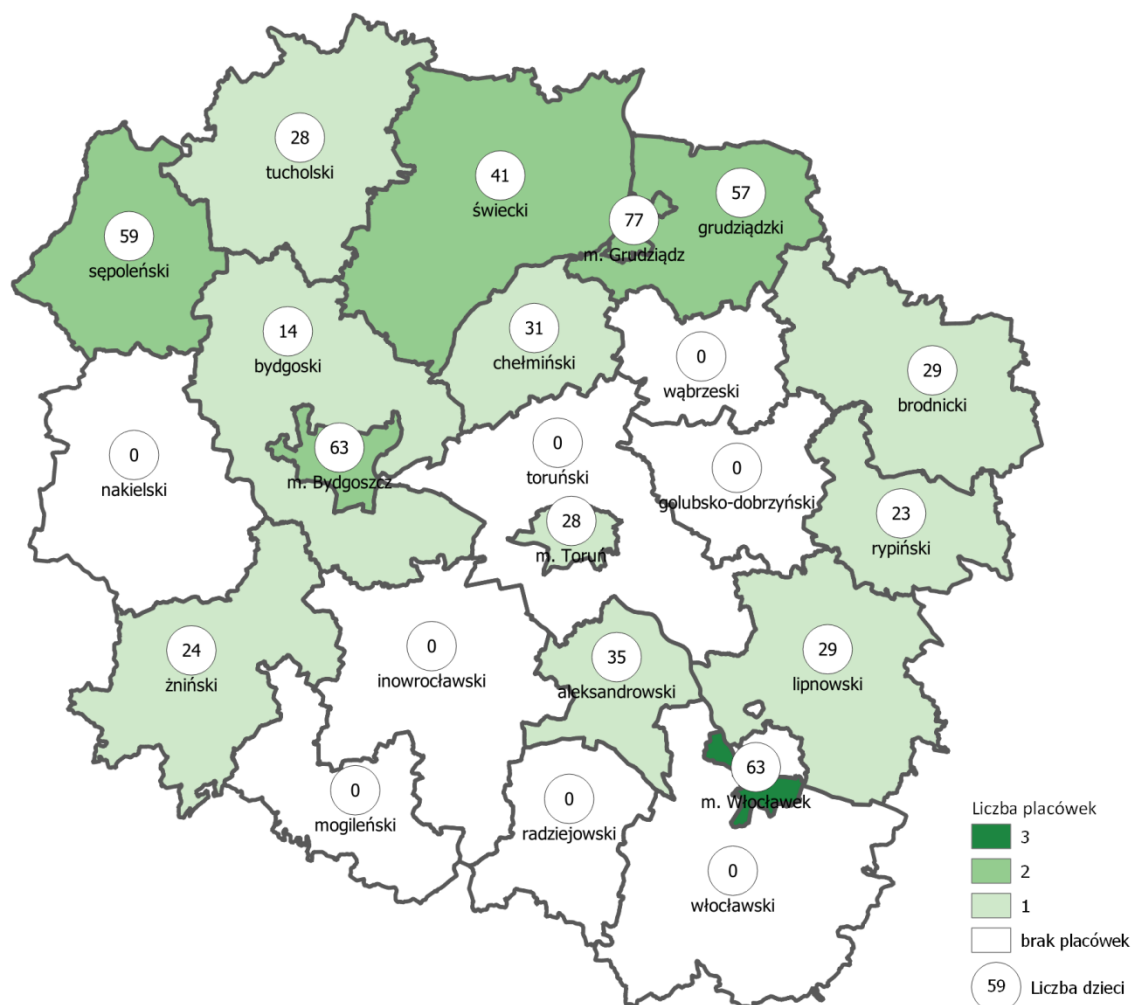
Systematycznie z roku na rok zmniejszeniu ulega liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych powyżej 14 miejsc. W latach 2015-2017 liczba ta zmniejszyła się o 5 (z 27 do 22). Wynikać to może z faktu, iż część placówek przekształciła się na placówki do 14 miejsc. Placówki tego rodzaju funkcjonują na terenie 15 powiatów. Łącznie umieszczonych jest w nich 601 dzieci, co oznacza zmniejszenie liczby korzystających w porównaniu z danymi sprzed dwoma laty o 169 osób. Najwięcej dzieci umieszczonych było w Grudziądzu (77), Bydgoszczy oraz Włocławku (po 63), najmniej natomiast w powiecie bydgoskim (14) oraz rypińskim (23).

Ryc. 65. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2015 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonego przez UW z dnia 21.12.2015 r., opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 66. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r. wg powiatów

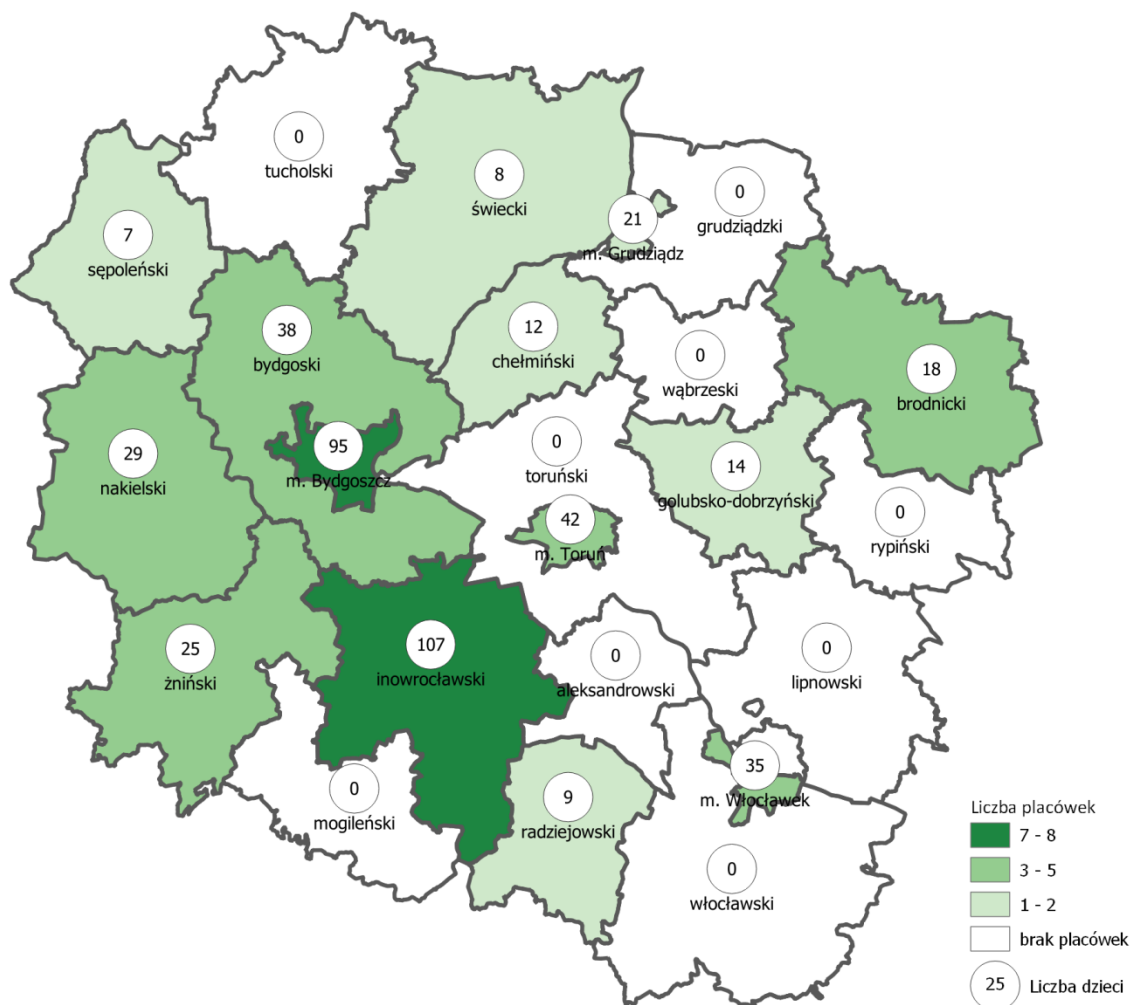

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzonego przez UW z dnia 25.09.17 r. oraz 16.03.18 r., opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

4.2.3. Liczba dzieci przebywająca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poniżej 14 dzieci

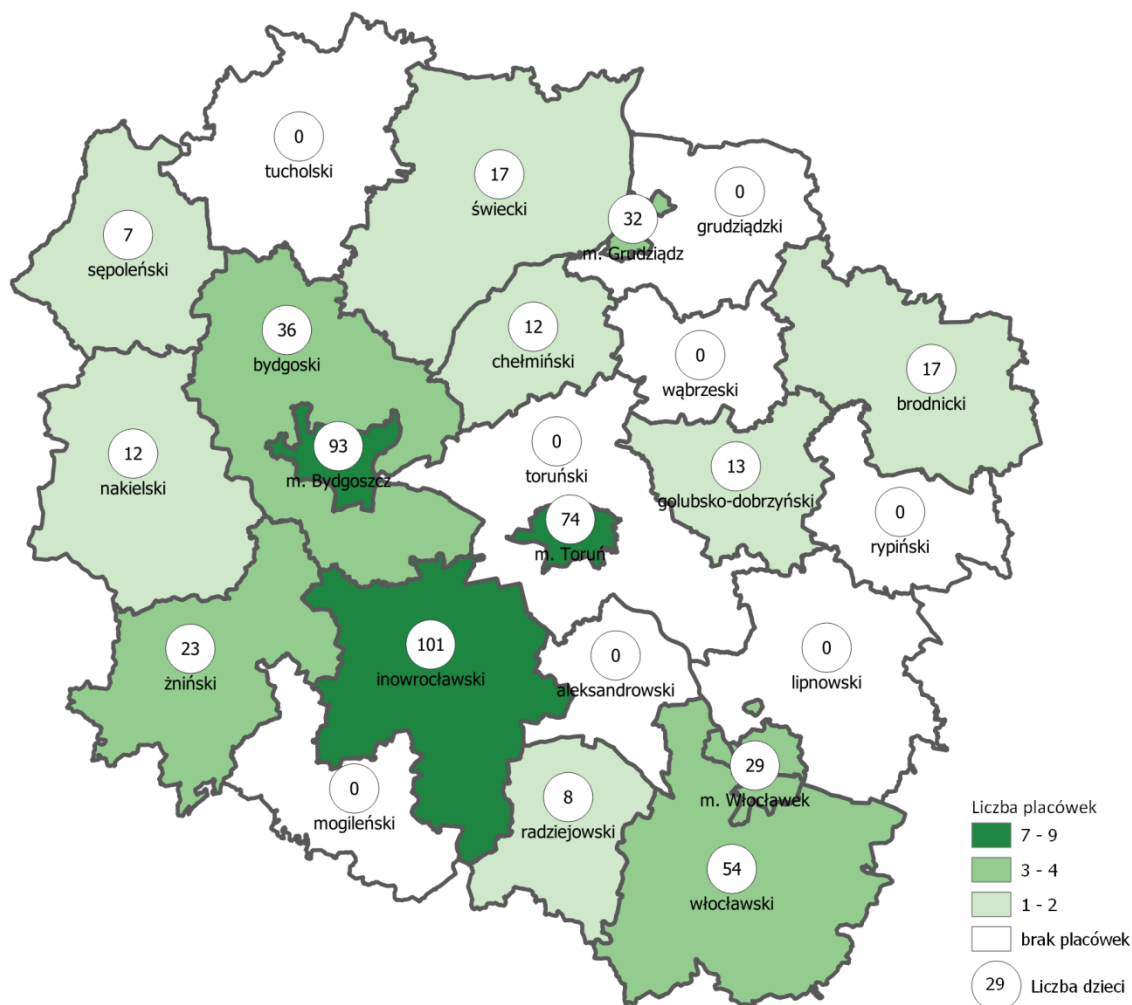
W latach 2015-2017 znacząco wzrosła liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc. W 2017 r. było ich 50, co oznacza wzrost w porównaniu do roku 2015 o 8 placówek. Najwięcej nowych placówek powstało w powiecie włocławskim (4 placówki), Toruniu (3 placówki) i Grudziądzu (2 placówki). Najwięcej placówek w 2017 r. funkcjonowało na terenie Bydgoszczy (9), Torunia (8) oraz powiatu inowrocławskiego (7). Na terenie 8 powiatów nie działała ani jedna tego typu placówka. W sumie na terenie 15 powiatów w placówkach opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc umieszczonych było 528 dzieci, co w porównaniu z 2015 r. oznacza wzrost o 68 osób. Największa liczba dzieci w tego rodzaju placówkach była w powiecie inowrocławskim (101), Bydgoszczy (93) i Toruniu (74), najmniejsza natomiast w powiecie sępoleńskim (7) oraz radziejowskim (8). Warte odnotowania jest, że w zakresie funkcjonowania placówek do 14 miejsc standardy określone w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej (Dz. U. 2017 r. poz. 697 z późn. zm.) osiągnęły już powiaty: golubsko-dobrzyński, inowrocławski, nakielski, radziejowski i włocławski.

Ryc. 67. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2015 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzony przez UW z dnia 21.12.2015 r., opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 68. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r. wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych prowadzony przez UW z dnia 25.09.2017 r. oraz 16.03.2018 r., opracowanie graficzne KBPPiR Oddział w Bydgoszczy

4.2.4. Liczba miejsc i dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego (obowiązkowy)

Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone przez gminę lub powiat, jak również na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego, albo przez inny podmiot, który uzyskał zezwolenie. Mogą być one prowadzone w formie: opiekuńczej (koła zainteresowań, świetlice, kluby i ogniska wychowawcze), specjalistycznej (zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne), pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (animacje, socjoterapia), a także w formach łączonych⁶². Celem placówek wsparcia dziennego jest pomoc rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka. Wsparcie szczególnie skierowane jest do takich rodzin, w których występują problemy opiekuńczo-wychowawcze. Pobyt dziecka jest bezpłatny i dobrowolny. Wyjątek stanowi nakaz sądu, mówiący o konieczności umieszczenia dziecka w takiej placówce⁶³.

Na terenie województwa w 2017 r. 22 gminy prowadziły placówki wsparcia dziennego (w 2015 r. – 21, 2016 r. – 23). Placówki prowadzone były na terenie miast: Bydgoszczy, Chełmna, Chełmży, Grudziądza,

⁶² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2017 r. poz. 697 z późn. zm.).

⁶³ [online:] <https://ops.pl/2016/07/czym-jest-placowka-wsparcia-dziennego-dla-dzieci/> [dostęp:] 28.06.2018 r.

Inowrocławia, Torunia, Włocławka oraz następujących gmin miejsko-wiejskich i wiejskich: Barcin, Bartniczka, Golub-Dobrzyń, Kamień Krajeński, Kowalewo Pomorskie, Mroczka, Nakło nad Notecią, Nowa Wieś Wielka, Płużnica, Rogowo żn., Sadki, Sępólno Krajeńskie, Świecie, Więcbork i Żnin. Ogólna liczba dzieci korzystających z placówek wsparcia dziennego zmniejszała się na przestrzeni 3 badanych lat. W 2015 r. było ich 1 610, w roku następnym zarejestrowano spadek do 1 444 osób, a w 2017 r. liczba dzieci wyniosła 1 426.

W 2015 r. najwięcej dzieci korzystało z placówek wsparcia dziennego w trzech miastach na prawach powiatu: w Toruniu (481), Włocławku (315) i Grudziądzu (161), a najmniej w gminach: Kamień Krajeński (12), Cekcyn, Lubiewo oraz Sadki (po 15). Rok później najwięcej dzieci korzystało ze wsparcia placówek

w Toruniu (379) i Włocławku (307) oraz w gminie Nowa Wieś Wielka (141). Najmniej dzieci uczęszczało na zajęcia w placówkach w Mroczy (10) i Kamieniu Krajeńskim (13). W 2017 r. największą liczbę dzieci korzystających z omawianego wsparcia zarejestrowano ponownie w Toruniu (325), Włocławku (290) i Nowej Wsi Wielkiej (140), najmniej natomiast w Mroczy (7) i Barcinie (8).

Na przestrzeni analizowanych lat zwiększyła się liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego, działających w województwie kujawsko-pomorskim. W 2017 r. wynosiła 2 406 miejsc, co w porównaniu do roku 2015 oznacza wzrost o 10 miejsc (z 2 396).

Najwięcej miejsc w ciągu badanych 3 lat było w placówkach wsparcia dziennego na terenie Torunia (481) i Włocławka (w latach 2015-2016 po 380, w 2017 r. 370). W analizowanym okresie najmniej miejsc było w gminach: Kamień Krajeński, Mroczka (po 15) oraz w latach 2015-2016 w gminie Sadki (także 15).

Tab. 29. Liczba miejsc oraz liczba dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego w latach 2015-2017 wg gmin i powiatów

Powiat	Gmina	2015		2016		2017	
		liczba miejsc	przeciętna liczba umieszczonych dzieci ⁶⁴	liczba miejsc	przeciętna liczba umieszczonych dzieci	liczba miejsc	przeciętna liczba umieszczonych dzieci
brodnicki	Bartniczka	-	-	-	-	30	28
bydgoski	Nowa Wieś Wielka	240	153	240	141	240	140
chełmiński	Chełmno (miejska)	50	28	50	35	50	35
golubsko-dobrzyński	Golub-Dobrzyń	30	30	30	30	30	27
golubsko-dobrzyński	Kowalewo Pomorskie	50	37	50	35	50	35
inowrocławski	Inowrocław (miejska)	120	66	120	73	120	65
mogileński	Mogilno	-	-	30	33	-	-
nakielski	Mrocza	-	-	15	10	15	7
nakielski	Nakło nad Notecią	30	20	30	21	30	19
nakielski	Sadki	15	15	15	15	60	44
nakielski	Szubin	20	20	24	15	-	-
sępoleński	Kamień Krajeński	15	12	15	13	15	11
sępoleński	Sępólno Krajeńskie	30	27	30	21	30	28
sępoleński	Więcbork	60	24	60	22	60	25
świecki	Świecie	120	52	80	38	90	17
toruński	Chełmża (miejska)	50	30	50	30	50	32
tucholski	Cekcyn	20	15	20	15	-	-
tucholski	Lubiewo	30	15	-	-	-	-
wąbrzeski	Płużnica	-	-	-	-	90	83
żniński	Barcin	25	20	25	15	25	8
żniński	Rogowo	-	-	60	30	60	30
żniński	Żnin	135	65	120	56	120	58
Bydgoszcz	Bydgoszcz	45	24	30	17	30	20
Grudziądz	Grudziądz	450	161	360	93	360	99
Toruń	Toruń	481	481	481	379	481	325
Włocławek	Włocławek	380	315	380	307	370	290
kujawsko-pomorskie		2 396	1 610	2 315	1 444	2 406	1 426

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonania zadań z zakresu wspierania rodziny i pieczy zastępczej za lata 2015-2017

4.3. Ekonomia społeczna

Ekonomia społeczna ma charakter aktywności obywatelskiej, która przez działalność ekonomiczną służy pożytkowi publicznemu. Dzięki niej tworzone są nowe miejsca pracy i świadczone są usługi społeczne użyteczności publicznej. Podejmowane są działania z zakresu rozwoju regionalnego oraz integracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach ekonomii społecznej działają przedsiębiorstwa społeczne i rynkowe, czyli podmioty prowadzące działalność gospodarczą, które przez zatrudnienie osób niepełnosprawnych i wykluczonych realizują cel społeczny, a zyski zostają przeznaczone na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa oraz cele statutowe (na tych zasadach działają m.in. spółdzielnie socjalne). Poza przedsiębiorstwami społecznymi i rynkowymi, w

⁶⁴ Przeciętną liczbę umieszczonych dzieci oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym, podając z dokładnością do jednej osoby, źródło: rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 4 grudnia 2012 r. w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

ramach ekonomii sektora społecznego, działają podmioty o charakterze integracyjnym. Tutaj można wymienić Centra Integracji Społecznej (CIS) oraz Kluby Integracji Społecznej (KIS), a także Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) i Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ). Nie są one przedsiębiorstwami, ale przygotowują do pracy w nich. W skład sektora ekonomii społecznej wchodzi również przedsiębiorstwa o charakterze pożytku publicznego, których działania są oparte na ryzyku ekonomicznym (organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną na rzecz pożytku publicznego)⁶⁵.

4.3.1. Liczba spółdzielni socjalnych czynnych w działalności (obowiązkowy)

Liczba spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS) na przestrzeni lat 2015-2017 wrosła o 12 podmiotów. W 2015 r. zarejestrowanych było 67 spółdzielni, w 2016 r. – 68, a w roku 2017 – 79.

Tab. 30. Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	Liczba spółdzielni		
	2015	2016	2017
aleksandrowski	3	3	4
brodnicki	2	2	3
bydgoski	4	5	6
chełmiński	5	5	5
golubsko-dobrzyński	3	3	4
grudziądzki	3	3	3
inowrocławski	9	9	11
lipnowski	1	1	1
mogileński	3	3	3
nakielski	3	3	3
radziejowski	1	1	1
rypiński	0	0	0
sępoleński	0	0	0
świecki	2	2	2
toruński	4	4	5
tucholski	3	3	3
wąbrzeski	1	1	1
włocławski	0	0	0
żniński	1	1	1
Bydgoszcz	11	11	14
Grudziądz	1	1	1
Toruń	2	2	3
Włocławek	5	5	5
kujawsko-pomorskie	67	68	79

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych z Krajowego Rejestru Sądowego

Większość spółdzielni zarejestrowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego tworzonych jest przez osoby fizyczne. W 2017 r. na 79 spółdzielni ogółem 22 założone były przez osoby prawne, a 57 przez osoby fizyczne (w 2015 r. na 67 spółdzielni 16 założonych było przez osoby prawne, a 51

⁶⁵ [online:] http://es.rops.torun.pl/strona-21-czym_jest_ekonomia_spoleczna.html [dostęp:] 25.07.2018 r.

przez osoby fizyczne). Spośród 23 powiatów województwa jedynie w 3 z nich (rypińskim, sępoleńskim i włocławskim) nie zarejestrowano spółdzielni socjalnych w analizowanym okresie.

Funkcjonowanie spółdzielni socjalnych generuje tworzenie miejsc pracy. W 2017 r. w regionie w ramach dofinansowania ze środków RPO WK-P 2014-2020 powstało 136 miejsc pracy w nowych przedsiębiorstwach społecznych (z czego 53 w spółdzielniach socjalnych). Dofinansowano także 20 miejsc pracy w istniejących przedsiębiorstwach społecznych (w tym 19 w spółdzielniach socjalnych).

4.3.2. Liczba funkcjonujących KIS/CIS/WTZ/ZAZ (obowiązkowy)

Kluby i Centra Integracji Społecznej, Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz Zakłady Aktywności Zawodowej są podmiotami o charakterze integracyjnym, wchodzącymi w skład sektora ekonomii społecznej. Ich zadaniem jest umożliwienie reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym⁶⁶.

Kluby Integracji Społecznej oraz Centra Integracji Społecznej mogą być tworzone przez podmioty w oparciu o ustawę o zatrudnieniu socjalnym. Oba rodzaje jednostek prowadzą działania z zakresu reintegracji zawodowej i społecznej. Natomiast różnice między nimi polegają na odmiennych formach organizacyjnych oraz procedurach ich powoływania i finansowania⁶⁷.

W województwie kujawsko-pomorskim w latach 2015 i 2017 były 4⁶⁸ jednostki CIS (w 2016 r. – 5⁶⁹). Zgodnie z Rejestrem Centrów Integracji Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego obecnie takie jednostki działają na terenie Bydgoszczy, Torunia, Łojewa (w powiecie inowrocławskim) oraz w Szumiłowie (w powiecie grudziądzkim).

W latach 2015-2016 funkcjonowało 21 KIS na terenie 7 powiatów ziemskich: brodnickiego, bydgoskiego, chełmińskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, tucholskiego, wąbrzeskiego oraz w dwóch miastach na prawach powiatu: w Bydgoszczy i Włocławku. W 2017 r. w regionie działało 20 KIS na terenie 13 powiatów (we wszystkich miastach na prawach powiatu oraz w powiatach: golubsko-dobrzyńskim, grudziądzkim, inowrocławskim, nakielskim, sępoleńskim, toruńskim, tucholskim, wąbrzeskim i żnińskim).

Warsztaty Terapii Zajęciowej i Zakłady Aktywności Zawodowej również prowadzą działalność z zakresu reintegracji, jednak nieco innego typu niż reintegracja prowadzona przez CIS i KIS. WTZ są placówkami, które stwarzają osobom niepełnosprawnym, niezdolnym do podjęcia pracy, możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej. Ma im to ułatwić podjęcie zatrudnienia lub powrót na rynek pracy. Warsztaty są wyodrębnione organizacyjnie i finansowo. W latach 2015-2017 liczba WTZ działających w regionie utrzymywała się na stałym poziomie i wynosiła 36. Warsztaty działały na terenie całego województwa, za wyjątkiem powiatów toruńskiego i włocławskiego. ZAZ funkcjonują w tym samym celu co WTZ, czyli rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, jednak uzyskują go poprzez ich zatrudnianie. Z ZAZ korzystają osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym i umiarkowanym, autystycy, a także osoby u których stwierdzono upośledzenie umysłowe i chorobę psychiczną. W regionie w 2015 r. funkcjonowało 8 takich zakładów. W latach 2016-2017 liczba placówek wzrosła do 9. W analizowanym okresie działały one na terenie miast: Bydgoszczy i Włocławka oraz powiatów: brodnickiego, bydgoskiego, chełmińskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, tucholskiego i wąbrzeskiego.

⁶⁶ [online:] <http://es.rops.torun.pl>, [dostęp:] 5.07.2018 r.

⁶⁷ Por. Kujawsko-Pomorski Program na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020; ustawa o zatrudnieniu socjalnym z dnia 13 czerwca 2003 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 1828).

⁶⁸ Wpis Rejestru Centrów Integracji Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego z 3.02.2015 r. i 19.07.2016 r.

⁶⁹ Wpis Rejestru Centrów Integracji Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19.07.2016 r.

Tab. 31. Liczba funkcjonujących w województwie jednostek CIS, KIS, WTZ i ZAZ w latach 2015-2017

Rodzaj funkcjonującej placówki	2015	2016	2017
Centra Integracji Społecznej	4	5	4
Kluby Integracji Społecznej	21	21	20
Warsztaty Terapii Zajęciowej	36	36	36
Zakłady Aktywności Zawodowej	8	9	9

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2015-2017 oraz rejestr CIS i KIS prowadzony przez UW

4.3.3. Liczba korzystających z WTZ/ZAZ

Zarówno z Warsztatów Terapii Zajęciowej, jak i z Zakładów Aktywności Zawodowej, mogą korzystać osoby niepełnosprawne w stopniu znacznym i umiarkowanym, autystyczne, chore psychicznie oraz upośledzone umysłowo. Ich uczestnictwo polega na braniu udziału w rehabilitacji społecznej i zawodowej, która ma umożliwić przywrócenie aktywności zawodowej i w miarę możliwości powrót na rynek pracy (w przypadku WTZ), a także rehabilitowanie i reintegrowanie w ramach zatrudnienia (ZAZ).

W latach 2015-2017 wśród liczby osób korzystających z WTZ można zauważyć tendencję wzrostową – z 1 314 osób w roku 2015 do 1 334 w 2017 r. W analizowanym okresie 2 gminy utrzymywały ten sam stan liczby uczestników: największy w Bydgoszczy (255) i najmniejszy w Białych Błotach (25).

Inaczej wygląda liczba korzystających z ZAZ. W analizowanym okresie najwięcej zarejestrowanych uczestników w regionie odnotowano w 2016 r. (349 osób). W latach 2015 i 2017 stan liczbowy osób niepełnosprawnych w ZAZ utrzymywał się na podobnym poziomie (odpowiednio 317 i 318 uczestników). W latach 2015-2017 najwięcej i najmniej osób korzystających notowano w tych samych regionach: w powiecie radziejowskim (60) i gminie Białe Błota (22)⁷⁰.

4.4. Infrastruktura pomocy i integracji społecznej

4.4.1. Liczba osób przebywających i oczekujących na miejsce w DPS (obowiązkowy)

Domy Pomocy Społecznej (DPS) są stacjonarnymi i całodobowymi placówkami zapewniającymi usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązujących standardów. Wyróżnia się kilka typów DPS, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone: dla osób w podeszłym wieku, dla osób przewlekle somatycznie chorych, dla osób przewlekle psychicznie chorych, dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, dla osób niepełnosprawnych fizycznie, dla osób uzależnionych od alkoholu⁷¹.

⁷⁰ W związku z tym, iż podmiotem prowadzącym ZAZ mogą być zarówno powiaty jak i gminy, dane dotyczące liczby korzystających zaprezentowane zostały również w tym podziale.

⁷¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

Tab. 32. Domy pomocy społecznej w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	2015			2016			2017		
	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących
aleksandrowski	2	169	6	2	167	4	2	182	8
brodnicki	2	56	10	2	62	7	2	54	18
bydgoski	2	172	2	2	171	13	2	171	10
chełmiński	2	257	6	2	253	10	2	247	10
golubsko-dobrzyński	1	12	2	1	12	3	1	12	3
grudziądzki	0	0	0	0	0	0	0	0	0
inowrocławski	5	449	16	5	437	14	5	459	26
lipnowski	1	151	1	1	155	0	1	149	2
mogileński	1	103	4	1	108	3	1	103	7
nakielski	1	73	0	1	86	8	1	91	15
radziejowski	1	81	1	1	87	8	1	87	0
rypiński	1	55	0	1	49	0	1	56	0
sępoleński	3	216	4	3	227	3	3	212	12
świecki	3	256	15	3	258	12	3	260	26
toruński	4	411	56	4	427	50	4	421	71
tucholski	1	51	3	1	46	8	1	56	6
wąbrzeski	1	75	8	1	75	6	1	75	13
włocławski	5	327	14	5	338	15	5	357	13
żniński	3	260	24	4	258	16	4	247	33
Bydgoszcz	3	352	77	3	336	132	3	339	126
Grudziądz	1	500	16	1	475	25	1	466	55
Toruń	2	173	52	2	177	53	3	178	50
Włocławek	3	152	24	3	148	29	3	155	5
kujawsko-pomorskie	48	4 351	341	49	4 352	419	50	4 377	509

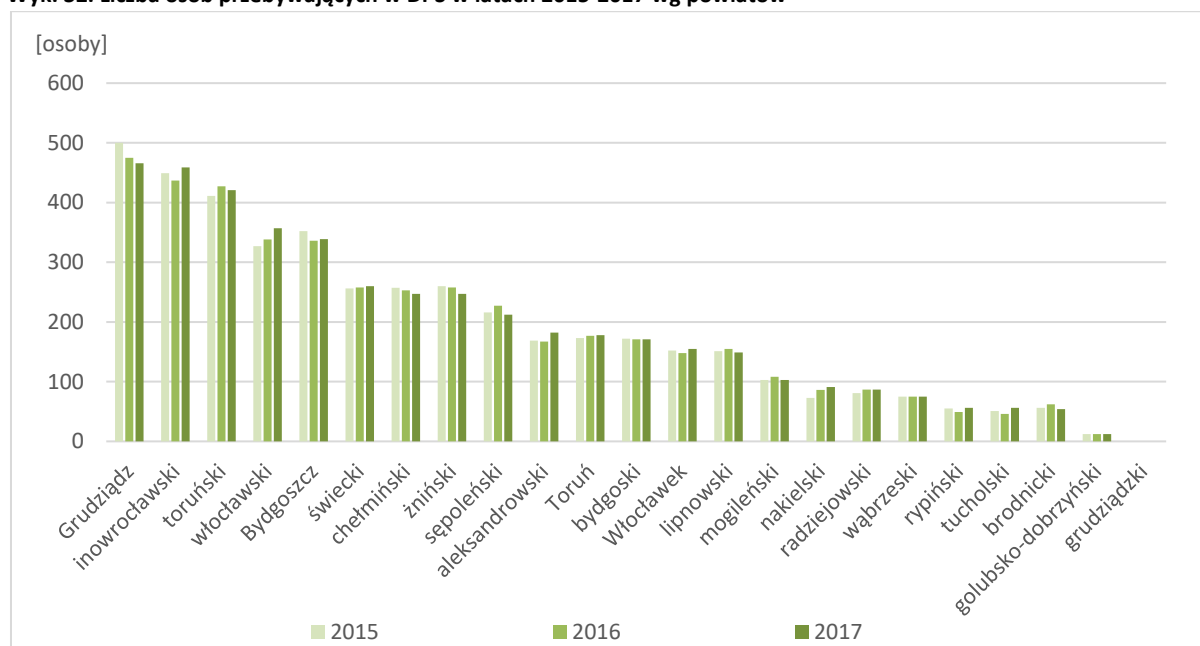
Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Informatora dla seniora 2015-2017 (liczba placówek) oraz OZPS za lata 2015-2017 (liczba osób korzystających oraz oczekujących)

W ciągu badanych 3 lat, co roku przybywa po jednym domu pomocy społecznej w regionie. Najwięcej tego typu placówek występowało w powiatach inowrocławskim i włocławskim (po 5). W powiecie grudziądzkim w analizowanym okresie tego typu jednostki nie funkcjonowały.

W województwie stopniowo rośnie liczba osób korzystających z usług w DPS. W latach 2015-2016 wskaźnik ten utrzymywał się na podobnym poziomie (4 351/4 352 osoby). W 2017 r. nastąpił nieznaczny wzrost liczby osób korzystających z usług DPS o 26 osób (do 4 377).

W czołówce powiatów, które na przestrzeni ostatnich 3 lat charakteryzuje najwyższa liczba osób korzystających z DPS w regionie, pozostają niezmiennie: Grudziądz, powiat inowrocławski oraz powiat toruński (od 421 do 466 osób w 2017 r.). W 7 powiatach liczba osób korzystających z usług tego typu nie przekroczyła 100 osób.

Wyk. 32. Liczba osób przebywających w DPS w latach 2015-2017 wg powiatów

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2015-2017

Z danych pochodzących ze sprawozdania MPiPS-05 wynika, że na dzień 31 grudnia 2017 r., na umieszczenie w Domu Pomocy Społecznej w całym województwie czekało 509 osób, czyli o 168 osób więcej w stosunku do danych z roku 2015. Na przestrzeni lat 2015-2017 w czołówce powiatów charakteryzujących się stosunkowo wysoką liczbą osób oczekujących na miejsce w DPS znajdowały się wszystkie miasta na prawach powiatu (Bydgoszcz, Grudziądz, Toruń i Włocławek) oraz powiat toruński. Spośród 23 powiatów co roku jedynie w 3 powiatach nie wykazywano zapotrzebowania na miejsce w DPS. W 2015 r. były to powiaty: grudziądzki, nakielski, rypiński, w 2016 r. grudziądzki, lipnowski, rypiński, a w 2017 r. grudziądzki, radziejowski i rypiński.

4.4.2. Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w ŚDS (obowiązkowy)

Środowiskowe domy samopomocy (ŚDS) to ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Świadczą one usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym⁷².

Z roku na rok rośnie liczba ŚDS. W 2015 r. funkcjonowały 43 placówki, a dwa lata później ich liczba wzrosła do 47. W 2017 r. z placówek łącznie skorzystały 1 834 osoby, co w porównaniu z rokiem 2015 oznacza wzrost o 193 osoby. Najwięcej korzystających było na terenie Bydgoszczy (211), powiatu inowrocławskiego (202), bydgoskiego (160), Torunia (153) i powiatu wąbrzeskiego (127). Najmniej korzystających odnotowano natomiast w powiecie nakielskim (25), mogileńskim (35), sępoleńskim i świeckim (37). Ważnym odnotowania jest fakt, iż ŚDS funkcjonowały na terenie każdego powiatu w województwie.

O ponad połowę spadła liczba osób oczekujących na miejsce w ŚDS. W 2015 r. odnotowano 118 osób oczekujących, dwa lata później ich liczba spadła do 55. Najwięcej osób oczekujących było w powiecie grudziądzkim, włocławskim oraz Toruniu (po 6 osób). Na terenie 7 powiatów nie odnotowano żadnej osoby oczekującej na miejsce w ŚDS (były to powiaty: aleksandrowski, brodnicki, bydgoski, lipnowski,

⁷² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

mogileński, rypiński, świecki). Jednakże należy nadmienić, że w latach 2015-2017 zostały uruchomione 4 nowe placówki tego typu w regionie.

Tab. 33. Środowiskowe domy samopomocy w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	2015			2016			2017		
	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących
aleksandrowski	1	40	0	2	57	0	2	74	0
brodnicki	1	40	1	1	49	0	1	54	0
bydgoski	4	149	13	4	161	0	4	160	0
chełmiński	1	43	17	1	75	2	1	67	5
golubsko-dobrzyński	1	45	6	1	45	5	2	66	3
grudziądzki	3	84	12	3	90	7	3	88	6
inowrocławski	4	175	4	4	175	4	5	202	4
lipnowski	1	30	0	1	57	0	1	48	0
mogileński	1	35	0	1	35	0	1	35	0
nakielski	1	24	3	1	26	6	1	25	3
radziejowski	1	38	5	1	36	5	1	43	3
rypiński	1	45	0	1	45	0	1	47	0
sępoleński	1	37	2	1	39	1	1	37	2
świecki	1	40	0	1	40	0	1	37	0
toruński	2	82	2	2	81	2	2	85	3
tucholski	1	45	3	1	45	4	1	45	2
wąbrzeski	2	93	2	2	108	12	3	127	1
włocławski	2	58	0	2	57	3	2	58	6
żniński	2	84	5	2	82	4	2	81	4
Bydgoszcz	6	215	3	6	218	4	6	211	3
Grudziądz	1	44	2	1	42	2	1	44	2
Toruń	4	152	33	4	153	9	4	153	6
Włocławek	1	43	5	1	43	6	1	47	2
kujawsko-pomorskie	43	1 641	118	44	1 759	76	47	1 834	55

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie sprawozdania MPiPS-03 za lata 2015-2017 oraz sprawozdania MPiPS-05 za lata 2015-2017

4.4.3. Liczba osób korzystających i oczekujących na miejsce w dziennym domu pomocy (obowiązkowy)

Dzienne domy pomocy (DDP) to ośrodki wsparcia świadczące pomoc w ciągu dnia, w tym oferujące posiłki, rehabilitację, zajęcia edukacyjno-kulturalne oraz wspólne spędzanie czasu przez osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Zazwyczaj placówki te adresowane są do osób starszych.⁷³

Sukcesywnie zwiększa się liczba funkcjonujących na terenie województwa dziennych domów pomocy. W 2015 r. na terenie 8 powiatów funkcjonowało 11 dziennych domów, a dwa lata później ich liczba wzrosła do 19 (i dwóch filii). Łącznie na terenie 10 powiatów w 2017 r. z tego rodzaju infrastruktury skorzystało 748 osób (wzrost o 106 osób w stosunku do roku 2015). Najwięcej korzystających odnotowano w Bydgoszczy (202 os.), powiecie inowrocławskim (135 os.) i Toruniu (132 os.). Najmniej

⁷³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

korzystających było natomiast w powiecie sępoleńskim (9 os.) i tucholskim (15 os.). Systematyczny wzrost liczby tego rodzaju placówek spowodowany jest m.in. uruchomieniem środków z rządowego programu „Senior+” oraz RPO WK-P 2014-2020. Gminy w ramach Oceny Zasobów Pomocy Społecznej (OZPS) za rok 2017 wykazały, że 10 dziennych domów prowadzonych jest ze środków gminnych, 6 placówek finansowanych jest ze środków RPO WK-P 2014-2020, a 3 placówki z programu Senior+⁷⁴.

Pomimo ciągłego wzrostu liczby dziennych domów pomocy społecznej liczba oczekujących na miejsce w tego rodzaju placówkach z roku na rok rośnie. W 2015 r. było 28 oczekujących, w roku 2017 ich liczba wzrosła do 88. Ważnym odnotowania jest fakt, iż w 2015 r. w Toruniu nie było żadnej osoby oczekującej na miejsce w dziennym domu pomocy, natomiast dwa lata później liczba oczekujących wzrosła do 64 osób. Ogółem w 2017 r. tylko na terenie 4 miast na prawach powiatu (w Bydgoszczy, Grudziądzu, Toruniu i Włocławku) wykazano osoby oczekujące na miejsce w tego typu placówce.

Tab. 34. Dienne domy pomocy społecznej w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	2015			2016			2017		
	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących	liczba placówek	liczba osób korzystających	liczba osób oczekujących
brodnicki	-	-	-	-	-	-	1	30	-
inowrocławski	1	58	-	2	99	-	6	135	-
lipnowski	-	-	-	-	-	-	2	40	-
sępoleński	1	10	-	1	0	-	1	9	-
świecki	1	35	-	1	40	-	1	30	-
tucholski	1	15	-	1	15	-	1	15	-
żniński	-	-	-	-	-	25	-	-	-
Bydgoszcz	3	222	18	3	198	38	3	202	16
Grudziądz	1	114	5	1	117	-	1	115	2
Toruń	1	143	-	2	135	19	2	132	64
Włocławek	1	45	5	1	51	6	1	40	6
kujawsko-pomorskie	11	642	28	12	655	88	19	748	88

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za lata 2015-2017 oraz danych własnych

4.4.4. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych (obowiązkowy)

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagając te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby

⁷⁴ Z informacji uzyskanych w ramach badań własnych ROPS w Toruniu wynika, iż w 2017 r. funkcjonowało poza wymienionymi już dziennymi domami pobytu również 9 placówek finansowanych z RPO WK-P 2014-2020. W sumie daje to 28 Dziennych Domów Pobytu działających na terenie województwa w 2017 r.

niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej.⁷⁵

Na terenie województwa liczba mieszkań chronionych na przestrzeni lat 2016⁷⁶-2017 zwiększyła się o 2 jednostki (w roku 2016 było 27 mieszkań, natomiast w 2017 r. 29 mieszkań). We wszystkich miastach na prawach powiatu funkcjonują mieszkania chronione. W 2017 r. 2 nowe mieszkania powstały w Bydgoszczy oraz jedno w powiecie wąbrzeskim (w Goryniu, gm. Płużnica). Brak tego typu mieszkań odnotowano w następujących powiatach: aleksandrowskim, brodnickim, golubsko-dobrzyńskim, grudziądzkim, lipnowskim, nakielskim, rypińskim, tucholskim i włocławskim. Wzrostowi liczby placówek towarzyszył wzrost liczby korzystających z tego rodzaju infrastruktury ze 158 osób (w 2016 r.) do 194 osób (w 2017 r.).

Tab. 35. Mieszkania chronione na przestrzeni lat 2016-2017 wg powiatów

Powiat	2016		2017	
	liczba mieszkań chronionych	liczba osób, które skorzystały ze wsparcia	liczba mieszkań chronionych	liczba osób, które skorzystały ze wsparcia
aleksandrowski	0	0	0	0
brodnicki	0	0	0	0
bydgoski	2	13	2	23
chełmiński	1	1	1	1
golubsko-dobrzyński	0	0	0	0
grudziądzki	0	0	0	0
inowrocławski ⁷⁷	4	37	4	36
lipnowski	0	0	0	0
mogileński	1	3	1	1
nakielski	0	0	0	0
radziejowski	1	3	1	3
rypiński	0	0	0	0
sępoleński	2	8	2	10
świecki	2	7	2	11
toruński	1	8	1	bd
tucholski	0	0	0	0
wąbrzeski	1	12	2	8
włocławski	0	0	0	0
żniński	2	11	2	4
Bydgoszcz	3	9	4	36
Grudziądz	2	15	2	15
Toruń	3	28	3	29
Włocławek	2	3	2	5
kujawsko-pomorskie	27	158	29	194

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych własnych

⁷⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.).

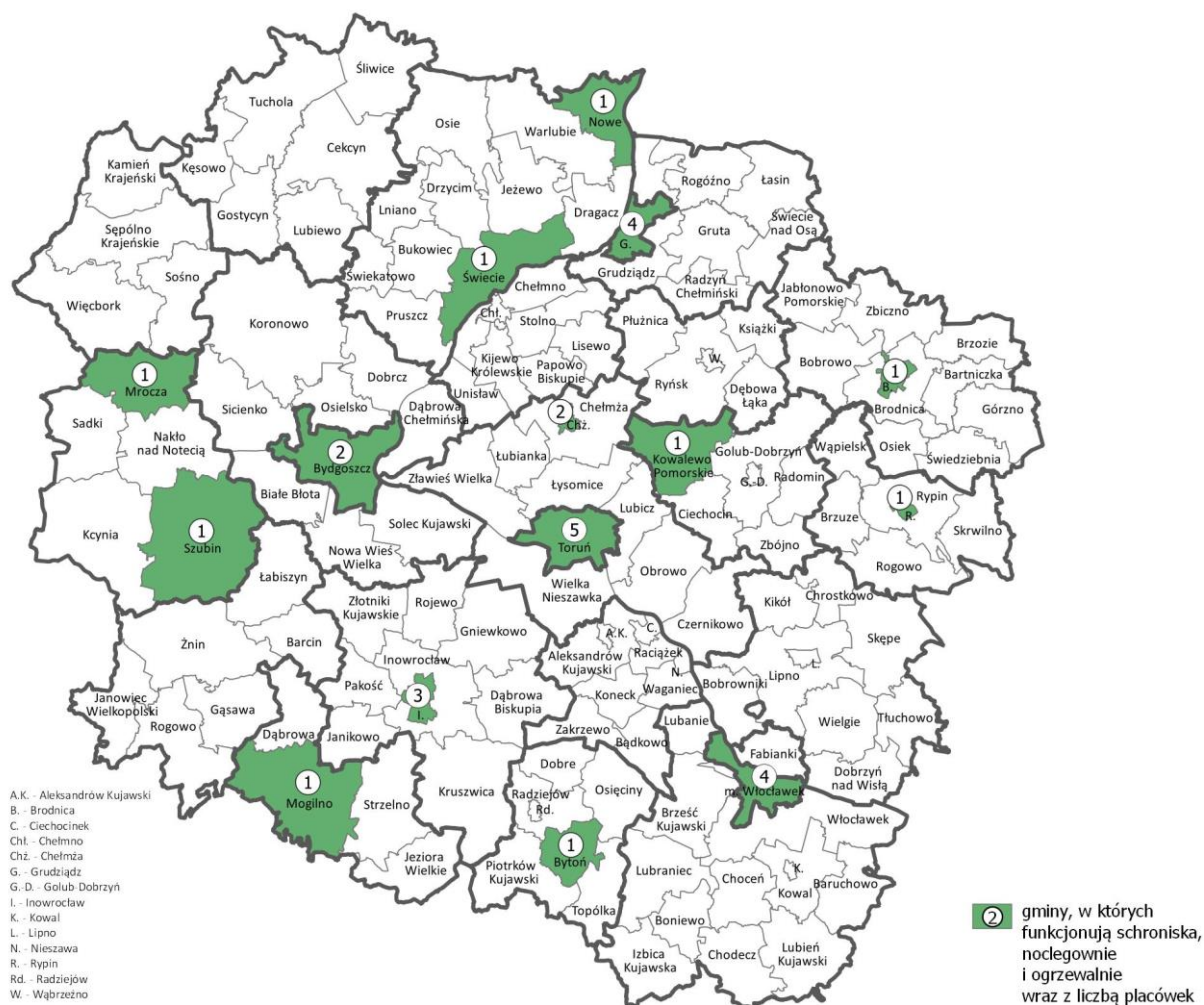
⁷⁶ Brak danych za rok 2015.

⁷⁷ W Inowrocławiu Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej prowadzi kompleks mieszkań chronionych, dysponuje ponad 30 lokalami mieszkalnymi.

4.4.5. Liczba schronisk, noclegowni oraz ogrzewalni

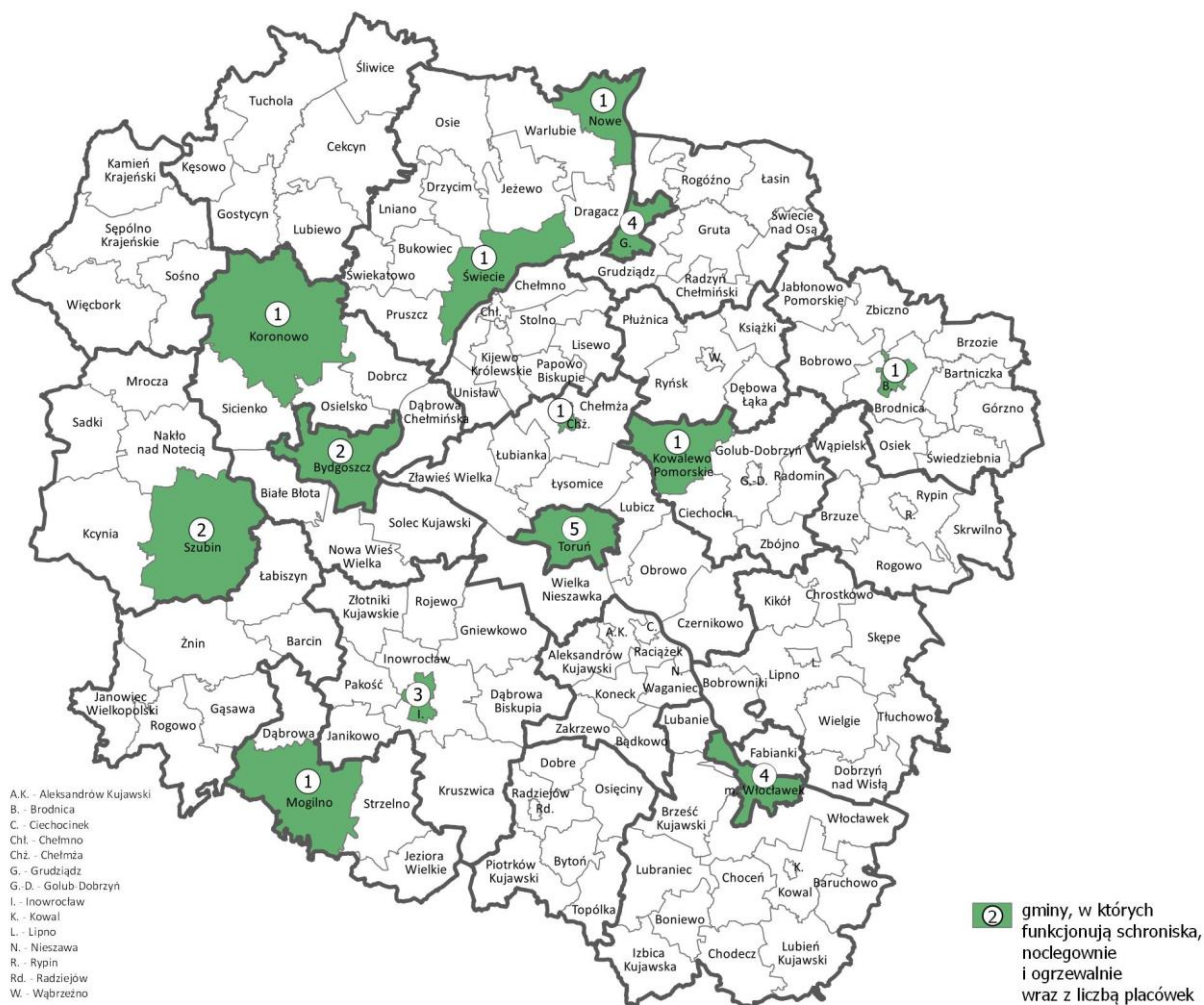
Dla osób pozostających bez schronienia oferowana jest m.in. pomoc instytucjonalna. Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego osoby bezdomne skorzystać mogą ze wsparcia udzielanego przez schroniska, noclegownie oraz ogrzewalnie. Liczba placówek przeznaczona dla osób bezdomnych utrzymuje się od kilku lat na bardzo zbliżonym poziomie. W 2017 r. w regionie funkcjonowało 27 placówek tego typu (w 2015 r. było 29 placówek). Niezmiennie od lat najwięcej z nich znajduje się w Toruniu (5), Grudziądzu i Włocławku (4). Spośród funkcjonującej infrastruktury dla osób bezdomnych w 2017 r. wyróżnić można było: schroniska (17 placówek), noclegownie (5 placówek), ogrzewalnie (4 placówki) oraz hostel. Placówki te funkcjonowały na terenie 17 gmin województwa.

Ryc. 69. Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych w 2015 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Projektu informacyjnego dla osób bezdomnych w województwie kujawsko – pomorskim „Akcja Zima 2015/2016”, opracowanie graficzne KPBPiR Oddział w Bydgoszczy

Ryc. 70. Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Projektu informacyjnego dla osób bezdomnych w województwie kujawsko – pomorskim „Akcja Zima 2017/2018”, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

4.4.6. Liczba Klubów Seniora

Kluby Seniora są „ośrodkami, które zajmują się rozwojem życia kulturalnego, oświatowego, towarzyskiego i rekreacyjnego osób starszych”⁷⁸. Celem takich placówek jest aktywizowanie i integracja osób starszych. Kluby organizują zajęcia proponujące alternatywne formy spędzania wolnego czasu, rozwijające zainteresowania, umożliwiające poznanie ciekawych osób (spotkania ze specjalistami lub z kręgu kultury) oraz miejsc (wycieczki turystyczno-krajoznawcze). Przy klubach często działają amatorskie zespoły wokalo-taneczne, grupy aktorskie/kabaretowe.

W latach 2015-2017 liczba placówek Klubów Seniora wzrastała (do 194 placówek w 2017 r.). Najwięcej przybyło ich w latach 2015-2016 (12 placówek). Najwięcej placówek w 2017 r. zarejestrowanych było w powiatach: bydgoskim – 23 (21 w 2015 r.), inowrocławskim – 18 (w 2015 r. – 19) oraz brodnickim – 17 (w 2015 r. – 18).

⁷⁸ A. Leszczyńska-Rejchert, Człowiek starszy i jego wspomaganie – w stronę pedagogiki starości, Olsztyn 2007.

Tab. 36. Liczba Klubów Seniora działających w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	2015	2016	2017
aleksandrowski	4	4	4
brodnicki	18	17	17
bydgoski	21	23	23
chełmiński	4	4	4
golubsko-dobrzyński	2	2	2
grudziądzki	2	3	4
inowrocławski	19	19	18
lipnowski	6	8	8
mogileński	3	3	3
nakielski	5	5	5
radziejowski	5	5	6
rypiński	3	4	4
sępoleński	2	2	2
świecki	15	15	14
toruński	10	17	16
tucholski	9	9	9
wąbrzeski	10	10	10
włocławski	3	3	3
żniński	12	12	12
Bydgoszcz	9	9	9
Grudziądz	4	4	4
Toruń	7	7	8
Włocławek	8	8	9
kujawsko-pomorskie	181	193	194

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Informatora dla seniora 2015-2017

4.4.7. Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku

Uniwersytet Trzeciego Wieku (UTW) „to placówka dydaktyczna dla osób w podeszłym wieku, której celem jest poprawa jakości życia osób starszych”⁷⁹. Celem UTW jest szerzenie wiedzy i nauki, podtrzymywanie aktywności intelektualnej, a także integracja oraz stworzenie możliwości spędzania wolnego czasu. Uniwersytety Trzeciego Wieku oferują seniorom m.in. wykłady, seminaria, zajęcia artystyczne, sportowe i rekreacyjne, lektoraty języków obcych oraz koła zainteresowań. Najczęściej uczestnictwo w UTW jest bezpłatne. Jeżeli pojawia się odpłatność to jest ona ponoszona w formie wpisowego lub czesnego za semestr lub dodatkowej płatności za uczestnictwo w regularnych zajęciach.

W latach 2015-2017 liczba placówek dydaktycznych dla seniorów utrzymywała się w regionie niemalże na stałym poziomie. W 2017 r. funkcjonowały 64 uniwersytety łącznie z filiami (o 2 więcej w porównaniu do roku 2015). W okresie lat 2016-2017 liczba filii uniwersytetów nie zmieniała się i wynosiła 31. We wszystkich badanych latach najwięcej placówek działało w Bydgoszczy (2015 r. – 9; 2016 r. – 7; 2017 r. – 10). W pozostałych miastach na prawach powiatu liczba UTW jest znacząco mniejsza: w Toruniu w okresie ostatnich 3 lat działał 1 uniwersytet, a w Grudziądzu i Włocławku po 2 uniwersytety.

⁷⁹ K. Lewkowicz, Szkolenie ustawiczne seniorów jako jedna z form tworzenia społeczeństwa wiedzy, Warszawa 2008, s. 2.

Tab. 37. Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku działających w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	2015		2016		2017	
	uniwersytety	filie	uniwersytety	filie	uniwersytety	filie
aleksandrowski	2	1	2	1	2	1
brodnicki	1	0		0	1	0
bydgoski	1	8	0	8	0	8
chełmiński	2	1	2	1	2	1
golubsko-dobrzyński	1	1	0	2	0	2
grudziądzki	0	0	0	0	0	0
inowrocławski	2	4	3	4	3	4
lipnowski	1	2	1	2	1	2
mogileński	1	0	1	0	1	0
nakielski	1	3	1	3	1	3
radziejowski	0	1	0	1	0	1
rypiński	1	1	1	1	1	1
sępoleński	1	1	1	1	1	1
świecki	1	1	1	1	1	1
toruński	0	3	0	4	0	4
tucholski	1	1	1	1	1	1
wąbrzeski	1	1	1	1	1	1
włocławski	0	0	0	0	0	0
żniński	2	0	2	0	2	0
Bydgoszcz	9	0	7	0	10	0
Grudziądz	2	0	2	0	2	0
Toruń	1	0	1	0	1	0
Włocławek	2	0	2	0	2	0
kujawsko-pomorskie	33	29	30	31	33	31

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Informatora dla seniora 2015-2017

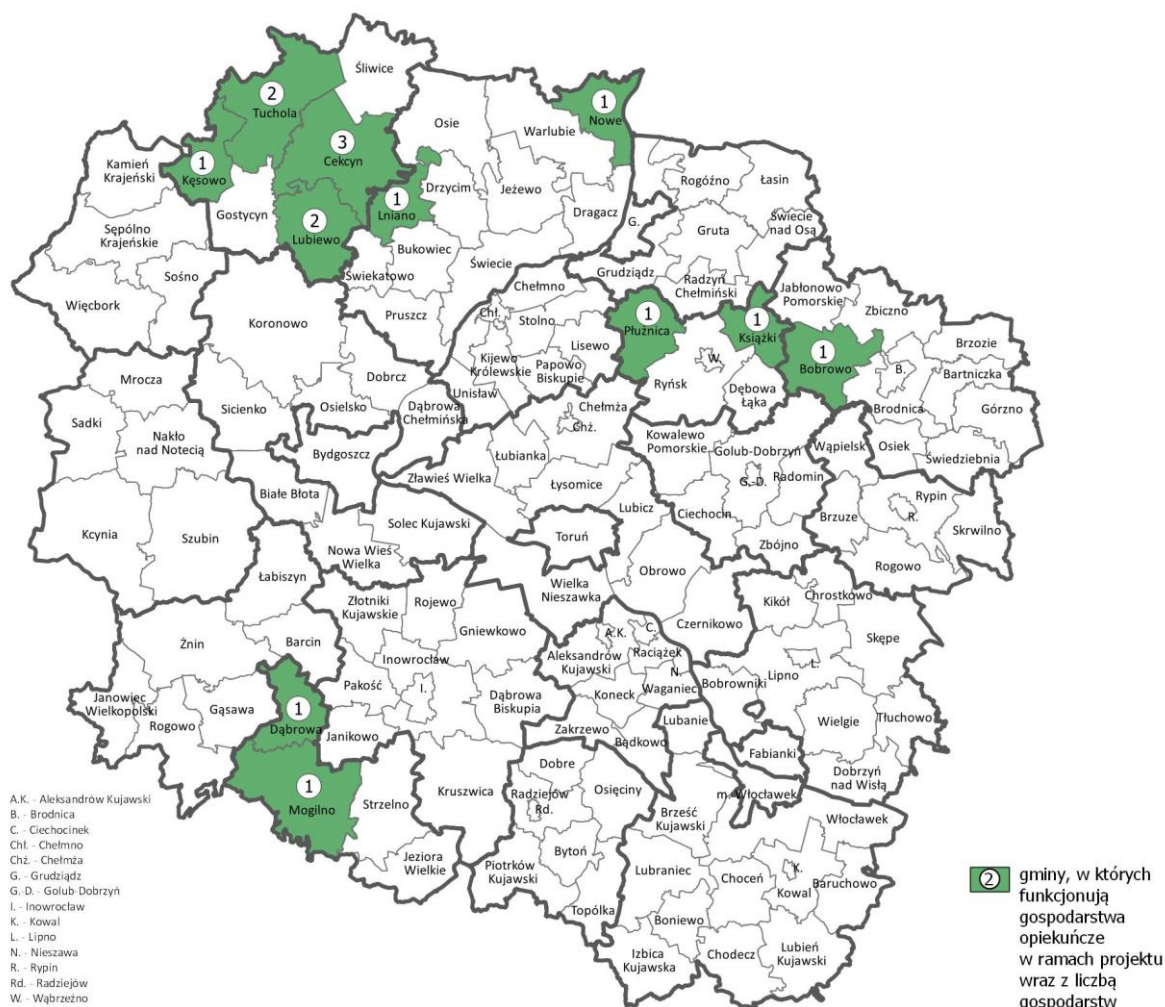
4.4.8. Liczba Gospodarstw Opiekuńczych

Idea gospodarstwa opiekuńczego polega na łączeniu działalności rolniczej z opieką nad osobami wymagającymi wsparcia. Przez wykorzystywanie potencjału związanego z gospodarstwem rolnym prowadzone są zajęcia terapeutyczne, integracyjne i opiekuńcze, które mają na celu aktywizowanie i włączenie społeczne uczestników.

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego gospodarstwa opiekuńcze prowadzone były w ramach dofinansowania z RPO WK-P 2014-2020 (oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo, Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych, Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych) przez Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa w Minikowie. Ośrodek otrzymał środki na projekt pn. „Zielona opieka – gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim”. W ramach projektu w latach 2017-2018 w regionie działało 15 gospodarstw o charakterze opiekuńczym, z których korzystało 75 osób. W sumie beneficjentami projektu (wliczając także osoby z otoczenia) było 270 osób. Zasięg działań projektowych obejmował powiaty: brodnicki, mogileński, świecki, tucholski, wąbrzeski.

W ramach zajęć uczestnikom świadczone były usługi z zakresu wsparcia psychologa, ćwiczeń fizjoterapeutycznych, terapii zajęciowej oraz rekreacji. Uczestnicy zagwarantowane mieli również wyżywienie.

Ryc. 71. Gospodarstwa opiekuńcze funkcjonujące w ramach projektu "Zielona opieka – gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim" w latach 2017-2018 wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie badania własnego nt. realizowanych usług społecznych w województwie kujawsko-pomorskim w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020 Oś priorytetowa 9. Solidarne społeczeństwo Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych przekazanej przez Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie w 2017 r., opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy

4.5. Ochrona zdrowia⁸⁰

4.5.1. Osoby korzystające ze świadczeń ZOL i ZPO (obowiązkowy)

W województwie kujawsko-pomorskim w okresie 2015-2017 realizowano świadczenia w 26 Zakładach Pielęgnacyjno-Opiekuńczych (ZPO)/Zakładach Opiekuńczo-Lecznicznych (ZOL) funkcjonujących na terenie 20 gmin. Ogółem, w 19 powiatach występowały tego typu jednostki (za wyjątkiem powiatów: golubsko-dobrzyńskiego, sępoleńskiego, żnińskiego i miasta na prawach powiatu Włocławka). Najwięcej jednostek znajdowało się na terenie Bydgoszczy i Torunia (po 3). W powiatach: aleksandrowskim, brodnickim i lipnowskim działały po 2 tego typu placówki, a w pozostałych 14 powiatach po jednej. W 2017 r. w ZOL/ZOP przebywało 2 065 pacjentów, co w porównaniu do roku

⁸⁰ Na podstawie danych udostępnionych przez Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ), Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy.

2015 (2 249 osób) oznacza spadek o 184 osoby. Najmniejszą liczbę pacjentów odnotowano w placówce położonej na terenie powiatu bydgoskiego (12), najwięcej zaś w Toruniu (281).

Tab. 38. ZOL i ZPO – liczba placówek i pacjentów w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	Liczba placówek			Liczba pacjentów		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
aleksandrowski	2	2	2	162	125	145
brodnicki	2	2	2	226	207	192
bydgoski	1	1	1	15	11	12
chełmiński	1	1	1	47	39	43
grudziądzki	1	1	1	85	93	92
inowrocławski	1	1	1	34	36	35
lipnowski	2	2	2	240	187	198
mogileński	1	1	1	111	110	89
nakielski	1	1	1	119	79	83
radziejowski	1	1	1	109	127	104
rypiński	1	1	1	48	46	56
świecki	1	1	1	129	132	175
toruński	1	1	1	125	112	116
tucholski	1	1	1	44	29	28
wąbrzeski	1	1	1	128	95	119
włocławski	1	1	1	30	25	31
Bydgoszcz	3	3	3	178	167	144
Grudziądz	1	1	1	136	113	122
Toruń	3	3	3	283	287	281
kujawsko-pomorskie	26	26	26	2 249	2 020	2 065

Źródło: opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych przekazanych przez NFZ (Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy)

4.5.2. Osoby korzystające ze świadczeń hospicjów stacjonarnych (obowiązkowy)

W województwie w analizowanym okresie (2015-2017) świadczenia w oddziale medycyny paliatywnej lub hospicjum stacjonarnym realizowane były w 3 powiatach ziemskich (inowrocławskim, rypińskim, świeckim) oraz we wszystkich miastach na prawach powiatu. Na terenie 6 powiatów działało po 1 placówce tego typu (za wyjątkiem Bydgoszczy, w której znajdują się 3 placówki). Ogółem, w 2017 r. opieką objęto 1 969 osób (od 110 osób w Rypinie do 572 w Bydgoszczy), co w odniesieniu do 2015 r. oznacza spadek o 52 osoby.

Tab. 39. Oddziały medycyny paliatywnej i hospicja stacjonarne – liczba placówek i pacjentów w latach 2015-2017 wg powiatów

Powiat	Liczba placówek			Liczba pacjentów		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
inowrocławski	1	1	1	334	319	340
rypiński	1	1	1	108	93	110
świecki	1	1	1	180	203	214
Bydgoszcz	3	3	3	569	610	572
Grudziądz	1	1	1	195	190	186
Toruń	1	1	1	350	320	338
Włocławek	1	1	1	285	214	209
kujawsko-pomorskie	9	9	9	2 021	1 949	1 969

Źródło: opracowanie własne WAiE DRR UMWK-P na podstawie danych przekazanych przez NFZ (Kujawsko-Pomorski Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy)

4.6. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym

W związku z brakiem danych dotyczących wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym na poziomie powiatów lub gmin, dla przedstawienia tej cechy wykorzystano dane na poziomie województwa dotyczące odsetka osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa, która stanowi 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁸¹.

W 2017 r. wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie 14,4%, co oznacza spadek o 1,5 p. proc. w porównaniu z rokiem 2015 (w którym osiągnął wartość 15,9%), jednak wzrost o 0,6 p. proc. w stosunku do roku 2016. W latach 2015-2017 zwiększyła się różnica pomiędzy wartościami dla kraju i dla regionu z 0,4 p. proc. w 2015 r. do 1,0 p. proc. w roku 2017.

⁸¹ Wskaźnik obliczany jest na podstawie informacji uzyskanych z **Badania budżetów gospodarstw domowych**.

Badanie budżetów gospodarstw domowych prowadzone jest metodą reprezentacyjną, opartą na próbie losowej, która daje możliwość uogólniania z określonym błędem, uzyskanych wyników na wszystkie gospodarstwa domowe w kraju. Celem badania jest umożliwienie dokonywania analiz poziomu życia ludności, a także oceny wpływu różnych czynników na kształtowanie się poziomu i różnicowania sytuacji bytowej podstawowych grup gospodarstw domowych. Badanie budżetów gospodarstw domowych dostarcza szczegółowych informacji o:

- poziomie i strukturze realizowanych wydatków, źródłach pozyskiwania towarów i usług;
- poziomie spożycia podstawowych artykułów żywnościowych w ujęciu ilościowym oraz w przeliczeniu na wartości energetycznej składniki odżywcze;
- cenach płaconych przez gospodarstwa domowe za wybrane towary i usług
- poziomie i źródłach osiąganych dochodów;
- wyposażeniu gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku;
- warunkach mieszkaniowych;
- subiektywnej ocenie sytuacji materialnej gospodarstw domowych;
- strukturze demograficzno-społecznej gospodarstw domowych, tj. o liczbie, wieku, płci, wykształceniu, niepełnosprawności, aktywności ekonomicznej osób wchodzących w skład badanego gospodarstwa domowego.

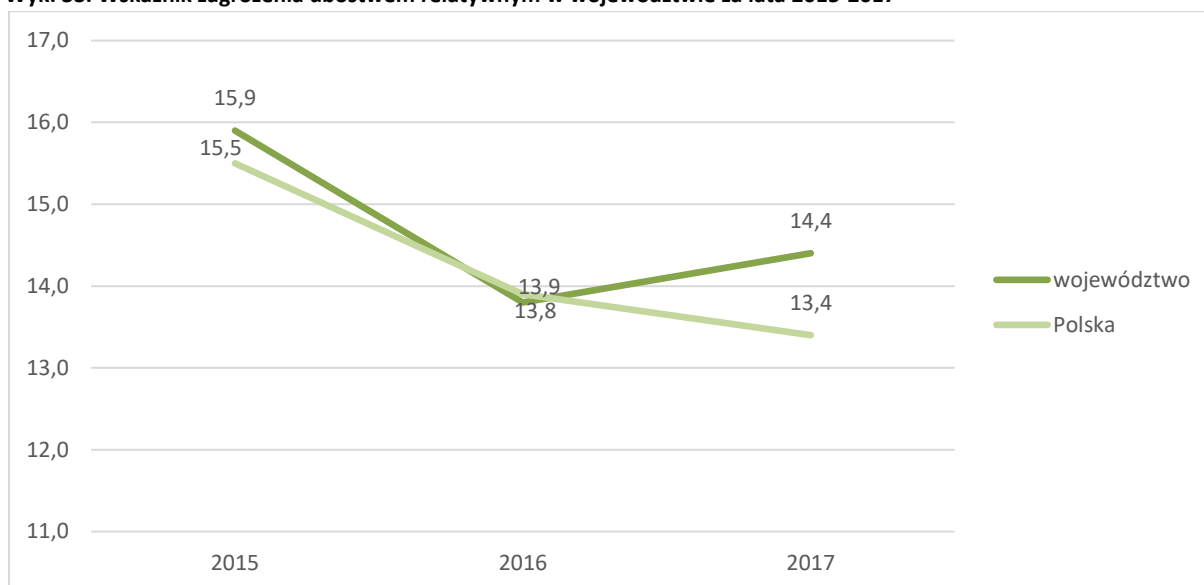
Jednostką badania jest **gospodarstwo domowe**, czyli osoby, które są lub nie są ze sobą spokrewnione, mieszkają razem i wspólnie utrzymują się (**gospodarstwo wieloosobowe**). Gospodarstwo domowe może również tworzyć jedna osoba, która utrzymuje się samodzielnie, bez względu na to, czy mieszka sama, czy z innymi osobami (**gospodarstwo jednoosobowe**).

Relatywna granica ubóstwa szacowana jest co roku przez GUS na podstawie wyników Badania Budżetów Gospodarstw Domowych.

Wydatki obejmują wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz pozostałe wydatki:

- Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne przeznaczone są na zaspokojenie potrzeb gospodarstwa domowego. Obejmują one towary zakupione za gotówkę (również przy użyciu karty płatniczej lub kredytowej), na kredyt, otrzymane bezpłatnie oraz spożycie naturalne (towary i usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z działalności rolniczej bądź działalności gospodarczej na własny rachunek). Towary konsumpcyjne obejmują dobra nietrwałego użytkowania (np.: żywność, napoje, lekarstwa), półtrwałego użytkowania (np.: odzież, książki, zabawki) i trwałego użytkowania (np.: samochody, pralki, lodówki, telewizory).
- Pozostałe wydatki, które składają się z:
 - darów przekazanych innym gospodarstwom domowym i instytucjom niekomercyjnym,
 - niektórych podatków, w tym podatku od spadków i darowizn, podatku od nieruchomości, opłaty za wieczyste użytkowanie gruntu,
 - zaliczek na podatek od dochodów osobistych oraz składek na ubezpieczenia społeczne płaconych samodzielnie przez podatnika,
 - pozostałych rodzajów wydatków nie przeznaczonych bezpośrednio na cele konsumpcyjne, w tym strat pieniężnych, odszkodowań za wyrządzone szkody.

Wyk. 33. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwie za lata 2015-2017

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych BDL GUS pobranych w dniu 10.08.2018 r.

4.7. PKB na 1 mieszkańca⁸²

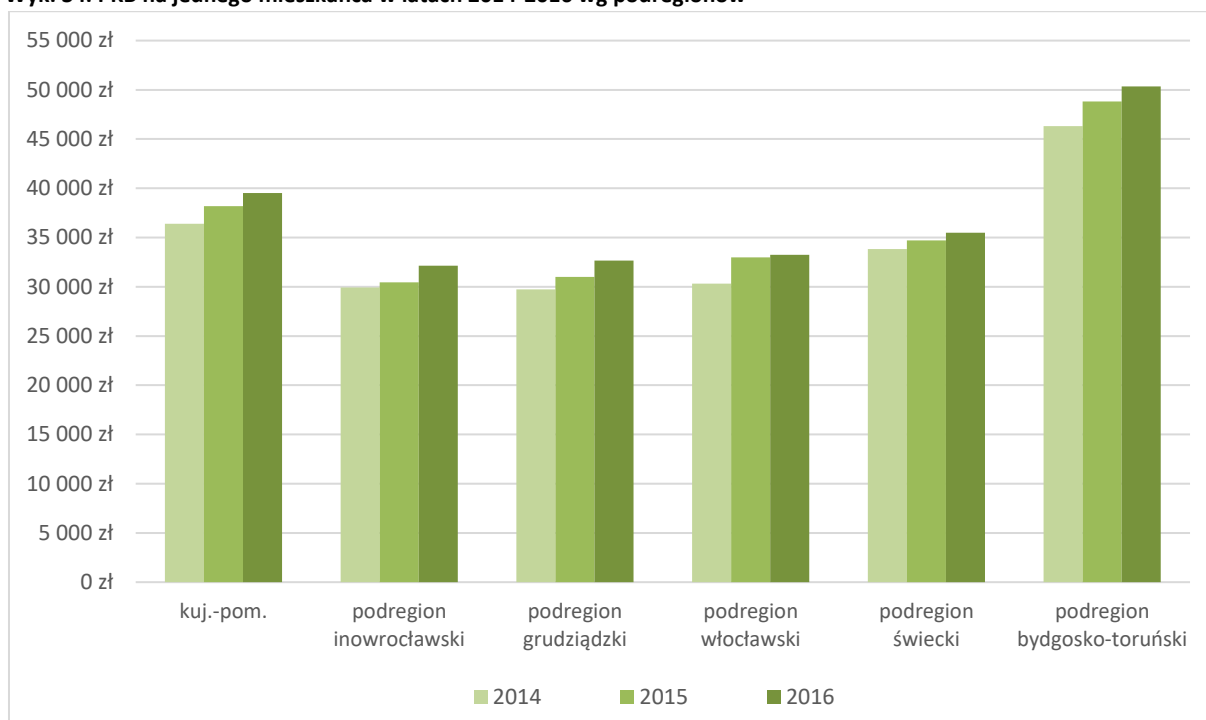
Produkt Krajowy Brutto (PKB) „stanowi sumę końcowego wykorzystania wyrobów i usług przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami (spożycia i akumulacji brutto), powiększonego o eksport i pomniejszonego o import towarów i usług”⁸³.

W analizowanym okresie 2014-2016 w województwie kujawsko-pomorskim nastąpił wzrost wskaźnika PKB na 1 mieszkańca. W 2016 r. wyniósł on 39 503 zł, co stanowi wzrost o 3 116 zł względem roku 2014. W analizowanych latach najwyższa wartość wskaźnika występowała w podregionie bydgosko-toruńskim (w 2016 r. wyniosła 50 343 zł). Najniższe wartości PKB na jednego mieszkańca w 2016 r. odnotowano w podregionie inowrocławskim (32 141 zł) i grudziądzkim (32 653 zł). We wszystkich podregionach wartość wskaźnika z roku na rok systematycznie wzrastała, przy czym najwyższy wzrost wskaźnika względem roku bazowego (2014 r.) odnotowano w podregionie bydgosko-toruńskim (wzrost o 4 023 zł). Stosunkowo wysoki wzrost wartości nastąpił również w podregionach włocławskim (o 2 925 zł) i grudziądzkim (o 2 924 zł). Najniższy wzrost PKB na jednego mieszkańca wystąpił w podregionie świeckim i wyniósł 1 654 zł.

⁸² W cenach bieżących (PKD 2007 – ESA 2010).

⁸³ GUS, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/364,pojecie.html>

Wyk. 34. PKB na jednego mieszkańca w latach 2014-2016 wg podregionów

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie danych BDL GUS pobranych w dniu 07.12.2018 r.

4.8. Wnioski i rekomendacje wynikające z analizy społeczno-ekonomicznej dla wdrożenia EFS w regionie wraz z proponowanymi sposobami wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS

Wnioski wynikające z analizy sytuacji społeczno-ekonomicznej

Dokonując analizy przedstawionych danych obrazujących sytuację integracji społecznej w województwie kujawsko-pomorskim należy wskazać, iż:

- zmniejsza się liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa oraz bezrobocia, choć nadal są to główne powody korzystania ze wsparcia,
- zauważalny jest nieznaczny spadek wśród liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności, długotrwałej choroby czy też bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, jednakże nadal są to główne powody wsparcia, od lat kształtujące się na dosyć wysokim poziomie,
- znacznie spadła liczba osób bezdomnych z zastrzeżeniem jednocześnie, że na sam spadek może mieć wpływ zmiana w metodologii liczenia tychże osób.

Wartym odnotowania jest również to, iż:

- zmienia się struktura osób korzystających z pomocy społecznej – ogólna liczba objętych pomocą nieznacznie spada, natomiast zauważalny jest systematyczny wzrost udziału rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. dłużej niż 3 lata) w ogólnej liczbie korzystających ze wsparcia,
- ponad 28% ośrodków pomocy społecznej nie spełniało co najmniej jednego z dwóch ustawowo określonych kryteriów zatrudniania pracowników socjalnych, jednocześnie wzrosła w województwie średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą

socjalną, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy,

- pomimo wzrostu liczby osób objętych usługami opiekuńczymi, nadal skala realizacji tego typu usług w gminach naszego województwa jest niewystarczająca w stosunku do rosnących potrzeb,
- ekonomia społeczna może stanowić ważne ogniwo w realizacji działań dla osób objętych pomocą społeczną bądź kwalifikujących się do tej pomocy, jednak aktualnie ze względu na swoją kondycję, nie jest w pełni angażowana w rozwiązywanie problemów dotyczących wykluczenia społecznego i zapobiegania ubóstwu,
- w obszarze pomocy społecznej zdecydowanie trudniejsza sytuacja występuje na terenach gmin wiejskich,
- wzrosła liczba oczekujących na umieszczenie w DPS,
- zaledwie na terenie 22 gmin (tj. 15% ogółu) funkcjonowały placówki wsparcia dziennego działające na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- na terenie 10 powiatów funkcjonowało 19 dziennych domów pomocy⁸⁴,
- na stałym poziomie utrzymuje się liczba WTZ (36),
- na stałym poziomie utrzymuje się liczba CIS i KIS (odpowiednio 4 i 20),
- wzrosła liczba ŚDS i ZAZ (odpowiednio do 47 i 9).

Rekomendacje wynikające z wniosków:

Wyzwania stojące przed podmiotami wspierającymi osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym powinny uwzględniać zachodzące w społeczeństwie, jak i gospodarce, zmiany oraz potrzeby m.in.:

- coraz większe wewnętrzne zróżnicowanie grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym powoduje konieczność intensyfikacji działań integrujących, animujących oraz włączających te grupy klientów w największym stopniu zagrożonych długotrwałym korzystaniem ze świadczeń pomocy społecznej w społeczność lokalną, m.in. w oparciu o programy reintegracji zawodowej i społecznej realizowane przez podmioty o których mowa w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ciągle aktualną potrzebę tworzenia społecznych i infrastrukturalnych możliwości do realizacji działań międzypokoleniowych, angażujących całe społeczności lokalne (kilka różnych usług, skierowanych do najmłodszych – np. opieka żłobkowa, jak i do seniorów – np. dzienny dom pobytu, w jednym miejscu), w szczególności na terenach wiejskich, gdzie dana infrastruktura może być wykorzystywana przez różne grupy docelowe,
- zwiększanie dostępu do usług społecznych, w tym usług opiekuńczych, w szczególności nad osobami niepełnosprawnymi, starszymi, chorymi oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu koordynacji wsparcia w tym zakresie z poziomu regionalnego,
- wspomaganie rozwoju nowych form pracy z rodziną oraz działań w obszarze pieczy zastępczej, realizowanych w myśl ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, na terenie każdej z gmin oraz powiatów województwa kujawsko-pomorskiego,
- wykorzystanie potencjału podmiotów ekonomii społecznej oraz tworzenie środowiska przyjaznego rozwojowi ekonomii społecznej w województwie, np. poprzez większy nacisk na realizację/zlecanie usług społecznych przez gminę podmiotom ekonomii społecznej

⁸⁴ Z informacji uzyskanych w ramach badań własnych ROPS w Toruniu wynika, iż w 2017 r. funkcjonowało poza wymienionymi już dziennymi domami pobytu również 9 placówek finansowanych z RPO WK-P 2014-2020. W sumie daje to 28 Dziennych Domów Pobytu działających na terenie województwa w 2017 r.

(wyspecjalizowanie podmiotów ekonomii społecznej jako długotrwałych realizatorów tychże usług), wprowadzenie obowiązku zlecania podmiotom ekonomii społecznej części zadań w projektach finansowanych w ramach RPO 2014-2020,

- podniesienie jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, poprawę trwałości funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych, wzmocnienie efektywności podmiotów reintegracyjnych,
- promowanie działań na terenach gmin wiejskich zwiększających dostępność wysokiej jakości usług społecznych i opiekuńczych (w tym z wykorzystaniem nowoczesnych form wsparcia),
- utworzenie Centrum Teleopieki na poziomie województwa jako najbardziej racjonalnego i ekonomicznego systemu wsparcia w tej formie dla niesamodzielnych mieszkańców naszego regionu.

Proponowane sposoby wdrożenia rekomendacji w ramach interwencji EFS:

Zauważając zachodzące zmiany, w szczególności w zakresie demografii oraz na rynku pracy, które mają swoje odniesienie do problemu bezrobocia, ubóstwa, jak również starzejącego się społeczeństwa, a co za tym idzie potrzeby szerszego/większego wachlarza wsparcia realizowanego w ramach integracji społecznej, należy:

- wykorzystać potencjał finansowy działań w ramach RPO WK-P 2014-2020, jednakże ze zwiększeniem środków na usługi społeczne, w tym opiekuńcze,
- wykorzystać potencjał leżący w środowisku lokalnym przy dodatkowym wsparciu ukierunkowanym na ekonomię społeczną,
- wykorzystać potencjał regionalnego koordynatora sektora ekonomii społecznej (ROPS w Toruniu) w celu wsparcia OWES w sytuacjach kryzysowych,
- zaplanować wsparcie w oparciu o partnerstwo lub współpracę z samorządami gminnymi, co zwiększy szanse na utrzymanie trwałości powstałej infrastruktury oraz podejmowanych działań,
- konstruować kryteria wyboru projektów w oparciu o trendy i potrzeby wynikające z niniejszej analizy,
- zaplanować nowe modele wdrażania (np. projekt grantowy), które ułatwią dostęp do środków EFS podmiotom odpowiedzialnym za wsparcie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

5. Zidentyfikowane wyzwania i obszary problemowe

Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach w województwie kujawsko-pomorskim

Demografia

Malejąca liczba urodzeń przy jednoczesnym wzroście liczby osób starszych (wydłużanie przeciętnego trwania życia).

Spółeczeństwo starzejące się (spadek udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym na rzecz osób w wieku poprodukcyjnym; przewaga osób w wieku poprodukcyjnym nad ludnością w wieku 14 lat i mniej)⁸⁵.

Ujemny współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym⁸⁶.

Prognozowany dalszy spadek liczby ludności ogółem w województwie (w 100 gminach ze 144, w szczególności położonych w południowej i południowo-wschodniej części regionu).

Prognozowany we wszystkich gminach województwa wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym o 26,4% ogółem w roku 2030 w porównaniu do roku 2016 (w szczególności w gminach wiejskich, leżących w sąsiedztwie największych miast regionu).

Prognozowany wzrost liczby gmin charakteryzujących się udziałem osób w wieku poprodukcyjnym na poziomie 20% i wyższym w ogóle ludności do 137 jednostek w 2030 r. (z 14 w 2016 r.).

Prognozowany spadek liczby gmin, w których przeważa liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (do 18 roku życia) w porównaniu z liczbą osób w wieku poprodukcyjnym do 7 jednostek w całym województwie w 2030 r. (z 95 w 2016 r.)⁸⁷.

Rynek pracy

Brak atrakcyjnych miejsc pracy oraz niski poziom wynagrodzeń w regionie w zestawieniu z licznymi dostępnymi świadczeniami socjalnymi (społecznymi) wpływa na niską aktywność zawodową większości ze wskazanych grup mających trudności na rynku pracy oraz utrudnia ich aktywizację.

Ponadto niski, na tle średniej krajowej, poziom wynagrodzeń może skutkować emigracją wykwalifikowanej kadry do innych województw lub krajów, co skutkować może osłabieniem potencjału kadrowego i spowolnić rozwój gospodarczy oraz obniżyć zdolności innowacyjne regionu.

Trudnym wyzwaniem może być również dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza, która wymusza na przedsiębiorcach oraz potencjalnych przedsiębiorcach potrzebę stałego poszukiwania skutecznych instrumentów zapewniających poprawę efektywności przedsiębiorstw oraz ich zdolności do szybkiego reagowania na zachodzące zmiany, w tym rosnące ceny towarów i usług.

Należy zwrócić uwagę, iż potencjalne zasoby kadrowe, które wejdą na rynek pracy są mniejsze niż pula osób, które z niego wychodzą, a więc wkraczają w wiek emerytalny. Należy zauważyć również, że wsparcie reemigrantów oraz imigrantów (w tym osób polskiego pochodzenia) nie wpłynie

⁸⁵ Ludność w wieku przedprodukcyjnym – 14 lat i mniej; w wieku produkcyjnym – kobiety w wieku 15-59 lat i mężczyźni w wieku 15-64 lata; w wieku poprodukcyjnym – kobiety w wieku powyżej 59 lat i mężczyźni w wieku powyżej 64 lat.

⁸⁶ Ludność w wieku produkcyjnym – kobiety w wieku 18-59 lat i mężczyźni w wieku 18-64 lata.

⁸⁷ Ludność w wieku przedprodukcyjnym – 17 lat i mniej; w wieku poprodukcyjnym – kobiety w wieku powyżej 59 lat i mężczyźni w wieku powyżej 64 lat.

Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach w województwie kujawsko-pomorskim

znacznie na zniwelowanie ubytku w podaży pracy wywołanym starzeniem się społeczeństwa, dlatego tak ważne jest dotarcie do osób biernych zawodowo stanowiących niewykorzystany potencjał rynku pracy. Jednak utrudniony dostęp do osób biernych zawodowo, które nie wykazywały chęci do zatrudnienia (w tym w związku z kontynuowaniem edukacji lub konieczności opieki nad dzieckiem, rodziną) pomimo posiadania zdolności do podjęcia pracy, stanowi na ten moment znaczny problem.

Edukacja i kształcenie

Programowanie rozwoju bazy usług opiekuńczo-edukacyjnych adresowanych dla grupy dzieci najmłodszych (0-2 lata) jest trudne ze względu na podleganie tej grupy istotnym wahaniom związanym z coroczną zmiennością liczby urodzeń. W tym kontekście wsparcie powinno odpowiadać zarówno na bieżące potrzeby, jak i uwzględniać najbliższe prognozy.

Utrzymanie trwałości instytucjonalnych form opieki (takich jak żłobki, kluby dziecięce) po zakończonym finansowaniu wsparcia może być problematyczne, zwłaszcza potencjalnie trudno będzie oczekiwać dłuższych okresów funkcjonowania niż wymagane horyzontalnymi przepisami minimum.

Oczekiwanie wzrostu liczby niań „zawodowych”/formalnie zatrudnionych, który nie będzie wynikał tylko z ich przeszkolenia zawodowego i zapewnienia dofinansowania ich zatrudniania, ze względu na niższe koszty funkcjonowania w szarej strefie, może być trudny do osiągnięcia.

Zwiększenie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do lat 3 związane jest bezpośrednio z zapewnieniem dostępnych miejsc opieki, co w związku ze wskazanymi problemami trwałości projektu jest znacznym wyzwaniem regionu w świetle obowiązujących wytycznych obszarowych.

Zapewnienie środków na utrzymanie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w okresie trwałości może spowodować pełną odpłatność za tą usługę, co może być powodem braku pełnego obsadzenia miejsc i powrotu osób opiekujących się dziećmi w szeregi osób bezrobotnych/biernych zawodowo. Należy zwrócić uwagę, że wsparcie jest również skierowane do osób powracających na rynek pracy, które z powodu braku miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 mogą stanąć przed koniecznością podjęcia decyzji o rezygnacji z pracy z powodu opieki nad dzieckiem.

Niestabilność systemu edukacji, wynikająca z częstych reform, może negatywnie wpłynąć na realizację projektów edukacyjnych. Trwająca wciąż reforma systemu edukacji, a także planowana do realizacji reforma kształcenia zawodowego, mogą powodować problemy związane z planowaniem działań finansowanych ze środków RPO oraz zapewnienia trwałości tychże działań.

Brak możliwości wprowadzania szeregu inicjatyw oddolnych przez szkoły, które cały czas identyfikują trudności z wprowadzeniem form wsparcia uczniów odpowiadających na oczekiwania rynku, jak i samych uczniów.

Realizacja wsparcia na podstawie diagnozy (która nie przedstawia aktualnej w czasie sytuacji na rynku), również przyczynia się do braku elastycznego i bieżącego reagowania na zmiany.

Niewystarczające zainteresowanie kształceniem zawodowym wśród absolwentów szkół podstawowych, a tym samym zmniejszająca się liczba uczniów, w szczególności szkół branżowych

Zidentyfikowane wyzwania w wybranych obszarach w województwie kujawsko-pomorskim

I stopnia, mogą powodować zmniejszenie liczby absolwentów wyposażonych w kwalifikacje dopasowane do zapotrzebowania na regionalnym rynku pracy.

Niewielkie zainteresowanie pracodawców/przedsiębiorców, jak i podmiotów ich zrzeszających do udziału w procesie kształcenia zawodowego w regionie, w tym tworzenia miejsc praktyk/staży/opiniowaniu programów nauczania i innych inicjatywach mających ogromny wpływ na kształcenie zgodne z oczekiwaniami rynku pracy w poszczególnych branżach.

Kosztochłonność wsparcia kształcenia zawodowego związanego z budowaniem zaplecza do nauki zawodu i jego ciągłego rozwijania, aby nadążyć za zmianami technologicznymi.

Brak wypracowania narzędzi dotarcia do młodych osób i wskazania im konkretnych kwalifikacji jakie uzyskają dzięki nauce w danej szkole.

Niski udział osób dorosłych w kształceniu formalnym i pozaformalnym, a także niski poziom podstawowych umiejętności tychże osób w zakresie przetwarzania kluczowych informacji może przyczynić się do problemów tych osób na rynku pracy. Umiejętności oraz kwalifikacje posiadane przez osoby dorosłe, które nie będą na bieżąco aktualizowane, mogą okazać się przestarzałe i nieodpowiednie do zmieniającego się zapotrzebowania na różnego rodzaju umiejętności.

Konieczność kształcenia ustawicznego i rozwiązywania problemów braku odpowiadającej na potrzeby rynku pracy wiedzy i umiejętności wśród osób młodych, nie tylko wśród tzw. grup defaworyzowanych na rynku pracy, w związku z tempem zmian, wprowadzanych technologii, nowoczesnych rozwiązań technologicznych.

Integracja społeczna

Zauważalny w analizie jest m.in. problem niewystarczającej liczby miejsc w placówkach wsparcia osób niesamodzielnych (w tym DDP, ŚDS) na co ma wpływ szybko postępujący proces starzenia się populacji oraz zwiększenie długotrwałego korzystania ze świadczeń pomocy społecznej i konieczność dostosowania oferty usług publicznych do dynamicznie zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczo-ekonomicznej.

Usługi społeczne i zdrowotne nie zaspokajają rosnących potrzeb mieszkańców województwa i jednocześnie wymagają tworzenia trwałych systemów inwestowania w ich rozwój oraz dostępność, szczególnie na terenach charakteryzujących się najtrudniejszą sytuacją w zakresie wykluczenia społecznego i ubóstwa.

Wykorzystanie nowych technologii, w tym teleopieki jako elementu wsparcia systemu usług opiekuńczych.

6. Spis rycin

Ryc. 1. Podział gmin w województwie kujawsko-pomorskim wg klasyfikacji DEGURBA	10
Ryc. 2. Liczba ludności w gminach w liczbie ludności ogółem dla województwa w 2017 r.	15
Ryc. 3. Zmiany liczby ludności w latach 2010-2017 wg gmin	17
Ryc. 4. Wskaźnik feminizacji w 2017 r. wg gmin	22
Ryc. 5. Wskaźnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat w 2017 r. wg gmin.....	24
Ryc. 6. Gęstość zaludnienia w 2017 r. wg gmin.....	25
Ryc. 7. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin	28
Ryc. 8. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin.....	31
Ryc. 9. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku powyżej 59 lat, mężczyzn w wieku powyżej 64 lat) w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin	34
Ryc. 10. Udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin	37
Ryc. 11. Udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2017 r. wg gmin	39
Ryc. 12. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2017 r. wg gmin	40
Ryc. 13. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2017 r. wg gmin	44
Ryc. 14. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w 2017 r. wg gmin.....	47
Ryc. 15. Współczynnik salda migracji osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat i mężczyzn w wieku 18-64 lata) w 2017 r. wg powiatów	49
Ryc. 16. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w latach 2016-2030 wg gmin	50
Ryc. 17. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w latach 2016-2030 wg gmin	51
Ryc. 18. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin	52
Ryc. 19. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w latach 2016-2030 wg gmin	53
Ryc. 20. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 18-59 lat, mężczyzn w wieku 18-64 lata) w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin	54
Ryc. 21. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w latach 2016-2030 wg gmin	55
Ryc. 22. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin.....	56
Ryc. 23. Gminy o większej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 lat) niż poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej, mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w 2016 i 2030 r. 56	
Ryc. 24. Prognozowana zmiana (%) liczby ludności w wieku 80 lat i więcej w latach 2016-2030 wg gmin.....	57
Ryc. 25. Udział osób w wieku 80 lat i więcej w ludności ogółem w 2016 i 2030 r. wg gmin.....	58
Ryc. 26. Udział zatrudnionych w rolnictwie w 2017 r. wg powiatów.....	64
Ryc. 27. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2017 r. wg powiatów	66

Ryc. 28. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w rejestrze REGON w końcu grudnia w 2017 r. wg gmin.....	68
Ryc. 29. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. wg gmin	70
Ryc. 30. Branże narażone na deficyt pracowników w województwie w 2018 r.	73
Ryc. 31. Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów	75
Ryc. 32. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w końcu grudnia 2017 r. wg gmin.....	77
Ryc. 33. Udział kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów.....	79
Ryc. 34. Udział kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów	81
Ryc. 35. Udział osób pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów	83
Ryc. 36. Udział osób w wieku 50 lat i więcej w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg gmin	88
Ryc. 37. Udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów	89
Ryc. 38. Udział bezrobotnych niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów	91
Ryc. 39. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych w końcu grudnia 2017 r. wg powiatów	96
Ryc. 40. Struktura biernych zawodowo w województwie w 2017 r. wg przyczyn	99
Ryc. 41. Liczba dzieci w wieku do 3 lat na 1 tys. ludności w 2017 r. wg gmin.....	106
Ryc. 42. Liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 w 2017 r. wg gmin.....	108
Ryc. 43. Liczba dzieci w wieku do 3 lat przypadająca na 1 miejsce opieki w placówkach opieki żłobkowej w 2017 r. wg gmin.....	110
Ryc. 44. Współczynnik żłobkowania w 2017 r. wg gmin	111
Ryc. 45. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) na 1 tys. ludności w 2017 r. wg gmin	112
Ryc. 46. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) na 1 tys. ludności w 2017 r. wg gmin	114
Ryc. 47. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3 roku życia w placówkach wychowania przedszkolnego w 2017 r. wg gmin	116
Ryc. 48. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2017 r. wg gmin	117
Ryc. 49. Liczba szkół zawodowych i uczniów w szkołach zawodowych w 2017 r. wg gmin.....	125
Ryc. 50. Korzystający z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w 2015 r. wg gmin	139
Ryc. 51. Korzystający z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. wg gmin	140
Ryc. 52. Udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2015 r. wg gmin.....	142
Ryc. 53. Udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2017 r. wg gmin.....	143
Ryc. 54. Liczba osób bezdomnych w 2017 r.	144
Ryc. 55. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w 2015 r. wg gmin	145
Ryc. 56. Liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych w 2017 r. wg gmin	146
Ryc. 57. Liczba pracowników socjalnych w 2017 r. wg gmin	147
Ryc. 58. Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w przeliczeniu na etaty w 2017 r. wg gmin.....	148
Ryc. 59. Asystenci rodziny w 2015 r. wg gmin.....	149
Ryc. 60. Asystenci rodziny w 2017 r. wg gmin.....	150

Ryc. 61. Rodziny objęte asystenturą rodziny w 2015 r. wg gmin	151
Ryc. 62. Rodziny objęte asystenturą rodziny w 2017 r. wg gmin	152
Ryc. 63. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2015 r. wg gmin ..	154
Ryc. 64. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej w 2017 r. wg gmin ..	155
Ryc. 65. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2015 r. wg powiatów	157
Ryc. 66. Placówki opiekuńczo-wychowawcze powyżej 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r. wg powiatów	158
Ryc. 67. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2015 r. wg powiatów	159
Ryc. 68. Placówki opiekuńczo-wychowawcze do 14 miejsc oraz liczba dzieci w nich przebywających w 2017 r. wg powiatów	160
Ryc. 69. Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych w 2015 r. wg gmin	171
Ryc. 70. Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych w 2017 r. wg gmin	172
Ryc. 71. Gospodarstwa opiekuńcze funkcjonujące w ramach projektu "Zielona opieka – gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim" w latach 2017-2018 wg gmin.....	175

7. Spis wykresów

Wyk. 1. Zmiana (%) liczby mieszkańców w latach 2010-2017 wg powiatów	16
Wyk. 2. Udział ludności zamieszkującej miasta w 2017 r. wg powiatów	18
Wyk. 3. Ludność (%) w podziale na mężczyzn i kobiety w 2017 r. wg powiatów	19
Wyk. 4. Piramida płci i wieku dla województwa w 2017 r.	20
Wyk. 5. Wskaźnik feminizacji w 2017 r. wg powiatów.....	21
Wyk. 6. Wskaźnik feminizacji w grupie wiekowej 15-39 lat w 2017 r. wg powiatów	23
Wyk. 7. Uśredniony przyrost naturalny za lata 2012-2014 i 2015-2017 na 1 tys. ludności wg powiatów	27
Wyk. 8. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów	29
Wyk. 9. Udział osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) w ogólnej liczbie ludności w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów	32
Wyk. 10. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat, mężczyzn w wieku 15-64 lata) i poprodukcyjnym w 2017 r. wg powiatów	33
Wyk. 11. Udział osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku powyżej 59 lat i mężczyzn w wieku powyżej 64 lat) w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów.....	35
Wyk. 12. Udział osób w wieku 30-49 lat w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów.....	36
Wyk. 13. Udział osób w wieku 75 lat i więcej w ludności ogółem w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów	38
Wyk. 14. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów.....	41
Wyk. 15. Wskaźnik obciążenia demograficznego osób w wieku 75 lat i więcej na 100 osób w wieku produkcyjnym (kobiet w wieku 15-59 lat i mężczyzn w wieku 15-64 lata) w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów.....	43

Wyk. 16. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej) na 100 osób w wieku poprodukcyjnym (kobiet w wieku 60 lat i więcej oraz mężczyzn w wieku 65 lat i więcej) w 2010, 2015 i 2017 r. wg powiatów	46
Wyk. 17. Struktura pracujących w województwie w 2016 r. wg grup sekcji PKD	62
Wyk. 18. Struktura (%) pracujących w 2016 r. wg sektorów i powiatów	63
Wyk. 19. Stopa bezrobocia w województwie w latach 2007-2017	74
Wyk. 20. Struktura bezrobotnych (%) w województwie wg płci i czasu pozostawiania bez pracy, stan w końcu 2017 r.	80
Wyk. 21. Struktura (w %) bezrobotnych w powiatach w końcu 2017 r. wg ustalonego profilu pomocy	97
Wyk. 22. Liczba dzieci w wieku do 3 lat w przeliczeniu na 1 tys. ludności w latach 2015 i 2017 wg powiatów	107
Wyk. 23. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-5 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2015 i 2017 r. wg powiatów	113
Wyk. 24. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) przypadająca na 1 tys. ludności w 2015 i 2017 r. wg powiatów	115
Wyk. 25. Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczące się i dokształcające się w województwie w latach 2015-2017 (w %).....	121
Wyk. 26. Zmiana liczby uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych ogółem w latach 2015/2016, 2017/2018 (w %) wg powiatów	123
Wyk. 27. Udział absolwentów zasadniczych szkół zawodowych w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych (%) w roku szkolnym 2014/2015 i 2016/2017 wg powiatów	126
Wyk. 28. Liczba bezrobotnych w okresie do 12 miesięcy od ukończenia nauki w województwie w 2017 r. wg poziomu wykształcenia i płci	128
Wyk. 29. Osoby bezrobotne w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki w podziale na poziom wykształcenia w 2017 r. wg powiatów	129
Wyk. 30. Struktura wykształcenia osób w województwie w latach 2015-2017.....	131
Wyk. 31. Struktura wykształcenia ludności w wieku 15-64 lata w województwie w 2017 r.	132
Wyk. 32. Liczba osób przebywających w DPS w latach 2015-2017 wg powiatów	167
Wyk. 33. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w województwie za lata 2015-2017	178
Wyk. 34. PKB na jednego mieszkańca w latach 2013-2015 wg podregionów	179

8. Spis tabel

Tab. 1. Wykaz zagadnień przedstawionych w opracowaniu	11
Tab. 2. Przyrost naturalny na 1 tys. ludności w latach 2015-2017 wg powiatów	26
Tab. 3. Osoby ubezpieczone w KRUS w województwie w latach 2015-2017 wg placówek terenowych.....	65
Tab. 4. Podmioty gospodarki narodowej w województwie w końcu 2017 r. wg działów sekcji PKD (powyżej 5 tys. jednostek).....	69
Tab. 5. Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w latach 2015-2017 wg powiatów	71
Tab. 6. Bezrobotni w latach 2015-2017 wg powiatów	76
Tab. 7. Bezrobotne kobiety w latach 2015 i 2017 (stan w końcu okresu) wg powiatów	78
Tab. 8. Bezrobotne kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów	82
Tab. 9. Bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy w końcu 2017 r. wg powiatów.....	84
Tab. 10. Bezrobotni w województwie w latach 2015 i 2017 wg wieku.....	85

Tab. 11. Bezrobotni do 30 roku życia w latach 2015 i 2017 wg powiatów	86
Tab. 12. Bezrobotni powyżej 50 roku życia w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów .	87
Tab. 13. Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów	90
Tab. 14. Bezrobotni niepełnosprawni w latach 2015 i 2017 (stan w końcu roku) wg powiatów	92
Tab. 15. Bezrobotni w województwie w latach 2015 i 2017 wg poziomu wykształcenia	93
Tab. 16. Bezrobotni w latach 2015 i 2017 wg poziomu wykształcenia i powiatów	94
Tab. 17. Struktura bezrobotnych w województwie w 2017 r. wg poziomu wykształcenia i wieku	95
Tab. 18. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2017 r. wg form wsparcia.....	98
Tab. 19. Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w województwie w 2017 r. wg powiatowych urzędów pracy	98
Tab. 20. Liczba ubezpieczonych niań (zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy uaktywniającej przez płatników z siedzibą na terenie powiatów województwa kujawsko-pomorskiego) w latach 2015-2017.....	109
Tab. 21. Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych, w których jest doradca zawodowy (rok szkolny 2017/2018) wg powiatów	120
Tab. 22. Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych (rok szkolny: 2015/2016, 2016/2017, 2017/2018) wg powiatów	122
Tab. 23. Liczba uczniów i szkół ponadgimnazjalnych (rok szkolny: 2015/2016, 2016/2017, 2017/2018) wg powiatów	124
Tab. 24. Wybory uczniów po szkole gimnazjalnej (w tym odsetek absolwentów, który wybiera szkołę zawodową(branżową)/ technikum/ liceum) w województwie wg typu szkoły ponadgimnazjalnej...	127
Tab. 25. Odsetek uczniów szkół zawodowych, którzy nie podchodzą do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie/nie kończą szkoły w województwie.....	127
Tab. 26. Osoby bezrobotne w okresie do 12 miesięcy od dnia ukończenia nauki w latach 2015-2017 (stan w końcu roku) wg powiatów	130
Tab. 27. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w województwie w latach 2015-2017 wg powodu otrzymywania świadczeń	141
Tab. 28. Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka i placówkach opiekuńczo- wychowawczych w latach 2015-2017 wg powiatów	156
Tab. 29. Liczba miejsc oraz liczba dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach wsparcia dziennego w latach 2015-2017 wg gmin i powiatów	162
Tab. 30. Liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych w latach 2015-2017 wg powiatów	163
Tab. 31. Liczba funkcjonujących w województwie jednostek CIS, KIS, WTZ i ZAZ w latach 2015-2017.....	165
Tab. 32. Domy pomocy społecznej w latach 2015-2017 wg powiatów	166
Tab. 33. Środowiskowe domy samopomocy w latach 2015-2017 wg powiatów	168
Tab. 34. Dzielne domy pomocy społecznej w latach 2015-2017 wg powiatów.....	169
Tab. 35. Mieszkania chronione na przestrzeni lat 2016-2017 wg powiatów	170
Tab. 36. Liczba Klubów Seniora działających w latach 2015-2017 wg powiatów	173
Tab. 37. Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku działających w latach 2015-2017 wg powiatów	174
Tab. 38. ZOL i ZPO – liczba placówek i pacjentów w latach 2015-2017 wg powiatów	176
Tab. 39. Oddziały medycyny paliatywnej i hospicja stacjonarne – liczba placówek i pacjentów w latach 2015-2017 wg powiatów	176

9. Załączniki – tabele źródłowe Excel